

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

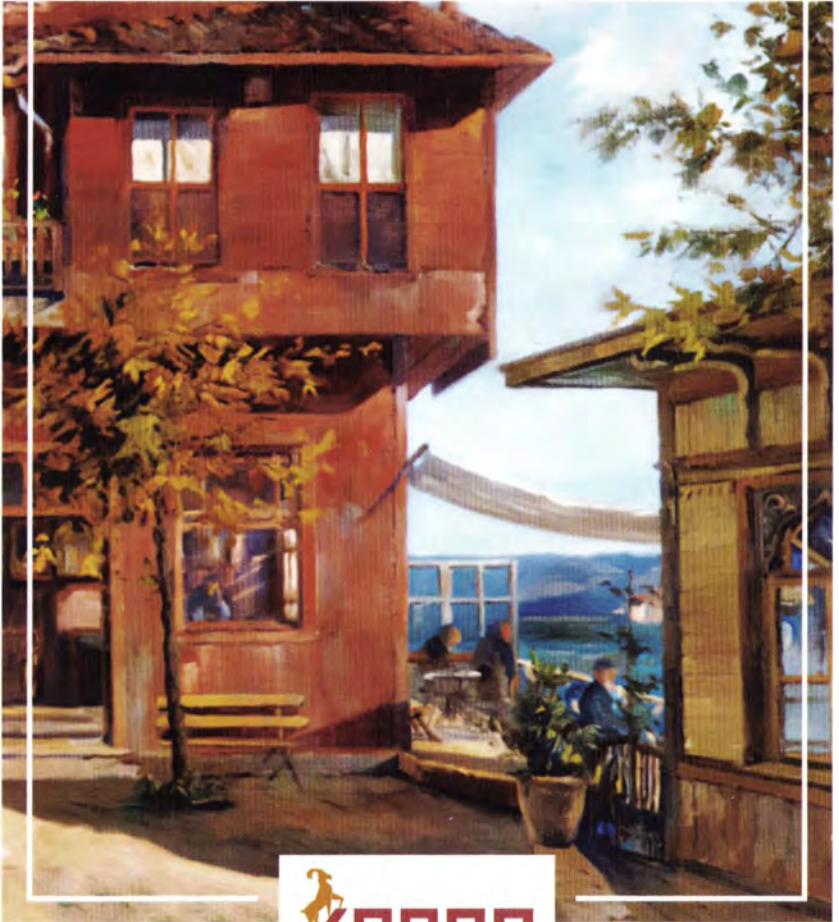
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

MİRAS

 KAPRA

"Esendal kurulu bir zemberekle harekete geçen ve bundan dolayı da ister istemez suni ve kuklavari olmaktan kurtulamayan şahıslar ve vakalar yerine, önümüze gerçek olaylar, nefes alıp veren insanlar çizen, bir kelime ile bize belirli bir vaka anlatmaktan çok, önümüze başsız sonsuz bir hayat parçası seren ilk Türk hikâyecisidir."

Haldun Taner

Büyük bir konakta yaşayan Silahtar Ali Paşa ailesi, ailenin en yaşlı üyesinin ölümüyle dağılır ve bu büyük aileden beş yeni aile ortaya çıkar. *Miras*, bu beş ailenin miras paylaşımı ve sonrasını ele alır. Esendal, 'Baba'nın ölümüyle doğan yeni ailelerin ve o güne dek bastırılmış şahsiyetlerin kendi ifadelerini bulma sürecine eğilir. İkinci Meşrutiyet öncesinde, eskinin yıkılıp yeninin tam anlamıyla kurulamadığı bir sosyal çevrede yaşanan gerilimler, ahlaki yozlaşma ve ekonomik çıkarların tüm değerlerin önüne geçişini resmeder. Toplumsal dönüşümün bu büyük romanında kadın-erkek ve karı-koca ilişkilerindeki çarpıklıklar da gerçekçi bir üslupla ele alınır. Memduh Şevket Esendal'ın 1924'te tefrika edilmeye başlanan ilk romanı *Miras*, yazılışından seksen yıl sonra da çarpık modernleşme maceramıza dair yakıcı gözlemleriyle güncelliğini koruyor.

"Aileleri, aile değil bir çalı demeti gibi, dalları dikenleri birbirine karışmış, ele alınmaz, sökülüp ayıklanamaz büyük bir dertti."

ISBN: 978-625-8281-50-7

KAPRA
YAYINCILIK

🐦 @f
/kaprayayincilik

9 786258 281507

MİRAS / Memduh Şevket Esendal

EDİTÖR
Davut Yıldız

REDAKSİYON
İsmail Türkmen

KAPAK GÖRSELİ
Şevket Dağ, Bir Sokak Sahnesi, 1938

KAPAK UGULAMA
Erva Çelebi

SAYFA DÜZENİ
Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT
Repar Dijital Matbaası

BASKI
Şubat 2023 - 1. Basım

ISBN
978-625-8281-50-7

SERTİFİKA NO
40675

Kapra Yayıncılık,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad.,
No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 322 48 45

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar
dışında metin ya da görseller
yayınevinin izni olmadan hiçbir
yolla çoğaltılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

(28 Mart 1884-17 Mayıs 1952)

Memduh Şevket Esendal 28 Mart 1884 tarihinde Tekirdağ-Çorlu'nun Papayani mahallesinde dünyaya geldi. Asıl adı Mustafa Memduh'tur. On sekiz yaşına kadar bu adı kullanmış, daha sonra da Memduh Şevket ismini kullanmaya başlamıştır. Ona Esendal soyadını İsmet İnönü vermiştir.

Altı yaşında İstanbul'a, dedesi Ahmet Efendi'nin yanına gönderilen Memduh Şevket, burada Gedikpaşa Mahalle Mektebine başlamıştır. Mahalle mektebindeki eğitimini tamamladıktan sonra Rehber-i Maarif Mektebine kaydolmuştur. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra Fevziye Rüştîyesine başlamış, oradan da Çorlu Rüştîyesine geçiş yapmış ve 1898 yılında buradan mezun olmuştur. 1901-1902 yıllarında Edirne İdadisinden mezun olduktan sonra İstanbul'a gelip Mülkiye Mektebine kaydolur. Maddi yetersizliklere babasının ölümü de eklenince buradaki tahsilini yarıda bırakıp Çorlu'ya geri döner. Bir yıl sonra da dayısının kızı Ayşe Faide Hanım'la evlenir ve bu evlilikten üç çocukları dünyaya gelir. Esendal memuriyet hayatına, İkinci Meşrutîyet'in hemen öncesinde Beşiktaş Reji (Tekel) Muhafaza Müdürlüğünde başlar.

Yazarlığından çok siyasi kimliğiyle tanınan Esendal, İkinci Meşrutîyet ve Cumhuriyet döneminde önemli siyasi görevler üstlenmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde başladığı siyasi faaliyetlerini ölümüne kadar devam ettirmiştir. Muhtemelen Mülkiye Mektebindeki öğrencilik yıllarında İttihat ve Terakki'ye katılan Esendal, İkinci Meşrutîyet'in ilanından sonra dikkatleri üzerine çekmeye başlar. 1909 yılında İttihat

ve Terakki'nin İstanbul Heyet-i Merkeziyesine üye seçilir ve Esnaf Odaları mümessilliğine getirilir. 1918 yılına kadar sürdürdüğü bu görevi sırasında Anadolu'nun birçok yerine seyahatler yapar ve bu sayede Anadolu coğrafyasını ve insanını yakından tanıma fırsatı bulur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, diğer İttihatçılar gibi, zor günler yaşamaya başlar ve kısa bir süre sonra da İtalya'ya kaçır. Millî Mücadele'nin başlamasıyla geri dönerek kurtuluş mücadelesine katılır.

Esendal, siyasi yaşamının önemli bir bölümünü hariciye memurluklarında geçirir. 1920-1924 yılları arasında, Ankara Hükûmetinin ilk dış temsilciliği olan Bakü'de Bakü mümessili olarak görev yapar. Burada Rusçayı öğrenir ve Rus edebiyatını inceleme fırsatı bulur. Özellikle Çehov'a olan hayranlığı ve Çehov tarzı hikâye tekniklerine yönelmesi bu dönemde başlar. Bakü mümessilliğinin ardından 1925 ve 1932 yılları arasında Tahran büyükelçiliği; 1933-1941 yılları arasında da Kâbil büyükelçiliği görevlerinde bulunur.

On yedi yıllık bu yurt dışı görevlerinden sonra yurda dönen Esendal, aktif siyasete atılır. 1941-1950 yılları arasında milletvekili olarak mecliste bulunur. 1942 yılında CHP Genel Sekreterliği görevine getirilen Esendal, özellikle 1943-1946 seçimlerinde Suut Kemal Yetkin, Nihat Erim, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl gibi şair ve yazarlardan oluşan genç bir milletvekilli kadrosunun meclise girmesine önayak olur. 1950 yılında milletvekilliği ve parti görevlerini bırakan Esendal 17 Mayıs 1952 yılında Ankara'da vefat eder.

Türk edebiyatında durum tarzı hikâye türünün en önemli temsilcilerinden olan Memduh Şevket Esendal toplam 286 hikâye, üç roman ve mektup, düşünce ve anı türünde pek çok esere imza atmıştır.

1

Teşrinievvel¹ sabahı. Henüz ortalık alacakaranlıktı. Sadaret² evrak mümeyyizi Şefik Bey Yüksekaldırım'daki evinde sarı pirinç karyolasında karısı Faika Hanım'la uyurken karışık korkulu rüya görerek uyandı. Henüz perdelerden sabahın ilk ışıkları giremiyor ve konsolun üstünde yanan gece kandili odayı parça parça gölgelere boğuyordu.

Sokaktan yüklü küfeleri gıcırdayarak iki bahçevan beygiri geçiyordu. Biraz sonra öksürüp tükürerek geçen bir yolcunun ayak sesleri, sessiz caddede aksederek uzaklaştı. Yağmur olğunun içine muntazam fasılalarla birbiri arkasından iki damlanın düştüğü duyuluyordu.

Şefik Bey döndü, tekrar uyudu. Ve tekrar rüya görmeye başladı. Bu defa rüyasında on beş gün evvel taşrada ölen biraderi Şevki Bey'i görüyordu. Arkasında pejmürde bir elbise, sokak kapısını çalıyordu. Şefik Bey korkuyor, kendini göstermek ve kapıyı da açmak istemiyordu. Şevki Bey ise kapının çingırağını çevirmekte ısrar ediyordu. Kısa fasılalarla şiddetli çingırak sesi evin içinde aksettikçe Şefik Bey korkarak, tüyleri ürpererek yukarı sofada koşuyor ve ne yapacağını bilmiyordu. Fakat rüya sanki bir fasıla verir gibi oldu. Şefik Bey yine uyuyordu.

Birisi yavaş yavaş oda kapısını vuruyor. Karı koca uyanırlar. Bacının sesi dışarıdan bir şeyler söylüyordu. Fakat ne söylediği anlaşılamıyordu. Faika Hanım karyoladan indi, kapıyı açtı. O zaman anladılar.

¹ Teşrinievvel: Ekim ayı.

² Sadaret: Sadrazamlık, başbakanlık.

Saraylı Hanım ahretliğini göndermiş, misafir hanımın ağrısı varmış, çocukların ebesinin evini soruyorlarmış.

Faika Hanım nazik elleriyle saçlarını toplayıp ahretliği görmeye giderken Şefik Bey tekrar döndü, yine uyumak istedi ve “Karnı burnunda gebe kadın misafirlikte gezer mi?” diye düşündü. Sonra Saraylı Hanım’ın mutat nezaketiyle vakayı komşularına anlatıp senelerce övüneceğini göz önüne getirdi ve bu fikirler bir müddet onu meşgul etti. Uyuyamadı.

Kardeşinin ailesini düşündü. Kızını bir sene evvel kocaya vermişti. Oğlu Asım on yedi on sekiz yaşlarında genç bir çocuktur. Geçen seneye kadar İstanbul’da Fransız mektebinde okurken babasının hastalığı onu tahsilini terke mecbur etmişti. Asım İstanbul’da iken ara sıra uğruyordu. Beceriksiz, ahlaksız bir çocuğa benzemez. Nasıl olsa bir iş bulur, anasını geçindirir, diye düşündü. Ve bu düşünce büsbütün uykusunu kaçırmıştı, yataktan kalktı.

Vakit henüz erkendi. Daha sabah yeni olmuştu. Kalın bir sis bütün mahalleyi, bütün İstanbul’u örtmüştü. Her yer ıslak, ağaçların dallarından sular damlıyor, komşu evlerin ıslak siyah kaplamaları görünüyor, biraz uzakta bu evler, ağaçlar beyaz bir dumanla siliniyor, daha sonra bu duman kalın bir perde gibi her şeyi örtüyordu.

Şefik Bey elinde yüz havlusuyla sofa penceresinin önünde durdu. Bahçenin toprakları ıslak, kümes kapalı, tavukların teli boştu. Ağaçların arasından görünen komşu evlerine baktı, hiç ses seda yok. Her yer uykuda gibi görünüyordu. Saraylı Hanım’ın evinde hiçbir telaş eseri görünmüyor. Bir kantaron şişesi pencerenin kenarında çürük kaplama tahtalarının üzerinde asılmış duruyordu.

Faika Hanım sokak üstünde her gün oturdukları odaya inmişti. Bir köşede, kırmızı bakır mangalın başında bacı sabah kahvelerini pişiriyordu.

“Bacı, bu akşam yangın nerede idi?”

Bacı kalkmış, dinlemiş fakat anlayamamış. Pencereyi kaldırıp kaldırıp dinlemek istemiş, onlar da yağmurdan şişmiş, bacı ne kadar uğraşırsa da açamamış. Bekçinin sözlerinin hiç anlaşılmamasından şikâyet ediyordu.

Peyvende Bacı eski azatlılardandır, kul cinsidir. Onu demiryolu geçit bekçilerinden birine vermişlerdi. Dört beş sene onunla yaşamıştı. Sonra bu adam öldü. Peyvende Bacı'ya bir ev bırakmıştı. Biraz dul kaldıktan sonra konu komşu delalet³ ettiler, bacıyı Samatya'da bir mahalle camiinin müezzinine vermişlerdi, müezzin de ancak dört beş sene kadar yaşadı, o da öldü. Bundan da bir kızı kaldı.

Bacı ondan sonra artık kocaya varmadı. Kızını büyüttü, iki sene evvel onu kocaya verdi. Şimdi iki torunu vardı. Damadından memnundu. Hep bir arada oturuyorlardı.

Bacı gelir günlerce Şefik Bey'de oturur, Göztepe'ye gider, Kuruçeşme'ye Atiye Hanım'ın yalısına gider, hülâsa haftalarca efendizadelerinde, hanımlarında dolaşır kalırdı.

Odanın kafesleri pek sık, dışarıda da hava sisli, kapalı olduğu için oda loştu. Faika Hanım kendi kendine konuşur gibi, “Lamba yaksan da yakılacak,” dedi. Sonra, dışarıda taşlılığı silmeye başlayan Peyker'e seslenerek, “Çocukların sefer taslarını hazırladın mı?” diye sordu ve onun sualine bacı cevap verdi.

“Ben akşamdan hazırladım,” dedi, “tel dolaba bıraktım, şimdi gider takarım.”

Peyker, kalfa hanımın ahretliği. Bütün besleme kızlar gibi vücudu toplu, dolgun, bilekleri, bacakları kalın, etleri sıkı, saçları gayet uzun, gözleri güzel bir kızdı ve tahta bezini ayağının altına aldığı vakit bütün döşemeyi inildetir, sesi komşulardan hatta ta köşe başındaki hallaçtan duyulurdu.

Faika Hanım tekrar seslendi. “Peyker,” dedi, “haydi şimdi onu bırak da çocukları kaldırı. Sonra yine geç kalacağız.”

3 Delalet: Kılavuzluk.

Kız dışarıdan cevap verdi. “Hanım, daha erken,” dedi ve elinde büyük bir paçavra, etekleri belinde, ayakları çıplak oda kapısına kadar gelerek ilave etti: “Siz bu sabah erken kalktınız. Daha sütçü bile gelmedi.”

Sonra tekrar suları döküp taşlığı yıkamaya başladı.

Şefik Bey sise, rutubete rağmen bahçeye, tavuklarını açmaya gitmişti.

Artık caddenin sabah yolcuları, satıcıları geçiyorlardı. Esnaf takımı tramvayı beklemiyorlar, hızlı hızlı yürüyerek geçip gidiyorlardı. Bir çöpçü kapı kapı dolaşıyor, sütçüler geçiyorlardı.

Karşı yaya kaldırımında mahallenin maruf⁴ total siyah köpeği uyuyordu.

Tramvayın ilk sarı arabası geçti. Mevahiblerin kapısı önünde makasta durdu, aşağıdan gelecek arabayı beklemeye başladı. Karşıda Seyit Nizam’a giden sokaktan külahlı, siyah sarıklı, zembilli, ihtiyar, sarsak bir Rıfai dervişi çıktı. Aşağı doğru gitmeye başladı. Bu adam mahallede maruftu. Bu, vaktiyle pek meşhur hovardalardanmış. Zenginmiş. Bugün alil bir ihtiyar. Faika Hanım, nazarıyla takip etti. Faika Hanım iki çocuk anası olmasına rağmen hâlâ genç kızlık taravetini⁵ büsbütün kaybetmiş değildi. Çocuklarının pek çabuk büyüdüklerine hayret ediyordu. İhtiyarlamak bu taze hanımı düşündürür, mahzun ederdi. Böyle zamanlarda kocası hakkında pek fena düşünüyor, pek merhametsiz oluyordu. Şefik Bey eline düşen nimete lakayt görünüyordu. Faika Hanım pek güzel hissediyordu ki onun kalbinde kendisi için bir heyecan, bir böyle tatlı duygu yoktu.

Birkaç sene var ki aralarında dargınlıklar oluyor, birbirini anlayamıyorlar ve ekseriya bir hiç için günlerle dargın duruyorlardı. Evet, bir zamandan beridir bey, karısının sözlerini,

4 Maruf: Herkes tarafından tanınan.

5 Taravet: Tazelik, körpelik.

onun tavırlarını, fikirlerini beğenmiyordu. Faika Hanım'ın her hareketinde bir adilik, bir bayağılık görüyordu. Karı koca lakırdı edemez olmuşlardı, kısa cümlelerle ancak ev işlerini konuşabiliyorlardı. Şefik Bey, hanımının sözlerini mantıklı ve hakîmane bulmuyordu. Halbuki karısı akılsız ve mantıksız bir kadın değildi ve kocasını çok güzel tahlil edebiliyordu. Onun herhangi bir mesele hakkında fikirlerini, sözlerini, yanlış düşüncelerini, vaziyetlerini pek güzel öğrenmiş bulunuyordu.

Bu geçimsizliklerinin büyük bir sebebi de para meseleleri idi. Şefik Bey para işlerinde çok hasis davranıyor, pek çabuk hiddet ediyor ve lüzumsuz sözler sarf ediyordu.

Kadın, onun bu hallerini gördükçe daha ziyade muğber oluyor⁶ ve kendi babasından kalan ufak servetiyle halledilebilecek şeyleri de kocasına yükletiyordu. Fakat bütün bu ufak tefek geçimsizliklere rağmen, ailelerini bozmak, evlerini dağıtmak ikisinin de fikrinden geçen şeylerden değildi. İkisi de böyle bir eve muhtaç idiler ve hakikat söylenilmek lazımsa Şefik Bey haksızdı. Bu kadın güzel, cazip bir kadındı. Kim görse onu güzel ve sevimli buluyordu. Kocasıyla aralarında büyükçe bir yaş farkı da vardı. Şefik Bey emsali hiç de az olmayan alelade erkeklerden biriydi. Faika Hanım bunları pek güzel takdir ederken onun kendisinden ziyade tavuklarıyla meşgul olduğunu gördükçe infialini⁷ saklayamıyordu.

İşte bu sabah bile, sise, rutubete rağmen o yine tavuklarındaydı.

“Peyker! Bak beye sor, kahvesi pişti. Oraya mı verelim yoksa içeri gelecek mi?” diye Faika Hanım Peyker'e seslendi. Peyker'in bahçe kapısından aynı sözleri tekrar ettiği duyuldu. Şefik Bey'in ne cevap verdiği işitilmiyordu.

“Şimdi geliyormuş, hanım,” diye Peyker cevap verdi. Birkaç dakika sonra Şefik Bey geldi. Biraz ıslanmıştı ancak

6 Muğber olmak: Gücenmek, darılmak, küsmek.

7 İnfial: İçerleme.

ehemmiyet vermeyerek köşeye oturdu. Ve tekrar akşamki yangından bahsolundu. Şefik Bey hiç duymamıştı, sonra çocukların bekçi sesinden uyanıp korkmadıklarına memnun oldular. Hele küçük, bekçiden ziyade köpeklerin ulumalarından korkuyor, saatlerce ağlıyordu.

Peyker taşlığı bitirmişti, mutfağı silerken sütçü geldi. Şefik Bey kapı çalındığını duyunca birden akşam rüyasında biraderini gördüğünü hatırladı. Rüya onun üzerinde nahoş bir tesir bırakmıştı. Âdeta bir şeamet⁸ hisseder gibiydi.

Caddeden odun yüklü beygirler geçiyordu. Sonra karşı sokaktan iki taze hanım çıktı, Yusufpaşa'ya doğru gittiler. Şefik Bey, nazarıyla bunları takip etti. Kafesin deliklerine uydurmak için gözünün birini kapıyordu. O hanımlar kaybolunca tekrar rüyasını, büyük kardeşini düşünmeye başladı. Rüyanın tesirinden kurtulamıyordu. Ve fikri, biraderinden hemşirelerine, sonra validesine, sonra teyzelerine ve nihayet büyük validesine intikal etti. Sultanselim'deki büyük konak, gözünün önüne geldi. Bugün o konağın yerinde büyük bir mahalle vardı. Artık İstanbul'da o tarzda, o yapıda konaklar kalmamıştı. Silahtar Ali Paşa Konağı... Şimdi mahalleye de Silahtar Paşa Mahallesi diyorlardı.

Büyükanası bu Silahtar Ali Paşa'nın gelini, Defterdar Halil Efendi'nin kızı imiş. Pek çocukluk hatıratı içinde onun şal hırkasını, bağdaş kurup setli odanın köşesinde oturduğunu, dirseğini dizine dayayıp çubuk içtiğini, başında fesini, dökme püskülünü, daha üstüne her sabah ihtimam ile bağlanan oyalı dildadesini hatırlıyordu. Kendisi ufak tefek bir hanımdı. Evde herkes ondan korkuyordu. Kocasından, babasından kalan bütün servet, hanlar, hamamlar, çiftlikler, dükkânlar her ne varsa bu hanımın üzerindeydi. Kâhyasını çağırıp hesaplarına bakar, aşçısını çağırıp emirler verir ve bütün mallarını, bütün konağın işlerini kendisi idare eder; kızarsa bağırır ve konakta herkes onu hiddetlendirmekten korkardı.

⁸ Şeamet: Uğursuzluk.

Konakta Deli Mehmet isminde bir uşak vardı. Şefik Bey onu pek güzel hatırlıyordu. Onunla Fatih şekerisine gider, bardak şekeri alırlardı. Selamlıkta aşçıdan, uşaklardan maa-⁹ da birtakım adamlar da vardı. Faraza, ramazan gecelerinde bütün konağın çocuklarını toplayıp Saraçhanebaşı'nda Karagöz'e götüren bir Saatçi Mustafa Efendi vardı. Bu kimdi? Neden konakta yatıp kalkıyordu? Şefik Bey onu bilmiyordu. Sonra halalarını hatırlıyordu. Şimdi onlar ölmüşlerdi; çocukları, torunları İstanbul'un birer köşesine dağılmışlar ve birbirlerini unutmuşlardı.

Şefik Bey'in çocukluk hatıratı içinde bir de Hafız Hanım yaşıyordu. Bu kadın konağa geldikçe çocuk büyük herkes sevinirdi. Gece büyük hanımın odasında toplanılır, hatta halayıklarla kızlar gelirler, setten aşağıda otururlar, çifte şamdanlara birer ikişer mum daha ilave olunurdu. Hafız Hanım masal söylerdi. Böyle gecelerde, misafir olsun olmasın yemiş çıkarılır, bozalar, leblebiler alınır, kuruyemiş, devaimisk¹⁰ yenirdi.

Konak zaten korkunçtu. Geniş sofaları, uzun koridorları, taş odaları, hamam daireleri, gece karanlıkta insana vehim ve haşyet¹¹ verirdi. Hele Hafız Hanım bir korkulu masal söylerse, kızların hiçbirinde geniş sofalardan yalnız geçecek cesaret kalmazdı.

Şefik Bey o zaman hatıratını böyle levha levha zihninden geçirirken büyükanasının vefatını da düşündü.

Günün birinde büyükanası ölmüştü. Nasıl derhal aileleri perişan oldu! Kardeşler sanki kırk yıllık düşman imişler gibi birbirine darılmışlar, uzaklaşmışlardı. Ortaya büyük mal, miras davaları çıkmıştı. Herkes derhal dairesini, sofrasını ayırmıştı. Dört kız kardeşi, dördü de bir köşeye çekilmiş bulunuyorlardı. Hatta ara yerde kapılar kapattırıldı, dışarıdan yeni

⁹ Maada: -dan başka.

¹⁰ Devaimisk: Güzel kokulu bir tür helva.

¹¹ Haşyet: Korku.

kapılar açtırıldı. Herkesin bir akarda, bir evde gözü vardı. Gâh biri aleyhine birkaçı birleşerek gâh ayrılarak, kadınlara, vekillere, davalara, yalancı şahitlere, uydurma senetlere boğulmuşlardı. Zaman geldi ki artık bir çatı altında da oturamaz oldular. Birer birer konağı terke başladılar. Herkes haline göre birer tarafa çekilip gidiyordu.

Şefik Bey'in babası ölmüştü. Büyük biraderi Şevki Bey henüz pek gençti. Teyzelerinin kocaları vardı. Hemşireleri de o esnada evlenip ayrılmışlar, analarından ve Şevki Bey'le, Şefik Bey'den davalara başlamışlardı.

Konak boşaldıkça ne hazin bir hal alıyordu! Boş ve perdesiz kalan odalardan, örtüsüz minderlerden keskin bir küf kokusu intişar ediyor,¹² boş dairelerinde hüznengîz kış rüzgârları ötüyordu. Bir ağacın dalı büyüyüp bir pencereyi kırıyor, bir telde asılmış sallanan bir parça soba borusu bütün kış kaplamaya vurup duruyordu.

Nihayet, boş kalan bu konakta cinler periler mekân tutmuşlardı. Taş odada ağlayan keçiler, tekir kediler, mabeyin¹³ aralığında yeşil sarıklı emirler, büyük harem sofasında cüceler görüldüğü rivayet olunuyor ve büyük hanımın yıkan-
dığı yerde gece mumlar yandığı temin olunuyordu. Bunlara o kadar inanılıyordu ki konakta son kalan aile efradı -Şefik Bey, biraderi ve validesiyle bir iki ihtiyar dadıdan ve bacıdan ibaretti- geceleri odalarından çıkamıyorlardı. Şefik Bey boş taraflara gitmeye gündüz bile korkardı.

Bu hal Rus istilasına, Balkan bozgununa kadar böyle devam etmişti. Henüz aileden hiç kimse konağın satılması veya taksim edilmesi hakkında bir şey söylemiyordu. Sanki eve dokunmaya korkuyorlardı. Boş kalan yerler harap oluyordu.

İstila senesinde, bu boş kalan dairelere, beş on odaya muhacir oturtuldu. Şefik Bey bunlar içinde Molla İbrahim is-

¹² İntişar etmek: Yayılmak, dağılmak.

¹³ Mabeyin: Konaklarda harem ile selamlık arasındaki mekânlar.

minde bir ihtiyarı, Azize namında saçları ince ince örölmüş genç bir kıızı ve onun anası Elife Hanım ile Arif isminde genç bir çocuğu hatırlıyordu. Bu Arif yakın vakte kadar da İstanbul'da idi, nalbantlık ediyordu.

O zaman İstanbul'da mevkip alayları¹⁴ teşkil olunmuş idi. İstanbul çocukları da bu mevkip alaylarına giriyorlardı. Her gün konağın büyük bahçesinde talim olurdu. Plevne'den çok bahsolunuyordu. Fakat Plevne düştükten sonra, kış ortasında Şıpka'yı geçen Rus orduları İstanbul üstüne yürümüşlerdi. Bu Rus ordusu önünde aç, bitap, yorgun bir insan dalgası gelip İstanbul kapılarına dököldü.

Bugün bunlar geçmiş, unutulmuş şeyler olmakla beraber hâlâ korkunçtu. Şefik Bey işittiğı hikâyelerden aklında kalanları tekrara başladı. Yol kenarında terk edilmiş çocuklar, devrilmiş arabalar, öldürölmüş yahut donmuş adamlar gözünün önüne geldi. Kimse başını çevirip bakmıyor, düşen düşüyor, yürüyebilenler yahut şimendifere binmeye muvaffak olanlar canlarını kurtarıyorlardı. Kırlarda köpekler bile insan eti yemekten usanmışlardı.

Ara sıra Bulgarlar bu kafileleri avlıyorlar, öldürüyorlar, mesela, birbirine sarılmış iki ufak çocuğun ikisini birden bir darbede ikiye biçmeye uğraşarak eğleniyorlardı. Hatta bu çocuklar artık ağlamıyorlar, bağırıyorlardı. Pek ufak olanları bile ölüm nedir anlıyorlar ve bütün kuvvetleriyle kardeşlerine yahut karın da üstüne çıkmış bir ota, bir çalıya sarılıp bekliyorlardı. Boğazlarına bir bıçak batırıldığı vakit bir defa gözlerini kapayıp yüzlerini buruşturuyorlar, sonra ağızlarından kan akarak ölüyorlardı.

Konakta oturan muhacirler, dünyanın en büyük facialarını görmüş, gözleri önünde çocukları, babaları, kocaları öldürölmüş, anaları ve kardeşleri yakılmış insanlardı. Dünyada mukaddes ve aziz ne varsa hepsini terk etmiş bulunuyorlardı.

14 Mevkip alayı: Büyük bir zatın yanında yürüyen, ona eşlik eden heyet, alay.

Ahlakları, düşünce kabiliyetleri pek noksanlaşmıştı, hiçbir şey yapmak tasavvurunda değillerdi. Açlıktan, soğuktan, sefaletten mütemadiyen kırılıp ölüyorlardı. Konağın kapılarını söküp yaktilar, ağaçlarını kestiler, tahtalarını kırdılar.

Koca konak büsbütün korkunç bir hal bağladı. Ve bir gün muhacirler de çıkıp gitmiş bulundular. Artık kimse konakta oturmaya cesaret edemedi. Şefik Bey, validesi bir ufak ev bulup taşınmışlardı. Şevki Bey kendi göz koyduğu bir çiftliğe muhacir iskân olunduğunu haber alıp Sarayköy kazasına gitmişti. Şefik Bey'le validesi yalnız yaşıyorlardı.

Konak artık metruktü;¹⁵ bahçelerini ot basmış, duvarları yıkılmış ve büsbütün cinlerin ve perilerin istilasına uğramış, bütün mahalle halkını korkutan bir yer olmuştu. Mahallenin yaramaz çocukları gündüzleri bahçesine giriyor, meyve ağaçlarını yoluyor, geniş kuyularına taş atıyor fakat binadan içeri girmeye cesaret edemiyorlardı.

Bir müddet sonra küçük damat beylerden bazılarını para ihtiyacı sıkıştırmıştı. Vekiller tutuldu, teşebbüsatta bulunuldu, konağın enkazını sattılar.

Bir yaz sabahı, yıkıcının çatal ve çekici konağın tahtalarını koparmaya, külüngün¹⁶ ve kazmanın sivri burunları taş odanın tepesini delmeye başladı.

Şefik Bey bir gün oralarını ziyaret etmişti. Konağın ortasından geçen yolun sağ tarafında yığılmış taşlardan bir tepe, sol tarafında dikilip sıralanmış odunlardan, tahtalardan bir orman hasıl olmuştu. Tuğlalarından horasan¹⁷ döküyorlardı.

Az zaman sonra arsayı parça parça sattılar. Şimdi konağın yerinde tamam kırk beş evli bir mahalle vardı. Bu evler daha yapıldıklarının ikinci senesinde cumbaları eğrilmiş, baş başa, sırt sırta dayanmış, kopuk saçaklarında hâlâ eski bir pabuç, bir deste sarımsak sallanıyordu.

¹⁵ Metruk: Terk edilmiş.

¹⁶ Külünk: Taş kırmak için kullanılan kazma.

¹⁷ Horasan: Bir tür inşaat harcı.

Şefik Bey sokağa bakarken bütün bunlar birer birer gözünün önünden geçti. Dışarıda sis hâlâ devam ediyordu. Tramvay arabaları kamçılarını şaklatarak geçiyor, satıcılar bağıırıyor ve arabalarla beygirler birbirini takip ediyorlardı.

Çocuklar uyanmışlardı. Peyker onları giydirmeye uğraşıyordu. İkisi de her sabah mutak olan huysuzluklarını yapıyorlardı. Büyük, “Ben eski potinlerimi giymem!” diye tutturmuştu. Küçük de “Reçel isterim!” diye ağlıyor ve süt içmek istemiyordu.

Kapı çalındı. Kalfa gelmiş!

Faika Hanım çocuklara bağırmaya başladı. Kalfa, omzunda bir kayışta çantalar asılı, elinde sefer tasları, ara sıra pencerelere bakıp sabırsızlanıyor, mektep çocukları da duvar dibine sıralanmış bekliyorlardı.

Şefik Bey’in iki oğlu, bir seneden beri “Gülşen-i İrfan” mektebine devam ediyorlardı. Vakıa¹⁸ hiçbir şey öğrenmiyorlar idiyse de evden gailelerinin eksildiği ne devlet. Büyük çocuk gün günden kabalaşıyor, ahmaklaşıyor, küçükte de müthiş bir hırçınlık, bir asabiyet peyda oluyordu.

Kalfa bir daha kapıyı çaldı. Nihayet çocuklar hazırlanmışlardı. Kapıdan çantalarını, sefer taslarını kalfaya uzattılar, gündeliklerini ceplerine yerleştirerek, gözlerini silerek karşı kaldırıma geçtiler ve diğer bir çocuğun kapısı önünde beklemeye gittiler. Onların arkalarından Şeyh Mustafa Efendi’nin kızı, yanında iki kadın daha, koltuklarında davul kadar bohçalarla geçiyorlardı. Şefik Bey konsol karıştırmakta olan karısına sordu: “Mustafa Efendi’nin değil mi?” dedi.

Hanım pencereye yaklaşp baktı. “Evet,” dedi, “hamama gidiyorlar.”

Biraz sonra şeyh kendisi göründü. Sallanarak kahveye gidiyordu. Şeyh, laubali meşrep, mütecaviz,¹⁹ boşboğaz bir

¹⁸ Vakıa: Gerçi.

¹⁹ Mütecaviz: Sınır tanımayan.

zattır. Mahalle delikanlılarına tariz²⁰ eder. Mukabelede kusur etmezler. Bazen latife o dereceyi bulur ki şeyh kahveden kaçmaya mecbur olur.

Birdenbire mahallenin üç dört köpeği dar sokağa doğru koştular. Galiba komşulardan biri sokağa süprüntü döktü. Dört nala bir asker arabası geçti, camlar sarsıldı. O esnada kapı çalınmıştı. Peyker açtı, tekrar kapadı. Şefik Bey “Kim geldi?” diye sordu. Faika Hanım dışarıdan cevap verdi:

“Bakkalın çırağı tenekeleri getirdi.”

Aradan henüz bir dakikacık geçmiş idi ki tekrar kapı çalındı. Gelen adam içeri girdi. Faika Hanım taşlıktaydı. “Buyurun,” diyordu.

Şefik Bey tekrar sordu:

“Kim geldi?”

“Asım Bey geldi, efendim,” diye Faika Hanım cevap verdi. Şefik Bey birdenbire başını çevirip kapıya baktı. Sonra kalktı, oda kapısına kadar geldi. Asım çamurlu kunduralarını çıkarıyordu. İstanbul’da tahsilde iken bir çocuktaydı, bugün ise Asım genç bir adam olmuştu. Bir sene içinde birdenbire değişmişti.

Faika Hanım ikram ediyordu: “Zaten her taraf kirli, hiç çıkarmayınız. Peyker bir bez getirsin, silsin,” diyordu.

Asım gülerek bağları çözmekte devam ediyor ve “Çok çamurlu,” diye cevap veriyordu. Peyker, mutfak kapısı önünde gülerek bakıyordu. Oda kapısına gelince, Şefik Bey “Ooo... Hoş geldin,” dedi, “gel bakalım. Ne zaman geldin?”

Asım “Bu sabah, hemen iki saat evvel,” diye cevap verdi.

“Tuhaf tesadüf. Ben de merhum biraderi bu akşam rüyada gördüm. Ancak rüyama bir mana verememiştim. Bak, demek sen o zaman yolda imişsin?”

20 Tariz: Sataşma.

Hepsi odaya girdiler. Bacı el öptürürken ağladı ve entarisinin kuşağından mendilini çıkarıp gözlerini sildi. Şefik Bey bir cigara yaktı, bir de Asım’a verdi.

Asım kendi kendine, “Niye buraya geldim?” diyordu. Bunların, bu aile arasındaki husumetlerin, dedikoduların böyle olduğunu biliyordu. Sonra, nasıl cevap versem acaba, diye düşündü.

“Hayır,” dedi, “işlerini takip kastıyla gelmedim. Büyük halamın değirmeni meselesine bir şekil vermek istiyordum da... Halam pedere karşı bir şey demiyordu, biz de o değirmenin icarıyla²¹ geçiniyorduk. Hatta bir aralık halam teklif etmiş ki ufak bir bedel ile bu değirmeni satın alsın. Ancak sonra ne olursa araya bir dargınlık girdi, mesele haliyle kaldı. Vakıa²² halamın ses çıkardığı yok ancak ben diyorum ki eğer muvafakat ederse ben validenin evini satın da değirmeni alsam...”

Şefik Bey beğenmedi. Zaten dinlemiyor gibi görünüyor ve sokağa bakıyor, ara sıra bir yolcuya dikkat etmek isterse bir gözünü kırptıyor, başını bir tarafa çarpıtıyordu. Biraz sükût oldu.

Şefik Bey, “Neyse,” dedi. “Bereket versin hemşiren kocaya varmış bulunuyor. Eğer o da şimdi evde olsaydı...”

Asım tasdik ederek, “Evet,” dedi. “Eniştemin bize de çok yardımı oldu. Eğer o olmasaydı pederin cenazesi bile borçla kalkacaktı.”

Şefik Bey, Asım’ın bu sözünde bir itiraz, bir serzeniş manası bularak, “Elbette böyle olur,” dedi. “Eğer ben çalışıp validenin hayatında malını ferağ ettirmeseydim şimdi biz de aynı halde bulunacaktık.”

Biraz durduktan sonra tekrar söze başlayarak, “E,” dedi, “şimdi sen davayı bırakmak fikrinde misin? Mademki bu kadar takip edilmiş, şimdi bırakmak da doğru olmaz.”

21 İcar: Kira.

22 Vakıa: Gerçi.

“Ben onu takip edecek halde değilim ki,” diye Asım cevap verdi.

“Şimdi dava ne derecede?”

“Dava kazanılmış, icraya da gitti ancak köylüler icra memurlarını baltalarla karşıladılar, buradan çıkmayız dediler, öyle kaldı. Sonra peder tekrar müracaatta bulunmuştu. Ona cevapta, hazine namına bu arazi istimlak olunacak, dediler. O halde kaldı.”

“Yeni evrak nerede?”

“Evrak icra dairesindedir.”

Biraz sükûttan sonra Şefik Bey evvelki ifadesini tekrar etti. “Öyle,” dedi, “onu iyi bir dava vekiline vermeli, kazanırsa yarısı da onun olsun.”

Asım sustu. Uzun bir sükût oldu.

Asım, amcasına bakıyor ve onun dolgunca vücudunda, koyu mavi gözlerinde kaba bir hodendişlik²³ görüyordu. Onun sözleri Asım’ın bütün cesaretini, bütün teşebbüs kuvvetlerini kırmıştı. Bu dakikada hiçbir şeyi yapabileceğine, hiçbir şeyde muvaffak olabileceğine inanmıyordu. Hayat boş ve gelecek karanlıktı. İnsanları hayatın rekabetleri, ihtirasları, derin mücadeleleri içinde tesanütsüz,²⁴ muavenetsiz²⁵ görüyordu. Değirmen hakkında söylediği şeylere Şefik Bey hiçbir cevap vermemişti. Âdetâ bu bahsi hiç işitmemiş gibi davranmış idi. Bunun sebebi ne olabilirdi? Şefik Bey büyük hemşiresiyle dargındılar, ihtimal sebep bu dargınlıktır. Yahut kim bilir, belki içinde gizli bir çekemezlik vardı. Halbuki Asım bu meseleyi amcasıyla istişare edebileceğini, ondan bir fikir alabileceğini zannediyordu. Eğer arada bir dargınlık olmasaydı şüphesiz halası muvafakat ederdi. Biraz babasına da kusur buluyordu. Her şeye bir dargınlık çıkarmak da nedendi?

23 Hodendiş: Bencil.

24 Tesanüt: Dayanışma.

25 Muavenet: Yardım.

Amca, yeğen susuyorlardı. Faika Hanım saçlarını toplamış, üstünü giyinmiş olduğu halde aşağıya indi. Asım düşüncesini ona göstermeyerek yüzüne bakıp tebessüm etti ve kendi kendine, “Henüz meysus olmaya sebep yok,” diye düşündü. Fakat kalpteki kuvvetsizliği izale edemiyordu.

Kapı çalındı, Faika Hanım dışarı çıktı. Taşlıkta bir takunya sesi, sonra bir kız çocuk, “Hanım teyze,” dedi. “Annem selam etti. Bizim et tahtası düğünde kırılmış, bir parça sizin et tahtasını istiyoruz. Bir de siz bugün çarşıya çıkacaksanız annem de çıkacak.”

“Et tahtasını Pcykcr versin. Annene selam söyle, eğer hava güzel olursa pazartesi çıkarız, diyor de.”

Sonra yine Faika Hanım ilave etti:

“Şükriye Hanım hâlâ sizde mi?”

Çocuk cevap verdi:

“Bizde. Dün akşam Şükrü Efendi evde kıyametler koparmış, içmiş içmiş, ille Şükriye’yi isterim, diye tutturmuş. Anasını, kız kardeşini dövmüş. ‘Büyü yaptınız, karımı benden ayırdınız,’ diyormuş. Şükriye Hanım da, ‘Ayrı ev tutarsa giderim. Tutmazsa dayak yemeye vaktim yok. Beni bıraksın,’ diyor. Bandırma’ya, kendi memleketine gidecek. Dün gittik kardeşine mektup yazdırdık.”

Faika Hanım, “Selam söyle kızım, bakalım öğleden sonra vaktim olursa yoklarım,” dedi.

Yine takunya sesi oldu ve kapı kapandı. Faika Hanım odaya döndüğü vakit Şefik Bey sordu:

“Etem Efendi’nin gelini için mi?” dedi.

“Evet.”

“Bırakmış mı?”

“Hayır. Kadın, ‘Ayrı ev tutarsa otururum,’ diyormuş. Ev anasınındır. Herif ayrı ev nereden tutacak? Elde avuçta beş para yok ki. Kabahat hep görümcededir. Kocasının başını yedi. Şimdi de geldi kardeşinin evini yıkacak. Kızı alırken öldüler, bayıldılar, şimdi her gün bakıcı bakıcı dolaşıp duruyorlar, ayırmaya çalışıyorlar.”

Şefik Bey onun sözünü keserek, “Canım,” dedi, “kadın da az anladığın şeylerden değil. Ev işi yapan kaynana, yemeği pişiren kaynana, tahtayı silen yine o. Elbette bu kadarını da kim ister ya?”

Faika Hanım hayret etti: “A... Allah bilir yalan, kim demiş, bir kere kızı görün de öyle söyleyin.”

“Canım, Ethem Efendi kendi söyleyip duruyor.”

“Aman Bey, şu bunağın sözüne bakıyorsunuz. Zaten o bir erkek olsaydı evvela kendisi evine, karısına, kızına sahip olurdu.”

Şefik Bey dedikoduya alakadar görüldüğüne pişman olarak, “Neme lazım,” dedi. “Yine bizden çıkmasın.”

Faika Hanım cevap verecekti. Ancak dışarıda Peyker bir çığlık, bir kıyamet kopardı. Bahçede tavuklar da bağırıyorlardı. Şefik Bey fırladı. Takunyaları dar ayağına geçirerek kendini bahçeye attı. Yine o tekir kedi tavuklara saldırmıştı. Bu üçüncü defadır ki bu kedi tavuklara böyle hücum ediyor. Bir gün birini paralayacak. Buna bir çare bulmak lazımdı.

Şefik Bey entarisinin eteklerini toplamış eve dönerken mutfak kapısı önünde oturan karısına sordu: “Bu, galiba Saraylı Hanım’ın kedisi,” dedi.

“Hayır, yabancı tekir kedi, öteki sokaktan geliyor. Geçende Saraylı Hanım’ın da tel dolabını paralamış.”

“Olmayacak, bir sessiz tüfek peyda etmeli.”

Şefik Bey içeri girerken karısı sordu:

“Siz yemeği bekleyecek misiniz yoksa şimdi bir şey verelim mi?”

“Bilmem, bakalım Asım Ağabey’e soralım,” diye şefik Bey oda kapısını iterek Asım’a:

“Sen dışarı çıkacaksın değil mi?”

“Evet.”

şefik Bey karısına dönerek “O halde, biraz bir şey yer çıkarız,” dedi ve giyinmek için yukarı ıktı.

Asım bu gece hiç uyuyamamıştı. Gözleri yanıyor, yüzünün derisi sanki geriliyordu. Deminden beri mangal başında uyukladığını gördüğü bacı da şimdi yerinde yoktu. Dışarı çıkmış olacak. Asım avuçlarında bir ateş hissediyordu. Aynada yüzüne bakmak istedi. Fakat oda o kadar loş ve ayna o kadar biçimsiz konulmuş idi ki ehre namına ancak bir karanlık gölge aksediyordu.

Fikren yorgun ve meşguldü. Kendi kendini dinleyecek tenha, sakın bir yere ihtiyaı vardı. Büyük kararlar vermek iktiza ediyordu.²⁶ Halası değirmeni vermeye muvafakat ederse mesele yine kolay değildi. Validesinin evine bir müşteri bulmak lazımdı, bunlar vakitle olabilirdi. İstanbul’da oturulacaktı. Onun için de paraya ihtiyaç vardı. Cebinde, eniştesinden dn alınmış beş liradan dört buçuk lira duruyordu, bununla ne kadar zaman burada kalabilirdi.

Çünkü bugünkü hale bakarak amcasının evinde bir, nihayet iki akşamdan fazla misafirliğe imkân olmadığını görüyordu.

Eğer halası muvafakat etmezse o zaman Sarayköy’e dönmek de mümkün olamayacaktı. Sarayköy’de ona göre bir iş yoktu. İstanbul’a gelince, İstanbul da büyük yer. Burada, bu adamlar arasında yaşamak, geçinmek müşküldü. Kendi kendinc itimadı yoktu. Kendisi için bir iş bulamıyordu.

²⁶ İktiza etmek: Gerekmek.

Pencerelerin önüne gidip sokağı seyretmeye başladı. Şimdi sis biraz açılmış, ince ince yağmur düşüyor ve caddeler çamur derelerine dönüyordu. Hava serindi. Gece trende âdeta üşünüyordu. İnsanın yumuşakça halılarla döşenmiş sıcakça bir odası olmak ne bahtiyarlıktır. Hatta kerpiçten yapılmış, çamurla sıvanmış, yerine kaba hasır, üstüne kilim serilmiş, ocağın iki tarafına ince yün minderler konmuş alelade bir köy odacığına da razı idi.

Ablası kocasıyla pekâlâ idiler. Dünyada bir anacığı kalmıştı. Kendisi gençti, çalışacaktı. Çok şey istemiyordu, elbette bir ekmek parası bulacaktı. Fakat bu düşünce onu teselli edemiyordu.

Yemek hazırlanmış, Şefik Bey giyinmişti. Amca yeğen karşı karşıya yemeklerini yediler, konuşmuyorlardı. Yemekten sonra kahvelerini kahvede içmek üzere evden çıktılar. Yağmur biraz fasıla vermiş gibiydi. Caddenin bazı yerlerinde çamur gölleniyor ve yaya kaldırımlarının üzerine de taşıyordu.

Şefik Bey Asım'ın kunduralarına baktı ve "Senin ayakların sağlam, lastik istemez," dedi. Sonra elbisesini baştan aşağı süzerek, "Lakin arkadaş sen de pek köylü olmuşsun," diye ilave etti. Asım gülerek:

"Ne yapayım bunlar hem dayanıyor hem ucuz oluyor."

Şefik Bey ceketinin kumaşını eliyle yoklayarak: "Vakıa dayanıklı şeyler, uzaktan fena durmayacak. Lakin rengi pek donuk, ne siyah ne kahverengi."

Yolda hem gidiyor hem bunları konuşuyorlardı.

Kahve bir sokağın içindeydi. İki ayak merdivenle çıkılıyordu. Tütün tömbeki kokularına karışmış hafif ekşi bir koku karşılıyordu. Bu, Kahveci Hurşit'in tavuklarının kokusu idi. O, tavuklarını sevdiği kadar hiç kimseyi sevmez, ehemmiyet vermezdi. Kahve kokuyorsa müşteriler gelmesinler. Ancak mahalleli hem şikâyet ediyor hem de geliyorlardı. Yazın ma-

hallenin bütün ihtiyarları, hatırlıları kahvenin yanındaki bahçecikte toplanırlardı. Bu bahçenin ortasında ufacık bir havuz vardı. Hurşit duvar kenarlarını gecesafaları, kınaçiçekleri, anasına babasına pay verenler, şebboylarla süslerdi.

Burası, caddenin tozundan, gürültüsünden uzakça kalıyordu. Akşam, mahalle camisinin yanında toplanmış bu dört beş dükkân, Hurşit'in kahvesi, karşıda Bakkal Sava, Attar Kadri Efendi, onun yanında delikanlıların kahvesi, hepsi sokağı sular, süpürürlerdi.

Burada gecelik entarileri, Şam hırkalarıyla oturulur, hatta Hurşit'in bahçesinde hasır üstüne serilip uzanmak da kabil olurdu.

Hurşit! Ellilik, zayıf, orta boylu, buruşuk yüzlü bir Çerkes'tir. Asalet iddiasında bulunursa da aslının ne olduğu, nereden geldiği malum değildir. Hiç kimsesi yoktur, kahvesinde yatar kalkar. Nadiren bıyıklarını boyar ve haftada bir defa tıraş olur. Bu itibarla pek çirkindir. Fakat mahallede herkes onu severdi. Kimin bir hizmeti olsa koşar, bütün mahalleyi, kadınlarına, çocuklarına kadar tanır. Birçok ailelerin esrarına vâkîf bulunurdu.

Şefik Bey'le Asım, kahveye girdikleri vakit bir köşede Şam hırkalı bir ihtiyarca efendi gözünde gözlük gazete okuyor; kahvenin ortasında iki bey, kalem vaktine²⁷ kadar bir beş tavla oynuyor, birisi ayakta onları seyrediyordu. Hurşit kendisi kahve ocağının yanında dizlerinin üstüne bir tepsi koymuş pirinç ayıklıyordu. Şefik Bey yanında genç bir çocukla içeri girince evvela tanımadı, gözlüğünün üstünden baktı. Sonra mektebe devam ederken ara sıra Şefik Bey'le gelip giden Asım'ı tanıdı. Zaten Şevki Bey'in vefatını haber almış bulunuyordu. Tepsi ile pirinci bir tarafa bırakıp gayet terbiyeli bir tavırla sokuldu, Asım'a taziyet etti. Teselli makamında birkaç kelime mırıldandı. Sonra Şefik Bey'e, "Şeyh," dedi, "size gitmişti. Yolda tesadüf etmediniz mi?"

27 Kalem vakti: Çalışma saat(ler)i.

Şefik Bey, “Hayır,” dedi. “Niçin arıyordu?”

“Efendim, onun damadının bir işi varmış, şimdi Sadaret’e gelmiş de onu rica edecekti.”

Kahveci çırağı maşanın ucuyla cigara mangalına ufak bir ateş bıraktı ve kahvelerin sade yahut şekerli olduğunu sordu.

Tavla oynayanlar coşmuşlardı. Biri, her ne zar gelirse onu tekrar ederek, mesela, “Dubara dediler,” diyor, “Şeş beş dediler,” diye devam ediyor, diğeri yeniliyor ve küfrediyordu.

“Ölüsü ...lı kemik! Bir defa da bana gel ulan!” diyordu. Yanlarında birisi ayakta duruyor, lakayt oyunları seyrediyor ve ara sıra gülüyordu. Sonra, mağlup olana, “Birader,” dedi. “Sen ahirine kadar yenilirsin. Düşeş kapısını neden açık bıraktın?”

“Canım, ben onun hepyek atacağını nereden bileyim? Sen çok biliyorsan bir beş oynasana!”

Öteki lakaydane cevap verdi, “Benim işim var,” dedi. “Yusufpaşa’ya gideceğim, acemi öğretmeye de vaktim yok.”

O esnada mahalle bekçisi omzunda bir iri kazan, bir büyük sacayak ile kahve kapısını iterek, “Hurşit Efendi,” dedi, “Hafız gelirse oraya gelsin.”

Şefik Bey:

“Cenaze mi var?”

“Evet,” dediler. “Hayri Bey’in haremi bu gece sizler baki.”

“Ya... Vah vah! O halde cenazede bulunsak. Ne vakit kaldıracaklar?”

Dediler ki:

“Altıda bulunmalısınız. Şimdi cemaat burada toplanacak, cenazeyi de Merkezefendi’ye defnedeceklermiş.”

Şefik Bey Asım’a dönerek “Ben kalayım,” dedi, “sen bizim kalemi biliyorsun değil mi? Orada odacı çavuş vardır. Ona haber verirsen akşama otelde falan kalmazsın. Sen şimdi nereye gidiyorsun?”

Asım cevap verdi, “Ben,” dedi, “evin kirası için çalışacağım.”

“Âlâ...”

Asım çıktı gitti.

2

Asım akşam eve döndüğü vakit yıkanmış, tıraş olmuş, fanila mintanını değiştirip beyaz bir gömlek giyinmiş, kara boyunbağı bağlamış, çocuklara da birer defterle birer kalem hediye almıştı.

Peyker güler yüzle kapıyı açtı. Şefik Bey ile Faika Hanım evde yoktular. Biri cenazeden dönmüş, kahveye gitmişti. Diğeri de komşulardaydı. Çocuklar mektepten gelmişlerdi. Ufak bir yabancılıkla Asım'a sokuldular ve onunla oynamaya başladılar. İki çocuk da Asım'a derhal ısınmışlar ve samimi arkadaş olmuşlardı.

Biraz zaman sonra Şefik Bey, onu müteakip Faika Hanım da avdet ettiler. Elbiselerini değiştirmek için karı koca odalarına çıktılar. Asım aşağı odada çocuklarla meşgul oluyor, Şefik Bey'le Faika Hanım da odalarında aşçı kadın meselesini münakaşa ediyorlardı.

Şefik Bey'in fikrince Peyker'le Faika Hanım isterlerse evin yemeğini pişirebilirlerdi. Ayrıca bir aşçı kadın tutmaya lüzum yoktu. Ancak o, fikrini açıkça söylemiyor, misaller getiriyor, müşkülât çıkarıyor, sözü uzatıyor. Aşçı kadın lakırdısı dinlemek istemiyordu.

Faika Hanım da artık onun düşündüklerini pek güzel keşfedebiliyor ve yüzüne karşı da söylüyordu. Şimdi şu aşçı meselesinde de diyordu ki, "Biliyorum, siz bu işi benimle Peyker'in üstüne yıkmak istiyorsunuz. Fakat biliniz ki ben mutfığa girip yemek pişirmem. Peyker'e de yaptırmam. Al-

lah’a çok şükür öyle bir muhtaçlığımız yok, el âlem ne yapıyorsa siz de yaparsınız.”

Şefik Bey, düşündüklerinin keşfedilip yüzüne karşı söylenivermesinden pek ziyade muzdarip oluyordu. Karısı onun akıl ve mantığına itimat etmiyor, ona itiraz ediyordu. Halbuki o ta izdivacının ilk gecesinden beri bu itimadı kazanmaya uğraşmıştı ve bu emel ile izdivaçlarının en tatlı ve en sermest geçmesi lazım gelen zamanlarda yataklarının üstüne oturup gecelerce mesele halletmeye uğraşmışlar ve hiç ehemmiyeti olmayan en ufacık bir mübahaseyi²⁸ uzun, sıkıcı, usandırıcı bir münakaşa haline sokup sabahlara kadar uykusuz kalmışlardı. Hep bu gayretler ancak Faika Hanım’da kocasının akıl ve dirayetine, fezailine,²⁹ mantıksız hiçbir şeyi yapmadığına ve söylemediğine bir kanaat uyandırmak içindi.

Ancak ne kadar yazıktır ki bütün bu mesainin makûs neticeler vermiş olduğu bugün meydana çıkıyordu. Faika Hanım eve ve kendisine taalluk eden meselelerde hakikati pek güzel keşfedebiliyor ve bir zaman keşfedip de söylemediği şeyleri de bugün söyleyiveriyordu.

Senelerce sürmüş olan o mücadelat, Faika Hanım üzerinde hiçbir hürmet uyandırmamıştı. Şefik Bey muğber³⁰ olarak, “Faika Hanım,” dedi. “Cahilane, mantıksız şeyler söylüyorsunuz. Benim sözlerimin içinde, mutfağa siz gireceksiniz, aşçı tutmayacağız, böyle bir söz var mı? Bunları nereden çıkarıyorsunuz? Bu adi kadın sözleri âdeta iğrenç. Hiç şöyle içinde bir mantık, bir selamet yok.”

Faika Hanım cevap vermişti:

“Ben de adi kadını, mantık da benim mantığımdır. Ben sizin gibi Babiâli kâatibi değilim ya. Ancak bildiğimi de açık söylerim. Bu kadar seneden sonra mantık okumaya da niyetim yok.”

28 Mübahase: Konuşma.

29 Fezail: Erdemler.

30 Muğber: Kırgın, gücenmiş.

Bu mesele ve hele bu son cevabı üzerine bir uzun münakaşa yapılmak âdetti. Ancak bu akşam Asım'ın burada bulunması ona mâni oluyordu. Her nedense Şefik Bey evinin bu hallerini ona göstermek istemiyordu.

Bu sebeple mesele uzatılmadı. Ancak bu kadarcık hafif bir münakaşanın da bir somurtkanlık uyandırmış olduğu yemekte pek belli oluyordu. Faika Hanım kendini daha güzel idare ediyor, daha şen görünüyor, hatta arada kocasına bile hitap ediyordu. Buna mukabil Şefik Bey yalnız yemekle ve çocuklarla meşgul görünüyor, ara sıra Asım'a da bazı şeyler söylüyordu.

Faika Hanım da Asım'a mutat olan nezaketi göstermekten hali kalmıyordu. Her sahan değişikçe, “Asım Bey, siz hiçbir şey yemiyorsunuz,” diyor ve ilave ederek, “artık kusura bakmazsınız, acemi aşçı yemeği bu kadar oluyor,” diyor ve acemi aşçı sözüyle kendini mi yoksa Peyker'i mi kastetmekte olduğu anlaşılmıyordu. Hakikatte ise kendi ta sabahtan akşama kadar komşularda gezmiş, bütün yemekleri de Peyker pişirmiş, kotarmıştı.

Tatlı yenirken kapı çalındı. Peyker gitti. Bir ayak sesi, bir erkek sesi duyuldu. Sağ taraftaki, selamlık gibi kullanılan odanın kapısı açılıp kapandı ve asıl garibi Peyker dönüp geldi, ne o bir şey söyledi ne de hanımla bey bir şey sordular. Bu herhalde ziyareti mutat olan bir misafirdi.

Gelen misafir komşulardan ve şûrâ muavinlerinden Zekeriya Bey'di.

Bir zamandan beri Şefik Bey, Mesnevi okumaya heves etmiş bulunuyordu. Bunun için de Zekeriya Bey'e rica etmiş, o da kabul eylemişti. Haftanın bir gecesinde Zekeriya Bey'in evinde, bir gece de Şefik Bey'de ikisi birleşiyorlar ve gece yarılarında kadar Mesnevi okuyorlardı.

Şefik Bey kendi kendine diyordu ki, “Bundan daha pâk, daha saf, daha mübarek ve mukaddes ne olabilir? Bir erkeğin rakısı, içkisi olmaz, her akşam evine gelir, üste de dindarane

bir teşebbüsle iştigal ederse, bundan daha nezih bir şey olur mu?”

Faika Hanım da mahrem dostlarına diyordu ki, “Ben bizim beyi yeni öğrenecek değilim ya. Eline bir kitap alıp okumuş adam değildir. Bunca sene okumamış, bundan sonra mı okuyacak? Değil, hepsi vesile. Her gün tavuk, horoz diye oraya taşındığı kifayet etmiyor, haftada bir gecelik olsun bu vesile ile gidecek. Zavallı sofadan geçerken görse kârdır.”

Bu sözleriyle, Zekeriya Bey’in hanımıyla, Şefik Bey’in bir münasebeti olduğunu kastediyordu.

Bu genç hanım hakkında, vakıa, mahallede kimse müspet bir şey bilmiyordu ancak umumi bir kanaat vardı ki Zekeriya Bey’in hanımı Nuriye Hanım oynak bir kadındır. Zekeriya Bey yaşlıca, biraz geçkince; kadın taze, biraz da süse, ziynete müptelaca idi. Herkesin şüphesi de ihtimal bundan ileri geliyordu. Yoksa kimse onun sandık odası penceresinden Şefik Bey’e göründüğünü, işaret ettiğini bilmiyorlardı.

Mesnevi derslerine gittikçe Zekeriya Bey’i arkasını kapıya vererek oturtuyorlardı ve ders esnasında kadın kapıyı açıp Şefik Bey’e görünüyordu.

Belki Faika Hanım’ın dediği gibi Şefik Bey’in tavuklara merakı ve heves etmesi de bu hanımın yüzündendi. Çünkü tavuk merakı Kahveci Hurşit’ten birçoklarına sirayet ettiği gibi Zekeriya Bey’e de sirayet etmişti. Bu münasebetle kalem vaktine kadar birbirine ziyaretler yapılıyor, tavuklar muayene olunuyordu. Bu meyanda Zekeriya Bey’e de gidiyorlardı. Hele Şefik Bey iki sabahta bir orada idi.

Hatta bir aralık iki komşu bahçeler arasında bir ufacık komşu kapı açmayı bile düşünmüşlerdi. Ancak Faika Hanım bu teşebbüse şiddetle itiraz etmiş ve Şefik Bey de fikrinde ısrarı basiret ve dirayetine muhalif bulmuştu. Lakin Faika Hanım’ın ısrarı onu korkutmuştu. Acaba bir şey sezmiş miydi? Mantiken buna imkân yoktuysa da...

Komşu kapı açılmadı ancak Mesnevi dersleri ve tavukları ziyaret ve muayeneler devam ediyordu.

Asım bunların hiçbirini bilmiyordu. Yalnız bir misafir geldiğini anlayınca kendi kendine, “Aksi şeytan,” dedi. “Bu gece de konuşmaya vakit olmayacak.”

Yemekten kalkınca amca, yeğen Zekeriya Bey’in bulunduğu odaya girdiler ve selamlaşıp tanıştılar. Zekeriya Bey köşede oturuyordu.

Bu adam iri vücutlu, geniş omuzlu, elli yaşlarında kadar olmasına rağmen saç ve sakalı siyah, ablakça çehreli bir efendi idi. Medreseden yetişmiş, bir zamanlar sarıklı gezmiş, sonra daireye devama başlayınca sarığı çıkarmıştı ve onun hayatında bu sarık meselesi mühim bir vaka idi.

Ders şerikleri³¹ hâlâ aralarında bunu münakaşa ediyorlardı. Zekeriya Bey’e sorulsa, “Kisveye hürmeten çıkardım,” diyordu. Lakin bakalım hizmet makamında kisveden tecerrüt³² caiz mi? Buna esaslı bir karar verilemedi.

Bu gece, evvela havaların muhalefetinden bahs ve çamurdan şikâyet olundu. Sonra tavuklar sözü açıldı, biraz da o devam etti.

Nihayet derse başlamak zamanı geldiyse de Zekeriya, Asım’ın huzuruyla derse başlayıp başlamamakta tereddüt etti. Şefik Bey, “Başlayalım,” dedi. “Asım da istifade eder.”

Zekeriya Bey ibareyi okumaya başladı, sonra mana verdi, daha sonra şerhe başladı. Asım’ın da gözü kapanıyordu. Uykusuzdu, göz kapakları ağırlaşıyordu. Sözler kulağına uzaktan, sanki başka bir odadan geliyordu. Sandalye üzerinde uyumamak için bütün gayretini sarf ediyordu. Tahammül olunmaz bir azap içindeydi. Belki uykuyu açar diye üst üste cigara içiyor, dersi dinlemeye çalışıyor, bir dakika kendini topluyor, sonra tekrar sesler ona derinleşiyor, uzaklaşıyordu.

31 Şerik: Ortak.

32 Tecerrüt: Soyunma, uzaklaşma.

Uyku onu bir bulut gibi sarmıştı, dağıtmak kabil olmuyordu. Hatta bir aralık büsbütün silindi bile; o kadar uğraştığı halde muvaffak olamamış, uyuklamıştı. Onun bu halini nihayet Şefik Bey de gördü:

“Asım sen yorgunsun, rahatsız olma, bak yatağını yapmışlardır.”

Nazlanmadan kabul etti.

“Dün akşam trende de uyumadım da.”

“Allah rahatlık versin,” dediler.

Ona, çocukların yattığı odanın yanındaki odada yatak hazırlamışlardı. Burası bahçe üstünde bir ufak oda idi, pencere-leri mutfağın damı üstünden bahçe tarafına nazır bulunuyordu. Burada eşya olarak bir eski konsol, üstünde lekeli bir ayna, köşede bazı yerleri telle bağlanmış, topuzları sarı, eski bir demir karyola, bir de siyah hasır sandalye vardı.

Peyker’e bırakmayarak yengesi küçük idare kandelini eline almış ve ona odasını göstermişti.

Lambayı masanın kırık mermeri üzerine bırakarak, “Siz,” dedi, “Mesnevi derslerinden istifade etmek istemediniz.”

Gülüyordu. Asım yengesinin gözlerine dikkatle baktı. Bu sözden ne kastetmekte olduğunu anlamak istedi.

“Dün gece uyuyamamıştım da...”

“Evet,” diye güldü, sonra ilave ederek, “zaten amcanız da istifade etmiyorlar ancak öyle icap ediyor. Zavallı mantıka muvafık olsun diye bu azabı çekiyorlar, siz de yakında anlarsınız,” dedi.

Asım bu sözlerin altında bir ufacık fırtına olduğunu anlıyor ancak bunun mahiyetini takdir edemiyordu. Faika Hanım da anlatamadığını biliyor, tafsilat vermek arzusunda bulunuyordu. Fakat misafir gelmiş ve istirahat muhtaç bir adama

ilk geceden bu faydasız dedikoduları anlatmaya çalışmak elbette münasip değildi. Onun derdi bir kelime ile söylenilecek bir şey değildi; ortada söyleyecek bir büyük vaka, bir sergüzeşt yoktu. Hatta kocasının hıyanetine dair de müspet bir şey bilmiyordu, eğer bilse “Duydunuz mu amcanızın yaptıklarını,” diye başlayabilirdi. Böyle bir şey yoktu. Ancak bu kadın, saadetini kaybetmiş bir kadındı. Kocasına ona bir gün göstermemişti. Şimdi de ondan bıktığını hissediyordu. Demek Faika Hanım için hayat bundan ibaret mi idi?

Eski konsola dayanmış ayakta duruyor, çekilip gitmiyor ve o gitmiyor diye Asım da karşısında ayakta bekliyor, bir söz bulup söylemek istediği halde muvaffak olamıyordu. Asım böyle azap içinde beklemekten ise dinlemeye razı idi. Ancak Faika Hanım söyleyeceği sözü kararlaştıramıyordu. Nihayet, “Ben gideyim. Sizi de uykusuz bırakıyorum,” diye başladı. “Bizim dertlerimiz üç gün üç gece söylense bitmez. Amcanız, maşallah şah idi şahbaz oldu,” diye devam etti. Ta ilk geceden nasıl başladıklarını hikâyeden tutturup ufak ufak birtakım vekayii³³ sıraya dizmeye koyuldu. Bunlar, ekseri karı koca arasında geçen ve toplanınca izdivaç tarihinin hazine ve gamkîn³⁴ revişini³⁵ resm ve tasvir eden asabiyetlerden, dargınlıklardan ve tatsızlıklardan ibaretti.

Bu kadın büyük hiçbir felaket çekmemiş idi. Hayatının böyle büyük hiçbir vakası yoktu. Bir miralayın kızıydı. Birkaç defa görücüye çıkmıştı. Sonra beğenilmiş, kocaya varmıştı. Onun tafsilatı da aleladeydi. İki çocuk doğurmuştu. Şimdi de kocasıyla yaşıyordu. Lakin bu sade hikâye bir faciaydı. Sevilmemişti, şimdi ise hiç sevilmiyordu. Ahmakça aldatılıyordu ve buna mukabil kendisi hiçbir şey yapamıyordu.

Asım güç bir mevkide kalmıştı. Bir şey ilave edemiyordu. Asabi bir tebessüm dudaklarını geriyordu. Ne demeli? Bu kadını nasıl teskin etmeli?

33 Vekayi: Olaylar.

34 Gamkîn: Elemlî.

35 Revîş: Akış.

“Yorulmayınız, anlıyorum, ancak hayat böyledir, buna katlanmak lazımdır,” demek istiyordu. Faika Hanım, hikâye ettikçe heyecan ve hararet içinde kalıyor, kendini unutuyor ve bütün söyleyeceklerini birden söylemek ister gibi acele ediyor, hikâyelerini birbirine karıştırıyor, sözü büsbütün uzatıyordu.

Asım diğer bir cihetten de ızdırap içindeydi. Bunlar burada konuşurken amcası gelip kapıdan dinlese Asım ne fena bir mevkide bulunacaktı. Bu fikir hatırına gelince birkaç defa kapının önünde ayak sesleri duyar gibi oldu. Kapıya baktı. Faika Hanım da onun düşündüğünü hissetmişti. “Onlar daha derslerini bitiremezler,” dedi, “bu Zekeriya Bey bize gelince gitmek bilmez.”

Sonra ilave ederek, “Ben de sizin başınızı ağrıtıyorum. Bir gün çocukları yıkıyordum...” diye yeni bir söze başladı.

Faika Hanım böyle hikâyelerinde ısrarla devam ettikçe Asım’ın gönlüne bir şüphe düştü. “Acaba bu kadın kocasını kıskandırmak mı istiyordu?” Bu çirkin bir şey olurdu. Ancak Faika Hanım bu cüreti gösterebilir gibi görünüyordu. Diğer taraftan o da kadındı. Elbette sevilmek, beğenilmek, takdir edilmek istiyordu.

Asım vehme kapılıp âdeta korkmaya başladı. Yengesinin alnından dökülüp kaşının üstünde kıvrılan bir büklüm saçına baktı. “Ne güzel büklüm.” Sonra ufak tefek vücuduna, münasip endamına parlak ela gözlerine gözlerini dolaştırıp başını pencereye doğru çevirdi.

Faika Hanım da sanki onun fikrinden geçen şeyleri anlamış gibi birdenbire sözünü kesip durdu ve yanaklarına hafif bir kan tabakası çıktı. Vakıa Asım çocuk değildi. Gece, genç bir adamın odasında genç bir yengenin böyle saatlerce durması münasip değildi. Ancak söz o kadar hararetle idi ki kesmeye kıyılamıyordu. Bir lahza söze devam edip etmemekte tereddüt etti. Vakıt hayli ilerlemişti. Dışarıda da bir

ayak sesi olur gibi oldu. Faika Hanım, “Sizi de uykusuz bıraktım,” dedi. “Bizim hikâyelerimiz, Allah vermesin, yılan masalı gibidir. Allah rahatlık versin. Artık bizim kusurumuza bakmazsınız.”

Asım yalnız kalınca bir cigara daha yaktı ve soyunmaya başladı. Şimdi hiç hayal yapmayarak, şu ailenin bütün rahatsızlıklarını, dertlerini, boşluğunu görüyordu.

Ancak bunların eksiklikleri neydi? Karı koca ayrı ayrı zengindiler. Her şeyleri vardı, ikisi de bu evi bozmak istemiyorlardı. Mahalleleri, komşuları, mevkileri de onlar için iyiydi. Yalnız erkek karısıyla iktifa etmek istemiyor, hariçte gizlice kendine bir zevk arıyor, kadın da kocasını beğenmiyor ve hayatının şu erkekle geçip gitmiş olmasına müteessif³⁶ bulunuyordu. Hariçte kendine bir zevk aramakta, muhit, erkeğe biraz daha müsait idi. Şefik Bey kendine göre o müsaa-deden istifade etmek teşebbüsünde idi. Kadın için ise muhit büsbütün müsaadesizdi. Faika Hanım hiçbir şey yapamayacağına gördükçe ızdırap ve teessüf içinde kalıyordu.

Asım onların vaziyetlerini vazıhan³⁷ görüyordu. Acaba buna ne çare bulunabilirdi? Sonra, bildiği diğer aileleri göz önüne getirdi. “Az çok her ailede böyle bir hal var,” diye düşündü. Anasıyla babasında da vardı. Anası babasından hiç memnun değildi, “memuriyetini terk etmiş, Sarayköy’e gelmiş oturmuş, her gece içmiş, varını yoğunu satıp bu dava arkasında yemiş,” diye şikâyet ederdi. Babası da Asım’a nasihat ederdi ki, “Erken evlenme, hatta kabil olursa hiç evlenme.” Bunda Şevki Bey’in maksadı neydi? Neden böyle düşünüyordu? Asım onu soramamıştı. Hatta bir defa kadınları tarif ederken fena bir tabir de kullanmıştı. “Kadınlar bulaşık çukurudurlar,” diyordu. Fakat Şevki Bey gençliğinde pek çok kadınlar arkasında koşmuş bir erkekti, acaba bu sözler ihtiyarlığın tesiriyle mi söylenmişti?

36 Müteessif: Üzüntü duyan, kederlenen.

37 Vazıhan: Açıkça.

Asım fevkalade uykusu olmasına rağmen bir cigara daha içmek istiyordu. Ayakta, dirseklerini eski masanın kırık mermerine dayayarak ve lekeli aynada kendi yorgun yüzünü temâşa ederek bu son cigarasını da içti, sonra mumu söndürüp yatağına uzandı. Mum yanarken odanın pencereleri karanlık görünüyordu. Işık sönünce dışarısı görünmeye başladı. Sonra perdenin bir kenarından bir ağacın yüksek dallarının havaya düşen mürtesemleri³⁸ ve bir komşu evinin saçağının bir köşesi görüldü. Onlara bakarken uyumuştı.

Uyandığı vakit artık gündüzdü. Birdenbire çok uyuduğunu ve geç kaldığını zannederek yataktan fırladı. Yavaşça kapıyı açtı. Evde hiçbir ses yoktu. “Yoksa henüz uyuyorlar mı?” diye düşündü. Saat yoktu. Belki de henüz uykuda idiler. Yüzünü yıkadı, döndü, giyinmeye başladı. Evet henüz pek erkendi ve kendisi uykuya kanamamıştı. Gözleri bulanık ve hafifçe kanlıydı. Göz kapaklarında bir ağırlık hissediyor ve zaman zaman esniyordu.

Fakat Peyker daha evvel uyanmış, onun ayak seslerini duyunca kalktığını hissederek sabah kahvesini getirmişti. Yeleşini giyerken o da kapıyı açtı, “Kahvenizi getirdim küçük bey,” dedi.

“Getiriniz! Daha kimse kalkmadı mı?”

“Kalkmadılar,” dedi. “Siz çok erken kalktınız.”

İkisi de gülerek birbirine bakıyorlardı. Bu Peyker’de ne masumane, tatlı bir çehre ve ne kadar kuvvetli ve yakışıklı vücut vardı. Asım ona arkadaş gözüyle bakıyor ve gülüyordu. Asım bu evde oturacak olsa şüphesiz pek çabuk dostluk peyda edecekler ve birbiriyle arkadaş olacaklardı.

Asım kahvesini içti, sonra yağmurdan kalıbı bozulmuş fesini başına giyerek aşağı indi.

“Peyker,” dedi. “Benim erken işim var, gidiyorum. Sorarlarsa sen öyle söyle, ellerinden öperim.”

38 Mürtesem: İzdüşüm.

“Akşama gelecek misiniz küçük bey?”

Asım vereceği cevapta tereddüt ediyordu:

“Şimdi bilmiyorum, belki de gelmem. Geç kalmazsam gelirim.”

Asım nereye gidiyordu? Nereden geç kalmazsa? Bunları kendi de bilmiyordu. Amcasıyla Faika Hanım’dan biri uyanmasın diye acele ediyordu.

Sokağa çıkınca, “Nereye gidiyorum?” diye kendi kendine sordu. Otelden başka gidecek bir yeri yoktu. Dün hiçbir karar verememişti. Amcasıyla konuşabileceğine ve birlikte bir karar vereceklerine kail³⁹ olarak kendisi hiçbir şey düşünmemişi. Ancak akşam Mesnevi dersi mâni olmuş, bugün de kendisi boş yere acele etmişti. Sanki ne oluyordu? Niçin oturup amcasının kalkmasını beklememişti? Hareketi manasızdı. Sonra, “Adam sen de,” dedi. “Amcamın bir söyleyeceği olsa şimdiye kadar söylerdi. Ben kendi kendime bir karar vermek, onu icra eylemek mecburiyetindeyim,” diye düşündü. Hızlı hızlı yürüyordu. Karşıdan gelen üç dört kadına yol verdi. Sonra tekrar yoluna devam etti.

Halasına kendisi gidip müracaat etmeli idi. Ne olacak? Bunun ucunda ölüm yoktu ya. Verirse değirmeni verir, vermez ise...

Vermezse, vakıa mevkisi müşküldü. Ancak ne var, elbette kendisine bir iş bulacaktı.

Asım hem böyle düşünüyor hem de “Fakat ne iş?” diye kendi kendine soruyordu. Mesela nasıl bir iş bulabilirdi? Bu İstanbul’a bakınca kendi yapabileceği bir iş bulamıyordu. Şimdi İstanbul, onun evvelce tanıdığı, her köşesi şiir ve hayal dolu olan o güzel şehir değildi. O şimdi bu yerlere iş arayan bir adam gözüyle bakıyordu ve İstanbul ona çamur içinde pis ve karanlık bir şehir görünüyordu.

39 Kail: İnanmış.

Böyle düşünerek Aksaray'a kadar inmişti. Yaya kaldırımının kenarında durdu, tramvaya baktı. Sonra Topkapı'dan, Cerrahpaşa'dan, Langa'dan, Beyazıt'tan ve kenar sokaklardan gelip tıkışan sokağa göz gezdirdi. Burada çamur taşıyordu. Gelen geçenler, tramvaylar, arabalar hep çamurlara bulanıyordu. Kendine evvelce esrarlı şeyler söyleyen bu dar sokaklar, bu harap, yıkılmış, eğrilmiş evler, mescitler, mezarlıklar, metruk tekkeler, bunlar ne çirkin, ne fena şeylerdi.

Aksaray yokuşunu tırmanmak istemiyordu. Tramvay beklediği müddetçe, bu fakir İstanbul'dan uzaklaşmak, kırlara kaçıp kurtulmak istiyordu. Burada, bu çamur içinde yaşamak, iş aramak, bu sokaklarda, bu harap evlerde ömür geçirmek sanki onun bünyesini, hüviyetini değiştirecekmiş, kemiklerini yumuşatacakmış gibi geliyordu. "İnsan burada bir karar da veremiyor," diye düşündü. Ancak bu fikir ona bir gayret vermişti. "Otele gideceğim, oradan da halama gideceğim," diye karar verdi. Neden korkmalı idi? Hiç kimsenin ona bir fikir vereceği, onun hiç kimseyi tavsit⁴⁰ edeceği yoktu. Halasının, babasına karşı olan muhabbeti, arada geçen sözlerde ona cüret veriyordu.

Çocuk iken validesiyle gidip halasında kalırlardı. Mektepte bulunduğu zaman da bir bayram halasına gelmişti. Yalının yerini biliyordu. Fakat kapısını şaşırarak mı? Doğruca bulabileceğine pek emin değildi, iskelede sormak da güç bir şey değil a. Belki de hiç sormaya lüzum kalmaz, kapıyı bulabilirdi.

Nasıl ki öyle oldu. Vapur iskelesine çıktı, kimseye bir şey sormayarak yürüdü. Evvela bir iki kapı önünde tereddüt etti. Sonra asıl yalının kapısını görünce tanıdı. Burası idi. Fakat metruk bir kapıya benziyordu. Çoktan beri açılmadığı belli idi. Üzerinde çan, çingirak yahut ip, mandal gibi bir şey yoktu. Bakındı, yan tarafta tek kanatlı bir ufak kapı daha görünüyordu, o tarafa gitti. Bu kapı, arkasına kadar açıktı. İçerde

40 Tavsit: Aracı etme.

beş on ayak merdivenle inilir geniş bir bahçe görünüyordu. Büyük çam ağaçları, beyaz boyaları dökülmüş, haraplaşmış yalayı gözden saklıyordu. Bahçe boştu, çamlar altında metruk bir sepet sandalye duruyordu. Hiç kimse, hiçbir ses yoktu. Sol tarafta, sokak duvarının dibinde mutfak ve ahır dairelerine benzer yerler görüyordu. Ancak o tarafta da ne bir kimse görünüyordu ne de bir ses duyuluyordu. Bu sessizlik ve boşluk insanın cesaretini kırıyordu. Yavaş yavaş, âdeta korkar gibi mutfağa doğru yürüdü. Açık bir kapının önünde aşçıdan ziyade bahçevana benzer bir adam soğan ayıklıyordu. Bu adam sanki Asım'ı görmemiş gibi dalgın ve kendi işiyle meşguldü. Lakin Asım yaklaşınca yine soyduğu soğanlara bakarak, “Kime baktın?” diye sordu.

“Hanımefendiyi görmek istiyorum da...”

“Hanımefendi mutfakta mı olur? Yalaya gitsen a!”

Asım biraz sıkıldı. Söz doğru olsa bile son derece dürüştane⁴¹ söylenmişti. “Acaba bu adam beni tanıyor mu?” diye bir lahza düşündü ve yavaş yavaş yalaya doğru yürüdü.

Çam ağaçları yalının saçaklarını geçiyordu. Yalı derin bir sükûn içinde uyuyordu. Soba borusundan rüzgârla savrulan zifir damlaları mermer merdivenin ayaklarını sarartmıştı. Merdiveni çıktı. Bu kapıda da zil, çan, tokmak, çingirak gibi bir şey yoktu. Eliyle yavaş yavaş vurdu. İçeride bu darbeler boş bir evde öter gibi öttü. Sonra sükût. Tekrar vurdu. Yine sükût.

Bu boşluk onu korkutuyordu. “On beş yaşında bir çocuk gibi heyecana kapılıyorum,” diye düşündü.

Sahilden anafor sularıyla bir kayık yukarı çıkıyordu. Boğazın ortasında ufak bir yelken -hiç şüphesiz bir sandaldı- İstanbul’a doğru akıyor gibiydi. Asım kapıyı tekrar vurdu. Buralar insanları perişan olmuş yerlere benziyordu. Korkacak,

41 Dürüşthane: Sert, kırıcı biçimde.

çekinecek bir şey yoktu. Biraz daha hızlı vurmaya başladı. Birkaç dakika böyle vurduktan sonra, bir kadın sesi mi yahut bir çocuk sesi mi olduğunu anlayamadığı bir ses, “Kimdir o?” diye sordu. Ses biraz uzaktan geliyordu. “Hanımefendiyi görmek istiyorum,” diye Asım cevap verdi. İçeriden bir ses, “Hangi hanımefendiyi?” diye tekrar sordu.

“Atiye Hanımefendi’yi.”

Sükût. Cevap yok. Asım, istizan⁴² edildiğini tahmin ederek ve biraz sonra halasının karşısında bulunacağını düşünerek heyecan içinde kaldı. Ne diyecekti? Nasıl kabul olunacaktı? O söyleyeceği şeyler hakkında hiçbir karar verememişti, iş tesadüfe kalıyordu. Bir taraftan da bu kadar heyecan ve asahiyeti hiç doğru bulmuyordu. Bu, her muvaffakiyeti kaybet-tirebilirdi. Asım biraz bekledi. Sonra birdenbire tam kapının arkasından bir kadın sesi: “Siz sarrafın adamı değil misiniz? Gelecek hafta geliniz efem.” Telaffuz bir Çerkes kalfa telaf-fuzuna benziyordu.

“Ben sarrafın adamı değilim. Ben Sarayköy’den geliyorum. Hanım benim halamdır,” diye Asım cevap verdi. Ancak bu kadın söz anlar bir şey değildi, inatçı bir Çerkes’e benzi-yordu. Asım ne derse desin, o bildiğini tekrar edecek gibi gör-ünüyordu. Zaten kapıyı açmadıkları için sesi kâfi derecede de duyulmuyordu. Kadın ısrar etti:

“Hanımefendi rahatsızdır, efem... Bir hafta sonra geliniz.”

Asım son bir gayret göstererek:

“Beni sarraf göndermedi, benim adım Asım’dır,” dedi. “Siz anlamadınız!”

Asım daha sözünü tamamen bitirmeden kadın cevap verdi:

“Kim gönderirse göndersin! Hanımefendi rahatsızdır, bir hafta sonra geliniz!”

42 İstizan: İzin isteme.

Asım bir dakika tereddüt eder gibi oldu. Sonra birdenbire döndü. Fena halde bozulmuş, mahcup olmuştu. Sanki ona bütün ağaçlar, otlar gülüyor; ona bahçenin boşluğu, pencerelerin arkasında halayık kızlar, mutfakta o bahçevana benzeyen herif hep gülüyor gibi geliyordu. Kapı yüzüne kapalı kalmıştı. Onu bir halayığa kovdurmuşlardı. Şimdi belki arkasından da eğleniyorlardı. Süratle bahçeyi geçip kendini sokağa attı. Bu dakikada dünyada ondan talihsiz adam yoktu. Her şey, her yer karanlıktı; izzetinefsi yaralanmıştı. Kendisine ret cevabı da verilse herhalde halasının yanına kabul olunmalıydı. Şu dakikada her şey sönmüş bulunuyordu. Muhtaç olup hirisinin kapısına gelmek ne kadar güçlü. “Eğer muhtaç olup bir şey istemeye gelmemiş olsaydım bu sersem kariya mutlaka kapıyı açtırırdım ya...” diye düşünüyordu. “Evvelce daha güzel düşünmüştüm ya,” diyordu, “elbette biriyle beraber gelseydim iyi olurdu.” Fakat diğer taraftan bunun bir yanlışlık olması ihtimali de vardı. Kendini görüp tanıdıklarına ve kasten kapıyı açmadıklarına inanmak güçlü. Bu bir hata olabilirdi, ancak tamiri kabil olmayan hata! Asım’ın tekrar buraya gelmeye, tekrar halasının kapısını çalmaya cesareti yoktu. Ne olursa olsun, değirmen de kaybolrsa bunu yapamayacaktı. Başka suretle şu hatayı tamir edebilecek bir vasıta, bir tedbir de hatırlamıyordu.

Asım yolun neresine geldiğini, nereye gittiğini bilmeyecek kadar dalgın ve perişan, acele acele yürüyordu. Bu mesele zaten aksine başlamıştı. Bunda acele etmek lazım değildi; bir müddet beklemek ve düşünmek, aksine, hayırlı olurdu. Herhangi bir noktasında düğümlenen bu işi cebretmeye mahal yoktu, soğukkanlılıkla hareket hayırlı olurdu. “Neden böyle acele ettim?” diye kendi kendini muaheze⁴³ ediyordu. “Neden düşündüm?” Fakat şimdi bu muahezelerin, teessüflerin artık hiçbir manası yoktu. Hem fena bir tesadüf her vakit olabilirdi.

43 Muaheze: Kınama, paylama.

Amcası da vakıa onu iyi kabul etmiş ise de şu meselede reyini saklamıştı. Bunun manası, “Benden bir yardım bekleme!” demekti. Pekâlâ, o da beklemeyecekti, hiçbir şey istemeyecekti fakat kendi kendine teşebbüs ettiği şeylerde de muvaffak olamıyordu. Halasının kapısı yüzüne kapalı kalmıştı. Onu açtıracak metanet ve soğukkanlılığa malik olamamıştı. Bu haliyle diğer teşebbüslerinde nasıl muvaffak olacaktı?

Asım hayatta şimdiye kadar hep vasat derecelerde hatta belki vasat derecelerin de d nunda⁴⁴ bulunmuşt . Hiçbir müsabakada birinci çıktığı yoktu, münakaşadan nefret ederdi. Kendinde itimat olunabilecek meziyetler bulunsa bile bunları halka teslim ettirecek evsaf ve kabiliyetleri noksandı. Bu yaradılışı, mücadelede galibiyet için pek elveri sizdi. Şimdi bunu her zamandan ziyade anlıyordu. Yalıların arka sokakları تنها idi. Bazen bir ağaya, bir u a a yahut eski azatlılara benzeyen iki ihtiyar kadına tesadüf olunuyordu.

Asım yoruldukça daha ziyade gamkîn oluyor, âdetâ yaşı-maktan i reniyordu. Lakin Beşiktaş’a gelince tramvaya bindi ve birdenbire fikrinde bir sükûn ve ferah hissetti. “Adam sen de...” dedi, “zorla kapıyı açtıracak değilim ya! Hem benim yerimde kim olsa böyle yapardı.” Yanına gelip oturan iki ki şinin muhaverelerini⁴⁵ dinlemeye başladı. Bunlar esnaf kılık-lı iki gençti. Bir tanesi meyus ve m teheyyi ⁴⁶ görünüyordu: “Şundan bir kurtulsam,” diyordu; “bir daha mı? Kadın yüzüne bakanın anası avradı olsun! Nereden de belaya  attım? Zaten Allah belasını versin, her u ursuzluk, miskinlik gelir beni bulur kardeş! El  lem kırk yıl zamparalık eder bir şeycik olmaz, ben topu ömrümde bir kere şeytana uydum, onda da başıma bu bela geldi.” Ve teessüfle başını sallıyordu. Arkadaşı da onu hiç teselli etmiyor hatta söz dahi söylemiyordu. Mütemadiyen tütün içiyor, cigaralarının biri bitmeden diğerini yakıyor, cigara k l n  avucuna alıp tramvaydan a a ı

44 D n: Alt, a a ı.

45 Muhavere: Konuşma.

46 M teheyyi : Heyecanlı.

atıyor, güya arkadaşını tasdik ediyor gibi başını sallıyordu. Diğerleri ise hiç fasıla vermeyip mütemadiyen söylüyor ve mütemadiyen aynı cümleleri, aynı kelimeleri tekrar edip duruyordu. Asım dikkat ettikçe onun asabi bir buhran içinde olduğunu pek güzel görebiliyordu. Bu genç tabii halde değildi.

Asım ona baktıkça kendini sanki unuttu. Biraz evvel derin bir yeis içinde iken şimdi Galata'da tramvaydan indiği vakit o yeisten bir eser kalmamıştı. Ancak köprü üstünü yürürken yavaş yavaş bütün karanlık düşünceler tekrar kafasına toplanmaya başladı. Yalnız kalıp düşünmek lazımdı. Otele girince kahveye uğramadı. Yukarı çıktı, Sokrat'a bir oda açtırdı ve ceketini çıkarıp karyolalardan birinin üzerine uzandı. Lakin kendi işlerini düşüneneği yerde köprü başında gördüğü bir kadın hatırına geldi. Sonra nedense Peyker'in taze vücudunu, güzel gözlerini hatırladı.

"Bana nasıl gülüyordu," diye düşündü. Daha sonra bu geceyi nerede geçireceğini kendi kendine sordu. Amcasına gitmeye çekiniyordu. "Elbette, bu misafirlik onları memnun etmez," diyordu. Gitmediği halde de sitem edecekler ve darılacaklardı. Mütemadiyen Peyker'in çehresi gözü önüne geliyordu. "Benden ihtimal yalnız Peyker memnundur," diye düşündü. Fakat hakikatte Peyker değil, çocuklar da dahil olduğu halde hepsi memnundular. Yeknesaklığı, durgunluğu içinde Asım bir tahavvüldü.⁴⁷ Onun vücudu evde bir yenilik oluyordu. Çünkü zeki ve sevimli bir gençti, amcası ondan hoşlanıyordu. Yengesi için de kıymetli bir dert ortağı olmaya namzettii. Asım, tesirinin bu kadar müsait olduğunu bilse ihtimal otelde kalmayı düşünmezdi. Şimdi ona otelin havasında cazip bir sükûn ve istirahat vaadi vardı. Bu her gece başka bir adamın uzandığı yatak ona Sarayköy'deki döşeğinden daha sıcak, daha yumuşak geliyordu.

Bu gece burada kalmak ne kadar hoştu! Gözlerini kapadı. Caddenin uğultusu uzaktan duyuluyordu. Tramvay geçiyor,

⁴⁷ Tahavvül: Değişiklik.

lokomotiflerin düdükleri işitiliyordu. Zihni karıştı. Birbiriyle münasebeti olmayan birçok şey düşünmeye başladı. Bir lokomotif buhar püskürüyor, ıslak bir sonbahar havası içinde bulut parçaları kıvrılıp sönüyordu. Sonra, nedense, aklına Podima ormanları geldi. Kömür torluklarını⁴⁸ ve yolların kenarında bükülmüş ağaç kütüklerini görüyordu. Daha sonra uyudu.

Geniş geniş nefes alıyor ve gayet rahat uyuyordu ancak o uykuda iken hava yavaş yavaş bulutlanıyor ve serinleşiyor, Asım da örtüsüz, üşüyor fakat uykusunu açamıyordu. Niha yet akşamüstüne doğru hava büsbütün kapandı. Kış yağmurlarına benzeyen ince bir yağmur yağmaya başladı. Bu yağmur büsbütün havayı serinleştirmişti. Asım üşüyerek uyandı ve yatağın üstüne oturup etrafına baktı. Otel odası, bütün soğukluğu, boşluğu, acılığı ile nazarında tecelli etti. Her şey soğuk ve ıslaktı. Dışarıda yağan bu kış yağmurları sanki çatıyı geçiyor, odaların içine yağıyor, ıslak toprakların rutubeti de temellerden ta yukarılara kadar çıkıyordu.

Pencereden arka sokaktaki evlerin ıslak, sefil cepheleri görünüyordu. Bunlar her odasında bir aile oturan büyük harap evler, dükkân üstleri yahut fakir otellerdi. Birçok pencerelerde perde yoktu. Bu evlerden insanın kalbine bir mezar soğukluğu geliyordu.

Asım ceketini giyerek pencereye yaklaştı. Otelin yan tarafında üçüncü kata kadar yükselen, ince bir tuğla duvar vardı. Biraz eğri haliyle bu manasız duvar her dakika yıkılacakmış gibi görünüyordu. Eğer o olmasa bu ufacık bahçe böyle kuyu gibi derin ve korkunç olmayacaktı. Vakıa burası da bahçe olmaktan ziyade bir ufak aralıktı. Boş sandıklar, kırılmış sandalyeler, masalar, ot minder eskileri, parçalanmış karyolalar, kırılmış masa mermerleri ve paçavralarla doluydu. Bu aralık ile karşıki binalar arasında, hamamın, dağ gibi kütükleri yığılmış büyük bahçesi görünüyordu. Biraz sol tarafta hama-

48 Torluk: Kömür ocağı.

mın sıvalı kubbeleri, yosunlu duvarları üstünde boğulan küçük küçük bacaları görünüyordu.

Daha arkada, gittikçe yükselen evler, binalar, pencereler, türlü türlü çatılar, kararmış kiremitler karmakarışık görünüyör ve bu sıkıntılı, kirli, çirkin yığın arasına sıkışmış birkaç ağaç, artık yapraklarını dökmüş, siyah dalları kış yağmurlarına karşı çıplak duruyordu.

Asım hâlâ üşüyordu, kendi kendine “Ne yapmalı?” diye düşündü. Bu akşam Şefik Bey’e gitmeli mi? Halasına ne çare bulmalı? Sabahleyin otelde kalmak istemiyordu. Şimdi otel onun için sanki bir mezar idi. Sarayköy’ü istiyordu. Ev gözünün önüne geldi. Önü sundurmalı, tek pencereci odalarını düşündü. Ocağı, masası, minderi gözünün önüne geldi. Bir büyük bahçe ortasında yapılmış bu küçük toprak ev, eski büyük konaklara mahsus birtakım eşya ile doluydu. Halılar, keçe parçaları, minder yığınları, bozulup perde yapılmış kumaş parçaları, kenarı yazılı sahanlar, tepsiler... Hülâsa, bir küçük eve kadar naklolunabilecek bütün ufak tefek şeyler hatta kırmızı kalın billurlardan şekerlikler, teki kaybolmuş bardaklar, kapağı bir tarafta kırılmış sürahiler hep vardı. Anasının ve dadısının lisanında hâlâ konağının hatıratı, an’anatı, hikâyeleri, yevmiyeleri, fevkalade vakaları ve ailenin inhilali⁴⁹ tarihinin bütün teferruatı ve tafsilatı yaşıyordu.

Asım’ın validesi bir eyalet valisinin kızıydı; konağın topluluk zamanlarını görmüştü. Sarayköy’e gelip yerleşmelerine son derece müteessif bulunuyordu. İstanbul’da kalanlar ne kadar dağılıp ufalsalar da perişan olmamışlardı. Bugün maaş ve mevki sahibi kalmışlardı. Yalnız Şevki Bey ailesi böyle perişan bir halde bulunuyordu. Şevki Bey doğru ve inatçı bir adamdı, hayatını nasılsa bir davaya kaptırmıştı. Hayatın böyle süratle geçivereceğini tahmin edememişti. Birçok emelleri vardı. Davayı bitirirse bütün onlara nail olacağını zannediyordu. Halbuki bir gün kendini ölüm döşeginde görünce hay-

49 İnihilal: Çözülme, dağılma.

ret ve her şeyin bundan ibaret olduğuna teessüf eyledi. Ancak çare yok, ömür geçmiş bulunuyordu. Nasıl olmuş ise Silahtar Ali Paşazade, konaktan, varlıktan, debdebe ve refahtan uzaklaşmış ve bir küçük kasabanın bir yer evinde, basık tavanlı bir odada ölüyordu. Çocuklarına, karısına da ancak bitmez ve bitse de fayda vermez bir davayı miras bırakıyordu. Hemşiresi atıfet⁵⁰ gösterse Asım’a değirmeni verecekti.

Acaba verecek mi? Yoksa o da, Şevki Bey’den sonra Asım’dan yüz çevirecek mi? Ancak Asım bir erkektir, elbette kendisine bir iş bulup geçinir, bir anasını da geçindirebilirdi.

Herkes babasından irat bulup geçinmiyor ya!

Şevki Bey nihayet bu teselli ile son dakikalarını geçirmişti. Sarayköylüler asalete mecluptular.⁵¹ Cıvarda hiçbir kazada bu asalet meclubiyeti görülmez. Bu ufak kasabacıkta nasılsa böyle bir derebeylik zevki kalmış bulunuyordu. Şevki Bey burada mevki sahibi olmuştu. Her ne kadar bütün Sarayköy beyleri ve bey çocukları gibi o da gün günden servetini kaybediyor idiyse de boyun eğmiyor, beyler gibi hareket ediyor, davasını musırrane⁵² takip ediyordu. Halk arasında mevki ve hürmeti mahfuz kalıyordu.

Asım’ın validesinin de yegâne tesellisi kadınlar arasındaki mevki ve hürmetiydi. Onun Sarayköy hanımları ve kadınları nezdinde ismi “Silahtar Beylerin Gelin Hanım” idi.

Bütün bunlar birer birer Asım’ın hatırlarından geçti, İstanbul ona bigâne idi. Hakiki teselli ancak Sarayköy’de bulunabilecekti. Lakin ne kadar yazık ki, eğer değirmen olmazsa artık Sarayköy’ü terk etmek lazım gelecek.

Bu acı düşünceye rağmen yine oraya gitmek arzusunda idi. Böyle düşünürken hatırlarına, kendi Sarayköy’e gidip validesini İstanbul’a göndermek geldi. Buna pek ziyade memnun

50 Atıfet: İyilik, ihsan.

51 Meclup: Tutkun.

52 Musır(rane): Israrlı (biçimde).

oldu. Annesi kadındı; kadınlar bu gibi şeyleri daha güzel yapabiliirdi. Kendisi de bu İstanbul'dan kurtulmuş olurdu, tezkeresini hazırlatmak lazımdı. Bunu kâtibe tembih etmek için aşağıya indi.

Bu otel Sarayköy'ün bir köşesi gibiydi. Otelci, kâtip, bütün hizmetçiler Sarayköy Rumlarındandı. Kâtip Evrepidi otuz yaşlarında, kısa boylu, şişman, kafası saçsız bir adamdı. Her günkü gibi merdiven altındaki ufak camekânlı küçük odasında oturuyor, gazetesini okuyordu. Bu küçük odada gece gündüz yanan havagazının beyaz ışığı Evrepidi'nin çıplak kafasında bir yıldız gibi parlıyordu.

Asım onun masasının önündeki sandalyeye oturdu. Kâtip ona iltifat ederek tebessüm etti ve mürur tezkeresini kaydettirmek için Todori'ye verdi. Zili çalıp Asım'a bir de çay ısmarlamıştı. Sonra tekrar gazetesini okumaya başladı. Evrepidi, Sarayköylü bir şarapçının oğludur. Millet mektebini ikmal etmişti. Bütün emeli Sarayköy'e gidip orada kilise mütevellisi intihap olunmaktı. Ancak bu arzusunu henüz kimseye açmaya cesaret edemiyordu. Gazeteleri okuyordu. Yavaş yavaş konuşuyor. Zengin bir kızla izdivaç etmek istiyor. Para biriktirmeye çalışıyor ve pek güzel takdir ediyordu ki, para biriktirirse bugün söylemeye cesaret edemediği şeyleri para ona söyletecek ve herkese kabul ettirecekti.

Evrepidi, Sarayköy Rumlarının en hararetli milliyetperverlerindendir. Gözlerinde her vakit derin bir gurur ve itimat vardı. Elbette buraları bir gün olup Yunanlıların olacaktı, bunda şüphe yoktu. Yalnız Evrepidi değil, Sarayköy'ün bütün Rumları bu itikadı taşıyorlar ve istikbale ümit ile meşbu⁵³ nazarlarla bakıyorlardı.

Asım bunu pek güzel biliyordu. Onların emellerine ihtimal vermemekle beraber kalbinde bir korku hissediyordu. Onların ümit etmeye hakları vardı. Bütün işler onların elle-

53 Meşbu: Dolu.

rindeydi. Servet, itibar! En büyük şeylerden en küçüklerine kadar hepsini onlar yapıyorlardı. Onlara muhtaç olmayarak buralarda yaşamaya imkân yoktu. Buna mukabil Müslümanlar günden güne kuvvetlerini kaybediyorlardı. Hükümet feci bir surette bozuk ve gülünçtü.

Asım şimdi Evrepidi'nin karşısında oturur, onun çıplak kafasının parlayan yerine bakarken, bu kafanın içinde yaşayan itimat ve ümidi görüyor gibiydi.

Müslümanlar arasında Evrepidi kadar okumuş adamlar, o derece malumatı bulunanlar nadirdi. Halbuki onlar hükümetin mühimce dairelerini idare ediyorlardı. Faraza Şefik Bey bu otel kâtibinin yanında, hayattan malumat itibarıyla ne kadar zavallı, ne kadar fakirdi. Onun Mesnevi okumaya uğraştığını düşündü. Zekeriya Bey gözünün önüne geldi. Sonra birer birer o hayatın teferruatı gözünün önünden geçti.

Tavuk merakı, kaleme sabah gidip akşam gelişler ve bu sakın dedikodular, kıskançlıklar, geçimsizlikler ve hepsinin üstünde de dar bir maişet... Ne öldürüyor ne onduruyor! Tah-ta evleriyle, çamurlu, sakın sokaklarıyla birbirine benzeyen İstanbul mahallelerini gözünün önüne getirdi.

Otel sahibi Yerasimo, şimdi, yüksek boyu, altın çerçeveli gözlüğü, yeleşinin üstünde sallanan kalın altın kordonuyla sonradan görmüş adamların tam bir numunesiydi. Kendisi aslen [Saray]köy civarında bir kömürcü köyünde doğmuştu. O zaman bu oteli hemşerilerinden biri tutuyordu; onun yanına çirak olarak girmiş ve nihayet otel sahibi olmuştu. Zengindi, hem kömür mağazaları işletiyor hem otelcilik ediyordu. Hiç evlenmemişti; ölürse bütün serveti, yanında ahretlik büyüttüğü bir kıza kalacaktı. Şimdiden birçokları bu çirkin kıza talip çıkıyorlardı.

Asım çayını içerken bu adamların ne kadar refah içinde yaşadıklarını düşündü. Sarayköy beylerinin içinde hiçbiri onlar derecesinde refah görmüyorlardı. Biri işte kendisi... Asım

bugün şu küçük odaya, şu otel kâtipliğine mütehassırdı.⁵⁴ Bütün Sarayköy beyleri ve köylüleri birer Rum'un veya Ermeni'nin borçlusu idiler. Onların oturdukları mahalleler şendi, aydınlıktı. Sarayköy gibi yerde bile kulüpleri vardı. Müslüman mahallelerinde kum yollar, bütün sokak boyunca kerpiç duvarlar uzanıp gidiyor ve güneş batar batmaz bu sokakları derin bir sessizlik ve zulmet örtüyordu.

Asım bütün Sarayköy'ü gözünün önünden geçirdi ve “Eğer halam bana değirmeni verse ben de değirmenci olacağım,” diye kendi kendine bir karar verdi. Güya fevkalade bir vaka olmuş gibi kalbinde bir heyecan hissetti. Yüzü kızardı, bu kararı kati idi. Taşı dişleyen, nöbetçiye kabul eden, kürkü omzuna vurup arkı tamire giden, poryaları⁵⁵ değiştiren, çuvalı köylünün arkasına kaldıran, üstü başı paspal içinde adi bir değirmenci olmak istiyordu. O zaman bütün Sarayköylüler, bütün bu Rumlar hepsi hayret edeceklerdi. Ne kadar köylüler varsa gülecekler, ayıplayacaklar ve etraf köylüler de şaşıracaklar ve o zamana kadar görmedikleri bu hal karşısında itiraz eyleyecekler ve onu bozup mutat şekle koymak için ellerinden her ne gelirse yapacaklardı.

Asım bunları görüyor, sanki olmuş gibi seviniyordu. Bu, akli ermeye başladığı günden beri etrafında gördüğü birahîm istihzanın⁵⁶ cevabı, intikamı idi. Fakat acaba bu olacak mı? Bu intikam alınabilecek mi idi? Kendisi ilk adımda muvaffak olamamıştı. Tekrar ileri gitmeye imkân göremiyordu. Kendisine en mülayim gelen çare validesini İstanbul'a göndermekti. Hiç kimseye bugünkü acı muvaffakiyetsizliğini söylemeyecekti. Hatta amcasına bile.

54 Mütehassir: Özlemiş.

55 Porya: Tekerleğin ortasındaki parmakların ve dingilin geçirildiği yuvarlak kısım, göbek.

56 İstihza: Biriyle ince ince alay etme.

3

Asım geceyi otelde geçirmeye karar vermiş ve yemeğe çıkmıştı. Avdetinde⁵⁷ otelde çalışanlardan biri, ona, kahvede oturan, üstü başı temiz, gençten bir adamı göstererek, “Bu efendi sizi arıyor,” dedi.

Asım, camlı kapıdan baktı, bu adamı tanımadı. İçeriden kahvede çalışan garson, ona Asım’ı göstermişti. Genç adam dışarı çıktı ve Asım’ı selamlayarak, “Asım Beyefendi ile müşerref oluyorum,” diye sordu.

“Estağfurullah! Evet!”

“Büyük hanımefendimiz zatiâlilerini istediler; araba getirmişim.”

Asım derhal anladı ve biraz şaşırdı.

“Hangi büyük hanımefendi,” diye sordu.

“Halanız, Atiye Hanımefendi!”

Asım beklemediği ve düşünmediği bir vaka karşısında kalmıştı. Ne yapacağına bir karar verememişti. Acaba ne yapmalı?

“Buyurunuz, oturunuz, birer kahve içelim,” diye bu efendiyi biraz bekletmek istedi. Öteki reddediyordu ve diyordu ki:

“Sabahtan beri zatınızı aradım. Çak Şefik Bey’e gitmişim! Hanımefendimizin gözü yoldadır. Ne iyi oldu ki sizi bulmuşum yoksa sabaha kadar gezmeli idim.”

57 Avdet: Dönüş.

Asım, bir eli yeleğinin cebinde, ufaklık paraları karıştırarak düşünüyordu. Gündüz kapalı kalan kapı gene, hem biraz mübalağalı olarak açılıyordu. Sanki Asım bundan da memnun olmamış gibi idi.

“Peki,” dedi, “gidelim!”

Ancak hâlâ yürümüyor, bu adamın yüzüne bakıyor, kılmıdamıyordu. Sonra olduğu yerde otelin hademesine dönüp, “Benim yatağımı kimseye vermeyiniz!” dedi, “belki gece gelirim.” Tekrar o adama döndü. “Yarın gitsem daha iyi olmaz mı?” diye düşünüyordu. Hem bu gece rahat rahat düşünmeye vakit olurdu. Asım’ın düşünür gibi durması üzerine o adam yürüyüp kapıyı açtı ve “Buyurun!” dedi. Bir adım ötede oturan kupa arabasının önünde de aynı suretle kapıyı açtı. Araba hareket edince Asım’a bir cigara verdi ve lakırdıya bir vesile arıyor gibi, “Siz,” dedi, “bugün teşrif buyurmuşunuz ancak kalfalar, hâşâ huzurunuzdan, bir ineklik etmişler! Hanımefendimiz çok ziyadesiyle keder buyurdular.”

Bu adam Ermeni’ye benziyordu, benziyordu değil Ermeni idi.

Asım, “Sizin isminiz nedir?” diye sordu.

“Karabet Fikri bendeniz! Bendeniz hanımefendimizin tut ki evladıyım, tut ki uşağıyım!”

Biraz sükûttan sonra Karabet Fikri Efendi tekrar söze başladı:

“Perver Kalfa, efendim, hâşâ huzurunuzdan, hayvanlık etmiş ki zatîlîlerini teşhis edememişler. İçeriden de hiçbir şeyden haberleri yoktur. O dakika Peyvende Kalfa yalıya gelir. Zatınızı Şefik Beyefendimizin devlethanelerinde müşahede etmişler. Hanımefendimize söyledikleri dakikada hanımefendimiz hemen olan işleri çakar ki bugün gelen sizsiniz, deyi! Bunun üzerine Hasan Ağa’yı bendenize gönderirler ki durmasın bu saat gelsin! Bendeniz Ortaköy’de eczanede bu-

lunurum. Haber alıncas yüreğim ağzıma geldi. Hemen valeryan⁵⁸ şişesine bir göz atmışım! Hasan Ağa'ya soruyorum: Ne vardır? Allah etmesin hanımefendimize bir hal mi olmuştur? O da hâşâ huzurunuzdan, bir ayının birisidir. Ne diyeceğini bilmez! Gördüm ondan bir haber yoktur, hemen yalıya koştum. Baktım, hanımefendimiz buyuruyorlar ki 'Merhum birader beyimin mahdumları teşrif etmişlerdir. Perver Kalfa kapıdan çevirmiş. Aman ne olursa senden olur, Fikri Efendi, bana onu bulasın!' Emriniz baş üstüne, bu dakika her nerede olursa bulurum. Siz yüreğinizi rahat tutunuz! Doğru Şefik Beyefendi'nin devlethanelerine gitmişim. Baktım kimse yoktur. Sordum, 'Akşama gelir,' dediler. Kahvede oturdum. Ezan oldu, yatsı oldu. Gelen giden yoktur. Ondan Şefik Beyefendi'ye sormuşum ki 'Nerede bulunabilir,' deyi. O, oteli sağlık verdi. Hemen koştum, sordum. 'Şimdi gelir,' dediler. Eğer zatınız teşrif buyurmaya idiniz bendeniz borçlu idim, sabaha kadar İstanbul kazan ben kepçe. Bendeniz hanımefendimizi anamdan, babamdan, ecdadımdan, bütün gelmiş geçmişlerimden büyük tanımışım. Rahmetli pederim, molla beyimize keman çalar idi. Merhum ne zaman biraz keyf olsa, hemen haber gönderirdi ki 'Yegya gelsin!' Onun gibi keman çalan da şimdi nerede bulursun? Belki işitmişinizdir, babama Kuyumcu Yegya derlerdi. Kuyumculuğu yoktu ya, öyle bir lakap."

Asım dinliyordu. Fikri Efendi devam ederek:

"Bendeniz hanımefendimizin elinde büyümüşüm. Anam rahmetlik can verirken hanımefendimiz başı ucunda bulunmuştur. Bendenize buyurmuşlardır ki, 'Bir anan öldü ise, bir anan da benim.' Bu sözlerini acaba hiç unuturum?"

Araba köprüyü geçmişti, biraz sonra Tophane balozlarının⁵⁹ önünden geçti. Fikri Efendi devam ediyordu:

58 Valeryan: Kediotu ve bundan yapılan içecek.

59 Baloz: Gemici, işçi vb. kimselerin eğlendikleri içkili, danslı mekân.

“Zatîlileri görünces, korkarım hanımefendimize bir hal olmasın. Bana öyle sıkı bir tembih vermiştir ki: ‘Benim kardeşimin mahdumu yerin dibinde olsa bulup çıkarasın.’ Meram olunca İstanbul içinde bir adam bulmak da nedir ki! Gözlerimi bağlar, yine bulurum. İstanbul tarafı deseniz eski mahallemiz, Kumkapı Nişancası, Kazgani Sadi Mahallesi, Beyoğlu deseniz sanki çiçek içidir. Her deliği deşigini bilirim. Boğaz deseniz hakeza. Gece gündüz mekânımız Ortaköy’dür, tut ki Boğaz’ın kapısı elimizdedir. Üsküdar tarafı desen, bizim merhum amca, Bağlarbaşı’nda ikamet eder idi.”

Araba gâh [karanlığa?] dalıyor gâh bir gaz fenerinin sö-nük ışığından geçiyor, sonra yine zulmetlere dalıyor ve bazen kahveler, dükkânlar önünden geçiyordu. Asım kalbinde haki-ki bir heyecan hissediyordu. Fakat vakadan taaccüp⁶⁰ değıl-di. “Bu zaten ancak böyle olabilirdi” diyor ve kendini bugün neden o derece üzdüğüne, neden o kadar meysus olduğuna taaccüp ediyordu.

Fikri Efendi fasılasız söyleniyordu. Gittikçe yollar daha ziyade karanlıklaşıyor ve tenhalaşıyordu. Ara sıra yaya kal-dırımından giden gölgeler görünüyordu. Asım, halasının çeh-resini hatırlamak istiyor fakat bir türlü muvaffak olamıyordu. Mektepte iken bir bayram ona gitmişti. O zaman nasıl olup da halasını ziyaret etmek fikrinden geçmiş olduğuna şimdi şaşıırıyordu.

Halasının şal kuşağı, bol kollu geniş hırkası, köşede otu-ruşu gözünün önündeydi. Ancak çehresini bir türlü hatırla-yamıyordu.

Atiye Hanım için öteden beri aile içinde bir dedikodu, bir fena rivayet vardır. Fakat Asım şimdiye kadar bu fenalığın ne olduğuna vâkıf olmamıştı. Zaten halasını düşünmeye de vak-ti yoktu. Yalnız lakırdısı oldukça Asım’ın validesi, “Neme la-zım!” derdi, “ben hiç incinmedim; hiçbir şeyisini görmedim, pek nazik hanımdır. Bir fenalığı varsa o da kendine...”

60 Taaccüp: Şaşma, şaşkınlık.

Uzun, karanlık yollardan geçtikten sonra nihayet araba sabahleyin Asım'ın buhran içinde bırakıp çıktığı ufak kapı önünde durdu. Karabet Fikri Efendi arabacıya beklemesini tembih etti; ikisi de karanlık bahçeye girdiler. Yalı gündüzki boşluğu, tenhaliğı, sükûneti içindeydi. Şimdi çamların gölgeleri daha karanlık duruyor ve pencerelerin yalnız berisinde bir sönük ziya görünüyordu. Bu defa onlar bir kere vurunca kapı açıldı. Demek karanlıkta gözetleyenler var imiş! Bir kadın, “Mihridil, lambayı koştur,” diye seslendi.

Asım ile Karabet Fikri Efendi mermer döşeli geniş bir taşlıkta idiler. Genç bir kız, elinde bir büyük lamba ile koştur. Sağ tarafta geniş bir merdiven, birkaç ayak çıkıldıktan sonra bükülüp iki yandan yukarı sofaya çıkıyordu.

Merdiven başından bir kadın sesi, “Buyurunuz!” dedi.

Taşlığın görünmez bir köşesinden diğer bir kadın sesi, aksiseda gibi, “Buyurunuz!” diye tekrar etti.

Merdivende tüylü yol halıları vardı. Basamaklar geniş ve alçaktı. Kız önleri sıra yürüyüp lamba tutuyordu. Döşeli bir büyük salona çıktılar. Ortada üstü mermer, ayakları yaldızlı bir büyük masa görünüyordu. Etrafta kapılar vardı. Onlar ilerledikçe sanki birtakım hayaletler dehlizlere, kapıların yanındaki geniş perdelerin arkalarına saklanıyor gibiydi.

Karabet Efendi, bir teşrifat memuru gibi nümayişkâr,⁶¹ bir adım önden ve yan yan yürüyor, ara sıra da Asım'a, “Buyurunuz!” diyordu.

Sağ tarafta bir odaya doğru gittiler. Kapı aralıktı. Asım köşede, dizinde battaniyesiyle kendisini bekleyen halasını gördü ve kendini onun açık kolları arasına attı.

Atiye Hanım ağlıyordu. “Ah evladım, ah yavrum!” diye söyleniyor ve “sen bana gelir de sonra bırakır gidersin!” diye Asım'ı göğsüne basıyordu.

61 Nümayişkâr: Gösterişli, gösterişçi.

Karabet Fikri Efendi ayakta kalmıştı. Atiye Hanım Asım'ı yanına oturtup gözlerini silmek için yastık üstünde mendilini ararken o söze başladı.

“Hanımefendimiz,” dedi, “yüreklere ferah tutunuz, şükür Allaha, ne var ki? Emir buyurduğunuz vazifeyi, zannedersem, acizane hüsn-i ifa⁶² etmişim. Eğer beyefendimizi bula-mamış olsaydım, sabaha kadar da İstanbul'u arar, yine çıkarırdım. Tek, siz üzülmeysiniz deyi.”

Hanım, gözyaşlarını silip, “Sen de ayakta kaldın Fikri Efendi,” dedi. “Neyse ben çocuğu görünce artık hepsini şaşırdım. Buyurun şöyle! Senin hakkını da nasıl öderim bil-mem?”

Karabet Efendi yine ayakta, “Ne hak hukuktur ki?” dedi. “Bendeniz bir hak hukuk göremiyorum; bizim borcumuzdur. Ne olmuş ki? Taş atıp da kolumuz yorulmadı ya. Bize sizin sağlığınız lazım. Beyefendimizi sağ salim bulup getirmişim, yeni bir emriniz var ise, baş üstüne sabaha kadar kalayım. Yok ise ‘altık’ vazifemi hitam bulmuş hesap edebilirim. Hanımefendimiz müsaade buyurulursa.”

Fikri, yerden bir temenna etti, gidiyordu.

“Fikri Efendi oğlum, yoruldun, hiç olmazsa bir kahve iç.”

“Hanımefendim, kahvenizi çok içmişiz, müsaadenizi rica ederim.”

“A... Vah vah. Hemşirene selam söyle! Salı'ya onu beklerim; benim ilacım da bitiyor.”

“Emrinizi tebliğ ederim. İlaç için de rahatınıza bakınız. O bizim işimizdir,” dedi ve hanımefendiyi etekleyip Asım'ı da selamlayarak odadan çıktı.

Yalnız kalan hala, yeğen birbirine baktılar. Atiye Hanım'a ikinci bir ağlama nöbeti geldi. Asım da onu teselli etmek is-

62 Hüsn-i ifa: (Bir işi) layıkıyla yapma.

tiyor gibi halasının elini öptü. Atiye Hanım da onun yüzünü gözünü öpüp okşamaya başladı. Hem okşuyor ve hem de “Ah ya Rabbim,” diyordu, “koca delikanlı olmuş a dostlar!”

Sonra dışarıya seslenerek, “Kız,” dedi, “ayol neredesiniz? Artık sesim de çıkmıyor. Kız Perver! Bir lamba daha getirin ayol, çocuğun yüzünü göreyim.”

Asım’a bakarak, “Tıpkı da baba,” diyordu.

Kapı açıldı. İçeriye elli beş altmış yaşlarında tahmin olunabilir, cısmır benizli, kuru yüzlü, uzun ve zayıf vücutlu, kırca saçlı bir hanım girdi. Başında bir yemeni kundaklanmıştı. Akça saçları kulaklarının memeleri hizasından kesikti. Boyuna boyunbağı gibi beyaz bir şey bağlamıştı. Atiye Hanım bu kadını görünce, “Gel Fahriye gel,” dedi, “bak delikanlıma!”

Fahriye Hanım, resmîce, ağır bir tavırla, “Safa geldiniz evladım,” dedi. “Rahatsız olmayın!”

Yan minderlerden birine oturdu, sonra âdeta hane sahibi tavırla Asım’a iltifat ederek, “Afiyettesiniz inşallah? Valide hanımefendi, hemşire hanım afiyettedirler?” diye hatır sordu. Atiye Hanım onun hatır sorduğunu duyunca, “Ayol,” dedi, “ben bunu gördüm, her şeyi unuttum, rahmetli kardeşimin gençliği gözümün önüne geldi. Nasıldır yavrum annen? İyidir ya inşallah?” Sonra biraderinin on beş gün evvel vefat etmiş olduğunu düşünerek bir ağlama nöbeti daha geçirdi.

Fahriye Hanım sözünde devam ederek, “Ne yapalım,” dedi, “bu, emri Hak’tır. Allah size, validenize, hemşirenize uzun ömür versin. Hepimiz müteessir olduk ancak ne çare? Hele pederiniz doğrusu hısım akraba içinde hiçbirine benzemezdi. Halanız da çok müteessir oldu fakat az yaşa çok yaşa akıbet gelir başa! Ne ise yine merhum, evlatlarını yetiştirdi. Kızının mürüvvetini gördü. Fh, hak siz de Allah’a emanet... Buna bakıp yine teselli etmeli.”

Atiye Hanım gözlerini siliyordu. Bir müddet sustular. Sonra tekrar Fahriye Hanım söze başlayarak, “Biz de,” dedi, “bugün öğleden beri serseme döndük. Buraya kadar gelmişsiniz, bizim alık karılar sizi kapıdan çevirmişler. Bari hiç böyle bir şey yaptıkları olsa... Ben duydum, ikisini de azarladım. Biri, ‘gençti’ diyor, öteki ‘ihtiyardı.’ Kim olduğunu bir türlü anlayamadık. Sonra Peyvende Kalfa gelmişti. O, dün size Şefik Bey’de tesadüf etmiş, iltifat etmişsiniz. Artık pek ziyade memnun olmuş. Anlatırken benim kalbime doğdu, hanımefendiye de söyledim, ‘Gelen, Asım Bey’dir,’ dedim. Hanımefendi de çocuğu isterim diye bizim iki ayağımızı bir pabuca soktu mu? Benim de bu alık karılara çok canım sıkıldı. Şimdi ne yaparsın? Hadi, Karabet Fikri’ye haber! Bir aralık ben gidecek oldum, neyse! Siz gelinceye kadar biz de dört doğurduk!”

Atiye Hanım başını sallayarak, “Alık karılar!” dedi, “kendi kendilerine iş yapacakları tutmuş! Halim olsa hepsinin saçlarını başlarını yolacaktım...”

Tekrar, Fahriye Hanım lakırdıyı alarak, “Bari,” dedi, “hiç yaptıkları bir şey olsa! Varı sorarlar, yoku sorarlar! Bugün nedense şeytan kulaklarına bir şey söylemiş. Ancak darılmayın, ben size de kabahat buluyorum. Hiç insan buraya kadar geldikten sonra döner mi?”

Asım kendini müdafaa etti. “Efendim,” dedi, “onlar beni ilkin sarraf çırağına benzettiler. Ben, ‘sarraf çırağı değilim, ben Sarayköy’den geliyorum. Hanımefendi benim halamdır’ dedim ve ismimi söyledim. ‘Kim olursanız olunuz, hanımefendi rahatsızdır, bir hafta sonra geliniz!’ deyince doğrusu benim de cesaretim kırıldı. Doktor emretmiş olabilir, halam cidden rahatsız olabilirler, artık fazla ısrarı doğru bulmadım.”

Atiye Hanım’la Fahriye Hanım ikisi birden teessüf ettiler. Fahriye Hanım ilave ederek, “Bak,” dedi, “bize bundan hiç

bahsediyorlar mı? Sarraf çırağını da nasıl bulup uydurmuşlar? Alık karılar.”

Atiye Hanım da kapıya doğru başını sallayıp, “Hep kabahat Mihridil aptalındadır,” dedi. “Sorulmayacak şeyleri gelir sorar da... Ne olur, Allah’ın kulu, bir kere gel de danış! Ben hasta olup da ölüm hastası değilim ya! Benimki artık her günlük... İhtiyar hastalığı!”

Kapı açıldı. Demin lamba tutan genç kız Asım’a kahve getirdi, sonra da etekledi. Dönüp giderken Fahriye Hanım, “Mihridil,” dedi, “sigara tablası verilmez mi?”

Asım halasının yanında tütün içmek istemiyordu.

“A... Hiç olur mu? Şimdi herkes içiyor. İç yavrum, iç! Biz sizi buraya rahatsız etmeye getirmedik,” dediler ve kabul ettirdiler. Zaten Atiye Hanım ve Fahriye Hanım da tütün içiyorlardı.

Asım bu Fahriye Hanım’ın kim olduğunu düşünüyordu. Çocukluk hatıratında bu isim vardı. Ancak şimdi hatırlamıyordu. Anası da çoktan bu kadından bahsetmemişti. “Acaba bu kadın kimdir?” diye düşündü. Bu kadının gençliğinde ne acayip bir cazibesi varmış! Bu kadar çirkin, bu kadar müessir bir çehreye nadir tesadüf olunabilirdi. Hâlâ tesirlerini ve parlaklıklarını muhafaza ederken bu gözler esrarengizdi ve baktığı vakit sanki karşısındakine nefretle bakıyordu.

Belli idi ki bu kadın Atiye Hanım’ın evinde misafir, yabancı bir kadın değildi. Hizmetçilere emreden haliyle âdetâ evin hâkimi gibi görünüyordu. Atiye Hanım’ın yanında onun tavrı bir nedime, bir kâhya kadın hatta bir hemşireden daha yüksekti. Asım nihayet yarım saatlik müşahedatında onun bu eve karıştığını pekâlâ hissetmişti. Demek halasını sevmek, ona her derdini dökmek ve samimi konuşmak kabil değildi. Bu kadının da gönlünü almak icap ediyordu. Acaba halası değirmeni takrir⁶³ edeceğini vaat ettiği zaman bu Fahriye

63 Takrir: (Tapuda) devir ya da ipotek.

Hanım'dan izin almış mıydı? Halasının muhabbetinden, hüs-nükabulünden memnundu; ona her şeyi söyleyebilir, onunla samimi olabilirdi ve halası değirmeni ondan sakınmazdı! Ancak bu Fahriye Hanım buna mâni olursa?.. Görünüyordu ki bu kadın, bu korkunç, bu müessir fakat hâlâ güzel olan gözleriyle ona her istediğini yaptırabilirdi ve bu kadın üzerinde tesir yapmak muhaldî. Asım hissediyordu ki, eğer muaraza ederse Fahriye Hanım'a mağlup olacaktı. Bundan sıkıldı. Bir aralık sözlerini şaşırarak kadar dalgınlığa kapıldı.

Koca yalı, sükûn içindeydi. Odada söz kesildikçe Asım suların tatlı çırpıntısını duyuyor, sanki havada fırtına varmış gibi uzaktan bir uğultu kulaklarına çarpıyordu.

Bu oda bir eski zaman odasıydı. Pencereilerin önünde boy minderleri, iki yan erkân minderleri, köşelerde ayrıca ince pamuk minderler, çifte yan yastıkları, onların üstünde ayrıca yine pamuk bir yastık... Gece, koyu fes rengi gibi görünen bir kumaşla döşenmişti; yan perdeleri ipekli idi ve yastıkların üzerinde katlanıyordu. Yalnız kadınların oturdukları yerlere mahsus bir topluluk, bir temizlik, tarif olunamaz bir hal hissolunuyordu.

Fahriye Hanım, Atiye Hanım haydari yakalı beyaz entariler üzerine ince el dikişli, koyu renkli, ince hırkalar giymişlerdi. Atiye Hanım'ın dizinde bir güzel battaniye örtülü idi. İkisinin de başlarında oyalı hotozlar vardı. Krep hotoz... Fakat ikisine de yakışıyordu. Biraz sonra odaya Peyvende Kalfa geldi. Sonra yine ihtiyar azatlılardan Mesut Dadı geldi. Bu kadın Canip Bey'in dadısı idi. Atiye Hanım'ı birinci defa evlendirdikleri vakit, Mesut Dadı'yı çeyiz halayığı vermişlerdi. Mesut Kalfa o zamandan sonra Atiye Hanım'dan hiç ayrılmamıştı. Tekrar hanımla konağa dönmüş, sonra hanım mollaya varınca onunla yine birlikte Sabit Molla'nın yalısına gelmiş, nihayet hanımın biricik oğlunu büyötmüş, Canip Bey'in dadısı olmuştu. Bu kadın, yedi sekiz yaşında iken dayısı tarafından çalınıp Samsun'da bir defterdara satılmış. Ancak satıldığının

haftasında evde büyük bir yangın çıkmış ve defterdarın küçük kızı yangından kurtarılamamış, yanmıştı. Mesut Dadı'yı onlar uğursuz addederek İstanbul'a gönderip sattırmışlardı. Yirmi beş yaşlarına kadar Unkapanı'nda bahriye mirlivalarından Hacı Paşa isminde birinin konağında kalmıştı. Sonra Mesut Kalfa Atiye Hanım'a çeyiz halayığı verildi. Mesut Dadı, [aile-nin] biricik kızı olduğunu iddia ederdi. Çerkesler ve Çerkeslik hakkında kimsenin söylediğini çekemezdi. Cevap veremediklerine karşı derin bir kini vardı. Canip Bey on beş on altı yaşlarına gelip de selamlığa çıkmaya başladıktan sonra dadısıyla araları bozulmuştu. Dadı ondan bir ana hürmeti bekler, Canip Bey ona bir esir halayık muamelesi ederdi.

Canip Bey baba evini bırakıp ayrıca ev sahibi olduktan sonra dadı onunla oturmayı çok istemiş fakat muvaffak olamamıştı. Uzun zamanlar Canip Bey'e uğramazdı. Sonra günün birinde bir ümide kapılır, Canip Bey'e gitmeyi tutturur fakat nihayet bir hafta kalabilir, dönerdi. Dadının kibri, izetinefsi Canip Bey'den şikâyetle mâni idi. Ondan pek büyük hakaret gördüğü günler de oluyordu. Fakat hiç kimseye hiçbir şey söylemezdi. Canip Bey'e “çocuğum” der ve onun kendine baktığını, para, hediye verdiğini uydurur. O kadar ki bu yalanlara kendisi de bazen inanır gibi olur, uzun müddet Canip Bey'i görmezse âdeta göreceği gelirdi. Mesut Kalfa evlenmemişti. Bunun en büyük sebebi de kendine küfüv⁶⁴ bir adam bulamamasıydı. Bütün saraylılar da Çerkes'ti, hepsi beylere, paşalara varıyorlardı. Mesut Dadı hem de bir “vork”⁶⁵ kızı iken neden varamazdı? Fakat bedbahtlık burada ki, beyler onu istemiyorlardı.

“İsterler, bayırlılar bile! Ancak ben istemiyorum. Kocaya varanları çok gördüm, benim çocuğum sağ olsun,” diyordu.

Yalıda bir odası vardı. Kimsenin oraya girdiğini, karıştırdığını istemezdi. Yatağı, üstünde beyaz örtüsüyle yapılı

64 Küfüv: Denk.

65 Vork: Çerkeslerde soyluluk unvanı.

durur. Her şey temiz, her şey yerli yerinde, odanın köşesinde de yine üstünde tenteli beyaz örtüsüyle sandığı dururdu. Halbuki herkesin sandıklarının sandık odasında bulunması mutad idi.

Genç halayıklara ara sıra para verir, kendisine “Mesude” Hanım dedirttirmek ister. Vaktinde yatmak, kalkmak, vaktinde yemeğini yemek, merakıydı. Hastalıklarında yorganını başına çekip yatar, kimseyle görüşmez, sanki bütün yalı halkına darılırdı. Muztar⁶⁶ kalmadıkça ilaç almazdı. Böyle günlerce yattığı olur, nihayet günün birinde iyileşir, kalkardı.

Denilebilir ki bu kadın, kibri ve gururuyla yaşıyordu. O, bütün ümitlerini Canip Bey’e bağlamıştı, bu çocuk büyüyünce ona ana gibi bakacaktı. Anası, zevkinde safasındaydı. Çocuğunu doğurmuş ve sonra âdeta unutmıştı, kırk gün bile tamam süt vermemişti. Onun hakiki anası kendisi idi. Bu hevesle Canip Bey’e cidden güzel bakmıştı. Kimse çocuğa onun kadar dikkatli bakamazdı. Çocuğun uykusuna, yemeğine, temizliğine hiç kimse onun kadar ihtimam edemezdi. Fakat bütün bu ihtimamlar, o feda edilen uykular, o dikkatler bugün hepsi heba olmuş emeklerdi. Canip Bey ona hiç itibar etmiyordu. Hatta hakaret ediyordu. Şimdi Canip Bey’e karşı sanki nihayetsiz bir kin ve adaveti⁶⁷ vardı. Canip Bey’i tazip edecek şeyler yapmaktan âdeta zevk alıyordu.

Canip Bey şimdi kırk yaşındadır. Mesut Dadı’sının ise yaşı yetmişe belki yaklaşmıştı. Fakat hâlâ elli beşlik bir kadın gibi görünüyordu.

Asım bu ilk tesadüfte Mesut Dadı üzerinde iyi bir tesir bıraktı çünkü dadının elini öpmüştü. Şimdi onun nazarında Asım “Beyzade, insan evladı, helalzade” idi. Bunlar dadının en kıymettar sözleridir. Birini methetmek isterse ilk sözü “beyzade”dir. Beğenmediklerine de “dışarlıklı” yahut “Türk”

66 Muztar: Mecbur.

67 Adavet: Düşmanlık.

der. Eğer birini zemmetmek isterse en ağır sözü “Moskof”tur. Bunu da “Meskof” diye telaffuz eder.

Asım beyzadelik rütbesini kazanmıştı. Dadının Fahriye Hanım ile arası iyidir çünkü Fahriye ona “Kalfa Hanım” der ve hatırına riayet eder. Âdeta zannolunurdu ki Fahriye Hanım bu kadının nazarlarından ve hakaretinden korkardı. Yalıda iki genç kadın vardı. Bunlar Fahriye’nin getirmeleriydi. Ne oldukları, nereden geldikleri hakkında rivayetler muhtelifti; burada niçin oturdukları da pek malum bulunmuyordu. Mesut Dadı bunlardan hiç kimseye bahsetmez, onlarla muhtar kalmadıkça görüşmezdi. Bunların vücudu mayup⁶⁸ bir şeydi. Hatta Fahriye’nin vücudu bile bu yalıda Atiye Hanım için biraz çirkin telakki olunuyordu. Atiye Hanım bütün akrabasıyla bu kadınlar yüzünden, hassaten Fahriye için bozuşmuştu. Canip Bey bunun için validesiyle dargındı.

Bu sebeple Mesut Dadı kimseye Fahriye’den bahsetmek istemezdi. Bunu Atiye Hanım için değil kendi izzetinefsi ve gururu için böyle yapıyordu çünkü kendisinin gidecek bir yeri yoktu, yalıda yaşamaya mecburdu.

Tanıyanların hepsi gibi Mesut Dadı da Asım’ı Şevki Bey’in gençliğine benzetti fakat Peyvende Kalfa gibi ağlamadı.

Bu akşam Asım gelecek diye hanımefendi ve Fahriye Hanım yemek yememişlerdi. Bazı geceler hiçbir şey yemedikleri de oluyordu.

Mihridil, hanımefendinin önüne bir yer sofrası kurmaya başladı. Onlar lakırdılarında devam ediyorlar, hep eski zamana ait şeyler konuşuyorlar, Asım’ın pederinin düğününden, validesine gelinlik pek yakıştığından, merhum büyükhanımın zümrüt yüzüğünün o gün kaybolduğundan bahsediyorlardı. Sofra kurulması tamam olup da “Buyurun!” denilince Asım yemek yemiş olduğunu söylemek istedi. Ancak diğerleri ısrar

68 Mayup: Ayıplanan.

edince çok nazlanmadı. Yemek yenilirken biraz söz kesilir gibi oldu. Bu esnada Atiye Hanım tesirini bir türlü tadil edemiyor, hep geçmiş zamanları düşünüyor, ağlamak istiyordu.

Bir hayli zaman var ki bütün hısım akrabası, en sonra oğlu da onu terk etmiş bulunuyordu. Oğlu evlenmiş, Ayastafanos'a gitmiş ve orada ev bark sahibi olmuş, yaşıyor, nadiren kızını gönderiyordu. Atiye Hanım kızı seviyordu fakat onunla gönlündeki boşluğu doldurmak [mümkün] değil.

Canip Bey bir zaman nadiren de olsa anasına gelip giderken şimdi Fahriye'den tutturup anasına söylemedik söz bırakmamış, büsbütün arayı bozmuş, artık gelip gitmiyordu. Kardeşleri de böyle idiler, ne Şefik Bey uğruyordu ne de Fıtnat Hanım. Bu dargınlıkların sebebi hep bu Fahriye idi. Onların onurlarına, gururlarına dokunuyordu.

Atiye Hanım kocasının akrabasıyla da dargındı, hiç kimse gelip onu aramıyordu.

Atiye Hanım gençliği zamanında iken böyle şeylere güler, hiç ehemmiyet vermezdi. Ancak şimdi gülemiyordu. Bilakis bu şeyler, bu ayrılıklar, Fahriye'nin dostlarıyla yalnız kalış onu öldürüyordu. Bugüne kadar Mesut Dadı'nın vücudu onun yegâne tesellisi idi.

Geceleri uykusu kaçtıkça Atiye Hanım hep bunları düşünüyor, cigaraların birini söndürüp diğerini yakıyor, düşünün düşünün bazen de ağlıyordu. Artık ihtiyarlamış, başında eski hava kalmamıştı. Dostlarla, ahbablarla, çoluk çocukla muhat⁶⁹ bulunmak istiyordu.

Belki hatırına bir şey gelir diye, ağladığını Fahriye'ye göstermek istemezdi. Ve Fahriye de onu ağlar gördükçe sebebini soruyor hatta azarlıyordu. Fahriye'den kendini kurtarmaya muktedir değildi. Onun kanaatine Fahriye çok fedakârdı. Onun uğruna hayatını feda edebilirdi. Şimdi işleri

69 Muhat: Çevrili.

derleyip toparlayan da Fahriye idi. Oğlu bakacak olsa belki bir dükkânın iradını almaya bile imkân bulamayacaktı.

Birkaç defalar Fahriye darılıp gitmiş, Atiye Hanım arkasından giderek onu getirmişti. Artık ondan ayrılmaya imkân yoktu, bu hayat böyle devam edecekti.

Yalnız bu gece Asım onun yeni bir ümidi idi, onunla beraber kalsa ne iyi olurdu. Bu, onun metrukiyetinin bütün kederlerini örtecekti. Asım'ın ziyareti bu sebeple ne kadar kıymettardı. Ancak ya Fahriye onu istemezse...

Bugün, Asım kapıdan dönüp gidince Atiye Hanım ağlamış, mutlaka onu buldurmak istemişti. Fahriye bu ısrarı pek hoş görmemişti ve demişti ki:

“Canım neye bu kadar merak ediyorsunuz? Korkmayın yakında yine gelir. Değirmeni elinizden alıncaya kadar bir yere ayrılmaz.”

Atiye Hanım buna biraz müteessir olmuş, cevap vermişti: “Tuhafsın Fahriye,” demişti, “insan halasını görmek isterse mutlaka değirmen için mi görmek ister?”

“Ben sizin ailenizde pek öyle muhabbet görmedim. Bak gelirse görürüz,” diye Fahriye de iddiasında ısrar etmişti. “Daha babası öleli on beş gün olmadı; pekâlâ değirmen için İstanbul’a gelmiştir.”

Şimdi Atiye Hanım Asım'ın değirmenden bahsedeceğini düşünerek âdeta korkuyordu. Çünkü Fahriye diyecekti ki: “Gördün mü? Ben demedim mi? Haydi şimdi ver de baş ağrısından kurtul. Ben sizin ailenizi bilirim.”

Fahriye de Asım geldiği dakikadan beri, onun değirmenden bahsetmesini bekliyor, fikrinin isabetini göstermek için sabırsızlanıyordu. Yemek arasında Asım'ın hemşiresi Seza Hanım'dan bahsolunuyordu.

Fahriye Hanım fırsat buldu, “Siz yine Sarayköy’de mi kalacaksınız?” diye sordu. Asım'ı söyletmek istiyordu. Asım

bu kadından korkmuştı, ona hiçbir fikrini doğru söylemek istemiyordu.

“Vallah kim bilir,” dedi, “benim için Sarayköy, İstanbul yahut başka bir yer müsavi. Erzurum’a da giderim, Bağdat’a da. Yeter ki iş olsun. Elbette İstanbul’da bir iş bulsam tercih ederim çünkü hemşire Sarayköy’de kalacak. Burada olursak ona yakın oluruz. Ancak mümkün olmazsa... Ne çare... Çok uzak bir yer olursa valideyi götüremem. Zaten hemşire yalvarıyor, onun yanında bırakırım. Ben bir iş buluncaya kadar da hemşire ile birlikte kalacak.”

Gülerek, Fahriye Hanım’ın yüzüne bakarak gayet safiyane söylüyordu. Yalanlarına âdeta kendisi de inanıyor gibiydi. Lakin Fahriye aldanmıyordu. Kendi kendine, “Kurnaz şey,” diyordu, “değirmen için geldiğine şüphe yok. Ancak doğruyu söylemiyor!”

Atiye Hanım da “Sana iş lazım değil, annen Seza ile otursun, sen de benimle oturursun,” diyecekti. Fakat söylemedi. Fahriye Hanım da daha ziyade kurcalamadı.

Asım da hiçbir şey ilavesine lüzum görmedi. Yemekten sonra tekrar oturup konuştular, ekseriya geçmiş zamanlardan ve günlerden, dedikodulardan bahsolundu. Bir daha bu söze avdet eden olmadı.

Nihayet yatmak zamanı gelmişti. Asım’a yalının bahçe tarafında bir odada yatak yapmışlardı.

“Yalnız yatmaktan korkmazsın ya,” diye sormayı unutmadılar. Bütün yalı boş olsa Asım yine yatabilirdi. Eğer Atiye Hanım’a kalsa ona kendi odasında bir yatak yaptıracak, gece uyandıkça bakacak, açılırsa üstünü örttürecekti. Fakat bu gibi şeylere Fahriye Hanım karışıyordu. Bu odayı da o intihap⁷⁰ etmişti. Vakıa yalının bu tarafı bir kapı ile ayrılır bir daire gibiydi ve ayrı bir merdivenle aşağı taşlığa da inilebilirdi.

70 İntihap etmek: Seçmek.

Halası onu öptü, ayrıldılar. Fahriye Hanım da sofaya çıkıp Mihridil'e ve bir perdenin gölgesinde duran diğer birine emirler verdi. Mesut Dadı da şamdanı eline alıp onu odasına kadar götürdü.

Kapılar çekilip kapandı. Asım titrek mum ışığında, yarı aydınlık büyükçe bir odada yalnız kaldı.

Burası ağır döşenmiş bir büyük odaydı. Tam orta yere birkaç kat döşekli şilte gibi kaba bir yatak yapılmıştı. Kasnak işlemeli yorganın bir köşesi sol tarafa açılmış, yorganın üstünde yine kasnak işlemeli havai mavi bir bohçada beyaz gecelik, kuşak, takke vardı; yerde kanava terlikler, ufak siyah bir masanın üstünde sürahi, bardak, gümüş bir el şamdanı, kibrit duruyordu. Perdeler indirilmişti. Siyah kenarlı bir endam aynası yan tarafta karanlık bir dehliz gibi görünüyordu.

Asım yalnız kalınca kadife koltuklardan birine oturdu. Dışarıda rüzgâr uğulduyordu. Çam pürenleri ısıklar çalıyor ve ara sıra dalların panjurları, kaplamayı kamçılıdığı duyuluyordu. Gençliğe mahsus hayalperestlikle bu vahşi seslerden, bu vahşi geceden bin müphem hikâye hissederek zevk alıyordu.

Yalı ona esrarengiz görünüyordu. Bütün saf kalpli kadınlar arasında bu esrarengizliği uyandıran Fahriye Hanım'dı. Halasına kalsa, bu ihtiyar bacılara, Mihridil'e, Perver'e, bu akşam görebildiği bu kadınlara kalsa, bu yalının panjurlarını açmazlar, hanımefendinin etrafında toplanıp budala budala söylenirler. Hatta biraz da hürmetsizlik ederler, bu esrar bu evden uçardı. Fakat bu kadın bunların hepsine mevkiini hiddetle tayin ediyor, ağızlarını kapatıyor; onlara o parlayan gözleriyle bakıyor, yavaş yavaş talimat veriyor, onları esrarla dolduruyordu.

Asım boş bir çiftlik kulesinde imiş gibi vahşi bir zevk hissediyordu. Bu dışarıda ısıklar çalan rüzgâr ona çocukluk zamanında görüp de unutmuş olduğu ehemmiyetsiz yerleri

hatırlatıyordu. Uzunca bir taş duvar. Beyaz kireç sıvalı evler, bunların arkasında bir cami. Bütün bu manzaraya parlak bir ikinci güneşi vuruyordu. Burası neresi? Şimdi o da bilmiyordu. Bir kasabanın تنها bir köşesi. Herhalde Sarayköy’de böyle bir yer yoktu. Bu manzara süratle fikrinden geçiyor, sonra kırlar, ovaların yüzünden esen rüzgârlar ile eğrilen ince otlar gözünün önüne geliyordu.

Bir aralık pencereleri açıp gökyüzünde uçan bulutları görmek istedi. Fakat oturduğu yerden kalkıp pencereyi açamadı. Yerinden kalkarsa dışarıdaki bu ısıklar susacak ve bütün yalı müthiş gürültülerle sarsılacaktı gibi geliyordu.

Asım böyle otururken Atiye Hanım’ın odasında da yere üç yatak serilmişti. Fahriye Hanım’la Mihridil, hanımefendinin odasında yatmaya hazırlanıyorlardı. Hanımefendi ile Fahriye Hanım hotozlarını çıkarıp perdeye iğnelemişler, başlarını birer beyaz yemeni ile sıkı sıkı kundaklamışlardı. Geceleri başı üşüdüğü bahanesiyle Fahriye Hanım hırkayı da yastığın üstüne koyuyordu. Geceliklerini giymişlerdi. Atiye Hanım yatağa girmiş oturuyor, Fahriye henüz ayakta hazırlanıyor, konuşuyorlardı. Fahriye diyordu ki:

“Bakışta fena çocuğa benzemez ama yine ben dediğimi derim. Eğer o da değirmen için gelmediyse bir şey bilmiyorum. Bak, biraz sabrediniz, siz de görürsünüz.”

“Bilmem!” diye Atiye Hanım cevap verdi. “Benim pek hoşuma gitti, kardeşim gencelmiş, gelmiş sanıyorum. Oturursa İstanbul’da benimle otursun.”

Bu söz Fahriye Hanım’ı sinirlendiriyor gibiydi.

“Ondan da boyunuzun ölçüsünü alırsınız!” dedi. “Dur bakalım bir günde âşık olmayın... Zamane delikanlısı, kim bilir kaç bin tarakta bezi vardır. Gelip de burada sizinle oturur mu?”

“Ben de sabahtan akşama kadar benim başımda otursun demiyorum ya!”

“Zaten otur deseniz de oturur mu? Ben sizin yerinizde olsam, biraderiniz merhumun hatırı için değirmeni verir sa-varım. Sağ olsun, var olsun, bu size evladınızdan da daha vefalı çıkacak değil a. Bak, Salime de altı ay oluyor, bir defa kapınızın ipini çekti mi? Ama neme lazım, ne isterseniz öyle yapınız, ben dediğimi yine derim. O, değirmen için gelmiştir. Siz de değirmeni zaten Şevki Bey’e veriyordunuz! İşte oğ-luna verirsiniz, o da sevinir. Hiç size de baş ağrısı olmaz.”

Atiye Hanım da biraz sinirlenmiş gibiydi.

“Tuhafsın, Fahriye!” dedi, “çocuğun benden değirmen is-tediği yok. Bu gece misafir geldi. Sana değirmeni vereyim, başımdan defol diyecek değilim ya!”

“Ben de size bu akşam verip defedin demedim ya. O sıra-da bir panjur çarptı. O alık karılar da, burunlarının dibinde, kalkıp kapayamamışlar.”

Sonra yatağa uzanıp yorganı da boğazına kadar çekti. Atiye Hanım da yattı. Mihridil de yavaşça yatmıştı. Mihridil tavşan uykusu uyuyordu. Hanımefendi gece uyanıyor, tütün içiyor, terlerse arkasına tülbent sokturuyor. Su istiyor, tekrar yatıyor, bazı gece de göğsü tutarsa veya öksürük nöbeti gelir-se sabaha kadar oturuyordu. Bir seneden fazla var ki Mihridil uykuya hasretti.

Bu gece yine ne hanımefendi ne de Fahriye Hanım uyu-yamıyorlardı. İkisi de yatakta dönüyorlardı. Fahriye Hanım Asım ile meşguldü. O bu eve girerse onun senelerce emekle bağladığı esrar düğümlerini çözecekti. O zaman Fahriye Ha-nım evde, kendisiyle beraber getirdiği iki kadın da dahil ol-duğu halde, Mesut Dadı’dan farksız olacaklardı. O kadınlar bu gece yukarı çıkmamışlardı. Erkence yatmış uyuyorlardı.

Fahriye bin fikir yapıyor, Asım’ı ehven surette defetmek çarelerini arıyordu. Vaktiyle Canip Bey için de böyle çok şeyler düşünmüştü. Bir zaman hanımın kâhhası Hurşit Efen-di’yi de yine Fahriye bu evden uzaklaştırdı idi. Âdeta Atiye

Hanım'ı böyle tecrit eden, bütün hısımlarından, akrabasından hatta ahabplarından uzaklaştırıp bu evi kendi eline alan o idi. Bu defa da Asım'ı uzaklaştırmanın en kestirme yolu, değirmeni ona verip buradan savmaktır. Ancak maksadını söylememek lazımdı. O zaman Asım kendisine daha kolaylıkla maksadını açacak ve Fahriye de ona yardım edince iş kolayca bitmiş olacaktı. Halbuki şimdi Fahriye Hanım kendi idaresizliği ile meseleyi güçleştirmişti.

O zaman, Atiye Hanım'ı kandırıp değirmeni ona tekliif ettirmeliydi. Şayet olmazsa, Asım da bu evde kalırsa o zaman onu atmak için Atiye Hanımın üzerinde son kuvvetini kullanacaktı. Kendisi çıkıp gideceğini söyleyerek tehdit edecekti. Fakat acaba bu tehdidi eskisi gibi müessir olacak mı? Bu şimdi malum değildi. Eskiden terk edeceğini söyleyince Atiye Hanım'ın bütün mukavemeti kırılıyor, onun her istediğini veriyordu. Lakin şimdi ona da eskisi gibi güvenilemezdi. Artık sinirler eskisi gibi kuvvetli değildi. Artık iki kocakarı idiler. Nerede şimdi o eski kuvvet. Bugün artık biraz da Atiye Hanım'ın kâhya kadınlığı onu bu evde tutuyordu ve günah zevkini, o Fahriye'nin getirdiği iki kadını bu evde bulundurmakla tadıyorlardı. Ancak bu ne kadar zayıf bir şey... Böyle gevşek bir rabıta ile Atiye Hanım'ı bağlayıp emin olmak kabıl değildi.

Atiye Hanım da hayalen Asım'a bir oda veriyor, sabah akşam gelip gittikçe halasının odasına uğruyor, onun haftada birkaç kere misafiri geliyor. Bu yalıdaki bu yalnızlık, bu tenhalık kalkıyor. Bütün onu terk edenlerden intikam alıyor. Ölürken de nesi var nesi yoksa Asım'a bırakıyordu. O da bü-yükanası gibi bir hayat arzu ediyordu. Asım'da onun istediklerini yapacak hal vardı. O, bu eve sahip olabilirdi. Ancak Fahriye'yi ne yapmalı? Bunca senedir müşterek bir hayatları vardı. Onun için bu kadar fedakârlık etmiş, bütün hısım akrabasını, tanıdıklarını terk etmiştir. Şimdi Fahriye'yi darıltıp evine göndermek istemiyordu. Bu ona derin bir vicdan azabı

verecekti. Ne olurdu, bunu Asım takdir edip Fahriye'yi de idare etseydi.

Bu düşüncelerle uykusu büsbütün kaçıyordu. “Bana sabaha kadar uyku yok,” diyor ve yatağında uyanık yatıyordu.

Asım da odasında uzun müddet oturmuş, kendi kendine düşünmüştü. Bu ev ona sıcak bir yuva zevki veriyordu. Bu odalar, bu eşya, bunlar insana yaşanmış muhabbetlerin, aşkların kokusunu getiriyor, narin kadın hayalleri göz önüne getiriyordu. Zaten o yaşta idi ki o zamanda her şey, insana kadını ihtar eder. Kalp, sevilip yaklaşılamamış güzel kadın hayalleriyle ağzına kadar dolu bulunur.

Atiye Hanım hakkında konakta ilk dedikodu, “Keman ustasına açık saçık görünüyor,” diye başlamıştı.

O zaman Atiye Hanım gençti, güzeldi ve zamane tazelerinin içinde serbestlerden, eşbehlerden⁷¹ sayılıyordu.

Keman ustasına açık saçık görüldüğü yalan değildi ancak bu sözle kastedilen mana yalandı.

Atiye Hanım telaş etti. Teessür etti. Hakikati anlatmaya çalıştı. Konakta hasıl olan zehabı⁷² tashihe uğraştı. Bu sözü büyük teyzesinin kızı Dürnev’in uydurduğunu ispat etmek istedi. Ancak kimseye dinletemedi. Hiçbir kabahati yokken ustayı değiştirdiler, yerine iki gözü kör Yegya isminde yeni bir usta getirdiler.

Vaka böylece kapanmış olduysa da Atiye Hanım’da acı bir hatıra, âdeta bir kin baki kaldı. Bu teessürünü bazılarına da söylemekten çekinmiyordu. “Ben de birini seveyim de, siz de görürsünüz sevmek nasıl olur,” diyordu.

Konağın bitişiğinde Esirci Hasan Ağa’nın konağı vardı. Hasan Ağa kendisi elmakürlü, şal kuşaklı, şalvarlı, kırmızı fesli, altın kordonlu, orta yaşlı bir adamdı. Babası, dedesi hep esirci idiler. Hasan şimdi Eminönü’nde birkaç büyük manav sergisi tutuyor, tefecilik ediyor ve evinde de daima üç beş kız bulundurup bunlara, oyun, musiki talim ediyor, gâh sarayla-

71 Eşbeh: Başına buyruk.

72 Zehap: Zan, sanı.

ra gâh vükela konaklarına, ekseriya Mısırlılara, evlendirmek namı altında satıyordu.

Esirci Hasan'ın evinde ne kadar meşk alan kızlar varsa gece gündüz Atiye Hanım'ın başından ayrılmazlardı. Atiye Hanım'ın büyükanasının cariyeleri içinde de saz ehli olanlar vardı. Bunlar ekseriya toplanıp fasıllar, saz sohbetleri yapıyorlardı. Büyükhanım da bu eğlencelerden memnundu. Misafirler davet olunduğu, kırk kollu şamdanlar yakıldığı, ziyafetler verildiği geceler oluyor; gece yarısından sonra şerbetler eziliyor, kuruyemişler, devaimiskler çıkarılıyordu.

Elbette bu saz âlemleri evin erkeklerini de alakadar ediyordu. Anahtar deliklerinden misafirleri gözetlerken yakalanan damatlar, mabeyin aralığında uyuyup kalan damat sahibi beyler bulunuyordu. Yalnız ev erkekleri değil, komşu beylerden bazı saz âşıklısı gençler de geceleri kale bedeni gibi yüksek duvarları aşp bahçelere girecek, ağaçlara tırmanıp odaların içerisini temaşa edecek derecede fedakârlık gösteriyorlardı.

Hatta bir kış gecesi bir saz sohbetinin ferdasında bahçevan kar üstünde izlerini keşfettiye de nereden geldiklerini ve kim olduklarını bir türlü bulup çıkaramadı.

Kadınları ve erkekleri alakadar eden ve komşu beylerin huzur ve rahatlarını ihlal edecek derecede vüsat⁷³ ve şöret peyda eden bütün bu eğlencelerin yıldızı Atiye Hanım'dı. Bundan müteessir olan bütün teyzeler ve teyze kızları türlü türlü dedikodular çıkarıyorlardı. Hatta bir aralık Atiye Hanım'ın Mehmet Ali Paşazade Hayrullah Bey'i sevdiğini, bahçeye girenin de o olduğu rivayetini çıkarmışlardı.

Bu havadisın zuhur ve şüyuunda⁷⁴ Atiye Hanım eskisine bakarak hiç telaş etmedi. "Fena değil, akla yakın ancak bari bir defacık olsun yüzünü görse idim," diye mukabele etti.

73 Vüsat: Genişlik, bolluk.

74 Şüyu: Yayılma.

Fakat Atiye Hanım bu defaki mukabelesinde haklı değildi. O, Hayrullah Bey’i görmüş, ona cesaret verecek bazı şeyler de yapmıştı. Bu meselede Hayrullah Bey’in hemşiresiyle kendi dadısı da mücrimdiler. Lakin Hayrullah Bey’den hoşlanmadığı için sonradan bu münasebeti kesmişti. Hatta Hayrullah Bey’in resmen talip olduğu zaman da “Verirseniz varırım ancak vermez iseniz daha isabet olur çünkü kendisinden hoşlanmıyorum,” diye dadısıyla validesine haber göndermişti. Hayrullah Bey çok ısrar ettiyse de “Yaşı henüz ufaktır,” kaydıyla reddetmişler, vermemişlerdi.

Büyük valide nezdinde Atiye Hanım’ın diğer torunlarından farkı, saz ehli olmasıydı. Açıklığı, serbestliği hakkında çıkarılan sözler büyükhanıma da nadiren intişar⁷⁵ ediyor ve cevapsız kalıyordu. Ana baba ise kızlar hakkında bedbindiler ve onun serbestliğinden korkuyorlardı.

Hayrullah Bey vakası kapandıktan takriben beş altı ay sonra Atiye Hanım’a bir ikinci talip daha zuhur etmişti. Hanımı, puf yaşmak, bal köpüğü ferace ile bir mevlit alayı günü, Nadir Hanım’ın evine alay seyretmeye giderken görmüş beğenmişlerdi. Görücü yolladılar. Arkasından talip oldular.

İsteyenler zengin adamlardı, soyları soplari Asmaaltı tüccarlarındandı. Anası babası Atiye Hanım’ı vermeye razı olmuşlardı. Atiye Hanım’a sordukları vakit, o, “Bilmem,” dedi, “aptal bir şeydir diyorlar. Ben bir defacık olsun yüzünü görmedim. Veriniz demem, vermeyiniz de demem ancak hakikaten aptal bir şey ise oturmam, kaçırım.”

“A... O nasıl söz, kaçırım ne demek, kimde görülmüş...” dediler ve onun söylediklerine kulak asmadılar. “Nikâhta keramet vardır. Her vakit böyle koca ele geçmez. Kaçarım! O şimdiki sözdür, pekâlâ varır da oturur da. Ne yapacak?” diye nikâh kıydılar. Mükellef bir düğün yapıldı. Zerdeler, pilavlar yenildi, her türlü âdeti ile Atiye Hanım gelin oldu. Ancak er-

75 İntişar: Yayılma.

tesi gün annesine haber gönderdi. “Ben bu herifle oturamam, bir hafta hatır için oturayım fakat sonra benim bir çareme baksınlar,” dedi.

Konakta kızdılar, “Bu kız deli olmuş,” dediler. Ehemmiyet vermediler. Aradan bir hafta geçti. Atiye Hanım gelip gidenlerle tekrar haber gönderdi. “El öpmeye geldiği vakit görmediler mi? Bu herif hem deli hem hain. Ben bununla oturmam, kaçacağım,” dedi. İş büyükanasına aksetti. O da anasını çağırıp, “Hanım, beğeniyor musun yaptıklarını?” dedi. “Kızın bir çaresine bak, artık rezalet ayyuka çıktı,” diye tembih etti.

Güveyi evi de hakikaten Atiye Hanım’ın yaşayabileceği bir yer değildi. Düğün günü bile güveyi tarafı saz getirmeye razı olmamışlardı. Çifte çifte görümceler vardı. Bu yaşı geçmiş, kocaya varamamış kızlar içinde yaşamak mümkün değildi. Atiye Hanım daimî bir göz hapsinde olduğunu hissettikçe çıldırıyor ve eve haber üstüne haber gönderip kaçacağını söylüyordu.

Anası babası işin ciddiyetine akıl erdirince, “Kaçarsa redederiz,” dediler. “Evimize kabul etmeyiz,” diye tehdit eylediler. Bu mübareze⁷⁶ dört ay sürmüştü.

Nihayet Atiye Hanım son bir haber daha gönderip retle cevap alınca, Turra isminde bir hamamcı kadının evine kaçtı. Tanıyanlar, aileyi bilenler arasında büyük bir rezalet oldu.

Bu Turra kimdi? Atiye Hanım onu nereden tanıyordu? Buralarını hiç bilen yoktu.

Ana, baba, damat birleşip cebredecek, itaat ilamı⁷⁷ çıkaracak oldular. Lakin daha büyük bir rezalet çıkarmaktan korkup teşebbüslerinde çok ileri gidemediler.

O zaman Asım’ın pederi Şevki Bey araya girdi. Atiye Hanım’ı bir hamamcının evinde bırakmanın doğru olmadığını

76 Mübareze: Çekişme.

77 İlam: Mahkeme sonucunu içeren belge.

anlattı ve büyük validesini kandırdı. O razı olunca diğerleri de bir söz söyleyemediler. Atiye Hanım konağa avdet etti. Kocasından da boşandı. Bu vaka da bu suretle geçmiş oldu ise de ortada bir söz kaldı ki o da, Atiye Hanım'ın hamamcı Turra'yı sevdiği, onun için kocasından boşandığı sözüdür.

Bu mesele konuşuldukça Atiye Hanım bunu tevil ediyor ve diyordu ki: "Elbette severim, anam babam beni evlerinden kovdukları vakit beni Turra evine kabul etti." Gizli gizli Turra'yı ziyaretten de vazgeçmiyordu. Meseleyi bilenler arasında Turra meşhur olmuştu. Günden güne de bu Turra dedikodusu büyümek istidatları gösteriyordu. İsalet oldu ki aradan çok zaman geçmedi, Atiye Hanım'a bir talip daha zuhur etti.

Sabit Molla Bey isminde bir kazaskerzade Atiye Hanım'ı istedi.

Bu zat süfehadan⁷⁸ olmakla maruf idi ve hakkında pek çirkin rivayet olunup duruyordu. Konakta kimse bu izdivaca taraftar olmamıştı. Diyorlardı ki, bu kocayı güya Turra bulmuş...

Hakikatte ise şu izdivaç meselesi yüzünden Turra ile Atiye Hanım'ın arası biraz açılmıştı.

Anası, babası, Atiye Hanım'ı vermeyecek oldular. Hanım diyordu ki: "Vermesinler zarar yok. Ben de molların kara kaşına kara gözüne âşık değilim ya! Ancak hakkında çok dedikodu yaparlar, Turra'yı seviyor filan diye lakırdı çıkarırlarsa, bu defa da mollaya kaçarım!"

Onun bu tehdidi bu defa müessirdi, hepsini korkuttu, yine Şevki Bey araya girdi, yine büyükanasını kandırdı, Atiye Hanım'ı Sabit Molla'ya verdiler.

Molla, ikbal sahibi, zeki ve sefiğ bir adamdı. Atiye Hanım'ı niçin aldığına bir türlü akıl ermez. İstanbul'da onun kadar ahlakı zayıf, huzzazatının⁷⁹ esiri, deryadil adam az bu-

78 Süfeha: Adi, bayağı kimseler.

79 Huzzazat: Hazlar.

lunur. Fakat Atiye Hanım’la arası iyi başlamıştı. Birbirinden hiç şikâyetleri yoktu hatta bir sene sonra Atiye Hanım gebe de kaldı. Vakıa düşmanlar boş durmazlar, bu gebelikten de bir dedikodu çıkarmakta geç kalmadılar. “Çocuk, mollanın genç ağası Dilaver’dendir,” dediler. Ancak bu söz mollayı tahrik etmedi.

Atiye Hanım da ilk duyduğu vakit gülmüş ve “Fena fikir değil,” diye mukabele etmişti. Molla Bey de samimi bir işret meclisinde biraz fazlaca kaçırıp bu meseleden bahsetmiş ve “Dilaverlerle ödeştik,” demişti.

Atiye Hanım’dan bir erkek çocuk doğdu, yalının bir odasında dadısı ve süt ninesiyle büyümeye başladı. Bu, Atiye Hanım’ın ilk ve son evladıdır. Bir daha gebe dahi kalmadı.

Karı koca arasındaki muhabbetlere, münasebetlere hiç diyecek yoktu. Molla harem dairesine geçtikçe hanımı istiyor, ona iltifatlar ediyor, pek nazik davranıyor -zaten gayet zarif, hoşgû⁸⁰ bir zattı- fakat ara sıra Atiye Hanım’ın hali, yaşıyla acı acı eğlenmekten âdeta zevk alıyordu.

Bir aralık Turra Atiye Hanım’la barışmıştı. Tekrar buluşuyorlardı. Hatta Turra tuttuğu hamamı diğer bir kadına devretti. Vaktini yalıda geçirmeye başladı.

Selamlıkta mollanın, haremde hanımların zevkleri yolundaydı. Kimse kimseyi rahatsız etmiyordu. Molla bazı teklifsiz dostları yanında bu hali işaret ederek, “Ben haremde el çektim, hanım da selamlık halkına tasalluttan vazgeçti. Hoşça geçiniyoruz,” diyor ve Turra’dan bahsolundukça “Dâînin⁸¹ yerimi ısıtır,” diye eğleniyordu.

Rekabetler, dargınlıklar, kıskançlıklarla harem başlı başına bir âlemdi. Atiye Hanım’ın baş dostu peyda olmuştu; çalınıyor, söyleniyor, yenip içiliyor, hususi âlemler, işret meclisleri yapılıyor ve birçok güzide hanımefendiler de bu

80 Hoşgû: Tatlı dilli.

81 Dâî: Duacı.

meclislerde hazır bulunuyordu. Hatta küberadan⁸² bir zatın gelini için mabeyne kadar şikâyetler olmuştu. Eğer molla bey nüfuzlu bir zat olmasa bu gibi dedikodular felaketi mucip olabilirdi.

Atiye Hanım yaşlandıkça irileşiyor, sıhhati bozuluyordu.

Bu zamanda, Silahtar Ali Paşa ailesi dağılmıştı. Şevki Bey Sarayköy’de oturuyordu. Atiye Hanım’ın validesi kendi üzerindeki emlaki çocuklarına ve kızlarına taksim etmiş, biraz sonra da vefat eylemişti. Atiye Hanım validesini, kardeşlerini ancak bayramlarda görebiliyordu ve birbirinden daima kırgın olarak ayrılıyorlardı. Annesi vefat ettikten sonra Fıtnat Hanım’la ve Şefik Bey’le araları büsbütün açılmıştı.

Fıtnat Hanım, Ethem Paşazade Enver Bey isminde birine varmıştı. Bu zat tercüme kalemine devam ediyordu. Çiftecevizler’de Ethem Paşa konağında oturuyorlardı. Fıtnat Hanım hemşiresi hakkında söylenen sözlerden pek müteessirdi. Yanında lakırdısı edildiğini bile istemiyordu. Biri yanılıp ondan bahsetse bunu bir hakaret gibi telakki ediyor, günlerce başı tutuyor, sinirleniyor, hasta oluyordu.

Şefik Bey ilk zamanlarda Atiye Hanım’dan o derece uzak değildi. Sabit Molla’nın onu terfi ettireceğini, maaşına zam yaptıracığını zannediordu. Bu ümitle bir hayli zaman mollaya mülazemette⁸³ bulunmuştu.

Fakat ümit ettiği gibi büyük bir netice elde edemedi. “Molla isterse beni kolumdan tutunca çıkarırdı; hiçbir hayırları dokunmadı,” diye yüz çevirdi.

Şefik Bey hem bu müracaatlardan iğreniyor hem de müracaatta bulunuyordu. Ne yapmalı? Büyük bir adam olmak için başka çare yoktu. Birinin koltuğuna sığınmak zaruri idi.

Atiye Hanım ne Fıtnat Hanım’a ne de Şefik Bey’e hiç ehemmiyet vermemişti. O kendi zevkinde idi. Hatta değil

82 Kübera: Büyükler.

83 Mülazemet: Bir yere devam etme, devamlı gidip gelme.

kardeşlerine ve hısımlarına, kocasına, çocuğuna da ehemmiyet vermiyordu.

Böyle bir hayli zaman geçti. Konaktan dağılan teyzeler öldüler; teyzezadeler hatta kardeşler birbirini unuttular. Her biri İstanbul'un bir köşesine dağılıp kendilerine göre bir hayat sürmeye başladılar. Atiye Hanım da artık o devri unutmaya başladı. Oğlu Canip Bey büyüyor, bir delikanlı oluyordu. Molla da gün geçtikçe ihtiyarlaşıyor fakat eski âlemlerini, eski sefahat âdetlerini terk edemiyordu.

Bir gün ansızın Turra hastalandı ve humma ile birkaç günün içinde öldü, gitti. Atiye Hanım yıldırım gibi gelen bu ölümden pek müteessir olmuştu. Şimdi artık o da ölümden korkmaya başlıyordu. Ancak bu korkusuna rağmen Turra'nın yerini uzun müddet boş bırakmadı. Bu Fahriye Hanım'ı buldu.

Atiye Hanım Fahriye'yi Turra vasıtasıyla tanımişti ve Fahriye de ara sıra yalıya giderdi. Fahriye Hanım Turra'nın vefatında hattat kızı Kâmile Hanım isminde bir hanımla yaşıyordu. Fakat Atiye Hanım davet edince onu bırakıp hemen yalıya gelmişti.

Aradan biraz zaman daha geçtikten sonra molla vefat etti. O zaman eğer Fahriye yalıda bulunmasaydı, bir yandan oğlu, bir yandan mollanın adamları, avukatları, eş dostu Atiye Hanım'ı güzelce soyacaklardı. Ancak Fahriye her şeyi derledi, topladı ve kendisi de artık yalının bütün işlerini eline almış oldu.

Bu Fahriye yüzünden pek çok dedikodular oldu. Bütün hısım akraba uzaklaştılar. Artık kimse gelip gitmez olmuştu.

Fahriye'nin Selamsız Çingenelerinden olduğunu, kocasını öldürdüğünü, bir zamanlar çengilik etmiş bulunduğunu söylüyorlardı. Bunlar yalan değil fakat yanlış şeylerdi. Güya bu dedikodularla onu gözden düşürmek istiyorlardı. Ancak aşk, muhabbet ve şehvet olan yerde Çingenelik ne kadar kusur olursa buna da o derece ehemmiyet verildi. Hakikatte de

o, Çingenelerden değildi. Babası Türk, anası Beyrutlu güzel bir Arap kıızıydı. Fahriye daha dört beş yaşlarındayken ikisi de ölmüşler, Fahriye de Selamsız'da yazma yazan bir fakir kadının evinde büyümüşü. Kendisi bahtsız bir kızmış. Daha on beş on altı yaşlarında iken at sürücülüğü eden Şeyho isminde bir Kürt, Fahriye'ye musallat oldu. Herif belalı idi. Fahriye Hanım'ın himaye edecek kimsesi yoktu. Gece gündüz takibe, tehdide başladı. Ufak kulübelerinde geceleri rahat uyumalarına imkân yoktu. Herif vurup öldürebilir, evi tutuşturabilir, her fenalığı yapabiliirdi. Nasıl ki günün birinde yaptı da... Fahriye'yi bir tuzağa düşürdü, komşulardan birinin evinde ansızın bastırdı. Cebren ona malik oldu.

Fahriye ağlayarak yazmacı kadına gelmişti, o biçare de ağlayarak komşularına koştı gitti, imama kadar sordular. Kime danıştılsa, "İşi kapıya bacaya düşürmeyiniz. Mademki Kürt istiyor, bir nikâh edelim, olsun bitsin," dediler. Nihayet nikâh da oldu.

Ancak Fahriye bedbaht oldu. "Ya bir gün herifi öldürecekğim ya herif beni öldürecek!" diyordu. Aralarında korkunç kavgalar oluyordu. Birkaç defa bıçak altından kurtuldu. Birisinde avucundan yaralandı. Bir diğer defa kamanın ucu arkasına değdi, üç ay yarasını çekti. Bu hale bakarak, Fahriye'nin dediği doğru çıkacak gibi görünüyordu.

Nihayet bir gece, bir kış gecesi Bülbülderesi'nde Kürdü boğazından koyun keser gibi kesmiş, bırakmışlardı. Katillerin kim oldukları belli olmadı. Ancak komşular arasında denildi ki, Kürdü Fahriye öldürtmüş. Öldürenler de Helvacı Rıza ile Çingene Tahir imiş ve Rıza Fahriye'ye gelip gidiyormuş... Fakat bu sözlerin de aslı çıkmadı. Kürt ortada kaynadı gitti ve Fahriye de bir beladan kurtuldu.

Fahriye o zaman esmer, ince bir kızdı. Ancak kendisinde ısırtıcı, müessir bir güzellik vardı. Onu rahat bırakmıyorlardı. Kendini pek güç muhafaza edebiliyor ve pek fena geçiniyor-

du. Hayatının bu devrinde Fahriye sesi güzel olduğu için çengilere sıracılık da etmişti. Lakin bu pek az bir zaman devam etti.

Nasılsa, bahriye kolağalarından biri bunu görüp sevdi ve almak istedi. Herifin yaşı geçkince idi. Bir karısı, iki de kızı vardı. Buna rağmen Fahriye razı oldu, herife vardı. Bir sene kadar ortakla kavga dövüş cehennemi bir hayat yaşadı.

Vakıa⁸⁴ bu, tahammül olunur bir şey değildi. Fahriye de son zamanlarda artık ne olursa olsun bırakıp kaçmak istiyordu. Lakin buna vakit kalmadı, herif eski karısıyla kavga edip onu boşadı. Fahriye de bu suretle rakipsiz bir kolağası hanımı olmuş oldu.

Ancak şimdi kocası ona çekilmez bir bela gibi geliyordu. Eğer kocasının derdi olmasa bu hayat fena değildi. Hele günün birinde gebe kaldığını hissedince büsbütün sıkıldı. Eğer kocasından korkmasaydı çocuğu düşürecekti. Herifse belki de bir erkek evlat sahibi olmak iştiağıyla memnun ve muntazırdı⁸⁵ ve çocuk da erkek oldu.

Bu çocuk, onun mevkiini tahkim etmişti. Bir aralık kocasına dürüst muamele etmeye başladı. Komşular, kocasının tahammülüne hayret ediyorlardı. Ne zaman kocası mukabelede bulunsa, evi, çocuğu bırakıp Mahbube Hanım'ın evine kaçıyordu.

Bu Mahbube Hanım, kocasının arkadaşlarından diğer bir bahriyelinin hanımı idi, Ahmediye'de oturuyorlardı. Kocası, çocuğunun hatırı için gidip onu Mahbube Hanım'ın evinden alıp getiriyordu.

Bu nazlar, bu kaçmalar çok zaman sürmedi, çocuk bir gün hastalandı. Kısa bir hastalıktan sonra öldü. Hekim, hoca demeye bile vakit olmamıştı, âdeta anlamamışlardı.

84 Vakıa: Gerçi.

85 Muntazır: Bekleyen.

Herifte cidden evlat muhabbeti varmış, çok ağladı. Fahriye'ye karşı tavrını derhal değiştirdi. Haftası geçmemiş idi ki Fahriye bir dayak yedi. Birkaç hafta sonra artık dayak günde-liğe bindi. Tekrar bir cehennem hayatı başladı.

Şimdi Mahbube Hanım'ın evine kaçtıkça kocası gelip aramıyordu. Haftalarca orada kalıyor, sonra yine kendi geliyordu. Yine bir defa eve avdetinde kapıyı kendisine kapalı buldu. Herif Fahriye'yi boşamış ve eski karısını almıştı.

Fahriye komşuya bırakılan eşyasını alıp Mahbube Hanım'ın yanına avdet etti.

Mahbube Hanım, Fahriye'ye nispetle yaşlıca, iri vücutlu bir hanımdı. Fahriye'ye karşı büyük bir merbutiyet⁸⁶ gösteriyordu. Kocasını, bütün ömrünü tersane havuzlarında geçirmiş, ihtiyar bir bahriye zabitiydi. Fahriye, Mahbube Hanım'ın ahret kardeşi sıfatıyla ondan kaçmıyordu. Ev rahattı ve Fahriye hayatta ilk rahatı bu evde görüyordu. İlk zamanları pek iyi geçirdiler. Fakat eskidikçe Fahriye Mahbube Hanım'dan da sıkılmaya başladı. Mahbube Hanım bir hemşire, bir dert ortağı gibi pekâlâ idi. Ancak daha fazlası çekilmiyor, Fahriye'yi tazip ediyordu.

Dört beş ay birlikte oturduktan sonra bir gün Fahriye başını örttü, savuştu. Uzun müddet kendisinden bir haber alınmadı. Eşyası Mahbube Hanım'da duruyordu. Günün birinde Mahbube Hanım öğrendi ki Fahriye Kumkapı'da bohçacılık, kılavuzluk eden bir zenci kadının yanında yaşıyormuş. Kadın buna pek güzel bakıyormuş. Fahriye bu kadını nereden tanıyordu, onu nasıl buldu? Bunu kimse bilemedi.

Aradan bir sene daha geçtikten sonra Mahbube Hanım öğrendi ki Fahriye zenci kadının da yanından kaçmış. Üsküdar'da Sütülcü Hikmet diye maruf bir kadının evinde imiş. Aradan iki seneye yakın bir zaman geçtikten sonra bir gün Mahbube Hanım onun hakkında büyük bir dedikodu işitti.

86 Merbutiyet: Bağlılık.

Fahriye bir müddettir kibardan genç bir hanımın yanında bulunuyormuş. Ancak bu hanım kocasından ve babasından korktuğu cihetle Fahriye'yi dadısının evinde oturtuyormuş. Fahriye'nin evvelce evinde bulunduğu Hikmet bunu haber alınca oraya gitmiş ve büyük bir rezalet çıkarmış. Bu rezalet bütün aileyi matemlere düşürmüş, hanım intihar edecek olmuş ve zaruri Fahriye tekrar Hikmet'in evine dönmüş.

Hanımlar mahafilinde⁸⁷ bu mesele büyük dedikodulara sebep olmuştu. Fahriye bu sebeple iştihar⁸⁸ etmişti. Kendisine gelip gidenler oluyor ve öteyic bcriye de davet olunuyordu. Kibar mahfelle tanışmıştı. Yeni meclislerde bulundu. Artık Fahriye, Hikmet'in yahut diğer bir kadının tahakkümü altına girecek eski Fahriye değildi. Hele Mısırlı hanımları tanıdıktan sonra büsbütün değişti. Artık eski bulunduğu yerlere uğramaz oldu. Konaklarda hatta saraylarda yaşıyordu ve nihayet bu hanımlardan birine takılıp Mısır'a gitti.

Fahriye Hanım'ın Mısır seyahati dört seneden fazla sürmüştü. Hiç kimse ondan mektup ve haber alamıyordu ve yavaş yavaş İstanbul onu unutuyordu.

Mahbube Hanım'ın kocası ölmüştü. Komşularından Nazire isminde bir kızla beraber oturuyordu. İki kadın, ihtiyar bahriye zabitanın bıraktığı beş on para tekaüt⁸⁹ maaşlarını kırdırıp onunla yaşıyorlardı. Hiç hatır ve hayalde yokken bir gün Fahriye Mısır seyahatinden avdet etti ve doğru Mahbube Hanım'ın evine geldi. Hasta, yorgun ve son derece zayıftı. Hatta bir zaman herkes onu ölecek zannediyorlardı.

Mısır'da başından büyük bir muhabbet vakası geçtiği ve Fahriye'yi intihara kadar sevkeylediği rivayet olunuyor idiyse de hakikat malum değildi. Kendisi de Mısır'a ait hiçbir söz söylemiyordu.

87 Mahafil/mahfel: Çevreler/çevre.

88 İştihar: Ünlenme.

89 Tekaüt: Emekli.

Mahbube Hanım onun avdetini hayretle telakki etmiş ve ona geçmiş şeylere dair bir kelime bile söylememişti. O da hastalık zamanında bütün dünyaya küskün gibi duruyor, hiçbir şeye karışmıyordu. Lakin aradan bir müddet geçip de biraz kendini toplayınca vaziyeti değiştirdi. Evvela Nazire'yi onun elinden aldı.

Mahbube, onların ikisine karşı zayıf, evde bir hizmetçi kadın mertebesine indi. Yemeklerini pişiriyor, ortalıklarını topluyor, onlar ikisi bütün gün yukarı odada mangal başında karşı karşıya tütün içiyorlardı.

Fahriye'nin hayatında yeni bir devir açılmıştı. Gidip geziyor, İstanbul'un her köşe bucağını tanıyor, para buluyor, evi idare ediyor ve her şeyi düşünüyordu. Mahbube Hanım'ın aylıklarını bile büyüttürüp tamam alıyordu.

Fahriye'de içki iptilas ı biraz artmıştı. Bazı buhranlı zamanlarda içiyor ve o zamanlar hiddetli, gayrimemnun, insafsız oluyor, Mahbube Hanım'la kavga ediyor, ona dünyanın en fena lakırdılarını söylüyor, Nazire'yi de dövüyordu.

Fahriye artık eskisi gibi genç değildi. Kendisinde o ısırtıcı güzellik kalmamıştı. Rengindeki o hafif uçukluk, gözlerinin etrafında o esmer gölgeler siliniyordu. Yalnız, açık yeşil gözleri hâlâ ateş gibi yakıcı ve parlaktı.

Mahbube Hanım, evini Fahriye'nin üstüne çevirdi. Artık ondan sonra Fahriye evde tamamen hâkim oldu. Şimdi komşular Fahriye'yi ziyarete geliyorlardı. Mahbube Hanım ihtiyarlamış, kulakları da bir parça ağırlaşmıştı. Günün birinde felce uğradı, ağzı çarpıldı, vücudunun bir tarafı tutmaz oldu, yattı, kalktı, o zaman Fahriye ona gayret ve fedakârlık ile bakmaya başladı. Bütün komşular Fahriye'nin vefakârlığını ve mürüvvetini alkışlamaya başladılar. Mahallede derhal mevki sahibi oldu. O zamana kadar onun aleyhinde söylenen şeyler unutuldu.

Mahbube Hanım birkaç ay yatalak kalmıştı. Sonra biraz düzelir gibi oldu. Gözü, ağzı düzeldi. Bastonuna dayanıp ev içinde gezinmeye başladı ve tamam bir buçuk sene bu halde yaşadı. Fahriye ufak bir şikâyet etmeyerek ona baktı. Hiçbir şeyi ondan esirgemedi.

Mahbube'nin vefatından sonra bir müddet evde Nazire ile Fahriye yalnız kaldılar. Bu zamanda Fahriye artık Kâmile Hanım'ı tanıyor, haftanın birkaç gecesini onun evinde geçiriyordu. Biraz zaman sonra Aliye isminde bir genç kızı bulup onu da evlerine aldılar.

Bir müddet üçü delice bir hayat yaşamaya başladılar, aralarında kıskançlık kavgaları çıkıyor ve âdeta dövüşüyorlardı. Bu dayaklar asabi bir hastalık nöbetlerine benziyordu. Dayak atan ve dayak yiyenler için bu bir ihtiyaç gibiydi. Bir zamanlar dövmek Fahriye'nin, dayak yemek Nazire ile Aliye'nin hissesine düşerken, bir zaman sonra Aliye ile Nazire birleşip Fahriye'yi dövmeye başlamışlardı. Ökçeli terliklerle kafasına vurarak, etlerini çimdikleyerek, kopararak, ısırarak dövüşüyorlardı. Ancak bu dayak ve kavgâ ne kadar şiddetli olursa olsun dargınlığa sebep olmuyor, dayak gecesi yine barışıyor ve sabah güneş doğduğu vakit üçü de bir yatakta yorgun uyuyorlardı.

Bu hayat böyle bir müddet sürdükten sonra Fahriye, Atiye Hanım'la münasebet peyda etti ve yalı müsait idi. Mollanın vefatından sonra evini kiraya verip Nazire ve Aliye'yi de yalıya nakletti, bir odaya yerleştirdi.

Molla öldükten sonra Canip Bey de anasından ayrılmıştı. Fahriye hiçbir şeye, hiçbir hatıraya hürmet etmeyerek genç ihtiyar bütün selamlık halkını dağıtmıştı.

Gün geçtikçe bu Fahriye Hanım yüzünden Canip Bey'le anasının arası da açılıyordu. Canip Bey Ayastafanos'ta oturuyor, validesini nadiren görüyordu. Babasından kalan mallarını ayırıp almıştı. Hatta evlendiği zaman bile anasına haber

vermeye, düşününe çağırmaya lüzum görmemişti. Anası da doğduğu günden beri ona lakaytı.

Canip Bey yalının mabeyin odalarından birinde Mesut Dadı gibi insanı isyana sevk edecek kadar terbiyeci bir kadınla, ömrü tembellik ve hilekârlık içinde geçmiş Emin isminde bir lalanın elinde büyümüştü. Haftalarca babasının, anasının yüzünü görmediği olurdu. Molla Bey’le Atiye Hanım, çocuklarını ancak bir komşu çocuğunu sever gibi seviyorlardı.

Canip Bey biraz büyüyünce selamlığın bir köşesine düştü. Uşaklar, ağalar, dalkavuklar, etrafına dizildiler ve elindekini avucundakini yemek için çocuğa neler öğretmek kabil ise kâffesini⁹⁰ öğretiler. Ama çocuk istidatsızdı. Hasisti. Kendisinden ümit olunmaz bir dikkat ve basiret ile kimseye on para kaptırmamaya çalışıyordu. Kumar borcunu vermemek kadar büyük namussuzluk olmayacağına dair, boş yere edilen nasihatlere rağmen kimseye borç ödediğine tesadüf olunamıyordu.

Onun zevki, derdi, âdeta hastalığı avcılıktı. Başları külahlı, kasketli, ayakları tozluklu Arnavut bahçevanlara ve kuyucu Karadağlılara benzer bir sürü ahabları, tanıdıkları peyda olmuştu, onlarla ava gidiyordu. Bir sürü köpek besliyor; odasında dört beş çifte, çantalar, tozluklar, av takımları, av bıçakları duvarlarda asılı duruyor, her gece fişenk dolduruyor ve ağzından av hikâyelerinden başka bir şey işitilmiyordu.

Canip Bey’e birkaç hoca tutulmuştu. Bu adamlar hayli zaman yalıya devam etmişlerdi. Ancak onların bu devamlarından feyizli bir netice zuhur etmedi. Babasının hatırına mebnî⁹¹ altı yüz kuruş maaş ile Hâriciye’ye çerağ buyurulmuştu.⁹² Ancak oraya da devam etmiyordu. Odacı ile maaşını aldırıyor, ömrünü Çekmece’de, avcılar içinde, gölde, istasyon büfelerinde geçiriyor, pipo kullanıyor, bira içiyor, köpeklerine Fransızca bağıyor ve bir taraftan Hariciye me-

90 Kâffe: Tamamı, bütünü.

91 Mebnî: -den dolayı, -nin sayesinde.

92 Çerağ buyurulmak: Bir yerde (çırak olarak) işe alınmak.

murlarından olmak diğ er taraftan da avda ecnebi arkadaşlarla   lfet etmek dolayısıyla yavaş yavaş Fransızlaşmak heveslerini duyuyordu.

Evvela Ayastafanos'ta İsviçreli bir dul kadının evinde bir oda tuttu ve orada yaşamaya başladı. Biraz sonra ev bark tedarik edip evlendi. Fransız Yahudilerinden bir banka direktörü ile bir İngiliz tacir, ecnebi müesseselerinde çalışan birkaç Rum ve Yahudilerle ve hep bu kabil insanlarla ve av meraklılarıyla dostluk peyda ediyordu.

İhtiyacı yoktu. Babası   ld kten sonra ondan kalan emlakı çok dikkatle idareye başladı. Elinde bir hanla Kire kapısı'nda sahilde hisseli birkaç dükkân vardı. Anasıyla hesabını tasfiye etmiş ve Fahriye'yi vesile edip ondan koparacaklarını koparmış bulunuyordu. Artık Atiye Hanım'a hiç ihtiyacı da yoktu. Yalnız, anası, ölmeden elinde kalan emlakin bir kısmını Fahriye'ye verir diye korkuyor ve arada pek acı lakırdılar geçmiş olmasına rağmen büsbütün anasının evini boş bırakmıyordu. Yalıda gelen geçen işlerle meşguldü. Arada gelen giden oluyordu ve en büyük haberleri Mesut Dadı'dan alıyordu.

İhtiyar  erkes'in evvela tükenmez bir husumeti ve kini vardı, yalıda Canip Bey'in içini sıkacak her ne lakırdı varsa ertesini gün  arşaflanıp Ayastafanos'a gider ve derhal evvela lakırdıyı en müessir bir şekilde Canip Bey'in karşısında söyler, sanki ondan intikam alırdı.

Atiye Hanım ihtiyarladıkça Canip Bey'in korkusu da artıyordu. Ancak ne yapılabilir? Tekrar anasına sokulmak muhal, gidip yalıda oturmak gayri kabildi. En müessir çare olarak kızını göndermeyi düşünmüştü. Altı ay kadar var ki bu çareyi tatbik ediyor, diğ er taraftan da Salime'nin fena şeyler  ğrenebileceğinden korkuyordu.

Canip Bey babası   ld kten takriben bir buçuk sene sonra evlenmiş ve ancak düğün olduktan sonra anasının haberi

olmuştı. Aldığı kadın Yenişehir Fenerlilerden, eski aileden zengin bir hanımdı. Canip Bey'e bir kız çocuk bırakıp vefat eden bu hanım öleli dört beş sene oluyordu. O zamandan beri Canip Bey, Ayastafanos'ta evinde kızı Salime ile ve hizmetçileriyle beraber yaşıyordu.

Canip Bey'in hesabınca, Salime büyükanasında buldukça tehlike azdı. Atiye Hanım kızı seviyordu. O, gözünün önünde dururken malını mülkünü Fahriye'ye vermeyeceğini zannediyordu.

Salime'ye gelince o, büyükanasının yalısından hoşnut değildi. Orada Fahriye'nin ve o iki kadının vücudu onun evin samimi kızı olmasını menediyordu. O her vakit misafirdi. Ona ikram olunuyor, hürmet olunuyordu. Hal böyle olunca orada uzun müddet oturmak kabil değildi. Bir hafta, nihayet on gün Boğaz'ın bikarar akıp geçen sularını temaşa edemeyerek hemen Ayastafanos'a kaçıyor.

Ayastafanos kırdı. Orada toprağa yakın yaşıyordu. Bahçenin bir köşesinde bir tahta kanepesi vardı. Orada oturunca insanın kalbi sahraî bir zevk duyuyordu. Tavuklarla, av köpekleriyle eğlenmek kabildi. Komşu Rum kızları vardı. Yalıda bunların hiçbirisi yoktu. İhtiyar büyükana ekseriya babasının konağından, geçmiş zaman hikâyelerinden bahseder; ihtiyar dadılar, bacılar da onun hatıratını itmam⁹³ ederler. Fahriye Hanım ucuz odun aldırıldığını söyler. Nazire ile Aliye ekseriya söze karışmaz, bir köşede oturur, oya yaparlar. Boğaz suları mütemadiyen akar. Bu sular kim bilir kaç asırdır böyle akıp gidiyor?

Salime için bunlar eğlenecek şeyler değildi. Fakat hissediyordu ki bu evde büyükanasıyla yalnız olsa, bu evin kızı olsa eğlenecekti. Onu asıl sıkı, öldüren bu misafirlikti.

Salime ancak on altı on yedi yaşlarında kadar vardı. Çocukluğunda bir müddet Rum kız mektebine gitmiş, sonra iki

93 İtmam: Tamamlama.

sene kadar da Fransız rahibelerinin idaresindeki bir mektepte okumuştı. Bir hastalık sebebiyle oradan ayrılmış, bir daha avdet etmemişti.

Salime'yi bu yaşta tarif etmek güçtü. Henüz inkişaf devresinde bulunuyordu. Hiçbir şeyde bir fevkaladelik, hususî bir istidat göstermiyordu. En ziyade merak ettiği şey odaları toplamaktı. Her şeyi kendi yerinde bulundurmaya çalışıyordu. Giyinmekte ise bir istidad-ı mahsus göstermiyordu. Lakayttı. Çok zamanlarını sadakor bir gömlek, bir kara etekle geçiriyordu.

Vücutça pek kavidir denilemezdi. Orta boylu, ufak tefek vücutlu olacak gibi görünüyordu. Açık kumral saçları, açık ela gözleri çirkin değildi. Onun gibi kızlar pek çoktur. Salime'ye sevimsiz ve çirkin denilemez. Konuşkanlığı, sokulganlığı da şimdiki halde bir fevkaladelik göstermiyordu. Arkadaşları Rum kızlarıyla beraber olursa gülüp söylüyor, evdekilerle de latifeden hoşlanıyordu. Ekseriya dadıyı korkutur, Eleni'ye bir muziplik eder eğlenirdi. Babasıyla biraz daha ciddi oluyordu. Çocukluğundan beri Canip Bey ona pek ziyade yüz verdiği halde nedense Salime'nin ondan biraz korkar, çekinir gibi bir hali vardı. Bazen babasının misafirleri yanına da çıkar fakat söze karışmayıp bir köşede büzülür oturur, ertesi gün Eleni'ye akşamki misafirin bir karikatürünü yapardı.

Babası bu son zamanlarda onu avcılığa alıştırmaya çalışıyor idiye de Salime ısrarla kaçıyor, tüfenk patlayacak diye kulaklarını tıkıyor ve av kuşlarına, av ördeklerine bakıp bakıp acıyordu. Babası onun bu istidatsızlığından meyustu. Çok zamanlar şikâyet ediyordu. Belki heves eder diye ona on altı kalibrelik zarif bir çiftte de almıştı. Av elbiseleri diktirmişti. Salime, tüfengi omuzuna vurup kırlarda gezmeye razı ancak av kalktı mı felaket... Bir türlü tetiği çekemiyordu. Kırdan bir tüfenk atılınca hatta kendisi de atsa ufak bir de çığlık koparmaktan kendini menedemiyordu.

Canip Bey onu beraber alıp gezdirmekten zevkiyab oluyor ve sokakta kızıyla Fransızca konuşuyordu. Beraber Beyoğlu'na çıkıp öteberi alıyordu. Trende, tünelde, sokakta ve hassaten mağazalarda Fransızca konuşuyorlardı. Canip Bey'ce bu, onları muhitlerinden ayıran bir mümtaziyet⁹⁴ idi ve kendisi de şimdi kır düşmüş olan sakalını Fransızlar gibi, elbisesini, kundurasını İngilizlerin kunduralarına ve elbiselelerine muvafık şekillerden intihap ederdi. Başkalarının yanında bütün tavırları, bütün sözleri hatta Türkçe konuşsa bile Fransızvari oluyordu.

Canip Bey'in bir zaafı da nihayetsiz avcılık hikâyeleri nakletmesinde ve birçok da yalan karıştırmasıydı. Bazen unutup evvelce naklettiği bir hikâyeyi değiştirdiği ve filana atfen söylediğini sonradan kendi üzerine çevirdiği olurdu.

Salime, babasının bu yalanlarına vâkıf olduktan sonra onlardan son derece muazzep⁹⁵ oluyordu. Dinlemek istemiyordu, başka birine naklederken kalkıp odadan kaçıyor. Canip Bey onun bu halini avcılıktan hazzetmediğine hamleder,⁹⁶ müteessif olurdu. Ne çare ki hakikat bu. Babası büyük bir avcı olduğu halde kızı fena bir avcı olsun değil.

Canip Bey erken kalkıp istasyona kadar gitmişti. Avdetinde Salime ile Mesut Dadı'yı yemek odasında buldu. Çay içiyorlardı. Canip Bey çoktan dadısını görmüştü.

“Vay,” dedi, “sen yine nereden çıktın?”

Dadı hiç tavrını bozmayarak cevap verdi.

“Korkma,” dedi, “seni görmeye gelmedim, kızımı göreceğim geldi, ona geldim.”

Canip Bey masanın bir tarafına oturup hizmetçiye, “Toksi ben de bir çay içerim,” dedi. Sonra tekrar dadısına hitap ede-

94 Mümtaziyet: Seçkinlik.

95 Muazzep olmak: Azap çekmek.

96 Hamletmek: Bağlamak, yorumlamak.

rek, “Dört ayağın birden çukura girmiş hâlâ gözün gezmekte. Bir gün sokakta canın çıkacak, kimsenin de haberi olmayacak,” dedi.

Güya, bu latife ve iltifat idi.

Dadı, Canip Bey’i yukarıdan aşağı süzüp dudaklarını bükte ve “Sen acaba bir kere kendini görüyor musun? Şu aynaya git, haline bak. Ne pürçin⁹⁷ olmuşsun?..”

Canip Bey, “Neden,” dedi ve eliyle sakalını iki tarafa düzelterek, “benim nem var,” diye başını çevirip büfenin ufak aynasına baktı. Hakikaten ihtiyarlamış, zayıflamış, çirkinleşmişti. Yüzünün derisi buruşuk ve esmerdi. Avurtları çökmüş, yanakları derin çizgilerle çizilmişti. İki yana taradığı sakalı kirlaşmıştı.

Salime söze karışarak, “Büyükanmem hasta imiş,” dedi.

“Ne hastasıymış,” diye sordu. “Hekimi yanındadır. Bu, sana onu haber vermeye geldi? Alıksın eğer gidersen. Büyükanan olup da seni düşünüyor mu?”

Salime gözlerini çevirip babasına baktı ve “Tuhafsın baba,” dedi. “Büyükanam benim nemi düşünecek? Ben kendim sıkılıyorum da gitmiyorum, elbet kabahat bende.”

Canip Bey çayından bir yudum alıp, “Senin aklın ermez,” dedi. “Onu ben bilirim, korkma, ben anamı kimseden sorup öğrenmem. Senin de aklın başında olsa sen de anlarsın.”

Salime yaşının ufaklığına rağmen evin hanımı idi. Babasının hafifliklerine itiraz ederdi.

“Canım baba,” dedi. “Bunu her vakit söylüyorsunuz; evinde o kadınları besliyormuş, bu değil mi? Besler ya, kim karıştır, siz de altı tane köpek besliyorsunuz.”

Mesut Dadı hiç ses çıkarmayıp dinliyordu. Canip Bey cevap verdi:

⁹⁷ Pürçin: Buruşuk, karışık.

“Senin aklın ermez dedim ya! Sen bu bunağın sözüne bakıyorsan... Bu kendini bilmez.”

Mesut Dadı, nefreti ima eder tarzda, dudaklarını büküp, “Acaba sen akıllı oldun da ne oldu? Şimdi beni çocuğunun yanında söyletme,” dedi. “Ben senin de babanın da kimleri beslediğinizi bilirim. Acaba hanginizin birbirine kabahat bulacak haliniz var?”

Canip Bey çayını içip sustu. Salime de babası gelirken dadının kestiği söze avdet ederek, “E, o değirmeni mi istemeye gelmiş?” diye dadıya sordu.

Dadı cevap vererek, “Yok canım,” dedi. “Onun bir şey istediği yok. Fahriye Hanım öyle diyor. Sanki, ‘O, değirmen için gelmiştir, ver değirmeni gitsin,’ demek istiyor. O, İstanbul’da kalacağım, kendime bir iş bulacağım, demiş. Ben yanlarında yoktum, Peyvende Kalfa orada imiş, büyükannen de, benim yanımda oturacaksın, her vakit bize geleceksin, demiş. Mesele buradan çıkmış.”

“E, o gelir giderse Fahriye’ye ondan ne?”

“Kadın istemiyor işte... Büyükannene birinin sokulduğunu istemiyor. ‘Ben senin hısımlarını bilirim hanımefendi, boş yere beni söyletip durma. Sonra yine sen başını taşlara vurursun,’ diyordu.”

Salime merakla dinliyordu. “Nihayet ne oldu?” diye sordu.

“Çocuk iki gece geldi, kaldı. Şimdi o da gelmiyor, elbette o da eşek değil a! O geldikçe Fahriye’nin burnundan düşen bin parça oluyor. Hepimize surat ediyor, Nazire ile Aliye’sini odalarından çıkartmıyor.”

Canip Bey “Kim imiş o gelen?” diye sordu. Dadı sustu. Salime cevap verdi. “Büyük dayımın oğlu imiş,” dedi. Şevki Bey’in öldüğünden haberleri vardı.

“O da değirmenin üstüne çöreklenmek istiyor öyle mi?” diye sordu. Hiç kimse cevap veremedi. Tekrar Salime, “Bu

Asım Bey nasıl adam?” diye sordu. Dadı methetti. “Kaş göz tıpkı baba,” dedi. “Allah anacığına bağışlasın. Dört kaş delikanlı, yirmisinde ya var ya yok. Biz hanımefendi ile hesap ettik, baban evlendiği sene doğmuş.”

Canip Bey düşünüyordu. Önce, Fahriye akıllı bir karı idi. Eğer değirmen için diyorsa mutlaka onun için gelmiştir fakat bir iyi ciheti varsa eğer, bu çocuk anasına sokulabilirse belki Fahriye artık yalıyı bırakıp giderdi. Fakat Fahriye’ye mukabil anasının elindekini avucundakini bu defa da bu Asım yiyecekti. Hem eğer doğru söylemek lazımsa Fahriye israf ve sefahatin önüne geçmiş, baba tarafından hısımlarının kendisi ve anası aleyhinde açtığı davaların kazanılmasına en ziyade çalışan yine bu karı idi. Lakin, ne var ki, bu kazandıklarını sanki kendi hesabına kazanmış gibi kimseyi Atiye Hanım’ın semtine uğratmıyor, herkesi, alelhusus hısım akrabayı uzaklaştırıyordu. Acaba anasının emlakinin bir kısmını kendi üstüne geçirmede mi?

Canip Bey bazen anasının öleceğini düşünüp yalı da dahil olduğu halde bütün emlakinin kendine kalacağını düşünüyor bazen de bu Fahriye’yi göz önüne getirip bunun elinden hiçbir şey kurtarılamayacağını, onun her şeye bir yer bulacağını tahmin eder, kıskançlık ateş gibi damarlarına yayılırdı.

Şimdi hiç hatırdı yokken ortaya bir de Asım giriyordu. Aileleri, aile değil bir çalı demeti gibi, dalları dikenleri birbirine karışmış, ele alınmaz, sökölüp ayıklanmaz büyük bir dertti.

Canip Bey düşünceye dalmıştı. Dadı yan gözle ona bakıyor, için için memnun oluyordu. Zaten ona bu havadisleri duyurup onu tazip etmiş olmak için ta Kuruçeşme’den Ayas-tafanos’a kadar gelmişti.

Dadı mütemadiyen Asım’dan bahsediyor ve “Benim elimi öptü,” diyordu.

Canip Bey dayanamayarak, “Ha” dedi, “senin elini öptü mü iyi çocuk olur. Anlaşılan kurnaz bir şey olacak, senin elini öptü, sen de bayıldın değil mi?”

“Bayılıyorum ya! Herkes senin gibi değil. Hem doğrusunu söylemek lazım gelirse o bana el. Ben onun yaptığını kırk senede bir defa bile görmedim. Sana anan baban mı baktı? Acaba ayda bir kere yüzünü görürler mi idi? Ama sana hakkımı helal ediyor muyum? Hiç etmiyorum. Fena olduğunu istemem; neden mi dersen, bak bu yavrucak var ama sen de iyi oluyor musun? Bak kart tavuklara dönmüşsün, bu ihtiyarlığımı yine sana değişmem.”

Bunlar dadının her günkü nakaratı idi. Sözünde devam ederek:

“Ama bak, dünkü çocuk, nasıl gönül alıyor. Kim görse seviyor, Mihridil bile bayılıyor, herkes hizmetini seve seve yapıyor.”

Canip Bey sandalyenin arkasına yaslanıp ayaklarını masanın altına uzattı ve “Zaten sana sorup beni asmalı,” dedi. “Annem değirmeni verdi mi?” diye sordu.

“Ben ne bileyim,” diye dadı cevap verdi. “Anan yapacağı şeyi benden soracak değil ya!”

“Ulan, şimdi Salime’ye anlatıyordun ya, ben sordum diye mi aksilik ediyorsun?”

“Ne aksilik edeyim. Ben, değirmeni veriyor, vermiyor bilmiyorum, Fahriye ‘Ver!’ diyormuş diye duydum; onu söylüyordum.”

Canip Bey oturduğu yerden kalkıp, “Seninle lakırdı edilmez ki...” dedi ve odadan çıkıp gitti. Dadı artık ona darılmıyordu. Otuz kırk yıllık bir itiyat ile bunlara alışıktı. Fakat kendi söylediklerinin onu düşündüreceğinden hatta tazip edeceğinden emindi. Hatta yalnız babası değil Salime de düşünüyordu. Büyükanesinin malı varsa neden bir Fahriye

Hanım'ın yahut bir Asım Bey'in elinde kalmış! Gidip bu işleri bir anlamak istiyordu. Fakat itiraf etmelidir ki yalı onu son derece sıkıyordu. Fahriye'nin gözlerini hiç beğenmiyor, orada misafirlikte kalmış bir yabancı gibi yaşıyor ve erkân minderinin köşesine oturup çenesini avucunun içine alıyor, saatlerce Boğaz'ın akan sularına dalıp kalıyordu. Bazen yakından geçen vapurlar onu eğlendiriyor bazen de rıhtımda balık tutanlara bakıp vakit geçiriyordu. Babasının damarlarında dönen avcılık kanından biraz kızında da vardı. Büyükanası ona bir olta bile almıştı. Birkaç saat çalıştığı halde muvaffak olamamıştı.

Canip Bey de yukarıda odasında kızı gibi düşünüyor-du. “Salime gitse hem daha iyi havadis getirir hem de belki annem Salime’yi görünce değirmeni vermekten vazgeçer,” diyordu. Hazır dadı gelmişken Salime’yi yalıya göndermek münasip olacaktı. “Acaba Fahriye mi galebe etse kendisi için doğrudur yoksa bu çocuk mu?” diye düşünüyor ve bir karar veremiyordu.

Biraz daha odasında dolaştıktan sonra Salime’yi çağırdı ve “Ben bazı kızlar söylenirim ama sen bir defa yalıya gitsen hiç fena olmaz,” dedi. “Hazır dadı da burada...”

“Dadı buradan yalıya dönmeyecek ki...”

“Ya nereye gidecek? Kırk kapının ipini çekip bir fasıl beni zemetmedikçe eve dönmez ki...”

“Fatih’te Kadıpaşa diye onun bir yeri vardır. Oraya gidecek. Hoşkadem Kalfa’ya uğrayacak. Ben bakayım; olmazsa Eftalya’yı alır giderim. Sonra dönerken büyükannem birini yanıma verir...” dedi. Ve babasından para istedi.

Salime o gün yalıya gitmiş ve tamam on gün eve dönmemişti. Canip Bey her akşam son trene kadar kızını bekliyor, bazı akşamüstleri, vaktini istasyonda geçirip trenlerde hep Salime’yi arıyor, sonra “Belki görememişimdir, eve gitmiştir,” diye eve gidip, gelmediğini öğrendikçe içi sıkılıyordu.

Nihayet bir gün Canip Bey İstanbul'a inmişti. Akşam eve döndüğü vakit Salime'yi evde buldu. Baba kız yine yemek odasında karşı karşıya oturdular.

Canip Bey, "Büyükkannen çok hasta mı?" diye sordu.

"Hayır, ben gittiğim vakit keyifsizdi ama şimdi düzeldi. İhtiyar, köşede oturuyor. Her zamanki hastalığı..." diye Salime cevap verdi ve ilave etti, "Ben gittiğim vakit Fahriye Hanım orada idi." dedi. "Lakin ertesi gün bir şeyi bahane etti, Aliye Hanım'la Nazire Hanım'ı aldı, Üsküdar'a gitti. Ben geldiğim vakit daha avdet etmemişti. Dadı anlatıyordu ya, Asım Bey geldikten sonra onların arası biraz şekerrenk olmuş galiba, aralarında bir şey geçmiş. Ben sormam; Fahriye Hanım ondan gücenip gitmiş olacak. Ben daha evvel gelecektim, bir yandan dadı, bir yandan büyükkennem bırakmadılar."

Salime sözüne biraz fasıla verip şakağına düşen saçını eliyle düzeltti ve "Büyükkennem yalnız diye, ben de artık hatırını kırmadım," dedi.

"Büyükkannen değirmeni o Asım Bey'e vermiş mi?"

Salime omuzlarını kaldırdı, "Ben ne bileyim," dedi. "Ben böyle bir şey sorar mıyım?"

"Sen Asım'ı gördün mü?"

Salime gözlerini kaldırıp babasına baktı. Canip Bey'in yüzünden bu dakikada bir mana çıkarsa o da ancak mal, miras endişesi idi. Salime de yalnız bunu gördü ve sanki biraz hayret etti; lakin ne görmek istiyordu? Ne bekliyordu? Onu kendisi de tayin edemeyerek, "Gördüm," dedi. "Beni buraya kadar da o getirdi. Hasan hastalanmıştı, evde başka kimse de yoktu. O, ben gelirim, dedi. Ben de reddetmedim."

Salime biraz durdu. Sonra ilave ederek, "Bize gelecek, siz de görürsünüz," dedi.

Canip Bey anlamak istiyordu ki değirmen gidiyor mu? Gitmiyor mu? Ve ne oluyor? Fahriye'nin yerine bu sefer daha azılısı mı çıkıyor?

Bunları öğrenmek için Salime'yi göndermişti; lakin işte hiçbir şeyi öğrenememiştir!

Canip Bey zihnen meşgul gözleriyle kızını süzerek, "Eh, sen bu Asım Bey'i nasıl buldun? Çünkü onun babası da pek münasebetli bir adam değildi," diye sordu. Salime yine omuzlarını kaldırıp dudağını bükerek, "Ne bileyim?" dedi. "Yüzünü birkaç defa gördüğüm bir adamı ben ne bilirim? Ama terbiyesi, nezaketi yerinde..."

Canip Bey istediği şeyleri öğrenemiyordu ancak neyse... Salime dirayet gösterip onu davet etmişti. Elbette birkaç gün sonra kendi de görecekti. Bir, bir kere... Yalnız bir kere görse ne mal olduğunu derhal anlayabilirdi.

"Bize ne vakit gelecek?" diye sordu.

Salime dalgın görünerek, "Bilmem," dedi. "Gelecek, söz verdi ama ne gün geleceğini söylemedi, ben de uzun uzadıya sormadım."

Canip Bey biraz sabırsızlanıyordu, bir şey öğrenemediğine canı sıkılıyordu.

"Bu yaptığın iyi değildir," diye kızını tenkit etti. "Bir misafir gelecek mi, insan gününü saatini bilmeli. Ev halidir. Yemek uygun olmaz, insan bir yere misafirlığe gider..."

Salime ekseriya olduğu gibi, bir ev kadını tavrıyla serzenişkâr, babasına baktı ve "Tuhaf söylüyorsunuz," dedi. "Yemek olmazsa aç kalacak değil a! Elbette bir türlü bir şey bulur önüne koruz." Bir dakika sükût ederek ilave etti. "Hem," dedi, "benim nereye çıktığım var. Ayda yılda bir defa İstanbul'a iniyorum. Ondan başka en uzak gittiğim yer karşıkilcer yahut sarrafın evine gidiyorum."

Canip Bey daha fazla uzatmayarak, “Olsun,” diye sükût etti.

Baba kız yemeğın nihayetine kadar tek tük konuşarak oturdular, sonra Canip Bey dışarı çıktı, dostlarından birine bakaraya gitti. Salime de bir yorgunluk hissediyordu, erkenden odasına çekilip yattı.

Bu geceden sonra bir hafta kadar geçti, Asım gelmemiştı. Birkaç defa Canip Bey kızına sormuştu: “Bak Asım gelecek diyordun?”

“Ben ne bileyim baba,” diye cevap verdi. “Gelirim dedi, gelmedi. Kulağından tutup getirecek değilim ya! Belki sıkılıyor, gelmiyor...”

“Bunda sıkılacak ne var? Neden sıkılıyor?”

“Ben ne bilirim?” diye cevap vermişti.

Nihayet bir gün, bir yağmurlu gecenin sabahı, Canip Bey ava gitmişti. Akşam eve avdetinde, yemek odasında genç bir adamla karşı karşıya geldi ve Asım olduğunu derhal anladı.

“Ooo! Maşallah! Siz Asım Beyefendi...” ve elini uzatarak, “müşerref olduk,” dedi ve kuşları büfenin önüne silke- rek, “efendim çoktan bekliyorduk. Salime teşrifinizi haber verdi lakin niçin buyurmuyorsunuz? Rica ederim, istirahat buyurun! Benim üstüm başım çamur, ben yukarı gideyim,” dedikten sonra mutfakta meşgul olan Salime’ye seslenerek, “Salime,” dedi, “kuşu getirdim. Toksi orada yok mu?”

“Yok baba, ben Toksi’yi bakkala yolladım. Kuşları bırakın, ben şimdi alırım.”

Canip Bey yukarı çıktı. Elbisesini değiştirip aşağıya indiği vakit Asım’ı, Salime’yi, Toksi’yi üçünü de mutfakta buldu. Asım ocağın içine sokulmuş, bir şey kızartıyordu. Her biri bir şey yapıyorlardı.

“Oooo,” dedi. “Misafire yemek pişirtildiğini de ilk defa görüyorum.”

Salime gülerек, “Dediğiniz oldu,” dedi. “Asım Bey öyle bir günde geldi ki, evde yiyecek yoktu.”

Canip Bey Salime’yi biraz laubali, biraz tecrübesiz buluyor ve kendi kendine “Anasız büyüdü,” diye düşünüyordu. Ancak iyi yemek kokuları, güzel bir sofra vadeden tatlı bir faaliyet ona da neşe veriyordu.

“Eğer elbiselerimi değiştirmemiş olsaydım ben de gider birkaç şişe bira getirirdim,” dedi.

Salime başını çevirip babasının kıyafetine baktıktan sonra, “Şarabınız var ya,” dedi. “Mamafih üstünüze muşambayı giyip gitmek de kabil. Gece kim görecektir?”

Canip Bey “Sahi, gideyim,” dedi. “Ancak Salime, hakikat söylüyorum, bu olmaz şey. Evimize ilk defa gelen bir misafire böyle mi ikram ederler?”

Salime Asım’a bakarak, “Ben ne yapayım baba, kendileri istediler,” diye cevap verdi. Lakin Asım’a da hiçbir şey söylemedi. Gözlerindeki manaya bakıp hüküm vermek lazım gelirse, “Varsın olsun, bundan ne çıkar?” demek istiyordu.

Yalıda bu kadar laubali değildiler. Birbiriyle pek az konuşuyorlardı. Bugün nasıl olmuşsa Salime misafir yanında şımarmayan çocuklar gibi olmuştu. Asım sanki hiçbir fevkaladelik görmüyormuş gibi ev sahipleri ne şekil verirse onu kabul ediyor ve kendi işlerini hikâyeye etmek kaydında bulunuyordu.

Canip Bey bira almaya gittikten sonra, fasılaya uğrayan sözüne avdet ederek, evin kiracısını nasıl bulduğunu ve şimdiye kadar eve nezaret eden avukat Ethem Efendi’yi ziyaretini, o gece orada nasıl kaldığını, bir tesadüf eseri olarak orada küçük halasının damadına tesadüf ettiğini ve ertesi gece Mısırlıoğlu’nda küçük halasını ziyaret eylediğini, bütün hısım akrabasını ne kadar memnuniyetle tanıdığını hikâyeye etmeye

başladı ve nasıl amcasının evine gittikçe işlerinden ona malumat veriyorsa, nasıl akşamları halasının karşısına oturup o gün gezdiği, gördüğü işleri ona haber veriyorsa şimdi de aynı şeyleri Salime'ye söylüyordu.

Salime sebebini bilmediği halde memnundu. Dinliyor bazen de cevap veriyor fakat dinlediğini anlamıyor, ne cevap verdiğini kendisi de bilmiyordu. Başka bir şey de düşünmüyordu.

Salime mesrurdu, hepsi bu kadar! Evlerine misafir nadiren geliyordu ve gelenler de hep babasının misafirleriydi. Onlarla alakadar olduğu yoktu. Asım ise onun misafiri gibiydi. Hem utanılacak bir adam değil, sade bir adam; o kadar ki üstü mutfakta yağ kokacağından çekinmeyebilir. Ne zararı var. İyi bir yemek insana sürur verir bir şeydir. Birlikte hazırlamakta da ayrı bir zevk var. Salime ara sıra Toksi ile görüşerek cigara böreklerini sarıp bir tabağına yerleştiriyor.

“Bak, Toksi bu kadar yetişir değil mi?” diye soruyor. Sonra Asım'a hitap ederek, “Müeddep Hanım'ın rahatsızlığı ne imiş acaba?” diyordu.

Müeddep, Fıtnat Hanım'ın küçük kızı idi ve yaşça Salime'den ancak birkaç ay büyüktü. Salime onu yalnız bir defa görmüş ve babasının teyzesi olan Fıtnat Hanım'ın evine de hiç gitmemişti. Asım cevap verdi, “Bilmem,” dedi, “ben yüzünü görmedim. Ancak evdekilerin haline bakılırsa mühim bir şey olmayacak.”

“Yoksa sizden kaçırdılar mı?” diye sordu.

“Benden mi? Bilmem, Mesrure Hanım geldi, beraber oturduk. Ancak kim bilir?... Belki de kaçırmak istemişlerdir. Vakıa halamın öyle merasimci halleri var. Hatır sorarken bile tertibi hiç şaşırmıyor ve etek öptürmek gibi ister görünüyor; kardaş ama büyük halamla aralarında ne kadar büyük farklar var!..”

Biraz sükûttan sonra Asım devam ederek, “Lakırdı arasında halam, hiç münasebeti yokken, eteğinin öpüldüğünden bahsediyordu.”

“Ne gibi,” diye sordu.

“Mesela, ‘Geçende filan gelmişti, eteğimi öptü, oturdu...’ vesaire gibi hikâyeler söylüyor, anlattığı şeyle etek öpülmek arasında hiç münasebet yok.”

Salime “Mesrure Hanım güzel mi?” diye teyzesinin büyük kızını sordu.

Asım “Vallahi bilmem,” diye cevap verdi. Sonra devam ederek: “Fena değil ancak bana biraz patik burunlu göründü. Yalnız çok süs, çok tasannu yapıyor; dudaklarını büzerek konuşuyor. Bazen unutuyor, aklına gelince tekrar dudaklarını büzüyor.”

Salime güldü. “Nelere dikkat ediyorsunuz,” diye taaccüp etti. “Belki size öyle gelmiştir.”

“Belki,” dedi. “Zaten çok da görüşemedik ya... Vakit olmadı.”

Asım’la Salime konuşturlarken Toksi de söze karışıyordu. Asım dikkat ediyordu ki, Toksi bu evde bir hizmetçi gibi değil, Salime’nin bir refİKası gibi idi. Otuzuna yaklaşmış olan bu kız henüz gençlik teravetini muhafaza ediyordu. Toksi nereli idi? Kimin kızı idi? Nerelerde yaşamıştı? Eğer kendisine sorulursa kısa ve sade bir hikâyeye söylerdi. Adada bir balıkçının kızıymış, babası ölmüş, anası bunu hizmetçiliğe vermiş, zengin bir Rum ailesi içinde büyümüş, sonra bu aile İskenderiye’ye gitmiş, o zaman bunun İstanbul’da bir nişanlısı varmış, terk edip ailesiyle beraber Mısır’a gidememiş, burada kalmış. Fakat nişanlısı da bî-vefa⁹⁸ çıkmış, Toksi’yi terk edip kaçmış. Tekrar hizmetçiliğe mecbur olmuş, birkaç kapı değiştirdikten sonra Ayastafanoslu bir ahabap Canip

98 Bî-vefa: Vefasız.

Bey'in yanına getirmiş. Hikâye bu kadar basitti. Onu tanıyanlar sergüzeştinin bu kadar sade olmadığını iddia ederlerdi. Toksi adada zengin bir Rum ailesi nezdinde aşçılık eden bir kadının kızıydı. Kadın bunu doğururken ölmüş. Bu, o aile nezdinde büyümüş, pederi de malum olamamış idi. Kendi hikâyesine göre o aile içinde buna evlat muamelesi etmezler hatta biraz da hırpalarlardı. Bu, o aile nezdinde kalmış, orada büyümüşse ancak madamın biraderi ihtiyar bir papazın cebri ve nasihatleriyle bakılmış ve büyütülmüştü. Toksi ahlakça uysal ve iyi bir kız olduğu cihetle büyüyüp iş görmeye başlayınca evdekiler de ona karşı muamelelerini değiştirmişler ve onu hoş tutmaya başlamışlardı. Hatta onu mağaza çıraklarından bir delikanlıya nişanlamışlardı; çocuk bunu seviyor, bu da ondan hoşlanıyordu. İşler yolunda ve Toksi'nin talihi pek parlak görünüyorken birdenbire bu kızın başına bir felaket gelmiş, her şey altüst olmuştu. Toksi gebe kaldı ve nezdinde oturduğu aileden kovuldu. Adada karısını tanıdığı bir balıkçının yanında çocuğunu düşürdü ve beş ay kadar hasta kaldı. Evvela herkes bunu nişanlısına atfetmişlerdi. Fakat hakikatte çocuk, birkaç gece evde misafir kalan zengin bir ihtiyardan olmuştu. Toksi hastalıktan kalktığı vakit saadetini, nişanlısını, her şeyini kaybetmiş bulunuyordu. Bir aralık ortadan kayboldu. "Bir ihtiyar Rum'un metresi olmuş, Beyoğlu'nda yaşıyormuş," diye bir dedikodu çıktı. Bu da yalan değildi. Hatta çocuğun babası olan bu altmışlık ihtiyar, ona hastalığı esnasında da gizlice yardım etmiş, kendi esrarını faş etmemişti.⁹⁹ Bu metres hayatı takriben bir buçuk sene kadar sürdü. İhtiyar, haftada iki, bazen üç gece Toksi'nin yanında kalıyor, diğer gecelerini de evde geçiriyordu. Toksi için bu hayatın bir lezzeti yoktu. Evden dışarı çıkmıyor ve günlerini pencere önünde geçiriyordu. İhtiyar kıskançlık etmiyor yahut kıskançlığını belli etmiyordu. Toksi istese ona hıyanet edebilirdi. Fakat etmiyordu. Öyle uyuşukluk içindeydi. Eğer bu hayat böyle devam etseydi belki bir gün ondaki hayvan

⁹⁹ Faş etmek: Açığa vurma.

canlanacak, dirilecekti. Belki büyük sergüzeştler olacaktı! Ancak bunların hiçbirine zaman kalmadı. İhtiyar, günün birinde Toksi'nin koynunda öldü. Öldü değil, ölmüş... Toksi sabahleyin yatağında uyandığı vakit, iri kemikleri ile yanında bir taş parçası gibi ağır ve cansız yatan ihtiyarın cesedi ile yüz yüze geldi. O dakikada duyduğu korkunun nasıl olup da onu çıldırtmadığına hâlâ hayret eder. Bu bir büyük mesele olmuştu. Verese,¹⁰⁰ müstantik,¹⁰¹ polis komiseri, apartman komşuları akşama kadar o yatak odasının içinde gezinmişler, akşama kadar ihtiyarın cesedi olduğu gibi yatakta kalmış, nihayet Gülhane'ye naklolunmuş, Toksi merkeze götürülmüş, fethimeyyit¹⁰² yapılmış, ihtiyarın sekteden öldüğü anlaşılmış, Toksi de serbest bırakılmıştı. Ancak evine avdet edince Toksi orasını kapalı bulmuştu. Vârisler ne var ne yoksa alıp götürmüşler ve boş odayı da ev sahibi kapamıştı.

Toksi'nin hayatta ilk defa çıplak, yersiz kaldığı gün bugündür. Apartman komşularından biraz para alıp adaya balıkçının evine gitmişti. Orada birkaç gece kaldıktan sonra bir İslam ailesinin yanına hizmetçilik ile girmiş ve tamam bir sene onlarla beraber kalmış ve beş on para biriktirmişti. Kendi sergüzeştini ve paralarını saklıyordu. Şimdi artık akli başına gelmiş, evde uğradığı tecavüzleri paraya tahvil etmeye çare buluyor ve kendini hasta düşürecek felaketlerden kurtulmayı da öğrenmiş bulunuyordu. Bir buçuk sene içinde ancak bu maharet sayesinde ki birkaç para biriktirmeye muvaffak olmuş, eski nişanlısını aramaya başlamıştı. Toksi emindi ki onu bulsa, her günahını, kabahatini ona affettirecek ve ona varacaktı. Fakat bu çocuğun Amerika'ya gittiği rivayet olunuyor, bir yerde izine tesadüf olunmuyordu.

Bir zaman geldi ki Toksi artık bulunduğu yerde oturamaz oldu.

100 Verese: Mirasçılar.

101 Müstantik: Sorgu yargıcı.

102 Fethimeyyit: Otopsi.

Eve, henüz idadının¹⁰³ son sınıflarında olan genç bir çocuk geldi. Evin hanımının hemşirezadesi!¹⁰⁴ Anası babası vilayetlerden birine gitmişler, onu buraya göndermişlerdi. Hemen bir hafta sonra Toksi bunun fena bir tehlike olduğunu, idare edemeyeceğini pek güzel anladı. Bu bir felaketti. Bu, herkesin içinde suratını sarkıtıp oturan, tenhada güzel hediyeler veren ve heveslerini tatmin edince somurtup odalarına çekilen riyakâr ihtiyarlara benzemiyordu. Bu zavallının verecek hiçbir şeysi yoktu. Sadakat yeminleri ediyor, Rumca huruf ile Türkçe ilanıaşk mektupları yazıyor. Gözü dünyayı görmüyor, Toksi için her şeye katlanmaya razı, kaçıp gitmek teklifinde bulunuyor. Evden göreceklarını, darılacaklarını düşünmeyecek Toksi'nin yattığı odaya tırmanmaya çalışıyor ve Toksi'yi korkutuyordu. Toksi ilkin onu böyle taşkınlıklardan vazgeçirebileceğini tahmin etmişti. Fakat günler geçtikçe bunun kabil olmayacağını pek güzel görmüş ve bir gün işi, zaten hissetmiş olan hanıma açıp hesabını istemiş -çünkü bundan başka selamet yolu yoktu- ve Ayastafanos'ta bir Fransız evine hizmetçi gitmişti. Bu evdeki genç kız Salime ile mektep arkadaşlarıydılar. Toksi, Salime'yi ilk defa orada görmüş, tanımıştı. Toksi birkaç ay da bunların yanında durduktan sonra, onların Fransa'ya gitmeleri üzerine, Salime'nin teklifiyle sandığını alıp Canip Bey'in evine gelmişti. O zamandan beri Toksi evin erkânından gibi olmuştu. Kaç para aylık alacağı konuşulmamıştı. İstedikçe biraz para veriyorlardı. O da zaten çok para istemiyordu. Acaba Canip Bey'den gizli tahsisat alıyor mu? Burasını kimse bilmez. Salime onun kız olup olmadığından şüpheli idi. Fakat ilk nişanlısından hiçbir fenalık görmediğine yemin ediyordu. Yeni bir nişanlısı da vardı, sıra eve gelip gidiyordu. Bunlara bakarak Salime'nin fena şeyler düşünmesine hiçbir sebep yoktu. Ancak Canip Bey'e de itimat olunmazdı. Nihayet Sabit Molla Bey'in oğluydu. Acaba babasında görülen dalalet-i his¹⁰⁵ oğluna da intikal

103 İdadi: Lise.

104 Hemşirezade: Kız kardeşin çocuğu, yeğen.

105 Dalalet: Sapkınlık.

etmiş midir? Seneler var ki bekâr yaşıyordu. Bu bekârlık... Böyle perhizkârane, zahidane bir bekârlık mı? Ancak Salime babası hakkında hiçbir vakit fena bir şey düşünmemişti. Hatırına gelmezdi ancak Canip Bey için Toksi'nin şehadeti elbette bu kadar masumane olamazdı. Fakat zahirde hiçbir şey görünmüyordu. Yalnız muhakkak olan bir şey varsa, o da, Salime'nin Toksi'den pek çok şeyler öğrendiği idi. Salime hemen anasız büyümüş bir kızdı. Genç yaşta muhtelif dadılar elinde kalmıştı. Hayatının bir kısmını da mekteplerde geçirmiş bulunuyordu. İtiraf etmelidir ki bu mekteplerde, bu dadılar elinde, kendi yaşında bulunacak kızlar için muzır bir şey öğrenmemişti. Yalnız Toksi ile görüşeliden beri bazen öksüz gönlünü her türlü kayıt ve rapattan azade olarak hayale terk ediyor bazen de kendi istikbalini düşünmeye başlıyordu. Bir kocaya varmak lazımdı! Bunu zaten biliyor. Fakat erkekler -Toksi'ye bakılırsa- ihtiyat olunacak mahluklardı. Kızıp da Toksi'nin erkekler aleyhine atıp tuttuğunu işittikçe kendisini bir düşünce alıyordu. Acaba niçin erkekler fenadır? Toksi kendi esrarını saklamak mecburiyetindeydi. Bildiklerini bildiği gibi anlatamıyordu. Bir arkadaşının başından geçmiş vakalar gibi parça parça söylediği vakayı, hakikati bütün çıplaklığıyla tarife müsait değildi.

Salime Toksi'ye hiçbir şey itiraf etmemiş, gönlünün hiçbir meylanından¹⁰⁶ bahseylememişti. Adeta onun tenkit ve muahezesinden¹⁰⁷ korkuyor gibiydi. Lakin Salime'nin itirafına hacet yok, o, civar köşklerden birinde oturan genç bir süvari zabıtine karşı Salime'nin hissettiği heyecanı anlamış ve bir gün adi bir meseleden bahseder gibi, “Bugün istasyonda bir zabite rast geldim. Bana dikkatli baktı, bir şey söyleyecekti. Lakin cesaret edemedi,” demişti.

Salime “Hangi zabıt, ne söyleyecekti?” diye sormaya cesaret edememişti. Yalnız yüzüne bir kan tabakasının çıktığını

106 Meyelan: Eğilim.

107 Muaheze: Azarlama, çıkışma.

hissetmiş, ondan sonra bu zabitle daha ziyade alakadar olmayı başlamıştı. Salime bu zabite kırdı, istasyonda, köy içinde, deniz kenarında tesadüf ediyordu; ikisi de birbirine lakayt değillerdi. Ancak ikisi de daha ileri gidemiyorlardı.

Bir zaman geldi ki Salime de bu tesadüflerini Toksi'den gizlemez oldu ve aralarında bazen ona dair konuşurlardı. Salime bu adamın kim olduğunu, kimlerle birlikte oturduğunu, isminin ne olduğunu, nerede hizmet ettiğini öğrenmek istiyor ancak bir türlü cesaret edip de fikrini Toksi'ye söylemiyordu. Yalnız bir gece onu rüyasında gördüğünü nakletmiş, Toksi de onunla latife ederek gülüşmüşlerdi. Lakin onu takip eden uzun bir müddet zarfında bu hikâye ne arttı ne eksildi. Öyle olduğu gibi devam ediyordu.

Bu genç süvari zabitinden başka Salime'nin nazarıdikkatını celp eden bir genç daha olduğunu Toksi biliyordu. Fakat o, pek uzak, pek hayali bir şey! Bunun için Salime'ye bir şey dememişti. Esat Bey ismindeki bu genç, başını kaldırıp etrafına bakmayan, doğarken afif¹⁰⁸ doğmuş gençlerdendi. Onun babası da kendisi gibi ağır bir adam. Salime, Esat Bey'e varacağını düşünemezdi. Ancak çok muhtemeldi ki süvari zabiti bir gün görücülüğe validesini gönderip ertesi günü de babasından onun izdivacını istemeye birini yollasınlar!.. Şayet yollayacak olurlarsa Salime ne yapacak? Bazen bunu düşünüyor ve uykusu kaçıyordu. En ziyade güvendiği Toksi idi. Toksi'ye soracaktı: “Böyle sokakta tesadüf ettiği bir adama varmalı mı? Elbette babam da tahkik eder!..” diye müteselli oluyor ve ekseriya öğle yemeğinden sonra odada yalnız oturup bir şey örerken onun hayali gözünün önüne geliyordu; geniş kırmızı zırlı dar pantolon, parlak Napolyon çizmeler, eğrice, enlice bir kılıç, dar ceket, sırmalı yaka, biraz yüksekçe düz kalıplı bir fes, küçücük yuvarlak bir püskül, uzunca boy, bükülmüş siyah bıyıklar... Yakışıklı bir delikanlı... Bir saatten beri elinde ördüğü işi tığdan çıkarıp, ipliği

108 Afif: İffetli.

parmağında çözüp, örgüyü biraz uzakça tutarak, başını bir tarafa çarpılıp işlediği işe bir bakardı ki, görenler hakikaten örgüyle meşgul olduğunu zannederlerdi. Sonra ipliği tekrar parmağına sararken ayaklarını küçük iskemlenin üstüne koyup pencereden dışarı baktığı vakit yorgun ela gözleri biraz şehlalaşır, büsbütün güzel olurdu.

Hâlâ adı öğrenilmeyen bu zabitin Salime'nin hayatında mühim bir mevkii vardı. Lakin acaba bu akşam Asım'ı görünce süvari zabiti Salime'nin nazarındaki mevkii kaybetmiş miydi? Salime bunu düşünmek istememişti. Mutfaktan çıkıp da yukarıya odasına elbise değiştirmeye gittiği vakit aynada kendi yorgun yüzünü, biraz dağılmış saçlarını gördü. Ufak lambanın ışığında, bu karanlık aynanın içinde teressüm¹⁰⁹ eden bu hayal, insana sergüzeştler düşündüren esrarengiz bir şeydi.

Mutfakta gördükleri işleri bitirip biri yemek odasına biri yukarı kendi yatak odasına gittikten sonra Toksi de kendi kendine düşünmüştü. “Bunlar hısım akraba, birbirini yakından görüp bilirler. Yabancı adamlar gibi değil. Belki birbirine varırlar,” demişti. Sonra Asım hatırına gelip gülümsedi. “Kurnaz...” diye düşündü. Niçin kurnaz? Toksi böyle düşünmek için hangi hareketini görmüştü. Neden “kurnaz” diyordu? Belki bunları Toksi kendisi de izah edemezdi.

109 Teressüm: Belirme, ortaya çıkma, görünür olma.

Canip Bey biraları eve gönderdikten sonra biraz geç kalmış, sokakta tesadüf ettiği bir ahbapla iki bira içmişti. Eve gelince, Asım'la Salime'yi sofra başında oturmuş konuşur buldu. Salime'ye latife ederek, "Ooo!.. Küçük hanım, bu ne tuvalet böyle, Asım Bey'in şerefine mi?" dedi.

"Niçin? Kıyafetimde ne var? Sofraya da çarşamba karısı gibi oturacak değilim ya?"

Canip Bey latifede devam ederek, "Elbette kızım, elbette... Sen yapmayacaksın da ben yapacak değilim ya!.. Belki vaktinde ben de yapmışımdır! Ben, sokakta birkaç bira içtim. Birkaç tane de burada içerim..."

Salime babasıyla Asım Bey'in bardaklarına bira doldurdu. Canip Bey kadehini kaldırarak:

"E, efendim, evimize hoş geldiniz! Şerefiâlinize, valide-nizin, hemşirenizin afiyetlerine! Ee... Peder vefat ettiyse... Ona bir çare yok ki. Hepimiz sıra bekliyoruz. (Kadehini içti) Valideniz hanımı pek çocukken tanırdım. Sonradan bizim merhum pederin vefatından sonra da birkaç defa gördüm. Doğrusu pek ziyade beğenirim. Hanımdır Allah için. Pederiniz de bizim merhum pederle pek kafadardı. Son zamanlarda valide ile aralarında bir dargınlık olmasına rağmen valide ile de sevişirlerdi. Zaten bizim validenin dünyada sevdiği birinci Fahriye ise, ikinci de mutlaka pederinizdir. Anamın dünyada en ziyade sevmediği birisi varsa o da ben... Bilmem, elli yaşına geldim hâlâ anlayamadım; lakin şurasını da söylemeli,

en ziyade aramızı bozan da o karıdır. Bilmem gördünüz mü? Elbette görmüşünüzdür. Orada bir Fahriye var...”

Canip Bey birdenbire sustu. Akşamdan birkaç tane içirip de Asım’ın bildiklerini ona söyletmek istiyordu. Fakat galiba kendisi fazla kaçırmış... Asım’ın dikkatle kendi yüzüne baktığını hissetti ve sustu. Sonra daha sakın bir sesle devam ederek, “Neme lazım,” dedi. “Biz şimdi kendi işimize bakalım.”

Kadehini kaldırarak, “İçmeyelim mi?” diye sordu. “Bu da benim kızımın sağlığına... Hem benim kızım hem benim anam... Değil mi Salime?.. (Başını sallayarak) sen ne yaman-sın? Sen... Sen cadu-yı zaman, fitne-i devransın...”

Kadehini boşaltarak, “Bugün beni arayan oldu mu?” diye sordu.

“Hayır! Kim arayacaktı?”

Canip Bey bir lahza cevap vermeyerek kızının yüzüne baktıktan sonra, “Beni kim arar?” dedi. “Bir avcı gelecekti.” Sonra Asım’a sordu: “Sizin o taraflarda av olur mu? Vallahi birkaç gün o taraflara gidip bir gezsek...”

Asım gülerek, “Âlâ olur, gidelim,” dedi. “Her ne kadar benim maharetim yoksa da bizim tarafta da avcılar bulunur. Bizim değirmenin arkasında yarım saatlik yer artık hep bal-kandır.¹¹⁰ Orman, çığralık,¹¹¹ derin çataklar, tepeler hep or-man... Güzel sürekle avı olur.”

Asım, “Bizim değirmen” deyince Canip Bey’in biraz canı sıkılır gibi oldu ve “Değirmen artık sizin oldu mu?” diye sual dudaklarına kadar geldiyse de sustu, bir şey demedi. Değirmeni kaçırmak korkusu itidalini kaybettiriyordu. Bir müddet sükût oldu. Asım ara sıra Salime’ye bakıp tebessüm ediyordu. Neticesiz lakırdılar edilmeye başladı. Salime diyordu ki: “Size söyledim ya, babamın köpekleri bizim evde birer mevki sahibidirler. Bazen adetleri dokuz kadar olur bazen de beşe

¹¹⁰ Balkan: Sarp ve ormanlık sıradağ.

¹¹¹ Çığralık: Bir tür çalılık.

kadar iner. Ben beşten aşağı indiğini bilmiyorum. Ancak dokuzdan yukarı çıktığı çoktur. Bereket versin bugünlerde yine beşe indi.”

Canip Bey cevap verdi:

“Mübalağa efendim mübalağa... Benim beş tane köpeğim var. Bazen eş dost, köpeklerini İstanbul’a kadar götürmek istemiyorlar, burada bırakıyorlar bazen de talim için getiriyorlar. Ancak benim köpekler de nadir şeylerdir!.. Yarın ziyaret ederez, bak görürsünüz. Her köyde köpek vardır lakin benim gediklerimi görmeli. Sizinle yarın şöyle ufak bir de av yaparız.”

Asım ertesi günü tekrar avukata gitmek mecburiyetinde olduğunu söyleyerek, müsaade vereceklerini, inşallah bir münasip zamanda yine taciz edeceğini söyledi. Salime söze karışarak, “Ne işiniz var?” dedi. “Ne işiniz varsa sabahleyin gider görür, akşamüstü köye dönersiniz!”

Asım “Ya halamı ne yaparım?” diye sordu. “Hiç olmazsa iki gecede bir uğramazsam fevkalade üzülüyor.”

Salime cevap vererek, “Ben büyük valideye söylerim, o darılmaz, beni kırmaz,” dedi.

Asım hiç ses çıkarmadı.

Bira bardakları birer defa daha doldu boşaldı. Asım az içiyor, biranın çoğunu Canip Bey yuvarlıyordu. Kadehler biraz daha artınca tesirlerini göstermeye başladılar. O zamana kadar az lakırdı eden Canip Bey gevezeliğe başlamak istidatları gösteriyordu ve derdi hep anasından bahsetmekti. Sarhoş oldu mu daima aynı teraneyi ortaya döküyordu. Hayatta onun bir derdi, bir düşmanı vardı; o da anası. Ne ana oğlunu, ne de oğlu anasını sevmemişlerdi. Canip Bey kendi ailesine külliye bigâne¹¹² adamlar hatta ecnebiler içinde birkaç kadehi fazla kaçırıp sarhoş olunca hemen aynı bahsi açmakta hiç tereddüt göstermiyor, “Anam, ah anam...” diye başlıyordu.

¹¹² Külliye (bigâne): Tamamıyla (yabancı, ilgisiz).

Bunun sadece ahlaki bir zaaftan, bir dalalet-i histen şikâyet etmekten ibaret olmadığını, araya tükenmez bir para hırsının da karıştığını Asım hissediyordu. Canip Bey kendi kızından bir derece çekinmesine rağmen bu bahis ortaya gelince iradesini kaybediyor, zaten pek yolunda olmayan muvazenesini şaşıyor, aklına geleni söylemeye başlıyor, şimdi bu akşam da Asım’a çatıyordu. “Sen,” diyordu, “sen neden oraya gittin? Ama ‘Halamdır...’ diyeceksin. Evet halandır, fakat yere batsın öyle hala! Neden mi; fuuu... Onu ben bilirim... Onu, bak bu da bilmez. Bunun büyükanasıdır. Büyükanasıdır ama ana değil hamam anası...”

Kızının bu sözlere kızıp müteessir olacağını bildiği için biraz eğrilmiş, biraz sarhoşlaşmış gözlerle ona bakarak, “Yalan mı,” dedi. “Sen hiç kızma, bey bizim yabancımız mı?”

Salime babasının sarhoşlandığını bildiği için gözlerini tabağa dikmiş, dudaklarında hafif bir tebessümle sanki hiç babasını işitmiyordu. Sofranın üstünde yanan lambanın ışığı sofranın beyaz örtüsüne çiy bir renk vermişti. Asım şimdi biraz biranın tesiriyle rengi solmuş, mahzun ve düşünceliydi. Bu dakika gözüne her şey boş, her şey faydasız ve zevksiz görünüyordu. Bazen yarın için, uzak yakın bir istikbal için bir ümit beslediği olur, “Ah yarın olsa...” diye düşünürdü. Fakat bu akşam böyle hiçbir ümidi, yarın için isteyeceği, bekleyeceği bir şeyi yoktu. Canip Bey de somurtmuş, çehresi gamkîn bir renk ile örtülmüştü.

Lakırdıya biraz fasıla geldi. Salime bundan istifade ederek, “Tren,” dedi, “kaç saatte Sarayköy’e gidiyor?”

Asım cevap verdi: “Gece trenleri olursa altı yedi saatte gider, posta trenleri şimdi belli olmuyor. Ancak istasyona çıktıktan sonra araba ile dört saatlik yol var.”

Biraz durduktan sonra ilave ederek, “Bu yaz gitmek ister misiniz,” dedi, “hep birlikte giderdik.”

Salime “Hayırlısıyla bir yaz gelsin de,” dedi. Sonra babasına dönerek, “Daha biranız var mı? Asım Bey artık içmiyor... Yemek getirsinler mi?” diye sordu. Canip Bey müteessir, düşünceli, ayaklarını yemek masasının altına uzatmış, başı göğsü üstüne düşmüş. Bu haliyle babasına ne kadar benziyordu. Kızının sözlerine hiç cevap vermedi ancak Salime onun iğbirarına¹¹³ hiç ehemmiyet vermiyordu. Toksi’ye seslenerek yemek söyledi.

Canip Bey itiraz etmedi... Hiç sesini çıkarmadı. Kendi kendine düşünüyordu ki: Bu Asım, bu da kaparozcunun¹¹⁴ biridir. Değirmeni kapmaya gelmişti. Ancak bu sahte tavırları kim yutar? Yutmadığımı ona da anlatmalıyım...

Bu fikir zihnine saplanmıştı ve gözlerini Asım’ın yüzüne dikmiş bakıyordu.

Sofra etrafında bir hüzün, bir soğukluk olmasına rağmen Asım kendini Salime’ye yakın hissediyordu. İkisinin kalbinde de “Baş başa kalsak da görüşsek,” demek isteyen bir helecane, bir arzu titriyordu ve Asım Canip Bey’in bakışlarından sıkılmıştı. Onun ne söylemek istediğini bilmiyordu. Canip Bey tecavüz ve tahkir etmek isteyen bir adama benziyordu. Yemek gelmişti. Bir aralık Asım, Canip Bey’e hitap ederek, “Siz,” dedi, “Sarayköy’e bir teşrif etseniz, zannederim memnun kalırsınız. Birçok av ve bir hayli avcı bulacaksınız.”

Canip Bey, gözleri Asım’ın gözlerine merkur,¹¹⁵ mırıldandı, “Geleceğim... Elbette geleceğim, o değirmen değil mi? oradadır.”

Salime birdenbire onun fikrini anladı, bu halden fevkalade sıkılıyordu. Babasının fena bir söz söyleyeceğinden, bir münasebetsizlik edeceğinden korkuyor, bir lakırdı açmak istiyordu. Fakat her ne söylerse, nihayet birkaç kelime sonra muhavere kesiliyor, tekrar o üzüntülü sükût başlıyor ve baba-

113 İğbirar: Gücenme.

114 Kaparozcu: Mala çöken kimse.

115 Merkur: Dikilmiş.

sının sabit nazarı Asım'ın üstüne dikiliyordu. Nihayet Salime “Keşke,” dedi, “hiç bu birayı içmeseydiniz. Nereden hatırı-
nıza geldi bilmem? İkinize de bir sükût çöktü, somurtuyorsu-
nuz, sonra yemek de yemiyorsunuz? Asım Bey, siz bari...”

Asım yemeğini yiyor görünerek, “Bilmem,” dedi, “söyle-
diğiniz doğrudur. Bira bana neşesizlik verdi.”

Canip Bey'in kafasında bir fikrisabit vardı. Artık Asım'ın her hareketini, her sözünü sahte buluyordu ve söylemek istiyordu. “Sen değirmen kapmaya geldin, değil mi? Kabahat benim anamda!” diyecekti. “Fakat korkma sana onu kaptır-
mayacağım. Bir zaman baban yedi, şimdi de sen çıktın de-
ğil mi?” demek ihtiyacını hissediyor fakat söyleyemiyordu. Yalnız bir aralık, “Değirmen...” dedi. Salime ile Asım onun kafasında dolaşan şeyleri pek güzel hissediyordu. Salime “Değirmen ne olmuş?” diye babasına sordu. O hiç Salime'ye bakmayarak yine “Değirmen...” dedi. Ve Salime de onun düşündüklerini anlar gibi olmuştu. Birdenbire canı sıkıldı. Gecenin bir rezaletle bitmesine ihtimal vardı. “Ne yapma-
lı?” diye düşündü. Mevkiin idaresi müşküldü. Kendisi bir söz açmaktan başka bir çare bulamadı ve Ayastafanos'ta hayatın ne kadar yekahenk ne kadar sade geçtiğinden bahse başladı. Rum aileleriyle görüşüyorlardı. Zaten civarda İslam aileleri pek azdı. Şu arkada oturan birkaç aile vardı fakat gelip git-
miyorlardı.

Canip Bey birdenbire söze alakadar olup, “Salime'yi adam hesabına koymuyorlar...” dedi. Salime hem babasının lakırdıya alakadarlığına memnun hem de biraz mütehayyir,¹¹⁶ “Neden?” diye sordu. “Onlar beni adam hesabına koymuyor-
lar ise acaba ben onları adam hesabına koyuyor muyum?”

Canip Bey dudaklarında biraz mest biraz şeytani bir te-
bessümle, “Koyuyorsun...” diye cevap verdi. “Koyuyorsun,
hem...”

116 Mütehayyir: Şaşırmış, hayrete düşmüş.

Salime kızardı. Babasının süvari zabitinden bahsedeceğini anladı. Fakat ricat edemedi.

“Hem?..” diye sordu.

“Neme lazım, uzun etme... Ben kızları bilirim. Parlak düğme, kılıç şıkırtısı oldu mu?..”

“Tuhaf söylüyorsunuz baba,” dedi. “Âdeta siz bana iftira ediyorsunuz. Duyan bir şey olmuş zannedecek...”

Salime fena halde bozulmuştu. Babasının bu meseleyi bildiğini hiç zannetmiyordu ve zaten bu bir mesele bile değildi. Bunu Canip Bey nereden hissetmiş olabilir?

Canip Bey sözün üstüne giderek, “Ne iftirası,” dedi, “nasıl iftira?.. Hiç iftira değil. Sen beni bilmez mi zannediyorsun? Bilirim ama söylemem. Neyse uzun etme!”

Salime’nin bütün kanı beynine çıkmıştı. Ağlayacaktı. Kendi mevkiini küçülmüş görüyordu. Asım’a karşı ne diyeceğini bilmiyor ve babasını tokatlamak istiyordu.

Bu defa Asım onun mevkiini kurtarmak gayretine düşmüştü. Herhalde Canip Bey eğri tabiatlı bir babaydı. Ne diyeceğini bilmiyordu. Meselede Salime’nin bir gizli münasebeti bahis mevzuu idi. Bu fena bir şeyse babası onu neden menetmiyor? Fena değilse neden böyle acı bir tarzda onun yüzüne çarpıyor, onu müşkül mevkide bırakıyor?

Bir taraftan da Asım, Salime’nin bir aşkı olduğunu öğrenmiş, sanki onu kıskanır gibi olmuştu. İçinde bir ses “Ya!.. Salime Hanım demek böyle ha? Demek bir gizli aşk var ha!” demek istiyordu. Ve âdeta “Beni sevmiyorsun da onu seviyorsun öyle mi?” diyecek gibi oluyordu. Fakat o kim? Salime, Asım’ı sevdiğini söylememiş, seveceğini vadetmemiş. Bu tenkide, bu kıskançlığa Asım kendisi de hayret ediyor fakat içinden gelen bu hissi mene muktedir olamıyor ve Salime’nin vaziyetini kurtarmaya çalışarak sanki ondan intikam alıyordu.

Asım geçen lakırdıları sanki hiç işitmemiş, hiç anlamamış gibi biraz gülerek gayet sakin bir tavırla, “Sarayköy’de olsanız misafirden usanırsınız,” diyordu. “Ben Sarayköy’de hayret ederim bu kadınlar ne zaman vakit bulup da komşu komşu geziyorlar. Akıl ermez. Hem geldiler mi mübarekler bir mahalle halkı birden gelirler. Bizim ev düğün evine döner. Çocuklar koşuşurlar, bağrışırlar. Daha küçükleri ağlar yahut uyutulur, muvakkat salıncaklar kurulur. Hele bir bayram, bir kandil oldu mu? Bir hafta o evden bu eve gezer dururlar. Bizim hemşire bu misafirliklere, teşrifata pek meraklıdır. Misafirler hakkında ufak bir mübalatsızlığı¹¹⁷ çekemez. Ben de alay ederim. Bana kızarlar, kız iken her gün kavga ederdik, şimdi kocaya vardı kocasıyla kavga ediyor. Kocasını benden ziyade alaycıdır. Biz enişte ile bir oluyoruz, valide de hemşire ile birleşiyorlar, her gün aramızda bir misafir dedikodusudur gider. Eğer hemşire böyle تنها bir yerde oturmaya mecbur kalsa sağlam çıldırırdı.”

Salime’ye bakarak bunları anlatıyor ve hafifçe tebessüm ediyordu. Salime de onu dinlemek istiyordu fakat yüzünün ateşi hâlâ geçmemişti. Gözleri bulanık, her dakika ağlamaya hazır görünüyordu ve zihni perişan olmuştu. Ne düşüneceğini bilmiyordu. Babası eline geçse onu boğacaktı. Kendisini namussuzlukla itham edilmiş gibi görüyor ve yalnız kalıp ağlamak heveslerini duyuyordu.

Hiçbirinde yiyecek hal, iştihâ yoktu. Canip Bey kızına söylediklerine pişman olmuş gibi gülerek bakıyor fakat bu tebessümün altında da “Nasıl seni yakaladım!” demek isteyen bir mana sıırıyordu.

Toksi yemeğin şen geçeceğini ümit ederken böyle her birinin bir suretle somurttuklarını, bozulduklarını görünce hayret etti. Ayrı ayrı hepsinin yüzüne baktı. “Ne oluyorsunuz?” dermiş gibi dudaklarında istifhamkâr¹¹⁸ bir eda vardı.

117 Mübalatsız: İlgisiz, umursamaz.

118 İstifhamkâr: Sorgulayıcı.

“Hiç yemek yemediniz,” diye mırıldandı.

Salime derince içini çekerek, “Yemiyorlar Toksi” dedi. “Sen bunları kaldır da kahveleri getir.”

Canip Bey biraz mahcup olmuş, kendi münasebetsizliklerini anlamış gibi kızıyla konuşmak için bir vesile arıyordu.

“Salime,” diyordu, “ben yarın sabah ava çıkacağım, benim kunduralarım temizlensin.”

Salime gayrimütenezzil¹¹⁹ bir nazarla ona bakarak, “Kunduralarınız!” dedi. “Her vakit ben temizlemiyordum ya... Yine söylersiniz temizlerler.”

“Sen söyleyen ne olur?”

Salime hiç cevap vermedi ve yarım Asım’a dönerek onunla konuşmaya başladı. Asım da gülüşüyordu. Kahveleri içeren biraz daha şendiler. Canip Bey de ikide bir söze karışmak istiyor fakat Salime ona cevap vermiyordu ve şayet pek muztar kalırsa bir şey söylüyordu. Şimdi Asım da Canip Bey’e söz söylemiyordu, hep Salime ile meşgul görünüyordu.

Bir aralık Canip Bey av tüfeklerinden birini getirdi, kırdı, lambaya tutup içine baktı. Sonra mutfağa gidip Toksi ile konuştu. Daha sonra galiba yukarı çıktı. Ayak sesleri duyuluyordu, sonra tekrar odaya gelip, “Bana müsaade,” dedi. “Ben erken yatacağım, yarın biraz gezinti var...”

Selamlaştılar.

Salime “Asım Bey,” dedi, “sizin uykunuz geldiyse...”

Asım Salime’nin yalnız kalma ihtiyacı olduğunu takdir ederek, “Olabilir,” diye muvafakat etti.

Yukarı katta Salime’nin validesinin odasında yatağını hazırlamışlardı. Genişçe bir karyola, abani yorgan, küçük gece masasının ufak mermeri üstünde beyaz porselen şamdanda yeni dikilmiş bir mum duruyordu. Toksi kapıyı çekip ayrı-

¹¹⁹ Gayrimütenezzil: Tenezzül etmeyen, alçalmayan.

linca soğuk odada yalnız kaldı. Duvarda büyükçe bir fotoğraf mum ışığında gölgeleniyor ve yalnız tepesi ufak, ağzı gayet geniş bir eski zaman fesiyle bir de ak çember sakal görünüyordu. Asım levhaya yaklaştı, baktı. Tanımadığı bir ihtiyar efendi; yaşı geçkin olmasına rağmen sıhhati yerinde kalmış, yüzü buruşmamış, gözlerinde zindelik asarı parlayan bir sima... Asım ayakta, resmine baktı kaldı. Üşüyordu. Yatağın beyaz örtüleri de ona bir beyaz mermer üzerine uzanmak hissini veriyordu. Bir cigara yaktı. Diğer duvarda bir karanlık levha daha duruyordu, bu sefer de onun karşısına gitti. Bu, yağlıboya resimden alınmış matbu bir levha idi. Bir domuz avını musavverdi.¹²⁰ Eski derebeyleri gibi giyinmiş bir adam, elinde uzun bir mızrak ile domuzun üstüne hücum etmiş; bir diğer avcı da ağaçların arasından görünmüş koşuyor gibi idi. Yaralanmış bir köpek yerde yatıyor, bir diğeri domuzun kulağını yakalamış çekiyor, hayvan kanlı gözlerini çevirmiş, azı dişleri meydana çıkmış, uzun burnunu havaya dikmiş, ileri atılmak istiyor gibi görünüyordu. Birkaç av köpeği de havlıyordu. Heyecanlı bir av manzarası.

Asım birdenbire bu akşam geçen şeyleri tahattur ederek, “Sabah olsa da bu evden kaçsam,” diye düşündü. Canip Bey’den nefret ediyordu. “Fena bir adam,” diyordu. “Kalbinde bir kötülük olduğu hiss olunuyor. Halam değirmeni bana verirse bu adam çıldırır,” diye düşündü. Sonra Salime hatırına geldi. “Ya! demek bak Salime’de de böyle şeyler var!..” diye dudaklarının arasından söylendi. Salime’nin çehresinden hatırında kalan üç nokta gözünün önünde canlandı; Salime’nin dudaklarının uçları sanki ince tüyler varmış gibi gölgeleniyordu. Hele güldükçe beyaz dişler görünüyor ve bu ince gölge sanki büsbütün meydana çıkıyordu. Sonra gözlerini düşündü. Kısacık kirpiklerle alelade ela gözler! Ancak bu gözler zekâsının delili idi. Sonra mütemadiyen sol kaşının üstüne düşen bir tara bir ufak demet kumral saçı vardı. Ne tuhaf, bu hali yengesine benziyordu. Şefik Bey’in hanımının

120 Musavver: Tasvir eden, betimleyen.

da bu bir tara saçı daima gözünün üstüne düşüyordu. İkisi de bu saçı kaldırıp düzeltiyorlardı. Fakat ikisinde de ayrı ayrı birer tavır vardı. Asım kendini aldatmak istemeyerek, “Şüphesiz Salime’yi kıskanıyorum!” diye düşündü. Vakıa bir şey yok; bir aşk değil ancak bir cins gayreti. “Herhalde âşık değilim! Lakin yine istemiyorum.” Sonra, bir müddet düşünüp, “Neme lazım,” dedi. “Bir defa sabah olsa buradan çıkar giderdim, bir daha da uğramam!” Soyundu, yatağa girdi ve biraz da yatakta sigarasını içti ve değirmeni düşündü. Fahriye, değirmenin ona verilmcsinc taraftardı. Fakat şimdi Asım hiçbir şey açamıyordu, bu defa da Canip Bey ortaya çıkıyor. Asım bu maceranın nereye varacağını farkında değildi. Sonra büyük halasının gelinini, kızını düşündü. Mumu söndürmüş, yatağına girmişti. Ne münasebetle olduğunu bilmeyerek Sarayköy’de tanıdığı Yahudi bir bakkal hatırına geldi. Bira, ona baş ağrısı vermişti. Bu gecesinden hiç memnun değildi. Hayatın ne kadar fena zamanları var. “Bari şu oda sıcak olsaydı, şimdi bir soba olsa... Kendi kendine oturup sabaha kadar sigara içmek vardı,” diye düşündüğü halde bir müddet sonra uyumuştı. Galiba evde bu dakikada uyuyan yalnız Asım’dı. Salime uyuyamıyordu. Yarı çıplak, sobanın karşısına oturmuş gâh ağlıyor gâh ateşleri karıştırıyordu. Oda son derece sıcak olmasına rağmen üşüyordu.

Acaba babası bu mülazım hikâyesini nereden öğrenmişti? Demek bu bir şeydi. Bir iki defa insan birbirine bakarsa bundan böyle bir hikâye çıkıyordu. Ancak bunu zaten kimse bilmiyordu. Birdenbire aklında bir şimşek çaktı. “Sakın bunu babama Toksi söylemiş olmasın?..” dedi ve babasıyla Toksi arasında kendi gıyabında bir muhavere geçebilmiş olması ihtimali onu hayrete düşürdü. Ve biraz düşündükten sonra buna katiyen karar verdi. Demek Toksi ile babası arasında şimdiye kadar onun vâkıf olamadığı gizli gizli bir münasebet, bir samimiyyet vardı. O vakte kadar görüp de ehemmiyet vermediği şeyler zihninde birdenbire mana peyda etmeye başladı. Oturduğu sandalyenin üzerinde doğrulmuş, gözlerini duvarın bir

noktasına dikmiş, hareketsiz hatta gözlerini bile kapamaya-
rak öyle düşünüyor, ufacık saç demeti gözünün üstüne düş-
müş, onu bile kaldırmıyordu. Toksi Salime'ye mütemadiyen
iffetinden bahsettiği halde babasıyla mahremdi. Tekmil kanı
sanki kalbine toplanmış gibiydi. Hayatta bu, ona yepyeni
bir vaka idi. Ne yapmalı? Bu münasebet... devam eder mi?
Devam ederse ne olur? Bu evde onun mevkii ne oluyordu
âdetâ... Ne yapmalı?... Salime babasıyla Toksi'den ayrılmış
gibiydi ve onlardan ayrılınca dünyada hiç samimi tanıdığı
sanki yokmuş gibi kendini büyük bir yoksuzluk, bir öksüzlük
içinde hissetti. Kime gidip dertlerini söyleyebilirdi?

Ateşten bir el dokunmayarak vücudunun üstünde gezdiri-
liyordu. Onun sıcaklığını gâh omuzlarında gâh bacaklarında
hissediyordu. Ve Toksi'nin babasına yakın oluşu ona şimdi
tahammül olunmaz bir hal gibi geliyordu.

Sonra bir aralık bu münasebetin adi bir hafiyelikten ibaret
olabileceğini, babasıyla Toksi arasında gayrimeşru bir muna-
sebetin bir hayalden ibaret olması ihtimali de fikrini karıştır-
dı. Öyle ya, Toksi fitnelik edebilir, gidip babasına Salime'nin
bu zabiti sevdiğini söyleyebilir. Bundan hemen fena bir mana
çıkarmaya ne lüzum vardı? Lakin bunu düşünmekle beraber
içinde bir diğer ses, bir ikinci mevcudiyet, "Hayır!" diyordu.
"Toksi babanın metresi, senin gayrimeşru üvey anandır."

Artık düşündükçe bunalıyor, şaşırıyordu. "Bayılacağım!"
diye söyleniyor ve oturduğu yerde dimdik hep aynı şeyle-
ri tekrar tekrar düşünerek kalıyordu. Babasını görecektir gözü
yoktu. Onun karşısına bir daha çıkmayacak, ona bir şey söy-
lemeyecekti. Onu görmeye tahammül edemeyecekti. Yalnız
babası değil, şimdi Asım için de öyle düşünüyordu. Asım da
iğrenç bir şeydi. Nedir sanki?.. Onu büyükanasının evinde
gördüğü ilk zamanlarda da aynı fikirde olduğunu zannedi-
yordu. İlk günü onun hakkında ne düşündüyse bugün de o...
Sonra, Asım'ın ne kabahati olduğunu düşündü. Asım ona ne
yapmıştı? Hiç... Ancak halinde öyle bir şey var ki... Kendi

kendine de tarif edemiyordu. Herhalde Asım da bir sağlam ayakkabı değil, kim bilir ne gibi gizli tabiatları vardır ve kendi ruhunu tahlil edemiyordu. Asım’a karşı büyük bir meyelan hissediyordu denilemez ancak lakayt da değildi ve onun bu geceki mahcubiyetini gördüğünü affedemiyordu. Kalbinde başlıca ukde buydu.

Salime bu gece hayatın en ağır dakikalarını yaşıyordu. Babasının Toksi ile münasebetini bir türlü aklına sığdıramıyordu. Denilebilirdi ki, babasının bir kadınla münasebeti olabileceğini hiç düşünmemişti. Fakat bugün bu kadın kendini gösteriyor, hem de evin içinde kendi yanında. İhtimal her gece babası onu ziyaret ediyor yahut o babasının odasına gidiyordu. Toksi şimdi sevgilisini elinden almış bir rakibe gibi görünüyordu. Salime, babasını sevmezdi, dünyada ancak ölüleri seviyordu. Anasına muhabbeti vardı. Fakat bugün babasını da çıldırasıya kıskanıyor ve diğer taraftan da onun için kalbinde derin bir nefret hissediyordu. Salime kendi kalbine doğan elemeleri layığı vech üzre¹²¹ tahlil edemeyerek bir hayli zaman uykusuz kaldıktan sonra nihayet üstünde oturduğu koltukta uyuyakaldı.

Asım’la Salime odalarında böyle ızdırap içinde kıvranırlarken Canip Bey odasında, soyunmuş, ayakta Toksi ile konuşuyordu. Toksi ona darılıyordu.

“Bir daha sana bir şey söylemeyeceğim... Ben şimdi Salime’nin yüzüne nasıl bakarım?”

“Ne o be? Salime mi bana karışacak ben mi ona? Sen neden korkuyorsun?”

Toksi cevap vermiyor, biraz düşünüyor, sonra tekrar başlayarak, “Aslı yok bir şey,” diyordu. “Yabancı adam yanında... İnsan kızına böyle der mi?”

Canip Bey karyolanın kenarına oturup çoraplarını çıkarırken, “Yabancı adam,” dedi. “Onun da aklından bir şey ge-

121 Layığı vech üzere: Gerekliği gibi.

çiyorsa o da anlasın. Anamın evini ben bilirim, kadın kendi yapamazsa başkalarına delalet eder. Görmedin mi? Birbirine nasıl böyle!.. Ben ona yapacaktım!.. Ne ise, bereket versin temiz tarafıma rast geldi.”

Toksi beğenmeyerek dudaklarını büktü. Canip Bey o zamana kadar elinde muti bir alet iken, o gece birdenbire isyan etmişti. Toksi evvelce bunu tahmin edemediğine müteessif... Teselliye muhtaç! Ne odasına girebiliyor ne de dargınlığını bozup Canip Bey’e sokuluyor... Canip Bey de onu yanına davet edemiyordu.

Toksi babayı, kızı idare edebileceğini düşünürken hesabı bozulmuştu. Şimdi ne yapacağına bir karar veremiyordu. Babasıyla bir olup Salime’yi ezmek vardı. Bu yapılabilirdi. Burasını bırakıp gitmek hiç işine gelmiyordu. Eğer Salime farkına varmazsa yine eski hayat devam edebilirdi. Eğer talih yardım ederse, Salime ona karşı muamelesini değiştirmezse bir daha Canip Bey’e bir şey söylemeyeceğine içinden yemin ediyordu.

Karyolanın ucunda ayakta durdu, durdu ve düşündüğü şeylerin içinden çıkamayarak, “Çok fena!” dedi. Canip Bey zaten sıkılıyordu. Onun “çok fena” deyip çıkıp odasına gitmeye hazırlandığını görerek büsbütün hiddetlendi. Olduğu yerde birdenbire doğrularak, “Ne fena be,” dedi. “Söyledim işte. Bu evde benim kâhyam yok. Kimin işine gelmiyorsa defolur gider. Ben kimseden ders almam... Sen de!”

Biraz sustuktan sonra, aynı seda ile devam ederek, “Ben sana, Salime kimi seviyor, diye sordum mu? Sen gelip kendin söyledin. Yalansa cezasını sen çekersin, sahih ise ne korkuyorsun? Babasından gizli bir şey yapamayacağını o da anlasın...”

Toksi de hiddetlenerek biraz sertçe bir tavırla, “Bir kız,” dedi, “bir delikanlıya bakarsa onu seviyor demek olur? Ben sana ne dedim? ‘Zabit Salime’nin hoşuna gidiyor,’ dedim. Bunu yüzüne söylemek olur?”

Biraz daha sıkıştırılırsa Toksi de ağlayacaktı. Canip Bey biraz kendini toplayarak, “Canım,” dedi, “sen de bunu uzun ettin, Salime onun farkına bile varmadı.”

“Siz öyle sanıyorsunuz? Odasına giderken bana ‘kalinikta’¹²² demedi.”

“Demediye demedi, ne yapalım? Kıyamet kopmaz ya! Sana darılırsa sen de ona darılırsın. Haydi sen de kendine bunları dert etme...”

Karyolanın kenarından uzanıp Toksi’nin elini tutmak istedi. Toksi geri çekilerek, “Bırak,” dedi. “Bana çok gelir... Çok fena!”

Canip Bey sokularak, “Ulan ne fena? Ha? Söylesene... Ne fena? Senin söylediğini Salime’ye söyledim değil mi? İşte bu... Söyledim. Ne olacak? Kıyamet mi kopacak? Hele ne haddine Salime sana ağzını açıp bir şey söylesin?... Sen onun için düşünüyorsan hiç merak etme... Ben her şeyi bilirim, idare ederim, sen hiç merak etme... (Toksi’nin saçlarını okşayarak) Sen hiç merak etme...”

Toksi’nin üstü başı yağ kokuyor ve bu ağır koku burnuna geldikçe Canip Bey ateşleniyordu. Onun, babasından kalma hissî dalaletleri vardı. En olmayacak şeyler onu tahrik ediyordu. Bu akşam Toksi’yi odasına bırakmaya bir türlü razı olamıyordu. Bunun için, iktiza¹²³ ederse, Salime’yi de feda edebilirdi. Ortada henüz belli bir şey yokken Toksi de Canip Bey’i kırmak istemiyordu. Yavaş yavaş gönlü yumuşuyordu.

Sabaha karşı Salime başı koltuk üstünde bir yana çarpılmış uyurken, Toksi, kısa bir gömlekle, esvapları kolunda, saçları perişan, parmaklarının ucuna basarak Canip Bey’in odasından çıktı, yukarı katta kendi tavan arasına gitti.

Birkaç saat sonra avcı arkadaşlarından biri Canip Bey’i alıp götürmeye gelmişti. Uykusuz ve yorgun olmasına rağmen

¹²² Kalinikta (Yun.): İyi geceler.

¹²³ İktiza: Gerektirme.

men, Asım ile, kızı ile yüz yüze gelmeye tahammül edemeyecekti. Silahlarını, köpeklerini alarak çekildi gitti.

Rutubetli, ıslak, gamkîn bir gündü. Asım kalbinde Salime'ye karşı derin bir iştîyak ile uyandı. Yattığı yerden dışarıya kırlara baktı, bütün panjurlar kapalı, yalnız ayak ucunda bir panjurun bir kanadı kaldırılmıştı. “Ne fena bir hava,” diye düşündü. Her yer yosun, böyle devam ederse insanlar küflenirler. Sonra saatin kaç olduğunu merak etti ve geç kalmak korkusuyla üşüyerek acele acele giyindi, dışarı çıktı. Sanki bütün köşk uykuda idi. Hiçbir ses işitilmiyordu. Tekrar odaya gelip bir cigara yaktı. Buradan kırlar görünüyordu. Uzakta Halkalı taraflarında birkaç ev duman içinde kayboluyor ve yakında bir köşkün siyah perdeli penceresinde ince yağmur ipliklerinin uzandığı belli oluyordu.

Kendi kendine, “Bugün nereye gideyim?” diye sordu. Mühim hiçbir işi yoktu. Avukata gidip eve bir müşteri çıkıp çıkmadığını anlamak vardı. “Ondan sonra?” diye soruyordu. Halasına gidebilirdi? Yahut Şefik Bey'e? Acaba hangisini tercih etmeli? Tekrar Salime hatırına geldi. “Aksi şeytan!” diye düşündü. “Burada her yerden rahat olabilirdim. Fakat şimdi Salime'nin beni göreceğ gözü yoktur.” Sonra sessizce çıkıp gitmeyi düşündü. Fakat acaba pek nezaketsizlik mi olacak? Fakat Salime uyansa o Asım'a bakarken müteazzi¹²⁴ olacak, Asım ona baktıkça... Kıskanacaktı!.. Evet içinden kıskançlık geliyordu. Yani, niçin bu azap; elbette çıkıp gitmek daha hayırlı...

Cigarasını söndürdü. Bir şeyi unutup unutmadığını anlamak için odanın içine bir göz gezdirdi. Sonra yavaşça kapıyı açıp çıktı. Ev aynı derin sükût içindeydi. Merdivenleri indi. Kapıya doğru giderken birdenbire yemek odasının kapısı açılınca sanki bir kabahat işlerken tutulmuş gibi şaşırdı. Toksi elinde bir sepet, sobaya odun getirmiş dönüyordu.

“Ben sizi uyuyorsunuz sandım...” dedi.

124 Müteazzi: Eza, acı duymuş.

Toksi kapıyı iterek, “Buyurun,” dedi, “küçük hanım da kalktı, şimdi gelir...”

“Ben gideyim diyordum.”

“Gidersiniz... Biraz süt içiniz... Bizim sütlerimiz güzeldir.”

Asım odaya girdi. Soba yanmıştı. Oda sıcak, biraz ısınmak için sokuldu ve kendi kendine memnun oldu. “Ne olursa olsun Salime’yi biraz daha görürüm,” diye düşünüyordu.

Salime ortalık aydınlanırken kanepenin üstünde uyanmış, uşumuştu. Ateş sönmüş, birdenbire gece hatırına gelerek kalbinde derin bir sıkıntı, bir azap hissetmişti. “Ölsem ne kadar iyiydi,” diye aklından geçti. Sonra küçük masa üstünde duran saate baktı. Vakit henüz erkendi. Aşağıdan ayak sesleri, iki erkeğin konuştuğu duyuluyordu, babasının gitmek üzere olduğunu anladı, büyük paltosunu arkasına alarak tekrar koltuğun üstüne bürüldü.

Dünyada ne kadar bedbaht olmak kabilse o kadar bedbaht, o kadar biçareydi. Kendini hayatta yalnız bulmak kadar onu öldüren yoktu. Etraf hep yabancı. O laubali, o münasebetsiz hallerine rağmen babası olsun elinden gitmeseydi. “Ne oldu, nasıl oldu da babası elden gitti?” diye düşünüyordu. Babası çoktan onu aldatıyormuş. O, bütün sevmediği hallerine, tavırlarına rağmen babasını çok temiz görüyordu; onun da bazı ihtiyaçları olduğunu, bazı kadınlarla ülfeti olabileceğini nedense düşünmemişti. Hiç olmazsa bu kadın Toksi olmasaydı... Çaresizlik içinde, nefesini tutan, onu öldüren bir azap içinde kıvranıyordu. Buradan kaçmak istiyordu. Lakin yegâne iltica edebileceği yer nihayet büyükannesinin eviydi. Onun kapılarını yarı kapalı görüyordu. O hususta babasının da hakkı vardı. Büyükanası da malul bir kadındı. Onda da azgın iptilalar yaşamıştı. Salime bilmediği, tarif edemediği bu şeyleri zihninde yaşıtıyordu, hissediyordu. Sonra Asım hatırına geldi? “Acaba uyandı mı?” diye düşündü. Bugün onun karşısına tekrar çıkacak kuvveti yoktu. Rahatsızlığı bahane

edip odada kalsa. O zaman da Toksi ile bir evde yalnız bulunacaktı. Akşama babası da büsbütün vaziyeti tahammül olunmaz bir hal alacaktı. Hiç olmazsa Asım'la görüşmek ehvendi. Kalkıp aşağı inmek ehven olacak. Buna karar verdiği halde olduğu yerden kıınıldanamıyordu. Sanki yerinden kalksa bütün aynalar, dolaplar devrilecek, bütün oda çökecek, bütün ev yerinden kopup bir uçuruma yuvarlanacakmış gibi garip bir endişe, bir korku içinde paltosuna bürünmüş oturuyor, bir taraftan da birisi gelip kapıyı vuracak diye içinde bir elem, bir heyecan hissediyordu. Bir aralık dışarıda bir ayak sesi işitir gibi oldu ve Toksi onu uyandırmaya geliyor zannetti. Ona bu halde görünmek istemedi. Yerinden fırladı. Aynanın önüne gitti, rengi çok bozuktu, zaten hava kapalı, kasvetli, oda loş, Salime'nin saçları perişan, gözlerinin altı sanki çürümüş gibi gölgelenmişti. Yüzünü yıkadı, giyindi. Toksi'yi görünce ne diyeceğini düşünüyordu. "Asım Bey kalktı mı? Sen sütünü hazırladın mı?" diye sorsa ve misafirle meşgul görünse... O zaman da belki babasına "Asım'ı seviyor!" diye fitleyecekti... "Müstağni bir tavırla sorsam..." diye düşünüyor, bir karar veremiyordu. Kapıdan çıktı, ev sessiz. Babası gitmiş olacak. Doğru yemek odasına indi, Toksi masayı düzeltiyordu. Âdeti olduğu üzere başıyla hafifçe selamladı. Salime de yavaş bir sesle, "Misafir kalkmadı mı?" diye sordu.

"Kalkmadı."

Pencerenin önünde ayakta durdu. Gözlerini ovuşturdu. Dışarıda ince yağmur duman gibi bütün etrafı, bütün bahçeleri ve evleri kaplamıştı. Her şey ıslak, yaprakların ucundan birer damla sallanıyordu. "Asım acaba ne zaman kalkar?" diye kendi kendine düşündü. Uzun müddet burada Toksi ile kalmak istemiyordu. Lakin ilk temasta kendini güzel idare ettiğine memnun oldu. Hemen her zamanki tabii tavırlarına yakın bir tavır takınmıştı. Her zaman olduğu gibi selam almıştı. Sesi biraz zayıf, biraz müteredditti ancak bu da fark olunur bir şey değil. Ancak burada yalnız kalmak yine istemiyordu. Biraz daha bekledi. Çay takımlarını düzeltti. Toksi

iş görüyor, içeri girip dışarı çıkıyor, akşamdan kalmış şeyleri topluyordu ve halinde bir fevkaladelik yoktu. Bu da biraz Salime’yi serinletti. Kalbi tekrar ısınır gibi oldu; demek bu evde kalabilirdi. Bir yere kaçmaya hacet yok, bir kısmeti çıkınca-ya kadar burada kalmak... Onu fevkalade memnun ediyordu. Burası el evleri gibi değildi. Yalnız, içinde bir ukde: Acaba akşama babası gelince ne olacak? Fırsat müsait olsa da ona sorsa, komşu evdeki zabıt için ne biliyorsa söylesin ve babasının suratına vurmak istiyordu ki, onu aşüfte bir kız gibi telakki etmekte büyük bir hatası vardır. Bu izzetinefis için büyük bir teselli olacaktı.

Kendisine bir iş bulmak, biraz meşgul olmak için odanın içinde dolaştı. Sonra bir aralık bir şey bulamayarak yukarı odasına çıktı. O odasındaiken Asım inmişti. Salime tekrar odaya geldiği vakit Asım’ı sobanın önünde ayakta ısınırken gördü. İkisi de iyi bir gece geçirmemişlerdi. Bununla beraber ikisi de birbirini görünce dudaklarında tatlı bir tebessüm dalgalandı.

Salime’nin dudağının ucunda yine o gölge peyda oldu. Asım bunu, yalnız bu noktayı görünce itidalini biraz kaybediyor, bir garip heyecana kendini kaptırıyordu.

Salime “Nasıl uyudunuz?” diye sordu. “Siz yerinizi yadırgar mısınız?”

“Hayır, iyi uyudum. Daha da uyuyabilirdim fakat bilmem neden erken uyanmışım, bir kere de uyanınca artık tekrar uyuyamıyorum. Ancak uykumu da almışım... Siz nasılsınız?”

“Ben,” dedi, “bu geceyi doğrusu pek fena geçirdim. Bilmem neden, vücudumda bir hararet mi vardı, midemden mi muzdariptim, ne oldu? Ben zaten bazı geceler hep böyle ızdırap hissediyorum,” diye cevap verdi.

İkisi de sobanın başında hem ısınıyor hem de konuşuyorlardı. Asım onun fena olduğunu pek güzel hissediyordu ve

bu şüphesiz akşamki vakanın tesiriydi. Asım Salime'nin ne kadar müşkül mevkide olduğunu bilmiyordu. Sevdığı birisi olduğunu öğrenmişti. Kendini ondan uzaklaşmış görüyordu ve kendi kendine "Bu da yarın evlenir, kurtulur," diye düşünüyordu. Salime ise onu bu sabah kendine daha yakın görüyordu. Birkaç defa düşündüğü bir fikir yine süratle zihninden geçti, "Asım beni alsa..." Ve güya Asım onun bu fikrine vâkıf olmuş, ona elini uzatacak, bileğinden yakalayacakmış gibi geldi; yüzünün kızardığını hissetti ve kendini bir adım geri çekti. O esnada Asım bir şeyi sormuştu. Ona cevap veriyordu, birdenbire gözlerini yere indirdi.

Salime'nin bir derdi de kendini ona anlatmaktı, babasının yanlış fikrinin ona geçtiğini istemiyordu. Vakıa birini seviyorsa seiyor... Ne olacak?... O kadar korkusu da yoktu fakat niçin? Niçin sevmediği halde, bir günahı olmadığı halde Asım ona karşı böyle bir zan besleyerek ayrılсын? Biliyordu ki Asım bir daha buraya ayak basmamak için elinden ne gelirse hepsini yapacaktı! Burada onun fena halde sıkıldığını biliyordu. Babası o kadar soğuk şeyler yapmıştı ki... Lakin ne yapmalı? Yarabbi, bu babası onun bütün işlerini bozacak! Bu gidiş ona benziyordu. Asım gelmezse ne olacak? Bir şey olmaz ama olsa daha iyi değil mi?

Masaya oturmuşlardı. Salime dalıp dalıp gidiyordu. Sözleri kaybediyor. Şimdi yorgunluktan veyahut uykusuzluktan ona böyle dalgın bir hal gelmişti. Biraz sonra Asım bırakıp gidince, o evde tekrar yalnız kalacaktı. Tekrar bu Toksi ile görüşmek, tekrar babasıyla konuşmak lazım geliyordu.

Asım'la ilk görüştüğü dakikalarda biraz açılmış, biraz dertlerini unutmuş gibiyken, şimdi tekrar o dalgın, o gamkîn halin üzerine çöktüğünü, gittikçe her şeyin karardığını, bozulduğunu hissediyor ve büyük bir yeis gözlerini dumanlatıyordu. Sütünü içmemişti. Asım onun düşünceli olduğuna dikkat ederek, "Siz süt içmiyorsunuz..." dedi.

“İçmiyorum! Bilmem, istemiyorum. Bazen böyle oluyorum,” diye cevap verdi.

“Üşümüş olmayasınız?”

“Bilmem,” dedi.

Asım bir vesile bulup da onu teselli etmek istiyor, derdinin ne olduğunu pek güzel hissediyordu. Ancak izzetinefsini kırmayacak bir şey bulmak lazımdı. Ne demeli? Nasıl demeli?

“Ben de bazen böyle olurum,” dedi. “İnsanın bazen rahat uyku uyuyamadığı vakitler oluyor. Sebebini keşfedemediği halde nedense uyku gelmiyor, ihtimal mideden. Sonra ertesi gün bir neşesizlik, hassaten bende bir bedbinlik,¹²⁵ bir keder, sanki dünya yıkılıyor da ben de altında kalıyorum. Hiçbir tarafta bir aydınlık, bir teselli yok. İtiraf ederim ki bu hal çoğalsa insanın başına bir felaket de çıkaracak. Lakin bende bu nihayet on iki on beş saatten fazla sürmez. Kederlerim gözümde büyür. Birisi halimi sorsa yahut teselli için bana bir şey söyleyecek olsa derhal müteessir olurum. Ancak ne var ki kendimi çabuk topluyorum. Şimdi bugün siz de malhuzun duruyorsunuz. Eğer aldanmıyorsam her şeyi bozuk, her şeyi karanlık görüyorsunuz. Eminim ki bu hep uykusuzluğun neticesidir. Şimdi biraz serin hava olsa yahut birkaç saat rahat uyuyabilseniz bu halden eser kalmaz.”

Salime “Evet...” diye kısaca bir cevap verdi. Sonra gözlemini masanın üstünden ayırmayarak ilave etti. “Ben,” dedi, “o kadar tez müteessir olmam ancak...”

İkmal etmedi. Asım sözü deşip deşmemekte bir lahza tereddüt etti. Acaba o kadar samimi mi idiler? Sözü açsa Salime bundan memnun olacak mı? Kendi dertlerini söyleyecek miydi? Yoksa onun hayatına bu kadar nüfuz etmeye salahiyeti yok muydu? Sonra sözü açmaktan korktu. Bir müddet

125 Bedbinlik: Karamsarlık.

sükût oldu. Ses çıkarmadılar. Asım sigarasını söndürerek saate baktı, “Ben de geç kalıyorum, sizden müsaade isteyecektim,” dedi.

“Niçin? Erken değil mi? Öğle yemeğini beraber yeriz, sonra gidersiniz!..”

“Yok, izin verirsiniz şimdi gideyim, zaten işim de var. Geç bile kaldım.”

Asım, Salime’nin yalnız kalmaya ihtiyacı olduğunu zannediyor, o da Asım’ın bu fikirde bulunduğunu ve hatta akşam işittiği sözlerden kendisinin birini sevdiğini zannetmekte olduğunu hissediyor ve Asım’ın kaldığını istiyordu. Lakin bunu nasıl temin edeceğini bilmiyordu. Açıkça “Eğer işiniz yoksa kalınız, yalnız kalmak değil bilakis konuşmaya ihtiyacım var,” demeye cesaret edemiyordu. Sonra babasının avdeti de onu düşündürüyordu. Babası Asım’a öyle bir muamele etmiş idi ki bir daha artık onda avdete imkân bırakmamıştı. Bu sebeple, kapı önünde birbirine veda ederlerken Salime “Akşama bize gelmez misiniz?” demedi.

“Bir daha sizi ne vakit göreceğiz?” diye sordu.

Asım biraz şaşırarak, “Bilmem,” dedi. “Yalıya gelir misiniz? Yalıya gelerseniz orada görüşürdük...”

“Siz yalıya her vakit uğramıyorsunuz ki...”

“Ben sizin ne zaman gideceğinizi bilsem uğrardım.”

“Ben de sizin ne vakit orada bulunacağınızı bilsem...” dedi. Bu sözlerini Toksi’nin işitip babasına nakletmesinden korkarak biraz sesini alçalttı ve hemen tabii bir hal ile dönüp arkasına baktı.

Asım kalbinin şiddetle çırpındığını hissediyor ve sesi titrer gibi çıkıyordu.

“Ben,” dedi, “pazardan sonra her akşam uğrarım.”

Salime yüzünü saklamak ister gibi başını çevirerek ve kızarak, “Bilmem,” dedi. “Bakalım eğer olursa ben de pazar günü gelirim.”

İkisi de büyük bir heyecan içinde ayrıldılar. Sahne birdenbire bir ilanıaşk kadar heyecanlı olmuştu. Asım istasyona kadar gözleri dumanlı, hayalinde Salime’nin gölgelenen dudağı, parlak gözleri, onu bir bulut içinde görerek gitti.

Asım o gece geç vakte kadar hep Salime’yi düşündü. Nasıl oldu da birdenbire aralarında bu ateş parlamış bulunuyordu, birbirine söz vermişlerdi. Görünüyordu ki ilk değil ise bile ikinci mülakatları bir aşk sahnesi olacaktı. Asım bu meselede kendini nasıl sevkitaabının¹²⁶ elinde iradesiz görüyorsa Salime’yi de aynı suretle bî-irade tasavvur ediyordu. Acaba buna cereyan vermeli mi? Söz verdiği için herhalde pazar günü yalıya gidecekti. “Salime’nin âşığı olmaktansa onun dert ortağı olsam...” diye düşünüyordu. Fakat bu dert ortaklığının ateşlenip alevin saçağı sarmayacağını kim temin edecek?.. Salime’nin dudaklarının ucu o kadar latif gölgeleniyor ki ve ufacık vücudu o kadar mütenasip, o kadar kadın vücudu ki...

Asım izdivaç etmeyi hatırlından geçirmiyordu. Neyle izdivaç edecek?.. Ancak kendine hâkim olabileceğine de emin değildi; şimdiye kadar gördüğü tecrübe, ona, hayata hâkimiyeti hakkında emniyetli fikirler verebilecek mahiyette değildi. Nerede hatırlarsa kendini daima vakayii iki kolu arasında sürüklenmiş gitmiş olarak buluyordu. Kim bilir, talih neler istiyor, neler hazırlıyor? Salime’den kaçmak lüzumuna kani idi. Bu münasebeti ne Canip Bey, ihtimal ne halası ne validesi münasip göreceklerdi. “Neticesizliğe mahkûm bir münasebeti besleyip büyütmede ne mana var?..” diye düşünüyor fakat buna rağmen pazar gününü heyecan içinde bekliyordu.

Bereket versin ki Salime sözünde duramadı. Pazar günü gelmedi. Söz verdiği halde acaba niçin gelmemişti? Kalbinde

126 Sevkitaabii: İçgüdü.

bir şey kırıldığını hissediyor ve Salime'ye darılıyordu. Şimdi güya ona sahip olmuş gibiydi. Bu dargınlığa rağmen pazartesi günü, salı günü ve arka arkaya tam dört gece yalıya gitti.

“Belki yarın gelir,” diyordu. Fakat hayır... Salime gelmedi. Asım onu bir daha görünce ne diyeceğini düşünüyordu. Ona dargınlığını hiç belli etmeyecek, hiçbir şey söylemeyecekti; gelip gelmemesinin ehemmiyeti olmadığını anlatacaktı.

   dört gün zihnen hep bununla meşgul oldu. Fakat    dört gün geçip Salime görünmeyince onun da harareti sanki soğudu. Kendi kendine hayret etmeye başladı.    dört gün içinde bütün renk ve kuvvetlerini kaybediyordu.    dört gün görmeyince “Unuttum!” diye kendi kendine gülüyordu.

Bu hafta onu avunduran şeylerden biri de Fıtnat Halasının evi olmuştu. Salime'nin geleceğinden ümidini kestikten sonra üst üste    gece oraya gitmişti. Ferruh Bey'le dostlukları ilerliyordu. Bu    dört gece içinde senelerden beri birbirini tanımiş, dost olmuş adamlara benziyorlardı. Ferruh Bey ona politikadan bahsediyordu. Asım'ın o zamana kadar meşgul olmadığı, düşünmediği şeyler... Ferruh Bey'le sanki onun gözünün önünde perdeler düşüyordu. Ferruh Bey onu bir başka âleme sürüklüyordu.

Tuhaftır, bu temiz, bu sarışın, bu dolgun vücutlu adam da politikacılık âleminde, harareтли, âdeta derin bir iptila içindeydi. Haric  manzarası dahili heyecanından ne kadar uzak...

Ferruh Bey'le evvela avukatın evinde tanışmışlardı. Onları avukat birbirine takdim etmişti. Hemen o gün Ferruh Bey Asım'ı beraber alıp küçük halasına götürmüştü. Burası,  iftecevizler'de, geniş bir bağ içinde, muntazam, mefruř¹²⁷ bir daireydi. Harem, selamlık, aşçılar, uşaklarıyla bu daire Asım'ın hemen ilk defa tanıdığı bir  lemdi. Her yer döşenmişti. Bir tarafta kırılmış, bir ayağı iğreti takılmış bir masaya, bozulmuş bir koltuğa tesadüf olunmuyordu. Böyle hırdavat

127 Mefruş: D şeli.

belki ancak kızların ve uşakların odalarına atılmıştı. Ağır perdeler örtülmüş, büyük salonlar, masaları, avizeleriyle sessiz duruyordu. Yerlere yumuşak halılar döşenmişti.

Ferruh Bey'in iş odası selamlıktaydı. Ufak bir yazı masası bir köşeye dayanmış duruyor, geniş kadife koltuklar, cigara iskemleleri büyükçe odanın iki köşesinde toplanıyor, bir sohbet köşeciği vücuda getiriyordu. Belli idi ki burası yazı odası olmaktan ziyade lakırdı odasıydı. Burası Ferruh Bey'in kahvehanesiydi. Bazı gece burada Ferruh Bey'in dört beş arkadaşı toplanıyor, bazen Cevat Bey, köşk komşularından birkaç efendi, konağın eski azatlılarından birinin oğlu ve İstanbul'un maruf kumarbazlarından olan Fethi toplanıp kumar oynuyorlardı. Ferruh Bey onlara iştirak etmez, yalnız seyrederdi. Kendi arkadaşları geldiği vakit ise bütün söz politikaya dairdi.

Ferruh Bey takriben otuz beş yaşlarında, semiz vücutlu, beyaz tenli, orta vücutlu, sarışın, büyükçe fesi, temiz pardösüsü, uzunca yumuşak fesi, tombul beyaz elleri, ekseriya sarılmış ince şemsiyesi ile Babîâli memuru tipi idi ve âmedi hulefasından¹²⁸ İsmail Saffeti Efendi isminde bir efendinin oğluydu. Çocukluğu Langa bostanları karşısında cadde yüzünde iki katlı, geniş bir konakta geçmişti. Pek küçük yaşlarında hastalıklı büyümüşü. On beş on altı yaşlarına kadar zayıf, çelimsiz olarak büyümüşü. Hayatı, kapıları büyük perdelerle örtülü, baharın sıcak günlerine kadar havası çini sobalarla ılık, ince hasır üzerine büyük halılarla döşenmiş, yumuşak pamuk minderli odalarda geçmişti. Çocukluğunda kendisine pamuklular, zıbınlar giydirmişlerdi. Büyük validesi vefat edinceye kadar "Ümmü sübyan" muskasını boynundan çıkarmamıştı. Şimdi de yaz ortasına kadar üst üste kalın yün fanilalar giyer, vapur kamarasının kapısı biraz fazla açık kalsa hemen nezle olur. Bir defa nezle olunca günlerce evden çıkamaz. Hatta bazen yatakta kalırdı.

128 Bâbîâli'den (başbakanlıktan) padişaha ya da yabancı devletlere gönderilen yazışmaları yöneten birimin kâtipleri.

Ferruh Bey mahalle mektebini bitirdi, Aksaray'daki "Ravza-i Marifet" mektebine devama başladı. Her sabah lalasıyla evden çıkar, kitaplarıyla sefertası lalasının elinde mektebe gider. Hava bozuk olursa arabaya biner, akşamüstü de yine bu tertiple dönerdi. Ferruh Bey'in sabahleyin başında biraz ateşi olsa öğleyin lalasını mektebe gönderip çocuğu yoklatırlardı. Ferruh Bey sınıflarında hep birinci çıkmıştı. Çörekotunu, üzerlik tohumunu cebinden eksik etmezler ve nazar değmesin diye iki gecede bir kendisini tütsülerlerdi. Ferruh Bey rüştiyeyi¹²⁹ itmam ettikten sonra Mekteb-i Mülkiye'ye girdi. Yedi sene hayat aynı tavırdaki, aynı bataetle¹³⁰ yürüdü. Nihayet Ferruh Bey mektepten çıktı ve kaleme devama başladı. Maaşının azlığına çokluğuna bakılmamıştı. Mevkiinin şerefli, ehemmiyetli olmasına dikkat olunuyordu. Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi'ne mülazım oldu. Babası ve büyükanası ölmüşlerdi. Kendi validesi de daha evvel vefat etmişti. Bir ihtiyar halası vardı. Babasının büyükanasının eski dostları yardım ettiler. Şûrâ-yı Devlet'e yüz altmış üç kuruş maaşla چراغ buyuruldu.

Ferruh Bey bu vücudu, bu kıyafeti, o beyaz yumuşak elleri muntazam tesvit¹³¹ ve tebyiz¹³² yapan ve kalemi kendine mahsus tarif olunmaz geniş temennasıyla, hizmetine başladığı odanın adamı idi. Bütün kalem ihtiyarları onu beğendiler. Bütün aza hatta başmuavin onu takdir ettiler. Herkes ilerisinin açık olduğunu söylüyordu. Kaleme henüz altı ay kadar devam etmemiş idi ki halası ona görücü gezmeye başladı. Ferruh Bey artık selamlıkta misafir kabul edebiliyor, yaşlı başlı efendiler ona ziyarete geliyorlardı. Fakat babasıyla büyük validesinin vefatı bu ailenin yaşayışını hayli darlaştırmış idi. Şimdi Langa'daki konağı çeviren, halanın kocasından kalan maaş idi. Fakat günün birinde bu da kesilecek olursa...

129 Rüştiye: Ortaokul.

130 Bataet: Ağırılık, yavaşlık.

131 Tesvit: Müsvedde, taslak yazma.

132 Tebyiz: Temize çekme.

Ferruh Bey evlenmek, hem de zengin bir yere içgüveyi girmek istiyordu. Tamam bir sene aradıktan, görücü gezdikten sonra nihayet Enver Bey'in kızına söz kesilmiş, üç dört ay sonra düğün yapmış idi. Enver Bey, halayı Langa'da yalnız bırakıp Çiftecevizler'e nakletmişti. Güveyi beyi kaynanası ilk görüşte beğenmişlerdi. Yalnız, gelin hanım ondan pek memnun değil gibiydi. Vakıa şikâyet edecek bir şey bulamıyor ve kocasına hemen hâkim olmuş bulunuyordu. Ferruh Bey tamamen karısına kendini teslim eden erkeklerdendi ve terbiyesinde, nezaketinde, usul ve adaba riayetkârlığında hiçbir kusuru yoktu. Neden karısı onu beğenmiyor, neden Ferruh Bey'in hemen her gün çini soba arkasında kuruyan içgömleklerini kaldırmak lazım gelince, "Kız! Servinaz, kaldır şunları..." diye menfur bir şeyden bahsedermiş gibi burnunun ucundan söylüyordu? Hiç... Bunun hiç sebebi yoktu. Kim bilir, belki hoşlanmamıştır. Müeddep Hanım'a, "Beyefendi geldi," diye haber verdikleri vakit hiç aldırımıyordu. "Geldiyse odasının yolunu bilmiyor değil a!" Birkaç defa anası, birkaç defa dadısı onu tekdir¹³³ etmişlerdi. Halbuki o, kızken bütün izdivaca geç kalmış hanımlar gibi erkekler hakkında dikkatli ve heyecanlıydı.

Takriben yedi sekiz seneden beri evli olduğu halde Ferruh Bey'in çocuğu olmamıştı. Karı koca fevkalade çocuk istiyorlardı. Karılı kocalı, hekimlere, hocalara düşmüştüler. Fakat hiçbir faydası olmuyordu. Gariptir, Fıtnat Hanım'ın oğlu Cavit Bey'in de çocuğu olmuyordu. Ancak onlar, karı koca, bu halden memnundular. Çocuk istemiyorlardı. Lakin Müeddep Hanım gün geçmiyordu ki yeni bir hekim veya ebe adresi haber alıp da onu çağırmasın veya kendisi onun ziyaretine gitmesin. Fakat bu ziyaretler faydasızlıkla neticelenince meyus, müteessir oluyor ve bu hal de kocasına olan infialini artırıyordu. Ferruh Bey halayıkların, hassaten Servinaz'ın elindeydi.

133 Tekdir etmek: Azarlamak.

Servinaz olmasa ona bakmayacaklardı. Hanım, hele dört beş sene geçtikten sonra hiç alakadarlık göstermez olmuştu. Ferruh Bey kayınpederi, kayınvalidesi, baldızı, kayınbiraderi nezdinde ne kadar makbul ise karısı nezdinde o kadar itibarsızdı.

Büyük beyefendiyle karısı eğer misafirleri olmazsa yukarıda, kendi odalarında yemek yiyorlardı. Ferruh Bey misafiri olduğu zamanlar selamlıkta, misafiri olmazsa kayınbiraderi, baldızı, karısı ile beraber yemek yerdı.

Evde birkaç tane halayık, hizmetçi, sofracı vardı. İki uşak, bir seyis, bir aşçı dışarıda çalışıyorlar. Bahçede daimî surette üç bahçevan hizmet eder, mevsim olunca gündelikçiler de tutulurdu. Bütün bu dairenin hâkimi Enver Bey'den ziyade Fıtnat Hanım'dı. Ali Efendi isminde eskiden kalma bir adamları vardı. Onu hem vekilharç hem kâhya gibi kullanıyorlardı. Büyük hanımefendi iki üç günde bir başını örter, Ali Efendi'yi çağırır, hesap sorar, para verir, hesapta on paraya kadar arar, küfeciye verilen yüz parayı da sorardı. Enver Bey karısının idare hususundaki dikkatinden emindi. Bütün parası karısında durur ve yalnız dışarıya çıktıkça ondan harçlık alırdı. Birbirinden memnun bir çifttiler. Enver Bey'in gençliğinde biraz havailiği evvelce Fıtnat Hanım'ın şikâyetini mucip olmuşsa da beyefendi çoluk sahibi olup sakalı salıverdikten sonra artık aralarında bir mesele kalmamıştı.

Ekseriya karı koca ve bazen ihtiyar dadıları da odalarına çağırıp konuşurlar, geçmiş zamanları yâd ederlerdi.

Fıtnat Hanım hemşiresi gibi samimi ve laubali değildi. İki hemşirenin evleri de birbirlerine benzemiyordu. Ötede Fahriye olmadığı günlerde hiç merasim yoktu. Hanım, halayık laubali ve samimi idiler; ihtiyar bacılar, dadılar serbest bulunuyorlardı, hatta Fahriye'nin bulunduğu zamanlarda bile serbesti yalıda fazla idi. Burada merasim oradan ziyade.

Ferruh Bey Asım'ı ilk götürdüğü gün selamlıktaki kendi odasına sokmuş ve içeriye haber yollamıştı: “Git, Şehnaz Kalfa'ya söyle, hanımefendiye haber versin. Sarayköy'den, hanımefendinin merhum biraderinin oğlu gelmiş de... Anladın mı? Ne zaman emrederlerse bizim odadayız.”

Paltolarını çıkarıp ikisi karşı karşıya birer koltuğa oturmuşlardı. Aradan biraz geçince haber geldi. Şehnaz Kalfa bizzat selamlık tarafına, oda kapısına kadar gelmişti. Bu, hanımefendinin tembihi üzerine olacak çünkü onun haremin-den kimsenin selamlık tarafına geçtiği yoktu.

“Hanımefendi efem, istirahat etsinler,” dedi. “Biraz rahatsızsıdır efem, ben haber veririm.”

Asım bu teşrifata biraz sıkıldı, biraz taaccüp etmişti. Halası insanı böyle mi kabul eder? Ancak Ferruh Bey'in taaccüp etmediğini, bunu tabii bir muamele olarak telakki eylediğini görüp evin âdetinin böyle olduğunu anladı. Buna rağmen ziyaretin bu ilk dakikaları onun üzerinde fena bir tesir bırakmıştı. Çok ziyade samimiyet göstermesine ve sıcakkanlı bir adam olmasına rağmen Ferruh Bey'i tanıımıyordu. Bu Ferruh Bey kim? Nasıl adamdır? Onun bu samimiyeti yalnız şu aradaki karabet¹³⁴ ve sıhriyetten¹³⁵ mi ileri geliyor? Ferruh Bey esrarengiz bir tavırla, yavaş sesle mabeyinden bahsediyor, Asım bunları evvela tesadüfi bir söz diye dinliyordu. Sonra sonra Ferruh Bey'in söyledikleri onun nazarıdikkatini celbe başladı. Ferruh Bey diyordu ki: “O Neşet Molla ile tavla oynayan miralay yok mu? Ona Tatar Selim derler, o hafiyedir, biz ahabplığa boğup onun yanında serbest konuşuruz, o bizim olduğumuzu bilmez...”

Ferruh Bey, avukatı Ethem Efendi'nin evinden bahsetmek istiyordu. Avukat, Asım'a baba dostu idi. Onun oturduğu harap yalı, büyük odanın eski kırık eşyası, orada birkaç defadır tesadüf ettiği adamlar gözünün önüne geldi. Kaç defadır oraya

134 Karabet: Yakınlık.

135 Sıhriyet: Damatlık, eniştelik gibi evlilikten dolayı gelen akrabalık.

gittiyse mutlaka birkaç kişiye tesadüf etmişti. Orası kahvehaneye benziyordu. Evin haraplığı, dağınıklığı, kahve getiren kızcağızın taranmamış saçları, çıplak ayakları, hanımların da müthiş bir dağınıklık içinde olduklarını gösteriyordu. Söz arasında anlamış idi ki Ethem Efendi'nin şimdiki, dördüncü karısı imiş ve henüz birkaç ay evvel doğmuş bir çocuğu da varmış. Diğer taraftan evin içi de çocuk doluydu. Bunların hepsi Ethem Efendi'nin çocuğu muydu? Galiba hısımlarından biriyle beraber oturuyorlardı. Sonra Ferruh Bey söylerken, oraya gelip giden efendiler gözünün önüne geldi. Bunlar üstü başı düzgün, mevki sahibi kimselerdi. Arada ufak kâtipler de Ethem Efendi'nin evine devam ediyorlardı. Cuma günleri mutlaka üç beş kişi bulunuyor ve ekseriya satranç oynanıyordu. Ethem Efendi de satranç oynuyor, gelenlerin hepsi de satranç biliyorlar ancak orada memnu¹³⁶ bir şey konuşulduğunu hatırlamıyordu. Şimdi Ferruh Bey söylerken, "İhtimal ben dikkat etmedim," diye düşündü. Ferruh Bey oraya devam edenlerden birinin vaktiyle Avrupa'ya kaçtığını, Murat Bey'le birlikte çalıştığını, sonra Mısır'a gittiğini, sonra bir kolayını bulup affolunduğunu; şimdi bin sekiz yüz kuruş maaşla Cemiyet-i Rüsumiye'de¹³⁷ bulunduğunu, onun Tatar Selim'le rakip olduğunu, ancak Tatar Selim'den çok vicdansız olduğunu, Ethem Bey'in evinde toplanıyorlar diye iki defa jurnal ettiğini, Tatar Selim bunu haber alıp mukabil bir jurnal verip işi kapattığını anlatıyor ve bugün hâlâ Avrupa'da bulunanlardan bazılarının tercümeihallerinden, buradan nasıl ve niçin kaçtıklarından bahsediyordu. Bu hikâyenin içinde gizli kalması lazım gelen şeyler de vardı. Bazı adamların ailelerinden bahsolunuyor, sonra kaçmak için kullanılan vesait ve yardım eden kimseler de hâlâ İstanbul'da bulunuyordu. Ferruh Bey Asım'a karşı büyük bir itimat besliyor ve korkmayarak bunları anlatıyordu.

Aradan bir saate kadar yakın bir zaman geçtikten sonra bir uşak kapıyı açıp hanımefendinin misafiri beklediğini ha-

136 Memnu: Yasak.

137 Vergi(ler) Dairesi/Derneği.

ber verdi. Ferruh Bey fesi çıkarmıştı, giydi. Koridora çıktılar, bir kapı, bir salon, merdivenden yukarı, bir ufak koridor daha, ikinci bir salondan geçip kapısı perdeli bir odaya doğru yürüdüler. Asım'ın kalbinde bir ızdırap ve bir helecan vardı. Teşrifat onu fena halde sıkıyordu. Kapıdan içeri evvela Ferruh Bey girdi. Asım da onu takip etti.

Kapıdan girince odanın sıcaklığı insanın yüzüne vuruyordu. Enver Bey ve Fıtnat Hanım odada idiler. İkisi de ayakta duruyorlardı. Asım ilerleyip evvela Enver Bey'i sonra Fıtnat Hanım'ı etekledi. Ferruh Bey yalnızca kandilli bir temenna ile bir köşeye çekilmişti. Enver Bey'le Fıtnat Hanım pencere tarafında durduklarından, Asım onların yüzlerini birdenbire göremedi. Ancak oturduktan sonra Enver Bey'in beyaz sakalını, büyükçe fesini, güler yüzünü görmüştü. Enver Bey, iyi kalpli insanlara mahsus açık bir simaya malikti. Halası vaktinde güzel bir kadınmış. Burnunun biçimi biraz babasına benziyordu ve sedası da kadın sesi olmasına rağmen her nedense babasının sesini ihtar eden bir ahenge malikti. Arkasına düz şal bir entari, üstüne şal bir hırka giymişti. Karı, koca ikisinde de iyi gün görmüş, iyi yaşamış, tok insanlara mahsus bir tendürüstlük¹³⁸ vardı. Oturdular. Hatır soruldu. Sonra Enver Bey teşrifatlı resmî sözlerle Şevki Bey'in vefatından dolayı beyan-ı taziyet etti ve teselliye dair sözler söyledi. Fıtnat Hanım da mendilini çıkarıp ıslanan gözlerini kuruladı. Sonra Fıtnat Hanım söze başlayıp Asım'a, validesini, hemşiresini, rahat olup olmadıklarını sordu. Asım bir koltuğun kenarına ilişmiş kısa kısa cevaplar veriyor ve odanın sıcaklığından fena halde sıkılıyor, terliyordu. Bir lahzalık söz kesilir gibi olduktan sonra, Enver Bey, eski hatıralardan, Şevki Bey'e ait sözlerden, gençlik zamanlarından bahse başladı. Onun kanaatine Şevki Bey bir inat yüzünden ikbal ve istikbalini ayak altına almıştı. Fakat bunları, son derecede hürmetkârane bir lisanla, ihtiyatlı bir surette söylüyor ve Asım, Enver Bey'in,

138 Tendürüst: Dinç, sağlam.

babasını medih mi yoksa zem¹³⁹ mi ettiğini anlamıyordu. Zaten söz arasında birtakım isimler geçiyor, birtakım vakalardan sanki herkes bilirmiş gibi bahsolunuyor ve halbuki Asım bunların hiçbirini bilmiyordu. Biraz da böyle sohbet edildikten sonra Fıtnat Hanım onun İstanbul'a niçin geldiğini, Atiye Hanım'a gidip gitmediğini, Şefik Bey'i görüp görmediğini öğrenmek istedi ve birer birer hepsini sordu. Asım anlattı ve doğruca söyledi. Yalnız, her nedense, Canip Bey'in evine gittiğinden, Salime'den bahsetmedi ve değirmen sözünü de söylemedi. İstanbul'a validesinin ev işlerini düzeltmek, biriken birkaç para varsa onları tahsil etmek ve eğer münasip olursa kendisine de bir iş bakmak için geldiğinden bahsetti. Onlar her ne kadar Sarayköy'de yaşamaya alışmışsalar da artık ellerinde bir şey kalmamış, hepsi davaya gitmiş, dava da daha bir netice vermemiş, bu gidişle bir netice vereceği yok. Asım endişesi olmadığını da anlattı. Hemşiresinin kocası vardı. Asım bir anası, bir kendisi kalıyordu. Nasıl olsa geçinebilirlerdi.

Asım'ın bu sözleri üzerine biraz Fıtnat Hanım Asım'ın pederinden bahsetti. Eline geçen mirası yok yere inat, yok yere davalar yüzünden yiyip bitirdiğini, elindeki gül gibi memuriyeti feda ettiğini, ölünceye kadar hem kendini hem çoluk çocuğunu taşralarda süründürdüğünü söyledi. Ancak kocası gibi değil, âdeta şikâyet ediyordu. Neyse sonra yine sözü tatlıya bağladı.

“Bilmem ki,” dedi. “Ne varsa, bizim büyükbabamızın malında bir şey varmış, miras ailemizden hiçbirine ne yaradı ne yarayacak. Halalarımız, amcalarımız hepsi öyle bir köşede perişan oldular. Büyük valide nasıl oldu, bir dava, bir kıyamet hepimiz birbirimizin bulsak gözünü oyuyorduk. Saime'nin kocası bir hamam hissesi için valide merhumdan on beş sene dava etti, sonra biz kardeşler de birbirimize düştük, bilmem...” diye sustu. Biraz sükût olduktan sonra ilave

139 Zem: Yerme, kötöleme.

ederek, “Elbette siz İstanbul’da bir yere yerleşirseniz isabet edersiniz,” hükmünü verdi. Söz biraz fasılalandı. Asım Ferruh Bey’e baktı, Ferruh Bey de ona işaret etti. Ferruh Bey müsaade istedi.

“Hay hay buyurun, sıkılmayın!”

Tekrar etek öpüldü, giderken Fıtnat Hanım iltifat etti, büyüdüğünden, koca delikanlı olduğundan biraz gülerек bahsettikten sonra İstanbul’da olduğu müddetçe başka yerde kalmamasını, buraya gelmesini de nezaketen tembih etti. Bu mülakat Asım üzerinde çok iyi bir tesir bırakmadı ise fena bir tesir de bırakmamıştı. Kendi odasından çıktıktan sonra hakkında söylenen sözleri duymuş olsaydı daha ziyade memnun olurdu. Enver Bey, Asım’ı pek akli başında, pek derli toplu bir genç bulmuştu. Fıtnat Hanım biraz mütereddit olmakla beraber bir şey söylemiyor ve mütemadiyen büyüdüğünü, çehresi tıpkı merhum biraderini andırdığını tekrar edip duruyordu.

Onlar tekrar Ferruh Bey’in odasına dönmüş, birer kahve tembih etmiş, cigaralarını yakmış, bu defa daha asude koltuklara gömülmüş, yine Ethem Efendi’nin evinde tesadüf edilen adamların tercümeihallerinden, vaka ve ahlak ve tabiatlarından bahse başlamışlardı.

Fıtnat Hanım’ın büyük kızı Mesrur Hanım bir paşazadeye verilmişti. Genç yaşta mirliva, hünkâr yaveri olan bu zatın ömrü yokmuş, bir kız çocuk bırakıp ölmüştü. Bu kız çocuk şimdi on yedi on sekiz yaşlarındadır, ismi Nermiye’dir, güzelce, akıllı bir kızdır. Bir kusuru, biraz şımarıktır. Herkes ona yüz verir. Evin teşrifatını, an’anatını bozmasına da müsamaha olunur. Büyükbabasının pek sevgilisidir. Fıtnat Hanım da ona yüz verir. Enver Bey kendi kızlarını okutup yazdırma-ya çok özenmişti. Fakat muvaffak olamadı. Mesrur Hanım biraz gazete okuyabilir ise de Ferruh Bey’in hanımı Müeddep Hanım o kadar istidat gösterememiştir. Nermiye’de ise

büyük bir istidat var, okuyup yazıyor, matmazel ile Fransızca da konuşuyor, piyano da çalıyor. Nermiye'nin evde yegâne kıskandığı, çekemediği, dayısı Cavit Bey'in hanımı Saide Hanım'dır.

Saide Hanım, evin gelini... Kayınpeder, gelin hanıma karşı teveccüh gösterir, Fıtnat Hanım da gelini pek beğenmez, pek çekemez ise de çok aleyhinde de değildir. Çünkü zaten oğlunu sevmez ve oğlundan bir şey beklemez. Cavit Bey hâlâ ana, baba ekmeğiyle geçiniyordu.

Köşkte yetişmiş bir öksüz kız da vardı. İsmet Hanım ismindeki bu çocuk, Enver Efendi'nin hemşirezadesiydi. Anası, babası ölmüş bu kızcağız dayısının yanına iltica eylemişti. On dokuz yirmi yaşlarında vardı. Ekseri saatlerini büyük kalfanın odasında yahut Şehnaz Kalfa'nın yanında geçirir veya Müeddep Hanım'ın yahut matmazelin odasında bulunurdu. İsmet de şimdi Nermiye kadar Fransızca konuşabiliyordu. Nermiye, yengesinden sonra biraz da İsmet'i kıskanıyordu.

Selamlığa bir erkek misafir geldiği, büyükhanımın yanına çıktığı, hemen her odada çabucak duyuldu ve misafirin kim olduğunu en ziyade Müeddep Hanım merak etti. Zaten her nedense o eve gelen erkek misafirlere karşı lakayt değildi. Nermiye de haber aldı. Sonra, gelen beyin, dayılarının oğlu olduğunu öğrendiler ve hepsi de görmek hevesine düştüler.

Müeddep Hanım selamlığa inip kapıyı gözetlemek istiyordu fakat yalnız cesaret edemedi, Nermiye'yi teşvik etti. Beraber indiler. Mabeyin aralığındaki kapıdan gözetlemek istiyorlardı. Fakat bir şeyler göremediler ve şayet Fıtnat Hanım duyarsa diye de korktuklarından hemen kaçtılar. Mesrur Hanım, kızından ziyade kız kardeşinin bu hallerine taaccüp ediyordu. Müeddep, yaşının geçkin olmasına rağmen hâlâ çocuk kalmak istiyor -o, ihtiyarladığına çok müteessif idi- ve yaşının geçtiği hatırına geldikçe kocasına fecvkalade kızıyordu.

Asım ile Ferruh Bey söze dalmışlardı. Ortalık kararıyordu. Bir uşak abajurlu büyük bir lamba getirip küçük yazı masasının üstüne koydu, onun arkasından Cavit Bey de odaya girdi. Henüz sokaktan geliyor ve odasına çıkmadan doğru selamlık odasına geliyordu. Ferruh Bey Asım'ı takdim etti. Cavit Bey Asım'ı alelade bir misafir gibi kabul etmişti. O, açık kalpli, biraz saf bir çocuğa benziyordu ve Asım'la tanıştıktan sonra palatosunu çıkarıp, "Enişte," dedi, "sana hiç kimse uğradı mı?"

"Hayır, ben kaleme inmedim ki... Kim uğrayacaktı?"

"Bak edepsiz batakcıya... Bana yalan söyledi. Ferit... Geçen hafta burada bana dört lira borçlu kalmadı mı? Bugün vapurda rast geldim, paraları istedim. Ben eniştenden iki lira ödünç aldım, param yok, diye yemin etti. Ben de bir daha onunla oynamam."

Sonra bir havadis daha verdi. "Cuma günü Hakkı bize gelecek," dedi. "Getirebilirse Ekrem'i de beraber alacak. Ekrem benden korkuyormuş!"

Ferruh Bey koltuğa yaslanarak, "Sen de inanıyorsun değil mi," dedi. "Oğlum, onlar kırk yıllık kumarbaz, seni tavlıyorlar, bir defa adamakıllı yolunursan aklın başına gelir."

"Kim? Ben mi? Ben onlara zor yolunurum..."

"Eh... Bakalım görürüz."

Cavit Bey eniştesinin söylediğine ehemmiyet vermedi, akli fikri kumardaydı. Kumar oynayacak, bu hafta bilmem kim gelecek, onu bilmem nereden çağırıyorlarmış. Cavit, eniştesiyle samimiydi. Ona söylediklerini kimseye söylemiyordu. Karısının bile malumatı yoktu. Cavit, Asım'a ehemmiyet vermemişti. Onda oyuncu suratı yoktu. Bu sebeple ehemmiyeti yoktu. Cavit Bey kimseyi bulamazsa iskele gazinosuna uğruyor, tellak Karabet ile iki mecdidiyeye bir parti tavla çevirip sonra İstanbul'a geçiyor, eğer başka oyuncu çıkarsa o gün kalemi astığı da oluyordu.

Cavit Bey idadi tahsilini bitirememişti. Bir sene dönmüş, ertesini sene de ikmale kalınca tahsilin parlak bir netice veremeyeceği anlaşılmıştı. Enver Bey'e kalsa, oğlunu tazyik edecek, geri kaldığı dersleri yetiştirebilmesi için hususi muallim tutacak, onu okutmaya uğraşacaktı. Ancak Fıtnat Hanım daha amelî düşünüyordu. Zaten mektep terbiyesinin büyük bir faydası olduğuna inanmıyordu. "Enver Bey mektebi ikmal etmiş değil idi ya! O da babası kadar olsun da ne ister! Elinde biraz yazısı, biraz hesabı var ya. Kaderinde varsa o da büyük bir adam olabilir... Kaderinde yoksa, zaten ne yapsak boş... Eh, Allah'a şükür onu geçindirecek kırpıntıları da vardı. Beyhude mektepte okuyacağına bir kaleme yerleştirmeli, babası sağken eş dost sayesinde o da elbette bir baltaya sap olur..." denildi ve biraz sonra yüz kuruşa yakın maaşla nüfus idaresine yerleştirildi. "Vakıa¹⁴⁰ parlak bir yer değil ama şimdilik gidip gelsin, ileride bir yere kayırmak kolay olur," dediler. Aradan bir sene geçti, kalemde biri öldü, maaşından birkaç kuruş zam gördü ve ilk zamdan sonra da ev halkı artık görücü gezmeye başladılar. Fıtnat Hanım'ın gelin intihap etmesi mühim bir mesele idi. Gelin arif olacak, güzel olacak, kişizade olacak, fukara suratlı olmayacak, ev kadını olacak, haline göre her şeyini bilecek, sazdan sözden anlayacak, biraz zengin olacak, kocasının eline bakmayacak... Yedi sekiz ay İstanbul içinde gezildikten sonra nihayet eski dostlardan birinin delaletiyle Üsküdar'da mütekait feriklerden İsmail şerif Paşa isminde birinin kızı beğenilip alınmıştı.

Cavit Bey memuriyetinde dikkatli idi. Mektepte gösterdiği lakaydı ve tembelliği dairede göstermiyordu ve Cavit Bey pek genç olmasına rağmen görenler üzerinde iyi bir tesir bırakıyor, kalemde dikkati sayesinde mevki sahibi oluyor ancak hariçte kendisini yakından tanıyan ve ahbaplık edenler nezdinde çehre ve kıyafetinin ilk nazarda verdiği ehemmiyeti ve ağırlığı muhafaza edemiyordu. Biraz çocuksu, biraz basit

140 Vakıa: Gerçi.

ve kısa düşünceli bir gençti. Tab'an¹⁴¹ bir şey düşünmekten ziyade, gösterilen herhangi bir vazifede muntazam surette çalışabilecek bir kabiliyete malik bulunuyordu. Birçok şeyler hakkında kafası boştu. Hayatta birçok şeyleri hiç düşünmemiş, onlar için iyi kötü hiçbir fikre malik bulunmuyordu, hiçbir şeye iptilası yoktu. Gençlik, heves çıkarılır ise, karısına karşı da lakayt ve gönülsüzdü. En ziyade onu eğlendiren şeylerden biri kâğıt oyunu idi. Paralı parasız kâğıt oyunlarından zevk ve lezzet alıyordu.

Cavit ile Saide beş altı ay hararetle seviştikten sonra mesudiyetlerini Müeddep Hanım'la Ferruh Bey arasındaki esbabı meçhul geçimsizlikte aramaya başlamışlardı. Ferruh Bey'le karısının arası düzelse onlar bozuşacaklardı. Sanki kendilerini bahtiyar bulmak ve hoş geçinmek için böyle fena karı koca kavgasına muhtaç gibiydiler. Müeddep Hanım da Cavit'le Saide'ye baktıkça daha ziyade bedbaht oluyor ve sinir nöbetleri günden güne artıyordu. Şüphesiz Ferruh Bey dünyanın en iyi insanlarından biriydi. Kimse kendisinden incinmemişti. Onun hakkında karısının şikâyetlerini anlamak, onlara mana vermek müşküldür. Ferruh Bey'in zamansız şişmanlamış olması, hantallığı ve tembelliği, geç vakitlere kadar selamlıkta kalıp ekseriya kendi uyuduktan sonra yatmaya gelmesi, horlaması, memnuniyetsizliğin hep birer sebebiydiler. Müeddep Hanım bazen kocasından şikâyeti o kadar uzatıyordu ki nihayet bahse gözyaşları ile, baş ağrıları ile nihayet veriliyordu. Ferruh Bey böyle zamanları bilir ve hiçbir şey sormazdı. Soracak olsa aynı şikâyetlerin tekrar etmesinden ve buhranın boş yere artmasından başka bir faydası olmayacağını bilirdi.

Cavit ile Saide, ekseriya, Müeddep Hanım'ın şikâyetlerini konuşur ve kendilerini bahtiyar hissedip birbirine sokulurlardı. Henüz birbirinden bıkmamışlarsa da fevkalade bir muhabbet, bir meyil ve arzuları da yoktu. Ekseri günler Cavit kalemden döndüğü vakit harem tarafına hiç uğramaz, gccc

141 Tab'an: Doğuştan, içten.

geç vakte kadar selamlıkta kalır, ancak yatmaya odasına çıkar, Saide de onu beklemek lüzumunu hissetmeyerek çoktan uyumuş bulunurdu. Hatta bugün de kaleminden gelince, selamlığa, eniştesinin yanına gelmişti.

Asım bu evde bu selamlık odası kadar rahat bir yer olmadığını zannediyordu. Burada merasim ve teşrifat yoktu. Burada serbestçe tütün içilebiliyor ve istediği gibi serbest oturup konuşmak ve oyun oynamak kabil oluyordu. Enver Bey'in, hanımefendinin yanında tütün içilmiyordu. Ferruh Bey ve Cavit ya odalarında yahut selamlıkta tütün içebiliyorlardı. Aile hep bir yerde bulunduğu zamanlarda da Müeddep Hanım, hepsinden daha ziyade, anasına babasına karşı serbest bulunuyordu. Mesrure Hanım zaten sessizdi. Saide, ne kadar olsa gelin... Hiçbir şeye karışmaz ve her ne derlerse, "Siz bilirsiniz," diye kısa bir cevap vermeyi daha münasip görür ve Enver Bey'le Fıtnat Hanım nezdinde en ziyade Ferruh Bey'in reyine kıymet veriliyordu. Karı koca, damatlarının akıllı, haysiyeti yerinde, rey ve fikrinden istifade olunabilir bir efendi olduğuna inanıyorlar ve bazen onunla iftihar ediyorlardı. Fıtnat Hanım'a göre Müeddep Hanım'ın kocasından şikâyeti şımarıklık ve naz etmekten başka bir şey değildi ve kızının hoppalığına kızıyordu. Müeddep Hanım'ın, anasının yanında kocasından şikâyete cesareti yoktu. Mesrure Hanım da dinlemiyordu. Müeddep Hanım'ı dinleyen ve hak veren Saide idi. Bazen ikisi bir odaya kapanıp saatlerce konuşuyorlar, sonra Saide kocasına "Bugün yine tamam dört saat dinledim, bir gün artık nezaketi bırakıp yüzüne karşı söyleyeceğim," diyor, fakat hakikatte bu esassız dedikodular onu mesut ve bahtiyar ediyordu.

Cavit Bey deminden beri ayakta hep oyundan bahsediyor ve cigara içiyordu. O konuştuğu Asım onun çehresinin tenasüp ve ciddiyetini, sözlerinin boşluğu ve sadeliğiyle mukayese ederek onun çehresinin insanı ne kadar aldattığını düşünüyordu.

Asım biraz zaman Cavit ile meşgul olduktan sonra dalıp “Acaba beni aile sofrasına kabul edecekler mi?” diye hatırlardan geçirmeye başladı. Sonra, ancak isimlerini işittiği Mesrûre Hanım Halası ile Müeddep Halasının, bir başörtüsü ile olsun, Asım’ı görmek isteyip istemeyeceklerini kendi kendine sormaya başladı.

Artık akşam oluyordu. Bir uşak, yemeğin hazır olduğunu haber verdi. Selamlıkta dört kişilik bir sofrâ hazırlanmıştı. Yemeğe Enver Bey’in akrabasından Mesut Bey isminde ihtiyarca bir zat da iştirak etti ve yemekte mütemadiyen kâğıt oyunundan bahsolundu. Asım söze iştirak edemiyor, yalnız yemeklerin çokluğuna ve lezzetine dikkat ediyordu. Bu yemek, selamlıkta misafir oldukça verilmesi mutâ, alelade bir yemektir. Bu yemeği ne büyük halasının ne de Şefik Bey’in evinde yemek mümkündür. Sonra Asım, babasının ne kadar fakir düşmüş olduğunu düşündü. Galiba babası Sarayköy’e çekilmekle hakikaten hata etmişti. Onun da İstanbul’da kalıp şimdiye kadar büyük bir memur olması kabil olduğunu ve refah içinde ömür sürmelerinin de pek mümkün bulunduğunu aklından geçiriyordu. Babasının ne fikre hizmet edip de bu güzel İstanbul’u terk etmiş olduğuna pek akıl erdirilemezdi. Ve acaba buna nasıl muvaffak olmuş? Ona bu fikir nereden gelmiş? Vakıa Sarayköy şimdi Asım’ı da celbetmiyor değildi. Eğer değirmeni almak mümkün olsa Asım da Sarayköy’de yaşamayı tercih edecekti fakat bu tercih nihayet İstanbul’da kendine bir iş bulamayacağı kanaatinden ileri geliyordu. Asım’ın gözleri Sarayköy’de açılmıştı ve geçinmek için Sarayköy’e çekilebilirdi. Fakat babası?.. Şevki Bey, İstanbul’da doğmuş, büyümüş, kaleme girmiş, mevki sahibi olmuş, sonradan acaba nasıl bir ihtiyaçla bunları terk edip Sarayköy’e çekilmişti? Bu, sade arazi davalarını takip için ihtiyar olunmuş bir şeye benzemiyordu.

Yemekte hem lakırdıyı dinliyor hem de bunları düşünüyordu. Yemekten sonra tekrar Ferruh Bey’in odasına döndü-

ler. Soğuk bir kış gecesi idi. Daha kahvelerini içecek kadar vakit geçmemişti ki birdenbire oda kapısı açıldı ve içeriye uzun boylu, zayıf, elinde kalın sopası, ayaklarında diz kapaklarını geçen çizmeleri, arkasında uzunca ceket, başında kunduz derisinden eskice bir kalpak ile elli yaşlarında kadar tahmin olunur biri girdi. Kapıyı arkasından kapadıktan sonra bir lahza ayakta durup odadakilerini süzdükten sonra başından kalpağını çıkarıp göğsü üstüne bastırarak, “Selamet üstünüze olsun!” diye garip bir selam verdi. Asım odadakilerin yüzüne baktı, hepsi alışkın, hiç taaccüp etmemişlerdi. “Buyurunuz Hüsrev Bey!” diye yer gösterdiler. O, bastonunu kapının arkasına koydu, kalpağını bir koltuğun üstüne atıp kendi de kalpağının üstüne oturdu. Ve “Cavit Bey oğlum,” dedi. “İhtiyarın tütününü yoktur, bir cigara hatta birkaç cigara vermek lütfunda bulunsanız, büyük bir efendizadelik etmiş olurdunuz! Malum ya, bu dünyada, olan olmayana borçludur. Bu itibarla vakıa henüz bütün alacaklarımı tahsil edemedim ancak bu tahsil edemediğimdenidir. Eğer tahsil edebilseydim hiçbirinde on paralık alacağım kalmamış olurdu. Şimdilik onlar kuvvetli, ben zayıf isem de elbette bir gün kuvvetli olacağım, onlar zayıf. O güne mahsuben sizden hakkımı tahsil ediyorum. Ve şurası da var ki, siz bugün borcunuzu vermekte olmanıza atiyen memnun olacaksınız; çünkü göreceksiniz bu alacak verecek hesaplarını bir gün burada da giyotin halledecektir. Bir giyotin, bir de bomba... Vakıa bugün de görülmek istenilen hesaplar var fakat bizim şeytan henüz lazım geldiği kadar kuvvetli değil ancak elbette bir gün genç şeytan ihtiyar Rahman’a galebe edecek.”

Cavit Bey tabakasını uzatmıştı. Hüsrev Bey cigaraların yarısını alıp yanına koyduktan sonra, “Dışarıda ancak benim gibi ihtiyar kurtları memnun edecek bir zemheri havası var,” dedi. “Şimdiden çamurlar donmaya başlamış... Sabaha kadar her taraf donacak. (Birdenbire lakırdıyı değiştirerek) Bombadan haberiniz var mı?” diye sordu.

“Nasıl bomba?”

“Bugünkü bombadan! Köçeoğlu’na bomba atıldılar...”

Ferruh Bey merak ve heyecan içinde kalmıştı. Asım’ın yüzüne baktı. Hüsrev Bey, onun yüzüne baktığını görünce, “Beyefendiyi tanıyamadım,” diye Asım’ı sordu. Ferruh Bey takdim etti. Hüsrev Bey de ayağa kalkarak Asım’a elini uzattı ve “Pederinizi tanırım,” dedi. “Gençlik dostuyuz. Nasıldır?”

Sonra Şevki Bey’in vefatını öğrenince birdenbire dönüp Asım’ın yüzüne baktı.

“Ahkâm,” dedi. “Ölüm beni atlatmakta ısrar ediyor. Baban benden on yaş kadar küçük olmalıdır. Belki on beş sene var ki, dikkat ediyorum, benim sıramdan pek az adam kaldı. Ölüm şimdi benden küçükleri götürmeye başladı.”

Ferruh Bey sözünü keserek, “Bomba meselesini öğrenemedik,” diye sordu.

“Bomba meselesi, Köçeoğlu’na bomba atmışlar. Feridun İstanbul’a inmiş idi. O haber getirdi. Benim de fazla malumatım yok,” diye kesmek istedi. Lakin Ferruh Bey aynı sözde devam arzusunu gösterince ilave ederek, “Bundan sonra böyle şeylere alışılmalıdır,” dedi. “Bomba atmışlar, atacaklar ve onlar atmazlarsa ben atacağım,” diye ayağa kalktı. Birdenbire hararetlelenerek gözlerini Ferruh Bey’in gözleri içine dikip Napolyonvari bir tavır takındı. Ve devam ederek, “Ben,” dedi. “Bunlar bir şey değil, bunlar hiç... Göreceksiniz. Şu şevketmeabî¹⁴² bakalım o etrafındaki hergeleler kurabilirler mi? Efendimizin hüdema-yı hassaları.¹⁴³ Onların her parçalarını ayrı dallara astıracağım.”

Bu tavırlar, sözler onun her zamanki tavırları, sözleriydi. Yalnız Asım hayretle onu temaşa ediyordu. Mesut Bey deni-

142 Şevketmeap: (Yüceliğin yeri) padişah.

143 Hüdema-yı hassa: Özel hizmetçiler.

len zat sakın önüne bakıyor, cıgarasını içiyor ve hiç alakadar görünmüyordu.

Cavit Bey Hüsrev Bey'e daima verdiği cevapları vermeye başladı.

“Herif hepinizi Trablus’a boylatır sa görürsünüz.”

Hüsrev Bey ona cevap verdi. “Sen Cavit, sen sus,” dedi. “Sen daha çocuksun. Baban da çocuktur. Bak bana, ben kırk bin beladan artakaldım. Ben size hiç benziyor muyum? Siz daha dünyada acaba ne biliyorsunuz? Sen İstanbul’dan hiç dışarı çıktın mı? Yok... Dünya senin anladığın gibi değil... O bir şey yapamaz. Değ il mi etrafına o güruhu topladı. Sen bu memleketi daha bilmezsin, bu memlekette çok padişah kafası koparılmıştır.”

Odada bulunanlar vehimle pencerelere baktılar, sanki orada bunları dinleyenler vardı.

Mesut Bey dedi ki:

“Hüsrev Bey, yerin kulağı vardır derler, sen yine iş i azıttın. Neme lazım! Yapacağın varsa kendine... Benim bildiğim padişahlarla uğraşmak iyi şey değildir. Sen gördünse, biz de senin gibi çoklarını gördük.”

Hüsrev Bey yorgun imiş gibi kendini koltuğa atıp, “Canım,” dedi. “Sus Allah aşkına... Bu sözleri her vakit söyler durursun. Sen de benim gibi karpuzun kabuğunu yalıyorsun sonra da sana karpuz kabuğu yalattığı için Allah’a şükrediyorsun. Ben, hiç olmazsa şükretmem. Korkma, gelecek belalara ben göğsümü germişim, ben buradayken size bir şey olmaz.”

Hüsrev Bey kendisine getirilen kahveyi sıcak olduğuna bakmayarak bir yudumda içti ve Cavit’ten aldığı cıgaraların birini daha yakarak, “Lakin bombalarla beni aldatabilirler mi sanırsın,” dedi. “Bunlara ancak o devletli inanır. Ben bu domuzlukları çoktan bilirim. Bombadan ölen falan var mı?

Yok!.. Bombayı attıran da kendileri... Efendilerinin uğrunda katlandıkları fedakârlıkları gösterecekler. Ve aşk olsun, onu benden daha iyi tanıyorlar, yapıyorlar ve yaptıkları tutuyor, kandırıyorlar. Oğlum, bunlar jurnalın yeni şeklidir. Artık jurnal bayatladı. Şimdi bomba oyununa başladılar. Yarın onların sahipleri patlamaya başlayacak, o zaman göreceğiz bakalım şevketmeabın yanında kimler kalacak?”

Cavit Bey, “Ben, vallah daha hiçbir şey anlayamadım,” dedi. “Kim atmış, nerede atılmış? Biz de bugün İstanbul’daydık, hiçbir şey duymadık.”

Hüsrev Bey, lakayt, “Yarın hepsini öğrenirsin,” dedi. “Sen bana bir kahve daha emret bakalım, kaynanan gibi sen de cimri olma...”

Cavit Bey uşağı çağırtmak için kapıya giderken, her ne münasebetle ise, Hüsrev Bey de Sultan Mecit’e dair hikâye nakline başladı.

Görenler, onu, nihayet elli elli beş yaşlarında tahmin ederlerdi. Halbuki belki yetmişini de geçmiş bulunuyordu. Hüsrev Bey, Mısırlılardan bir hanımın kölesi idi. Mısır’da ve İstanbul’da bulunmuş, bu hanımın yanında tahsil görmüş, sonra yine o aileden bir kadın almıştı. Kadının hısım akrabası bir köleye vardığından dolayı kendisini reddedecek olmuşlar, münasebetlerini kesmişler, mirastan mahrum etmeye uğraşmışlar, Hüsrev Bey Mısır’da, İngiltere’de uzun müddet uğraşmış bir hayli seneler Fransa’da yaşamış ve bulunduğu yerlerde gâh krallar, prensler gibi dünyanın en süslü, mükellef hayatını yaşamış gâh parasız kalıp apaşlar, serseriler içinde ömür geçirmiş ve bir büyük macerapereste yakışacak neler varsa kâffesini yapmıştı ve yarını asla düşünmeyerek kemali cesaretle bugünden istifade etmişti. Lakin bu hayatın neticesinde bir yandan karısı olan hanım bir yandan da Hüsrev Bey kazandıkları davalardan ellerine geçen parayı fazlasıyla yemişler, nihayet İstanbul’da büyükbabalarından kalan

harap bir köşkten başka ellerinde bir şey kalmamıştı. Bu köşk için de belki on dört on beşten fazla sahip vardı ve hepsinden sonra, nihayet, bazı taraflar da köşkü dava ediyorlardı. Bunlara rağmen Hüsrev Bey alt katta dört odaya girip oturmuş, kim ne derse aldırıyor, bahçeye zerzevat ekiyor, iki araba satın almış Çamlıca'dan aşağı Üsküdar'a su taşıtılıyor ve bu suretle geçinmeye çalışıyordu. Onun evinde hayat büsbütün başkaydı. Kadınlar tabanca taşır, kaç göç bilinmez, Hüsrev Bey'in hanımı da kocası kadar politika işleriyle meşgul olduğu gibi kızları da meşgul olurlardı. Evlerine vakitli vakitsiz misafir gelir, rakı bulunursa oturur içer ve konuşurlardı. Orada her şeye, hassaten siyasete dair konuşmak mübahtı. Din ve siyaset hakkında uzun münakaşalar hatta mücadeleler bile olurdu.

Hüsrev Avrupa'daki firarilerle münasebette idi. Diğer taraftan Saray'da da tanıdıkları vardı ve evlerine gelen gidenler içinde her boy hafiyeler, mensuplar da bulunuyordu. Haber vermek istediği şeyleri gece söylemek iktiza ettiğini bilirdi. Bazı şeyleri doğrudan arz için bacanağı Doktor Miriliva Abdullah Kemal Paşa'ya gönderiyordu.

Avrupa'ya kaçacak bazı adamlara yardım ediyor, kaçtıktan sonra vasıtalarını haber veriyor, bu vasıtaları tarassut¹⁴⁴ için emir aldığı da oluyor, sonra onları Avrupa'dakilere yazıyor, bunlar için Ahmet Paşa'dan para alıyor ve bir taraftan tarassutlarına memur iken diğer taraftan da onları kaçırıyor ve asıl taaccüp edilecek ciheti, onun böyle iki tarafa hizmetini de hem Saray hem de Avrupa'dakiler biliyorlardı. Bu Hüsrev gibi İstanbul'da birtakım adamlar daha vardı. Bunlar İstanbul'da doğup büyümüş yahut otuz kırk seneden beri buralara yerleşmiş, milliyetleri meşuk, tabiiyetleri meşuk adamlardı. Sefaret hizmetlerinde çalışıyorlar, hariçten de Hüsrev gibi adamlarla münasebetlerini idame¹⁴⁵ ediyorlar, onların mek-

144 Tarassut: Gözetleme.

145 İdame: Sürdürme.

tuplarını götürüp getiriyorlar, birini kaçırmak lazım gelirse onun için azami muaveneti¹⁴⁶ etmekten çekinmiyorlardı.

Avrupa'dan veliahta yahut şehzadelere yazılan mektupların bazıları Hüsrev vasıtasıyla geliyor ve bu o mektupları seçerek bazılarını okutuyor hatta cevaplarını da takdim edip sonra yerlerine gönderiyordu. Bütün bu mektuplar, adi muhabere mektuplarıydı. Onun için lazım olan iki tarafı korkutmamaktı. İdare için büyük maharet gösteriyor fakat bütün gayretlerine, bütün idaresine rağmen nihayet yine açtı. Bunu düşündükçe köpürür, padişahın etrafındakilere atar tutardı. Ancak sanki bu serseri hayattan, kendi serseri karısından ve bu garip evde büyüyüp ne olacaklarını, nasıl olacaklarını şaşırılmış kızlarından memnundu. Büyük kızıyla karısı bütün manasıyla politikacıydılar, iffetlerini muhafaza ediyorlardı. Küçük kızı ise yüksek bir kokot¹⁴⁷ olmaya namzet bulunuyordu.

Asım onun hayatı hakkında hiçbir şey bilmemekle beraber Hüsrev Bey'in pek nadir tesadüf edilir bir tip olduğunu pek güzel anlamıştı. Hayretle onun yüzüne bakıyor ve söylediklerini anlamaya çalışıyordu. Çok dikkat olunursa Hüsrev Bey'in lisanında hafif bir Çerkes şivesi hiss olunuyor, kırk elli senelik politikacılığın canlı tarihi gibi bir adam, vükela meclislerinde bulunmuş, şehzadelerle, sadrazamlarla konuşmuş, Avrupa'yı dolaşmış, Asım için pek anlaşılır bir insan değildir. Kalpağını koltuğunun üstüne koyup oturuyor, cigaraları yutar gibi içiyor ve hiç kimsede görülmemiş şeyler yapıyor, tütün içerken baca gibi burnundan, ağzından dumanlar taşıyor. Binlerce, milyonlarca sigara içen insanlar arasında böylesine daha tesadüf etmemiştir.

İlk işittiği zaman bomba meselesi ona hayret vermişti. Fakat şimdi Hüsrev Bey'in karşısında artık bunu unutmuş gibi görünüyor ve hayretle hep onu dinliyordu.

146 Muavenet: Yardım.

147 Kokot: Aşüfte.

Ferruh Bey, Cavit Bey ona alışıktilar hatta sözlerinin birçoklarına itiraz ediyorlar ve mübalağa ettiğini söylüyorlardı. O ehemmiyet vermiyor, akıllarının ermediğini teklifsiz bir tavırla ilave edip yine sözünde devam ediyordu. Oda dumanla dolmuştu. Dışarıda soğuk gittikçe artıyor, yıldızlı, ayaz bir kış gecesi her şeyi donduruyordu. Vakit hayli ilerliyordu, Hüsrev Bey bir havadis daha verdi:

“Dün gece Kasım Bey’in köşkünü basmışlar, kendini de gece yarısı kaldırıp mabeyne götürmüşler. Bugün de iade etmişler ancak köşküden dışarı çıkmayacakmış. Onun köşkünü beklemeye memur ettikleri Çerkes İrfan’ı tanırım, o geldi söyledi,” dedi. Bu havadisten Ferruh Bey biraz sarardı. Her vakit gidip geldikleri komşuydu. Belki bir gün kendilerini de tevkif edeceklerdi. Ferruh Bey hem kendi korkuyor hem karısından, kaynanasından çekiniyor hem de yine politika işleri, politika havadisleri arkasında koştuktan zevk duyuyordu.

“Ne olmuş acaba? Niçin” diye sordu.

Hüsrev Bey cevap verdi:

“Kızını Seccadecibaşı’nın oğluna istemişlerdi, vermedi; onlar da edepsiz. Ancak Kasım Bey’in karısı, kızı da bu işte müşterek, asıl işi içeriden yapanlar kadınlar.”

Ferruh Bey, Kasım Bey’in hanımefendisinin bu işleri yapabilecek bir kadın olduğunu düşündü ve biraz müteselli oldu. Ancak nasıl oluyor da Kasım Bey bunu hissetmiyor. Hüsrev, kızını kendi yetiştirmelerinden birine vermek istediğinden bahsetti. Hanım da bazı bildiği şeylere mebni bunun şiddetle aleyhinde imiş. Mesele biraz tenevvür¹⁴⁸ ediyordu. Asım bile işi anlar gibi oldu. Bu gece birçok şeyler anlamıştı ve iki üç saatten beri kendinden uzakta yaşıyordu. Sarayköy, değirmen, halası, Salime... Hiçbirisi aklında yoktu. Yeni bir şeyler görüyor, yeni ve hiç ummadığı şeyler işitiyordu!

148 Tenevvür: Aydınlanma.

Artık hep Kasım Bey ailesinden konuşuluyordu. Ve uyuklar gelmişti. Hüsrev Bey, geldiği gibi, nümayişkâr bir tavırla ayağa kalkıp kalpağını göğsüne bastırdı, derin bir boyun kesti, sonra ihtiyar bir general gibi dik, çizmelerini vurarak çıktı gitti. Mesut Bey de yatacağı yeri bilir bir adam tavrıyla savuştu, Cavit Bey de hareme çekildi. Ferruh Bey uşağa, Asım'ın yatağını nereye hazırladıklarını sordu. Uşağın haberi yoktu, haremde yatak vermemişlerdi. Asım “Rahatsızlığa hacet yok, ben şurada kanepenin üstünde de yatarım,” diyecekti fakat söylemedi ve onun yerine, “Bu,” dedi, “rica ederim, bu Hüsrev Bey kimdir?”

Ferruh Bey içeri yatağı sormaya gönderdiği vakit Asım'a Hüsrev Bey hakkında izahat verdi ve bildiği kadar Hüsrev'i anlattı. Ve ilave edip, “Bir akşam evine gideriz, siz de görürsünüz,” dedi. Sonra bomba meselesini mevzubahis ederek, “İşittiniz ya,” dedi, “efendilerine yaranmak için kendilerine bomba da attırıyorlar. Sonra gidip diyecekler ki, ‘Efendim, uğuru şahanenizde ölüm tehlike ve tehdidi içindeyim. Fakat yine sadakatten ayrılmıyorum.’ Böyle herifler olmaz ki...”

Asım buna ihtimal veremiyordu. Bu fikrini Ferruh Bey'e de söyledi. Ferruh Bey diyordu ki: “Birader sen daha bu herifleri bilmezsin, bunlar her şeyi yaparlar. Mamafih kim bilir?.. Belki de hakikaten bir suikast yapılmıştır, bakalım öğreniriz.”

İçeriye gönderdikleri uşak avdet etmişti. Yatağı harem tarafına yaptırmışlarmış. Hanımefendi, kardeşinin oğlunu selamlıkta yatırmak istememişti. Köşkün harem tarafında alt katta, misafir kabul odasının yanındaki küçük odaya Asım'ın yatağını yapmışlardı. Çini sobayı akşamdan beri yakmışlardı. Asım dar koridorlardan, soğuk salonlardan geçip bu ılık odaya girince birdenbire memnun oldu. Sobanın başına oturup kendi kendine bu gece gördüklerini, işittiklerini düşündü. Babası sağken buralara gelip sokulmadığına pişman oldu. Buralarda sıcak bir refah havası vardı. Her odada soba yanı-

yor, her odada bir oda takımı, ona göre perdeler, halılar, her köşe döşeli. Bunların içinde fakir kalan yalnız kendileriydi. Ve tekrar, babasının bu refahtan neden kaçtığını düşünmeye başladı. Buna ciddi ne sebep vardı? Bu bir merak, bir inatçılık mı acaba?

Soba başında sigarasını içtikten sonra yatmıştı.

Asım sabahleyin kahvaltı için harem dairesindeki yemek odasına kabul olunmuştu. Orada tekrar halasını ve Mesrure Hanım'la Müeddep Hanım'ı gördü. Kendi çocukluk hatıratı içinde halası Fıtnat Hanım'ı hiç tahattur edemediği halde Mesrure Hanım'ı görünce tanıdı ve halasına karşı soğuk ve kapalı kalan kalbi Mesrure Hanım'a karşı derhal açıldı. Mesrure Hanım orta yaşlıydı. Sakin tavrı, güler yüzü ile insanda derhal bir muhabbet ve hürmet ilka¹⁴⁹ ediyordu. Müeddep Hanım daha ziyade Cavit Bey'e benziyordu. O, hepsinden daha vücutlucaydı ve halinde tasannu alametleri fazlaydı. Bakışları, söz söylerken dudaklarını toplamayıp şımarık çocuklara benzeyişleri vardı.

Mesrure Hanım dayısını da seviyormuş, vefatında pek çok ağlamış, şimdi Asım'ı görünce yine gözleri yaşardı. Çaylarını, sütlerini içip bitirinceye kadar derhal samimi oluvermişlerdi. Enver Bey ve Fıtnat Hanım sofrada yoklardı. Cavit Bey'in hanımı Saide Hanım da Asım'ın yanına çıkmak istemişti. Buna mukabil kapıya kadar gelip de şımarıklık eden Nermiye'ye odaya girmesi rica olunduğu halde girmemişti. Sonra da İsmet'in nazlanmayıp odaya girdiğini görünce fena halde kıskandıysa da yapacak bir şey yoktu. Baş ağrısını bahane edip akşama kadar bir hayli huysuzluklar etti. Feruh Bey evdekilerin Asım'dan hoşlandıklarına pek memnundu. Hatta Saide Hanım'ın çıkmamasına canı sıkılmış ise de hiçbir şey söylememişti. Odaya ihtiyar bacılar, dadılar girip çıkıyor, sofraya genç bir Rum kızı hizmet ediyordu. En ziyade konuşanlar Müeddep Hanım'la bir Arap bacıydı. Fakat

149 İlka: Uyandırma.

diğini, niçin istemediğini pek iyi bilmiyordu ve zaten düşünmüyordu. Padişahı istemiyorlardı... Padişahı istemeyenler ve isteyenler vardı. Asım da istemeyenler tarafına yazılmış bulunuyordu. Neden? Bu ciheti, o kadar düşünülmüş, o kadar ince hesap olunmuş bir şey değildi. Niçin istemiyordu? Meşrutiyeti istiyor muydu? Meşrutiyet nedir? Hiç düşünmemişti. Nereden kalmışsa hatırasında, sultan tarafından boğdurulmuş bir Mithat Paşa vardı. Ali Suavi vakası diye bir vaka işitmişti. Sultan Aziz'in hal'ine¹⁵² dair bazı şeyler biliyordu. Padişahı yıkayan, karnında büyük bir yara olduğunu söylemiş. Padişahı iki pehlivana öldürtmüşler.

Bunların hepsi niçindi? Bu hususta sarıh bir fikre malik bulunmuyordu. Zaten bu gibi şeyler her yerde, her zaman konuşulmuyor, nadiren ötede beride lakırdısı oluyordu. Ferruh Bey güya Asım her şeyi biliyormuş, uzun müddet görüşmüş ve birlikte çalışmaya karar vermiş adamlar gibi ona mütemadiyen politika dedikodularını söyleyip duruyordu. Fakat Asım esasları bilmiyor. Bunlarla niçin meşgul olduğunu bile düşünmemişti.

Yalnız, gazeteler alıyor, havadislerden hoşlanıyor, nihayet o da yavaş yavaş eşhası tanıyor ve konuşulduğu vakit bu sözlerden gittikçe zevk almaya başlıyordu. *Indépendance Belge*'yi ekseriya muntazaman okumaya başlamıştı. Fakat daha ziyade hikâye ve romanlarıyla alakadar oluyor ve birçok siyasi yazıların mana ve maksadını idrak edemiyor, devlet aleyhinde yazılmış yazılar olursa onları dikkatle okuyor ve gazeteye hiddet ediyordu.

Ekseriya gidip Ferruh Bey'i kalemde ziyaret ederdi. Ve gazetelerin, haberlerin birçoklarını da orada teati ediyorlardı. Aralarında konuşulmuş hiçbir söz yokken, tıpkı bir gizli cemiyetin efradı imişler gibi birbirine işten bahsediyorlar, havadis alıp havadis veriyorlar ve muayyen zamanlarda yekdiğerini görüyorlardı.

152 Hal'(i): Tahttan indirilme(si).

Asım bu esnada amcasının evine de gidiyordu. Şefik Bey şimdi yeğenine karşı daha mültefit, daha samimi oluyordu. Zaten yalnız Şefik Bey’de değil, bütün ev, Peyker’de, yengesinde, çocuklarda hatta bütün mahalle halkında bir samimiyet vardı. Asım’ı daha yakından tanıyorlar, iltifat ediyorlardı. Bu durgun hayatın içinde bir bıkkınlık, bir yeknesaklık, bir usanç vardı. Asım bu hayatın bir taraveti, bir yeniliği idi. O, eve geldikçe, Şefik Bey sanki biraz serbest kalıyor, Faika Hanım bir dert ortağı bulmuş oluyor, biraz yalnız kalınca kimseye söyle-mediklerini ona anlatıyor; Peyker, odasına girdikçe lakırdıyı uzatıyor, çocuklar da bir arkadaş kazanmış oluyorlardı. Şefik Bey Asım’ın çocuklarla oynadığından ve yaramazlıklar icat ettiğinden, evin içinde gürültü patırtıdan fevkalade memnundu. Çünkü o olmadığı zamanlarda eve büyük bir hüznün çöküyor ve Faika Hanım her lahzada bir fırsat bulup günlerden beri düşündüğü ve hazırladığı yeni bir kinayeyi sarf etmeye bakıyordu. Böyle iğneli, dikenli sözler ekseriya Şefik Bey’in uzun itaplarını¹⁵³ ve nasihatlerini, akıl derslerini mucip oluyor ise de bunların hiçbirisi fayda vermiyor ve karı koca arasında uzun münakaşat ve mübahaset kapıları açılıyor, bazı geceler sabahlara kadar karı koca, usandırıcı, öldürücü bir dedikoduya, bir mantık mücadelesine dökülüyordu. Hele bazı geceler ikisi de yoruluyorlar, ikisi de sözlerini unutuyorlar, lakırdılarının iptidası nihayeti birbirine karışıyor fakat yorgunluktan helak olmak derecelerine düştükleri halde hâlâ birbiriyle boğuşan Hint horozları gibi yekdiğerini üzüp incitmekte, zedelemekte devam eyliyorlardı. Şefik Bey bu yorgunlukları çabuk izale edebilir fakat Faika Hanım günlerce sinir buhranlarına uğrar, uykularını kaybeder ve bazen vücutça rahatsızlığı onu yataktan çıkamayacak bir hale koymuş bulunurdu. Asım bu aile rahatsızlığının hemen bütün teferruatına, bütün ince tafsilatına vâkıf gibiydi ve Asım evde bulundukça o, yengesine hak verip onun ne kadar haklı, ne kadar bedbaht olduğunu teslim ettikçe, bu genç kadın sükûn buluyordu; asabiyeti geçiyor,

153 İtap: Azarlama.

Asım'ın geleceğini bildiği günler evde kalıyor, bazen mutfağa girip ona yemek pişiriyor, üstüne başına dikkat ediyor, eski ev hanımı Faika Hanım oluyordu. Eğer Asım olmasaydı Faika Hanım mümtaziyetini büsbütün kaybedecek, bütün dertlerini mahalle kadınlarıyla dedikoduya hasreyleyecek, cigara içmeye alışacak ve başka bir şey olamadığından, kendine başka bir teselli bulamadığından büsbütün adileşecekti.

Asım onu bu hallerden kurtarıyordu, mahalle kadınlarına karşı biraz daha temkinli bulunuyor ve bütün dertlerini Asım'a saklıyor ve bir zamandır ona "Asım Bey" demiyor, "kardeşim" diyor ve ona karşı teveccühünü saklamıyor, la-kırdısı açıldıkça onu methediyor hatta kocasına karşı bile Asım'ın reylerini, fikirlerini senet olarak gösteriyor ve her akşam gelmesi için Asım'a âdeta yalvarıyor ve sonra gelmeyince mahzun oluyordu. Bu mahzunluklar, bu ısrar ve teveccühlerden Asım çok memnun değildi. Bu teveccühlerin ona yük olmaya başladığını görüyordu. Bir akşam Şefik Bey'e gidince, her akşam birbirini müteakip hep oraya gitmek lazımdı. Vakıa o da bir kere kaçınca bir hafta, on gün uğramadığı oluyordu.

Bir yandan halası da onun arkasındaydı. Birkaç gece Asım uğramazsa adam, haber gönderiyor, araba gönderiyor ve yalıdan çıkarken "Akşama gel!" diye birbiri üzerine kırk defa tembih ediyordu.

Asım'ın en ziyade teveccüh gördüğü yerler buralarıydı. Yalıda her yerden ziyade rahat ediyordu, ona karşı her vakit kindar, her vakit şüpheli olmakla beraber Fahriye Hanım nihayet onu anlayamadığına hükmetmiş bulunuyordu. Ne hüküm vereceğini bilmiyordu. Asım değirmeni alıp Sarayköy'e kaçacak bir çocuğa benzemiyordu ve yalıda kaldığı müddetçe kendisi de, evvelce tahmin etmiş olduğu derece muzır olmayacak gibi görünüyordu. Yalnız, Asım, Atiye Hanım'dan başlayarak Dilber'e kadar evde herkese istinatgâh olmuş gibiydi. Halasıyla latife ediyor, dadılarla ve kızlarla

latife ediyor, gittikçe halindeki o sükûtilik, o durgunluk zail oluyor¹⁵⁴ ve o yaşta bulunan sıhhatli bir adam nasıl şen olursa o da şenleşiyordu. Bu halin hoş gitmemesine imkân yoktu fakat Fahriye Hanım'ın hoşuna gitmeyen şeyler vardı.

Asım'ın gelip gidenleri oluyordu. Yalıda Fahriye'nin istediği sükûn ve hâkimiyet havası dalgalanıyor, uçmak üzere bulunuyordu. Perdeler, pencereler açılıyor, kahkaha sesleri duyuluyor, yemekler yeniyor, Asım'ın genç arkadaşları gelip Atiye Hanım'ın elini öpüyorlar, oturup saatlerce konuşuluyor, Fahriye bunlardan kasten kaçıyor. Asım Fahriye'ye tesadüf ettikçe biraz müstehzi biraz hürmetkâr bir lisan kullanıyor ve Fahriye ona kuvvetle hücum edecek bir yer bulamıyordu. Vakıa büyük ziyarı olmayacaksa da Asım'ın herhalde burasını bırakıp gitmesi hayırlı olacaktı. Vakit düştükçe değirmen meselesini karıştırmaktan hâli¹⁵⁵ kalmıyordu. Değirmenin harap olduğundan tutturmuştu, “Böyle dura dura ne olacak? Hiç olmazsa biraz para verilsin, Asım Bey, işi gücü yok, gidip tamir ettirsin!” nağmesini tekrarlayıp duruyordu. Atiye Hanım'ın aldıracağı yoktu, hiç bununla meşgul görünmüyordu. Onun bütün derdi, Asım'ın gece Şefik Bey'de kalıp yalıya uğramaması idi. Şimdi ihtiyarlık tesiri ile her gün bunu düşünüyordu. Asım da yalıya gelmek istiyor, şimdi orası onun evi gibi oluyordu. Sarayköy'ü düşündüğü yoktu bile... Ara sıra anasına mektup yazıyor ve hemşiresine yazdığı şeylerde İstanbul'da nasıl vakit geçirdiğini doğruca hikâye ediyordu. Bu mektuplarda yalnız Salime'den bahis yoktu.

Asım iki hafta kadar Salime'nin yalıya geleceğini bekledikten sonra artık hissiyatının aldandığına hükmetmiş ve onu âdeta unuttur gibi olmuştu. Faika Hanım da onu fazla meşgul ediyor gibiydi.

Asım çıkıp gittikten sonra Salime'nin hali evde pek elim olmuştu. O gece onun hayatında bir dönüm noktası teşkil et-

154 Zail olma: Yok olma.

155 Hâli (olmak/bulunmak): Geri durmak.

mişti. O zamana kadar kızı babasına hâkim ve laubali iken birdenbire Salime bu hâkimiyetini ve bu hâkimiyetle beraber babasına karşı bütün merbutiyet ve samimiyetini de kaybetmiş bulunuyordu. Babası, nazarında birdenbire değişmişti. Babası, Toksi'nin âşığıydı. Şimdi artık buna hiç tereddüt yoktu ve Toksi artık Salime'nin eski dert ortağı ve samimi arkadaşı değildi. Hemen bütün günlerini odasında yalnız oturarak veya bahçede kanepede üzerinde düşünerek geçiriyor, soğuktan üşüyor, donuyor fakat paltosuna bürünüp, hatta bazen hafif yağmur altında dahi, ısrar ederek oturuyordu. Bir gün tek tük kar düşüyor, o yine kanepenin üstünde oturuyordu ve artık "Toksi buna ne mana verir, babama ne derim," diye de düşünmüyor hatta bazen babasının gördüğüne bile ehemmiyet vermiyordu.

Ancak lazım oldukça Toksi'ye ve babasına birkaç kelime söylüyor ve ne kadar lazımsa o kadar lakırdı ediyordu.

Babası ne fikirdeydi? Bu hali tashih etmek istiyor mu idi? Yoksa fikrinde musır mı bulunuyordu? Bu cihetleri anlamak kabil olmuyor, zaten anlamak da istemiyordu. Bir gecede bu evde her şey pek fena bir surette değişmiş bulunuyor ve değişiklik şüphesiz hepsini birden muzdarip ediyordu. En ziyade muzdarip olan Toksi idi. Burada bulduğu rahatı, refahı Canip Bey bir gece bir aptallık yüzünden bozup harap etmişti. Şimdi Asım bu eve gelip gitmedikçe veya Salime gelin olup bu evden uzaklaşmadıkça burada Toksi'nin rahatının avdetine imkân yoktu. Bunun için her gün Canip Bey üzerinde tazyik yapıyor, Salime'yi yalıya gönderdiğini istiyordu. Canip Bey de Salime'nin yalıya gidip bir müddet kalmasına muarız değildi ancak Salime gitmiyordu. Çağırıp, ona, "Git!" demek de istemiyordu. Salime bunlardan bihaber, kendi âleminde, dalgın, mükedder, âdeta divane olmuş gibiydi.

Ne yapacağını bilmiyordu, hiçbir kararı yoktu. Ve Asım'ı daima kederle düşünüyordu, son verdiği söze ve son duyduğu heyecana rağmen Asım'a kaybolmuş bir fırsat gözüyle

bakıyordu. Onu, babası kırıp atmıştı. Niçin? Çünkü Asım Canip Bey'in mirasını elinden alacak... Fakat yarabbi, babası için bunun ne kıymeti vardı? Eğer bu miras Canip Bey'in eline geçse ondan hemen hiçbir istifadesi olmayacaktı. Senede yetmiş seksen lira irat getiren ve hiç olmazsa on on beş lira vergisi ve tamiri olan bir irat. Satılsa acaba çok para tutar mıydı? Salime değirmenin iradını, masrafını pek iyi hesap edemiyor fakat değirmenin herhalde büyük varidat¹⁵⁶ getirir bir şey olmadığını pek güzel tahmin ediyordu. Bundan başka Canip Bey'in yalnız bir kızı vardı. Öldükten sonra nesi var nesi yoksa Salime'ye kalacaktı. "Ben istemiyorum," diye düşünüyordu. "Babam bunu neden hesap etmeyip böyle kırıyor," diyor ve kendi kendine buna hiç mana veremiyordu.

Asım her haliyle onun hesaplarına uygun geliyordu. Salime onun zevcesi olabilir ve kendini ona anlatabilirdi. Fakat bugünkü vaziyet her düşüncüyü, her ihtimali alt üst ediyor, her şeyi harap eyliyordu. Asım'ı görmek faydasızdı. Nevmit¹⁵⁷ idi. Onun karşısına zavallı vaziyetinde çıkmak istemiyordu. Bu sebeple, söz verdiği halde yalaya gitmek istemeyerek, tıpkı vaziyetini tebdil edince ızdırabı artacağını tahmin edip olduğu hali değiştirmekten korkan bir hasta gibi evden dışarı çıkmıyor ve çok günler odasında saçları dağınık, elbisesi perişan, bir hırkaya bürünmüş, sobanın karşısında oturup pek de lazım olmayan bir şey dikerek yahut eline geçen bir romanı okumaya uğraşarak günlerini geçiriyordu.

Bu esnada bir gün yine Mesut Dadı Ayastafanos'a geldi ve Salime'yi bu halde görünce şaşırdı. Sebebinin sordu. Fakat hiç mukni¹⁵⁸ bir cevap alamadı.

Herhalde bu işte yine Canip Bey'in bir münasebetsizliği vardı. Mesut Dadı akşama dönmek üzere geldiği halde dönmedi, Salime'nin yanında kaldı. O gece dadı ile birlikte

156 Varidat: Gelirler.

157 Nevmit: Umutsuz, çaresiz.

158 Mukni: İkna eden.

odaya kapanıp oturdular. Toksi kulaklarını kapılara dayayıp dinledi ise de hiçbir şey anlayamadı. Halbuki Salime dadıya hiçbir şey söylememiştir. Havai, yalıdan, Fahriye'den, halasından konuşuyorlardı. Salime öğrendi ki, Asım çoktan beri yalıya da sık sık uğramıyor imiş. Hele son hafta içinde hiç gelmemiş. Salime bunları dinlerken kendi kendine, "Ben olsaydım gelirdi!" diye düşündü ve yanakları kızardı. "Ben neden gitmiyorum?.." diye kendi kendine soruyor ve hiç cevap veremiyordu. Gitmemesine hiçbir sebep yoktu. Gitmiyordu... Fakat o akşam yemekte birdenbire kararını değiştirerek babasına birkaç gün için yalıya gideceğini söyledi. Canip, yemekte başıyla muvafakat işareti etmişti. Fakat Salime giyinip çıktıktan sonra tekrar kararını değiştirip Peyvende Bacı'nın kızına gitmek istediye de Mesut Dadı mukavemet etti. "Yalıya gidelim," dedi. Salime istasyonun kapısı önünde bir dakika durup düşündükten sonra, "Gidelim," dedi. "Yalıda sıkılacağım sanıyorum ama gidelim." Ve başka bir şey söylemedi. Yalıya gidinceye kadar başka bir lakırdı etmedi. Sükût ediyordu. Ancak sokağa çıkışı, ona bir azim ve irade vermiş gibi idi. Evdeki mütereddit, kararsız hali kalmamıştı. Ancak bir şeye karar vermiş mi acaba? Elbette bir bildiği yoktu. Hiçbir karar da vermiş değildi lakin karar verebilecek bir halde idi. Asım yalıya gelmiyormuş. "Gelineye kadar ve ben kendisini görünceye kadar orada kalacağım," diyordu. "Bakalım bana ne diyecek? Ancak ne dese hakkı vardır çünkü söz verdim ve gitmedim, kim bilir benim için neler düşünmüştür? Lakin neden gitmedim?.. Bana bu yeisi veren ne oldu? Niçin gitmedim," diyor ve gitmediğine müteessif oluyordu.

Büyükanası, Salime'yi pek süzölmüş buldu. Gözleri eskisi gibi parlak ancak rengi yerinde değildi. Neden böyle süzölmüş, zayıflamış olduğunu sordukça, "Bilmem?"den başka bir cevap vermiyordu.

Salime çarşafı çıkardıktan sonra kalbinde bir rahatlık duydu. Evvelce ümit etmediği halde müsterih ve rahat olduğunu

düşündü. Odaları gezdi. Salime'nin yalıya geldikçe panjur-
ları kapalı boş odaları gezmek mutadı idi. Asım'ın odasına
girerken kalbinde bir heyecan hissedip kendi kendine gülüm-
sedi. Yine bir tek panjurun yalnız bir tek kanadı açıktı; yine
yan tarafta büyük ayna boş, karanlık ve koridor gibi görünü-
yordu, eski siyah konsolun üstünde birkaç kitap duruyordu.
Bunlar, şüphesiz, Asım'ın kitaplarıydı. Salime bunları karış-
tırdı. Bu dört kitaptan biri Maupassant'ın *Bir Hayat* ismin-
deki eseri idi. Diğer biri yine bir roman, ismi: *Anna Bremon*.
Kim bilir nasıl şeydir!.. Üçüncü kitap bir usul defteri kitabı,
dördüncüsü *Mecelle*. Salime bir şey anlamadı. Romanları çe-
virdi. Hepsisi, belli, okunmuş ancak hiçbir çizgi, işaret yok.
Tekrar diğer kitapları karıştırdı. *Mecelle*'nin içinde çizgili
kâğıt üstüne kurşunkalemiyle yazılmış bir pusulacık buldu.
Üzerinde şu sözler yazılı idi: "Sizi bugün behemehal görmek
mecburiyetindeyim." İmzanın bir erkek imzası, yazının da
bir erkek yazısı olduğuna dikkat etti. Fakat imza okunmuyor-
du. Faik, Ferit gibi okunabilirdi. Lakin, hayır, ne Faik ne de
Ferit? "Neden bu pusulayı saklamış acaba?" dedi. İki de birde
dönüp kapıya bakıyor, biri görececek zannediordu.

Odanın içinde Asım'ın vücudundan hiçbir eser yok. San-
dalyelerden birinin altında bir çift terlik duruyordu.

Salime odanın ortasına kadar gelip tekrar arkasına bak-
tı, ayna içinde kendi hayalini gördü. Ne kadar korkunç! Bu
loş odanın içinde sanki bir yabancı adam varmış gibi geldi.
Sonra gözüne aynalı dolap tesadüf etti. Burayı açıp bakmak
evvelce aklına gelmemişti... Bunun içinde elbiseleri var, diye
düşündü. Fakat tereddüt etti. Fahriye meraklıdır. Nerede ol-
duğunu merak edebilir. Dolabı da başka vakit karıştırmaya
karar verdi ve Asım'ın odasından çıkarken kalbi müsterih-
ti, "İyi ettim de geldim," diye düşünüyordu ve birdenbire
Asım'ın geldiğini düşünüp sanki korkuyordu. Asım gelirse
kalbindeki saadetin söneceğini, tekrar derin bir yeise kapıla-
cağını zannediordu. Büyük salonun penceresine gidip bah-

çeye baktı. Hasan elinde bir karavana ile mutfak kapısından çıktı ve suları bahçeye serpti.

Bugün hava açıktı ve soğuk dünden ziyade idi. Elleri buz gibi donmuştu. Lakin odalardan birine girmek istemeyerek deniz tarafına geçti. Boğaz'ın suları bugün o kadar çok akıyor. “Acaba lodos mu?” diye düşündü. Fakat lodos olsa bu kadar soğuk olur mu? Sonra tekrar Asım'ı düşünerek, “Acaba gelir mi?” diyordu. Lakin ne faydası var? Gelse ne olacak acaba?

Kalbinde bir rakkas, elemle ümit arasında sallanıp duruyordu; gâh birdenbire ümitleniyor, “Kim bilir ne olur?” diyor sonra bir dakika geçince birdenbire her şey kararıyor, her şey donuklaşıyor, her şey rengini, taravetini uçuruyor, iş solgunlaşıyor, derin bir yeis ve teessüf içinde kalıyordu.

Gece, bir müddet, Atiye Hanım Asım'dan bahsetti. Fahriye'nin sükûtuna ve pek taraftar olmamasına rağmen Asım'ı methetti. Evinin o geldikçe şenlendiğinden, fakat her gece gelmediğinden, kendisinin alıştığından bahsetti. Sonra Asım'ın babasından, validesinden söz açıldı, geç vakte kadar oturup muhtelif şeylerden konuştular.

Atiye Hanım son günlerde vücutça kendini iyi hissediyor ve ara sıra perhizini bozduğu da oluyordu. Salime uykusu geldiği halde yatmak istemiyordu. Karşıda erkân minderine yan yana oturmuş Nazire ile Aliye de esniyorlardı. Nihayet Fahriye yatmak kumandasını verdi. Bu iki genç kadın sessiz, iki gölge gibi, Asım evde bulundukça sanki hiç bulunmamış gibi yaşıyorlardı. Salime ile de görüşmüyorlar ve Salime'nin yüzünü ancak yemekte yahut böyle Atiye Hanım'ın odasında görüyorlardı. Onların evde beslenen iki kediden hiç farkları yoktu. Ne kimse onların ne düşündüklerini biliyor ne onlar kimseye sokulup konuşuyorlardı.

Salime kendi kendine bunların hallerine taaccüp ediyordu. Bu kadınların aralarındaki münasebata vâkıftı ve bu münasebet ona iğrenç olmaktan ziyade gülünç geliyordu.

Bazı memnu sahneler hatırına geldikçe büyükanasından da nefret eder gibi oluyordu ve babasının ailesi hakkında fikri pek fena idi. Bu gece yatağına girdikten sonra da uyuyunca ya kadar yine bunları düşündü ve babasını hatırına getirerek, “Acaba bunun da ne gizli dertleri var?” diye düşünüyordu.

Ertesi sabah erkenden yalıya gelen Peyvende Dadı’dan fena bir haber aldılar. “Asım Bey, Şefik Bey’in evinde hasta imiş...” Atiye Hanım pek ziyade müteessir oldu. Hemen eczacıya haber gönderdi, onu gönderip bir haber alacaktı. Salime de düşündü.

Asım, Şefik Bey’in evinde birdenbire hastalanmıştı. Evvela bir gün kırıklık hissetmiş, sokağa çıkıp çıkmamakta tereddüt eylemiş fakat Faika Hanım’ın ısrarı tereddüdünü izale etmiş, evde kalmış, ertesi sabah hatta yataktan çıkmamıştı. Ateş içinde yanıyordu, Şefik Bey telaş etmiş, getirilen doktor, buz tavsiyesinde bulunmuş ve aradan bir gün daha geçtikten sonra hasta büsbütün dalgınlaşmıştı. Bir teşhis konulamıyordu. Şefik Bey Sarayköy’den validesini çağırıp çağırmamakta tereddüt ediyordu.

Atiye Hanım hastalığı haber aldığı vakit, aradan dört gün geçmiş ve hâlâ iki doktor hastalığa bir isim koyamamışlardı.

Asım’a bakmak için bir kadın getirmişlerdi ancak Faika Hanım’ın da odasından çıktığı yoktu.

Şefik Bey odaya ancak sabah akşam uğruyor ve Asım’ın öleceğinden endişe ediyordu.

Atiye Hanım’ın gönderdiği eczacı gidip geldikten sonra yalıda telaş arttı, Atiye Hanım ağlamaya başladı. Onu teskin için Fahriye kendi kalkıp gidecekti! Kimin gönderileceği düşünüldüğü esnada Salime kendi gitmek ve büyükannesine haber getirmek istedi, sonra bu arzusunun fena tefsir olunabileceğini düşünüp sıkıldı, yüzü pembeleşti, başını çevirip denize baktı. “Asım’la meşgul oluyor,” diyecekler. Niçin bu kadar meşgul olmalı... Bir defa Asım’a gitmek istedikten

sonra bir daha sözünü tekrar etmedi. Ancak büyükannesinin onu göndermesini istiyordu. Aradan on dakika geçtikten sonra Atiye Hanım “Hani kızım, ben giderim, diyordun ya? Oturuyorsun?” dedi.

Salime hazırlanırken memnundu ve kalbinde bir heyecan hissediyordu... “Bir şey değil fakat alakadarım, lakayt kalamıyorum...” diye kendi kendine itiraf etti. Asım’ın nesi var? Ne çok güzel ne çok sevimli ne çok malumatlı... Fakat bir şey var ki insan ona karşı ümitleniyor. Bir şey var ki Salime’ye izdivaç telkin ediyor. Kendisiyle yaşanılabilir bir adam. Onunla izdivaç büsbütün bir yabancıya varmak gibi değil, insan her vakit bu kadar bildiği, tanıdığı, konuştuğu bir adamla izdivaç edemez. Fakat Salime bu kadar işi açık düşünmek istemiyor, fikrinden geçen bu şeyleri kendi kendine bile itiraf edemiyordu.

Asım’ın ateşleri devam ediyordu, yalnız geceyi hezeyansız¹⁵⁹ ve rahat geçirmişti. Ekseriya arkası üstü yatıyor, dalgınlık içinde parça parça rüyalar görür gibi oluyor; gözleri kapalı, dudaklarını kımıldatıyor ve bazen yüzü kızarıyor, birkaç saat sonradan rengi bozuluyor, benzi sapsarı oluyordu.

Faika Hanım endişenak idi. Validesine bir telgraf yazdırmak hatırından geçiyor sonra nasıl bir hisle ise Şefik Bey telgraf yazmak isteyince mâni oluyordu. Ferruh Bey üç dört gündür muntazaman ziyaret ediyor ve yanında birtakım adamlar da getiriyordu. Gelip gidenler içinde mevki sahibi birtakım kimseler de vardı. Şefik Bey az zamanda Asım’ın bunları nereden tanıdığını ve nasıl olup da onlar nezdinde bir hürmet, mevkii yapabilmiş olduğunu tahmin edemiyordu. Şefik Bey’e evde tesadüf ederlerse onu teselli ediyorlar ve Asım’ın hasailinden¹⁶⁰ bahseyliyorlardı. Bu ziyaretler mahallelinin de nazarı dikkatini celbetmişti. Asım artık alelade bir adam değildi. Şefik Bey onu evinde yatırmak ve tedavi

159 Hezeyan: Sayıklama.

160 Hasail: İyi huy, hasletler.

ettirmekle sadece kardeşinin oğlunu tedavi ettirmiş olmu-yordu, biraz ehemmiyetli bir adam onun evinde yatıyordu. Bu sebeple o da fazla alakadar olmaya başladı ve bir akşam memleketin maruf doktorlarından birini alıp getirdi. İki gün sonra da konsültasyon yapıldı.

Salime geldiği gün Ferruh Bey oradaydı. Faika, Mesut Dadı'yı görünce, hayatta pek nadir görmüş olduğu Salime'yi tanıdı ve onun heyecan ve alakası derhal nazarı dikkatini cel-betti. Faika Hanım Ferruh Bey'in yanına çıkmıyordu. Salime ise Ferruh Bey'i hayatında belki bir defa bile görmemişti. Onun için o gidinceye kadar aşağıdaki kapı yanındaki oda-da oturdular. Faika Hanım hastayı tesahup¹⁶¹ ediyor gibiydi. Yorgun, uykusuz olduğundan bahsediyor, hastanın hizmeti-ni gören kadından şikâyet ediyor, endişenak görünüyor ve onun bu halleri Salime'nin gözünden kaçmıyordu. Salime onu böyle gördükten sonra biraz soğuk durmuştu. Kapıdan girince hastanın yanına gitmek için gösterdiği tehalükü¹⁶² ve heyecanını zapt etti.

Ferruh Bey gittikten sonra evvela Faika Hanım hastanın yanına çıkıp Salime Hanım'ın kendisini ziyaret etmek arzu-sunda bulunduğunu haber verdi ve hastanın yüzüne dikkatle baktıysa da oradan bir şey anlayamadı. Asım bitap, gözlerini Faika Hanım'ın gözlerine dikmiş duruyordu. Sonra dudakla-rından hafif bir tebessüm geçti. Ancak Salime odadan içeri girince, bu nazarlar büsbütün başka oldu. Asım doğrulmak istedi. Fakat yalnız başı yastıktan kalktı ve tekrar düştü ve gözlerini kapayıp başını duvar tarafına çevirdi. Birkaç gün içinde zayıflamış, parmakları sanki kalınlaşmış elini uzattı. Salime bu eli tuttu, sol elini de sanki annesi çocuğunun saç-larını okşarmış gibi Asım'ın saçlarının üstüne koydu. Buna nasıl cesaret etmişti?.. Bu hareketi düşünerek yapmış değildi, hissiyatını hatta Asım'a karşı bile saklamayı düşünememişti.

161 Tesahup: Sahiplenme.

162 Tehalük: Çok isteme.

Faika Hanım birdenbire hayret içinde kaldı. Salime'yi hastanın başı ucunda, ona bu kadar yakın görünce sıkıldı, âdeta bir lahzacık kendini odada fazla bulur gibi oldu ancak ısrar edip kaldı... “Demek bunlar Asım’la tanışıyorlar, görüşüyorlar ve ne kadar çabuk birbirine sokulmuşlar. Asım bundan hiç bahsetmemişti,” diye düşündü fakat Asım yalnız bundan değil, hiçbir şeyden bahsetmemişti. Ferruh Bey’le, diğer zevatla münasebatta bulunduğunu da kimse bilmiyordu. Faika Hanım karyolanın ayak ucunda duvara dayandı kaldı.

Asım Salime’nin parmaklarını başında hissedince eliyle Salime’nin elini biraz sıktı, avuçları ateş gibi yanıyordu. Hiç vaziyetini değiştirmek istemiyordu. Salime’nin kalbi sanki yerinden fırlamak istiyormuş gibi çarpıyordu. Onun da rengine bir uçukluk çökmüştü, ayakta duramayacak gibi oluyordu. Hafif bir tebessüm dudaklarının ucunu gölgeliyordu. Salime elini Asım’ın başından çekerek biraz eğildi ve sesi titreyerek, “Nasılsınız Asım Bey?” diye sordu.

Asım başını çevirdi. Gözlerini açtı fakat onun gözlerine bakmaya cesaret edemeyerek göğsüne bakıyordu.

“Hastayım Salime Hanım,” dedi. “Ateşim var, dalginlik geliyordu, bugün daha iyiyim.”

“Ben bir haftadır yalıdaydım, bizim ancak bugün haberi-miz oldu,” dedi. Sonra yanındaki sandalyeye oturup hastanın elini bıraktı ve çok ileri gittiğini anladı. Yüzüne bir kan tabakası çıktı, biraz sonra Faika Hanım’la göz göze geldiler. Salime daha ziyade mahcup oldu Faika Hanım’ın yanında... O, Asım’ın zevcesi değil hatta nişanlısı bile değildi. Elini tutmak neyse fakat onu avucunda saklamak ve saçlarını okşamak... Hele saçlarını okşamak ne oluyor?.. Bu kadınların ağızlarına düşerse elbette dallanır budaklanır ve dedikodular elbette pek haksız da olmazdı. Salime bunu düşünürken içinde diğer bir ses “Aman iyi ettim de yaptım,” diyordu. “Ne olacak... Kim keyfi ne isterse söylesin, olmazsa nihayeti bir

nikâh değil mi?” Asım’ın hararetini hâlâ avuçlarında hissediyor ve “Acaba Asım beni alır mı?” diye düşünmeye hacet görmüyordu. “Alır” diye kanaati vardı.

Faika Hanım dudaklarında manidar bir tebessümle onlara bakıyordu. Salime Asım’ın bütün ateşine, hastalığına, dalgınlığına rağmen kendini bahtiyar addediyordu, haftalardan beri ilk defa neşesi avdet etmişti. Faika Hanım’a bazı şeyler anlatıyordu. Arkasında gültrengi bir çarşaf vardı. Mektepli kızlar gibi sade giyinmişti. Gözlerinin içi gülüyor ve o konuşurken Asım hummalı gözlerle ona bakıyordu. Faika Hanım onların aralarında ilan edilmiş bir muhabbet olduğuna hükmediyordu. Buna hiç şüphesi kalmamıştı, bu iki genç birbirlerini sevmişler... Kendi kendine, “Dünyada doğru minareler...” demek istiyordu fakat bunda Asım’ın ne eğriliği var, bir kız görmüş, onunla sevişmiş! Yarın da izdivaç edebilir... Ortada hiç aldatmış, aldatılmış kimse yok, buna neden hayret etmeli, niçin taaccüp etmeli? Fakat öyle de olsa ümit olunmayan bir şey... İnsan âdeta aldatılmış gibi oluyor.

Lakin Asım ciddi surette hastaydı, ara sıra dudaklarındaki tebessüm soluyor ve gözlerini kapayıp dalıyor ve sonra kendini zorla açıyordu. İlk heyecan zail olunca, Salime teessürle onun dalgın haline baktı ve gayriihtiyari elini Asım’ın yorganının dışında kalmış bileğine götürdü. Asım ateşler içindeydi ve nabızı şiddetle ve kuvvetle çarpıyordu. Fakat hasta, dalgın halinde Salime’nin elini, elektrik tesiri varmış gibi hissetti ve gözlerini açıp ona baktı. İlk defa birbirinin gözlerine baktılar.

Hastaya bakan kadın, soğuk suya batırılmış bezi Asım’ın alnına koydu. İki damla su Asım’ın şakaklarından süzülüp kulaklarının köşesine doğru aktı. Salime birdenbire, “Ya ölürse” diye düşündü ve sanki tek mil kanı kalbinde toplandı. Toplandı, kendinden korktu. Sanki Asım’ın göğsüne kapana-rak ağlayacak, “Sen ölürsen Asım!” diye inleyecekti.

Bu mülakat doktorun akşam ziyaretine kadar devam etti, Asım’a tekrar geleceğini söyleyerek ayrıldı. Sokağa çıkınca Salime kendinden korktu, kalbinde büyük bir merbutiyet,¹⁶³ “Asım ölürse!..” diye bir korku, sonra bu münasebetin ne ile neticeleneceğini bilememekten mütevellit gizli bir ızdırıp vardı. Araba içinde hiç konuşmayarak ve peçesini indirmeyerek, mütemadiyen gözünün önünden geçen İstanbul manzarasını şuursuz seyrederek ve muayyen hiçbir şeyi düşünmeyerek gidiyordu.

Yalıya geldikleri vakit akşam oluyordu. Atiye Hanım sorunca, onu teskin edecek surette bir şeyler söylemek lazım iken unutup kendi derdini döker gibi, “Hasta, büyükanneçim,” dedi, “dalıp dalıp gidiyor. Eteklerinizi öptü, doktorlar belli başlı bir isim koyamamışlar, ‘humma’ diyorlarmış. Sararmış, benim içime dokundu.”

Atiye Hanım’ın ağlamaya başladığını görünce Fahriye ‘Lahavle’ çekerek odadan çıktı ve Salime sözünü değiştirerek, “Lakin artık hastalık gün günden eksiliyormuş, bugüne kadar hararet hiç düşmez ve bir karar devam ederken bugün yarım derece kadar düşmüş. Hasta bakıcı kadının fikrine kalırsa, ‘Gençtir, tez kurtulacak; zaten kefeni yırttı,’ diyor. Orada iyi bakıyorlar. Sık sık yoklamalı,” dedi.

Atiye Hanım kabahati Asım’a yükletiyor, “Benim meraklı olduğumu pekâlâ bilir, böyle bir şeyi olunca gelip benim evimde kalması lazım değil miydi?” diyordu.

Mesut Dadı, bu ziyarete giderken Asım’ın hastalığından müteessir iken, son derece memnun ve bahtiyar olarak avdet etmiş ve Salime’nin Asım’a nasıl baktığını görmüş, Faika Hanım gibi onların birbirini sevdiklerini, birbirine varmak kararını verdiklerini katiyen zannetmişti. Bu ise onun işine geliyordu. Canip Bey’e nispet... Salime söyleyip bitirdikten sonra, “Kızım tecrübesiz de korkuyor, maşallah bir şeyisi yok,” dedi. “Biraz ateşi var, tez geçer.”

163 Merbutiyet: Bağlılık.

Mesut Dadı'nın yüzü gülüyordu. Atiye Hanım ona hayretle baktı fakat bir şey demedi.

Salime soyunmak için odasına gittiği vakit ikisi, Atiye Hanım'la Mesut Dadı odada yalnız kalmışlardı. Mesut Dadı, tebessümüne vüs'at vererek, "Hasta çocuk ancak kızım tez tez giderse onu çabuk ayaklandırır," dedi.

"Ne demek?" diye Atiye Hanım sordu ve Mesut Dadı'nın dilinin altında bir şey olduğunu hissetti.

"Ne demek kadını, onlar birbirini görürlerse tez düzelirler. Ben bugün onları gördüm," dedi.

"Birbirini seviyorlar mı?"

Mesut Dadı elini havaya sallayıp, "Olan olmuş, biten bitmiş," diye cevap verdi.

"Nereden anladın? Anlatsana!"

"Ne anlatayım, hanımefendi, olup da görmeliydin!"

Sonra ilave etti, "Allah benim kızıma acır, o babanın elinden elbette kurtaracak..." dedi.

Odaya Fahriye'nin Nazire'si girdiği için ikisi de sustular.

Salime odasında yarı soyunmuş, sobanın karşısında ayakta duruyor ve dalgın, sanki bir şeyi düşünüyor gibi görüldüğü halde hiçbir şey düşünemiyordu. Adımlar kendi kendine atılıyor, düşünülerek yapılan şeylerden düşünmeye vakit olmadan yapılan şeyler... Daha ziyade... Asım'ın incemiş yüzünü ve zayıflıkla belli olmuş bıyıklarını, soluk dudaklarını, ateşle gâh kızarıp gâh solan yanaklarını gözünün önüne getirdi. Hafifçe terli gibi nemli hissedilen ateşli elini elinde hissetti. Sanki o ateş bütün vücudunu kaplıyordu. Hiçbir kelimesi söylenilmemiş olan bu meyil ve muhabbetin pek ziyade ilerlemiş olduğunu hissediyordu. Acaba Asım onun kocası olabilecek mi? Babasını düşündü. Babası buna mâni idi. Babası bu izdivacı şüphesiz reddedecek; ancak şimdi Ayastafanos'a

gitmek, tekrar o eve girmek, tekrar Toksi'nin karşısında bulunmak ne kadar müşküldü. Tekrar bir cehennem hayatına girecekti.

Şimdi babasının yüzüne bakmak, Toksi ile görüşmek ona büyük bir ızdırap veriyordu. Ah kabil olsa da artık büyükanasının evinde kalsa! Şimdi orada eski hava dağılmıştı, eğer Asım oraya muntazam surette devam etse orası sanki yeniden canlanacaktı. Fahriye! O müthiş kadın mağlup görünüyordu, hanımefendi onu atacak vaziyete geliyor gibiydi. Acaba bu kabil olur mu? Acaba büyükanası hayatının son zamanlarında bütün mazinin üstüne bir çizgi çizip biraderinin oğlu ve torunu ile beraber yaşar mıydı? Salime bugünü görse ne kadar bahtiyar olacaktı. O zaman Canip Bey'in de bir söz söylemeye hakkı olmayacak. "Niçin büyükanana gidiyorsun?" diyemeyecek. Sonra Salime babasının son zamanlarda tutturduğu yeni teraneleri tahattur etti; şimdi Canip Bey onun yalıya gelmesine, yalıda kalmasına eskisi gibi itiraz etmiyordu, büyükanasına yarandığını arzu ediyor gibi görünüyordu. Hele son hadiseden sonra daha ziyade hürriyet vermiş gibiydi. Fakat hiç şüphe yoktu ki, onun Asım'ı sevdiğini çekemezdi. Bunu işitse mutlaka Salime'yi ayırmaya kalkışacak, kim bilir ne münasebetsizlikler yapacaktı. Fakat sebebi nedir? "Bu babam ne karmakarışık ruhlu adam!" diye düşünüyor ve âtiyen takip edeceği yol için hiçbir karar veremiyordu. Bugün Asım'la düştüğü vaziyet herhalde tehlikeli bir vaziyetti, burada biraz daha yürüyünce artık geriye dönmek kabil olamazdı. Ya babasını ya Asım'ı tercih etmek lazımdı. Fakat Asım'ı henüz kâfi derecede bilmiyordu, onunla bir tek kelime konuşmuş değildi. His içinde birbirine ifşa-yı raz¹⁶⁴ etmişlerdi. Zarar yok, fikirler mutlaka sözle ifade edilmez ya! Bazen böyle de olur ve sözle bunun arasında kuvvet itibarıyla hiçbir fark yoktu. Salime, düşündükçe, bugün Asım'a "Seni seviyorum!" demiş olduğunu itiraf ediyor ve

164 İfşa-yı raz: Sırrı açıklama.

bundan biraz müteezzi¹⁶⁵ oluyordu. Hastalık haliyle Asım bunu unutsa ne iyi olurdu!

Fakat acaba unuttur mu? Bunu unutacak kadar hasta olduğunu kabul edemiyordu ve o, Asım'ı sevdiğini yalnız Asım'a değil, bütün odadakilere, bütün âleme ilan etmiş sayılırdı. Hatta belki daha ziyadesini bile zannettirecek bir çılgınlık ettiğini düşünerek kendi kendini muahezeye başladı. İnsan böyle bir muameleyi ancak oğluna, kardeşine, kocasına yapabiliyordu. Hatta nişanlısına hatta nikâhlısına bile halk içinde bu kadar yakın görülmek âdet değildi. “Fena yaptım!” diyordu. Fakat arada bir lahza oluyor, yine Asım'ın sıcak elini avucu içinde hissediyor, yumuşak saçlarının parmakları arasına girdiğini duyuyor ve “Elbette Asım babama tercih olunabilir!” diye kat'i hükmünü veriyordu. Akşam olmuştu, oda artık büsbütün karanlıktı; uzak yakın bazı düdük seslerinden ve yalıya yakın geçen vapurların şimdi vazıh duyulan seslerinden ve onların camdan duvara aksedip bir müddet duvarda seyreden aydınlıklarından başka hayat eseri yoktu. “Beni şimdi çağıracaklar,” diye korkuyordu. Burada böyle karanlık ve yalnızlık içinde oturmak daha iyi idi. Hatta şu koltuğun üstünde uyumak istiyordu. Ne kadar fena... Konuşacak, istişare edecek kimsesi yoktu. Büyükanasına açılmaktan çekiniyordu. Çünkü “Onun hemen işe bir ciddiyet verme ihtimali vardı,” diye düşünmekte haklıydı.

Biraz böyle düşündükten sonra Faika Hanım'ı hatırladı; iki çocuk anası olmasına rağmen taze ve güzel bir kadın ve ne kadar bahtiyar... Ancak hasut¹⁶⁶ bir hanıma benziyor, gözleri ateş içinde... Sonra hatırına fena şeyler gelmeye başladı. “Acaba bu kadın nasıl kadın?..” diye düşündü, ihtimal vermedi. “Adi bir kadına benzemiyor,” diye hüküm verdi. Adi kadın demekle neyi kastediyor, Faika Hanım'a nasıl bir mevki veriyor, orasını kendisi de güzelce izah edemezdi.

165 Müteezzi: Eziyet çeken.

166 Hasut: Kıskaç.

Salime şimdiye kadar hiç düşünmediği şeyler düşünmeye başlamıştı. Meğer bir zamanlar ne kadar asude imiş... Şimdi hayat müşkül bir yola girmiş bulunuyor ve ati meçhul... Bu karanlık yolu aydınlatacak hiçbir vasıtası, hiçbir çaresi yok ve hayatta böyle yapayalınızdı. Kendi kendisini öksüz ve biçare buldu. “Annem sağ olsaydı böyle olmazdı,” dedi ve ağlamaya başladı. Kendini bigâneler, yabancılar içinde görmek ona pek ziyade elem veriyordu. Ne olur, babası olsun onun nazarında eski safvetini muhafaza edeydi. Babası Toksi’yi seviyor, bir mal ve miras hırsı gözlerini bürümüş, hiçbir şey görmüyor. Büyükanasının Fahriye’si var. Tanıdıklarını birer birer gözünün önüne getirdi, hiçbirinden ona fayda yoktu. Kim bilir Asım’ın da neleri vardı? Bütün tanıdıkları içinde nihayet en ziyade kendine yakın Mesut Dadı’yı buldu. Fakat o da aklı az, bir zavallı kadındır...

Karanlık onun yeis ve hüznünü artırıyordu. Evvelce her gün gidip Asım’ı yoklamaya karar verdiği halde şimdi karanlıktan caydı. “Yarın Mesut Dadı yalnız gitsin!” diye düşündü. Bilmiyor ve aldanmak istemiyordu. Kim bilir, Asım belki hakikaten babasının ve bazılarının dedikleri gibi çok kurnaz ve çok hilekârdır. Belki değirmeni büyükanasından kolayca almak kabil olamayacağını gördü, şimdi kendisine meyil ve muhabbet gösteriyor?

“Lakin insan kırk derece hararet içerisinde yanarken de bunları düşünebilir mi acaba?” diyor ve yine şüphesine devam ediyordu. Eğer kızlar onu yemeğe çağırmamış olsa idiler, uyuyuncaya kadar olduğu yerde kalacak ve hülyalarında devam edecekti.

Ertesi günü Mesut Dadı yalnız gitti. Salime fikrinde sebat etmişti. En güzel yol kaçmaktı, eğer kaçmazsa tabiatın onu bir tehlikeye sürükleyeceğini hissediyor ve buna mâni olamayacağı kanaatinde bulunuyordu. Şüphesiz Asım’a karşı zayıftı. Fakat ona lazım geldiği kadar itimat edemiyordu. Mesut Dadı gidip geldikten sonra yeni bir haber getirdi; hastalık

sâri¹⁶⁷ bir humma imiş. Hastanın yanına doktorlar kimseyi koymuyorlar imiş ve ahvalinde de bir tahavvül yokmuş.

Salime memnun mu yoksa mahzun mu olduğunu tayin edemeyecek garip bir haldeydi. Bir taraftan memnun oldu çünkü onu ziyaret etmemek için sebepler çıkmış bulunuyordu. Diğer taraftan “Ya ölürse!” diyordu. Onun için itiraf etmek lazımdı ki, ne kadar kaçarsa kaçsın, Asım’ı benimsiyordu. Benimsemişti... Bu, inkâr olunur bir şey değil! Bütün ondan kaçmak kararlarının altında “Kim bilir belki bir gün ölür de...” diye bir endişe vardı.

Her gün yalıdan bir adam Şefik Bey’in evine kadar gidiyor, Asım’ın sıhhatini öğreniyor ve Salime bu adamı tehalükle bekliyor, eğer giden Mesut Dadı ise onu uzun uzun isticvap¹⁶⁸ ediyor: “Faika Hanım ne dedi? Asım Bey bir şey söylemiş mi? Dalgınlık geliyor mu imiş?” Ve dadı da ona tafsilat vermeye üşenmiyordu.

Eğer fena bir hadise, Fahriye’nin ümit olunmayan bir tecavüz ve müdahalesi olmasaydı, belki Salime’nin yalıdaki bu hayatı daha bir müddet böyle devam edip gidecekti.

Bir gün aşağı odalardan birinde ve Fahriye’nin yanında Salime yine Mesut Dadı’ya sualler soruyor ve sık sık Asım’dan bahsediyordu. Fahriye Hanım’ın Nazire’si ile Aliye’si de odadaydılar. O zamana kadar sükûtu muhafaza eden ve ihtiyatlı davranan Fahriye birdenbire eski tavrını takınarak bir zamandan beri kendisine ehemmiyet vermeye başlayan Salime’ye, “Hanım,” dedi. “Sen artık kendini unutuyorsun, bir genç kız, bir genç erkeği bu kadar adamın içinde böyle sormaz, ayıptır; bir şeyin varsa onu gönlünde sakla. Âdet böyledir, başkaları duyarlarsa yalnız seni değil bizi de ayıplarlar. (Mesut Dadı’yı göstererek) Eğer sen bu ihtiyar bunaklara bakarsan sonra çok dizini döversin ama son pişmanlık fayda vermez... Benimki sana ana nasihatı...”

167 Sâri: Bulaşıcı.

168 İsticvap: Sor(gula)ma.

Salime bembeyaz olmuş, hiç cevap vermemişti. Bu la-kırdılar olurken Salime minderin üstünde muhtasar kahvaltı ediyordu, hemen tepsiyi önünden itip yukarı odasına çıkmış, bütün hiddetini gözlerinden almış ve ertesi gün de büyükanasına da bir şey söylemeyerek çıkıp Ayastafanos'a gitmişti. Bir zaman vakayı kimse büyük hanıma söylemeye cesaret edememişlerdi. Atiye Hanım torununa gitmemesi için çok ısrarlar etmiş ise de o reddetmiş ve bin dereden su getirerek avdetle ısrar göstermişti. Ancak vakadan on gün kadar sonra idi ki, Mesut Dadı bir söz esnasında, geçen vakayı hanımefendiye söyleyebilmiş, mesele nihayet Atiye Hanım'la Fahriye arasında senelerden beri olmayan büyük bir kırgınlığı mucip olmuştu. Atiye Hanım işe vâkıf olunca vakıa Fahriye'ye hiçbir şey söylememişti fakat bu ona karşı hissettiği zaafıtan değil, hiddetinden, kendine malik olmayacak derecede kuvvetini kaybedip âdeta baygın gibi bir hale gelmesindendi. Yalılakiler hanımefendiye bir hal olacak diye korktular. Fahriye de işi anladı. Ne onu bırakıp gidebildi ne de odasına girmeye cesaret etti. Yaptığını gafletle, istemeyerek yapmış değildi, ne yaptığını pek güzel biliyordu. Fakat onun bu kadar büyük bir tesiri olacağını tahmin edememişti ve hanımefendi üzerinde nüfuzunu bu kadar kaybetmiş olduğuna da inanamazdı. Bu vaka ona mevkiinin pek fena olduğunu birdenbire anlattı. Artık Atiye Hanım, ona, yalnız eski hizmetine hürmeten kasaba satılmayıp da ahırın bir köşesinde saklanan bir ihtiyar inek muamelesi ediyordu. Eğer bî-vefalığa hamledilmese hemen o gün yalıtı bırakıp gidecekti. Fakat "Hanımefendiyi hem ölüm haline getirdi hem de başını alıp gitti," diyecekler diye aşağıda Nazire ile Aliye'nin odasında somurtup oturdu... "Bütün kabahat Asım'dadır, o hergeledir," diyordu. "O ne hergele o, onu görenler bir şey zannederler, görürsünüz bak. Bu hanımefendinin başına ne işler getirecek!"

Atiye Hanım ise son zamanda aile zevkine, çoluk çocuk şenlik zevkine düşmüştü. Fahriye'nin elinde kalıp ölmek istemiyordu. Asım ona ummadığı bir saadeti getirmişti. Yalıya

gelip gitmeleri, arkadaşlarını davet etmeleri... Kendisi de iyi bir çocuk. Atiye Hanım şimdi dünyada yalnız onu seviyordu. Asım'la Salime arasında bir münasebet olduğunu işittiği gün fevkalade memnun olmuştu. Sevincinden gençleşmiş sanılırdı. Onları birbirine verecek, evini, malını, her ne varsa hepsini onların üstüne edecek, bu vesile olacak, tekrar bütün ailesiyle barışacak. Tazeden doğacak ve onların ellerinde, onların evlerinde ölecekti. Fakat talih ona galiba bu saadeti çok görüyordu. Asım birdenbire hastalanmıştı, kız da evden kaçırılmıştı. Asım iyi olursa kız ona kim bilir neler söyleyecek ve şüphesiz Fahriye bu evde iken Salime de bir daha buraya dönmeyecekti. Fahriye'ye gelince, onu kovmak kabil değildi, Atiye Hanım'a pek büyük iyilikleri vardı. Ona nasıl "Kalk, git!" denilebilir. İnsan bu kadar nankör olabilir mi? Acı tatlı bu kadar zamanları birlikte geçmiş... Bir zamandan beri hanımefendinin uykularını kaçıran bu düşünceler şimdi bu vaka üzerine onu büsbütün sarstı ve yatağa düşürdü. Her gün Asım'a bir adam gönderiyor, müphem, birbirini nakız¹⁶⁹ haberler alıyor, hiçbirine inanmıyor ve her gelene "Ayol, doğrusunu söyleyin, acaba çocuğu bir daha dünya gözüyle görecek miyim?" diyordu.

Salime'ye gelince, yalıdan pek harap, pek meyus bir halde çıkmıştı. Kalbinde derin bir ümitsizlik vardı. Vakıa, Fahriye'nin ne olduğunu biliyor ve ona ehemmiyet vermek istemiyordu. Lakin elinde değildi, eve kadar nasıl gelebildiğine kendisi de hayret ediyordu. Hemen düşüp bayılacak derecede bir bitabî¹⁷⁰ hissetmekteydi. Fakat eve gelince birdenbire hayret içinde kaldı. Çünkü Toksi'nin yerine Ayastafanoslu bir ihtiyar Rum kadını ona kapıyı açmıştı. Babası evde yoktu.

"Toksi evde yok mu?"

"Hayır Toksi bırakmış gitmiş..."

"Nereye bırakmış gitmiş?"

169 Nakız: Ters, uyuşmayan.

170 Bitabî: Yorgun(luk).

“Burasini artık birakmis.. Beyefendi onu istemedi.”

“Tuhaf şey?..”

Salime odasına çıktı, öteki odaları gezdi, hiçbir tahavvül yok... Toksi'nin odasına çıktı. Orada ihtiyar kadının yatağı, eşyası duruyordu. Kendi kendine, tuhaf şey, dedi, Toksi ne oldu da gitti? Babam bana karşı kendi vaziyetini düzeltmek ihtiyacını hissetmiş olmalıdır. Herhalde böyledir yahut Toksi kendisi utandı da bıraktı gitti. Bu ancak babası eve geldikten sonra anlaşılabilecekti.

Fakat burada Salime Asım'dan nasıl haber alabilecek? Buraya gelinceye kadar bunu hiç düşünmemişti. Buna imkân yoktu. Kendi kalkıp Şefik Bey'in evine gidebilir ise belki öğrenecek... Fakat onun da ne faydası var? Hayırsız koyunu kurt yesin!

Lakin bir taraftan acıyor diğer taraftan da “Dün bu kadar yakın muamele ettim, sonra bırakır ve hiç aramaz sormaz isem o zaman Asım benim için ne der?” diye düşünüyordu. Ancak şimdi evdeki tebeddül¹⁷¹ o kadar büyüktü ki doğrusu Asım onun için ikinci derecede kalıyordu.

Akşam olup babası gelince, Canip Bey kendi hatalarını tashih maksadıyla Toksi'ye yol verdiğine hiç şüphesi kalmadı. Babası, kendisi ile konuştu, anasını sordu, vakıa her zamanki tavrıyla tahkir ederek söylüyordu. Asım'dan ne Canip Bey bahsedebildi ne de Salime.

171 Tebeddül: Değişiklik.

Asım büyük tehlikeler geçirdikten sonra kurtulmuştu. Asım, ilk kendine geldiği gün hemşiresiyle validesini başı ucunda görmüştü. Fakat hasta son derece zayıftı. Şefik Bey ona son derece merbutiyet ve muhabbet gösteriyordu. Faika Hanım hasta ile beraber hasta idi ve onu en ziyade meraklandırıran Asım'ın bu zaafından kendini kurtaramayacağı idi. Atiye Hanım hastanın ilk açıldığı haberini götürenlere beş lira müjde vermişti. Ferruh Bey kış, yağmur çamur, bir gün ihmal etmemiş, onu muntazaman ziyaret etmiş ve hasta yanına tekraren adam kabul olunmaya başladığı gün Asım'ı zayıf bir halde görünce tahammül edemeyip ağlamıştı. Bazı insanlar hiçbir fevkaladelikleri olmadığı halde her taraftan muhabbet görüyorlar; Asım bu bahtiyarlardan biriydi. Ferruh Bey vasıtasıyla tanıdığı bütün yâran, hassaten kendilerini bir teşekkül-i mahsus¹⁷² imiş gibi siyasi bir cemiyet halinde görenler Asım'ı kendi cemiyetlerinin kıymetli bir uzvu olarak tanıyorlar ve onunla meşgul bulunuyorlardı. Sahnede yalnız Salime yoktu. Ne oldu? Salime neden ortada yok? Buna en ziyade mana veremeyen Faika Hanım'dı. Birkaç defa Mesut Dadı'dan sormuştu. Sadra şifa verecek cevaplar alamadı. Salime Ayastafanos'ta imiş, acaba niçin Asım'ı ziyaret etmiyor? Faika Hanım'ın tahminine göre, Salime her gün Asım'ı ziyaret etmeliydi. O kadar merbutiyet, o kadar alaka gösterdikten sonra terk edip böyle hiç arayıp sormamak neden? Bunda bir gayri tabiiyet var. İnsan birini gönderip sordurabilir. Hatta bir

172 Teşekkül-i mahsus: Özel örgüt.

mâni, bir mahzur olsa bile hiç olmazsa zevahiri muhafaza edebilmek için olsun buna riayet edilmeliydi...

Faika Hanım Asım’a birkaç defa Salime’den bahsetti.

“Salime Hanım yalnız bir defa geldi. Bir daha ne kendi geldi ne birini gönderdi!”

Asım yorgun, hasta gözlerle, sadece, “Evet,” demişti.

Faika Hanım Asım’ın fikrini anlayamadı, Asım müteessir mi, dargın mı, memnun mu? Şimdi hasta olalı onun çehresinden hissiyatını anlamak mümkün olamıyordu. Faika Hanım bunun için Mesut Dadı’yı da isticvap edecek oldu:

“Salime Hanım’ı bir defa gördük, bir daha kaybettik, hiç gördüğünüz var mı?”

“Hiç gördüğüm yok aslanım, hanımefendi beni bırakmıyor efendim. Onun babası, başının derdidir. O yavrucuğun hiç talihi yoktur. Talihi olsaydı anacığı sağ olurdu.”

Mesut Dadı, içini çekip sonra uzun uzadıya Canip Bey’i şikâyeteye başlamış; kendi çektiklerini, emeklerini, Canip Bey’in üzerinde bu kadar hakkı olduğunu hikâyeye geçmişti.

Validesiyle hemşiresi geldikten ve Asım açılmaya başladıktan sonra Faika Hanım’ın hastayla alakası kesilmiş gibiydi. Anasıyla kardeşi yanında olunca o artık kendi vücudunu orada yabancı görüyor ve onları âdeta kıskanıyordu. Onlar da Şefik Bey’in evinde büyük yük olduklarını hissederek fevkalade sıkılmaya başlamışlardı. Asım iyiliğe yüz tuttukça bu ağırlık, bu sıkıntılar büsbütün meydana çıkıyor. Hatta bir aralık bunu bizzat Asım da duymaya başlamıştı. Asım’ın hemşiresi Seza Hanım, altı yedi aylık gebe olmasına rağmen, Şefik Bey’e ve Faika Hanım’a karşı medyun¹⁷³ olduklarını düşünerek hemen Peyker kadar çalışıyor, evin bütün hizmetlerine iştirak ediyor. Faika Hanım ise böyle mukabele olunmuş bir iyilikten memnun oluyor, ona hizmet gördürmemek

173 Medyun: Borçlu.

için uğraşıyordu. Asım iyileştikçe aralarındaki bu rahatsızlık çoğalıyordu. Asım'ın hastalığı esnasında Şefik Bey bir yandan karısıyla hoş geçiniyor diğer taraftan da kendi muhabbetinde bir dereceye kadar serbest bulunuyordu. Hastalık Mesnevi derslerinin hararetini artırmıştı. Faika Hanım kocasının hareketini gözden kaçırmamakla beraber eskisi kadar onunla alakadarlık hissetmiyordu. Aralarında münakaşalar eskisi kadar sık değildi, tabii, işin komşu hanımla ne dereceye vardığını tamamıyla bilmiyordu. Münasebet onun tahmin ettiğinden fazlaydı. Eğer bu münasebet büsbütün ilerlemiyorsa bu ancak mahallelerinin, yaşayışlarının müsaadesizliğinden ileri geliyordu. Zekeriya Bey hâlâ hiçbir şeyin farkında değildi, Nuriye Hanım da her türlü fenalığa müstait¹⁷⁴ bulunuyordu. Bu kadında, sanki, günah ve maceraperestlik istidadı vardı, kocasını terk edip, ortak üstüne Şefik Bey'e varabilirdi. Ancak Şefik Bey'de bu macerayı göze aldırarak istidat yoktu. Şefik Bey bir fırsat bulursa burada, mahallede gizlice bu münasebeti idame edebilmekten başka bir şey yapamaz, daha ziyadesine cüret gösteremezdi. Fakat kadın şimdi onu sürüklüyor, onun tedarik edemeyeceği vesaiti tedarik ediyor, Şefik Bey'in bulup beceremeyeceği şeyleri kadın hazırlıyordu. Hatta aralarında ilk mülakat, Nuriye Hanım'ın tertibi ile vaki olmuştu. Şefik Bey'e, kaleme bir kadın göndermiş, onu bir ebe hanımın evine celp ve davet eylemişti. Şefik Bey bu ilk davete icabet¹⁷⁵ hususunda pek ziyade sıkılmış, mutat hilafına böyle bir mülakatı kabul edip etmemekte pek ziyade tereddüt göstermiş; lakin nihayet kabul eylemişti. Ancak o günden sonra bir hafta Zekeriya Bey'in evine bir bahane bulup gitmemiş ve kendi kendine pek çok düşünmüştü. Bu kadın ziyade cüretkâr görünüyordu. Hiç kimseden korkmadığını söylüyor, tereddüde lüzum görmüyordu. Bir gün kendisi de kaleme kalkıp gelebilirdi. Böyle şeyler kalemdeki arkadaşların, hassaten de odacıların, hademenin gözünden kaç-

174 Müstait: (Doğuştan) yetenekli.

175 İcabet: (Bir çağrıya) uyma.

mazdı. Bu hali, onun kalemdeki vaziyetini bozabilirdi. Sonra kadın kızarsa, bütün yaptıklarını Zekeriya Bey'e söyleyip ondan boşanabilir ve başını örtüp Şefik Bey'in evine gelmekte de tereddüt göstermezdi. Bu hal onun gözünü korkutuyor ve bu münasebete böyle ciddi ve tehlikeli bir şekil vermeyi asla arzu etmiyordu. İlk mülakatı takip eden haftalar içinde pek ziyade düşündü. Her şeyi zihninde büyüttü. Güya bütün bu düşündüğü şeyler olmuş gibi farz ederek korkmaya ve bu tehlikeden kaçmak için vesile aramaya başladı. Kadın tekrar davet ederse gitmemek kabil değildi. Ya kadın çocuk iddiasına kalkarsa... Şefik Bey bu korku ile evi değiştirmeye bile razı oldu. Bu evi satıp başka bir yerde bir ev tutmak, uzak bir yere gitmek hatırına geliyordu. Fakat nereye gitse bu kadın böyle musallat olacak olduktan sonra... Şefik Bey'in kalemi malum ya, evini öğrenmekten kolay ne var?

Şefik Bey'in bütün bu korkuları, bu endişeleri zaman geçtikçe azalmaya başladı ve ikinci, üçüncü mülakattan sonra büsbütün alışır gibi oldu. Kadına kalsa haftada üç dört defa buluşacaklardı fakat Şefik Bey ihtiyatı elden bırakmıyordu. Mesnevi derslerine kuvvet veriyordu. Faika Hanım kocasıyla Nuriye Hanım'ın mahalle haricinde buluştuklarını henüz bilmiyor fakat kocasının fevkalade ahval içinde, buhran içinde yuvarlandığını pek güzel hissediyordu. Lakin üstüne düşmüyordu. Ev eskisi gibi sessiz, vakasız değildi, oturup kocasıyla uğraşmaya vakit yoktu. Asım iyileştikçe, bir yandan Asım'ın validesi ve hemşiresiyle rahatsızlık başlıyor diğer taraftan da Faika Hanım'ın eski derdi ayaklanıyordu. Asım'ın validesi ve hemşiresi de bu dertlere yavaş yavaş vâkıf olmaya başlamışlardı.

Asım'ı ziyaret edenler seyrekleşmişti, yalnız Ferruh Bey onu terk etmiyordu; hemen iki günde bir defa muhakkak uğruyor ve her geldikçe saatlerce oturup ona gazete ve havadis getiriyordu. Atiye Hanım da Asım'ı görmek istiyor ve nekahet devrini geçirmek üzere onu yalıya davet ediyordu. Niha yet, tebdilihava sözünü doktor da söylemeye başladı.

Artık Asım'ı validesi ve hemşiresi bırakıp gidebilirlerdi. Asım yeni yürüyen çocuklar gibi yataktan çıkıp pencerenin önünde oturabiliyordu ve validesiyle hemşiresine hiçbir ihtiyacı yoktu. Ancak bu esnada eniştesi de İstanbul'a gelmiş ve Manisa'ya tahvil-i memuriyet etmeye çalışıyordu. Bu iş neticelenmedikçe onlar Sarayköy'e avdet edemeyeceklerdi. Herhalde eniştesinin işinin bittiğini de beklemek lazımdı. Eğer tebdilihava bahanesiyle yalıya gidecek olsalar, oradan daha ziyade müsait olacaktı. Şefik Bey masrafın çoğa vardığını düşünmekle beraber memnundu. Sanki, bunlar gidecek olursa, karısı olup biten şeyleri haber alacakmış gibi geliyordu. Bunun için bahane çıkarıp onların evde kaldıklarını istiyordu fakat nihayet doktor tebdilihavayı tekrar söylemeye başlayınca o da razı oldu.

Asım'ın yalıya gideceği haberi orada bayram yapılmasına sebep oldu. Büyükhanım hemen eczacıya haber gönderdi, bir karyola takımı hazırlandı. Odası temizlendi. Perhiz yemekleri düşünüldü. Hanımefendi memnuniyetinden uyku uyuyamıyor ve yerinden tez tez kalkıp her zaman Asım'ın odasına gidemeyeceğine esef çekiyordu.

Salime vakasından sonra Fahriye'nin yalıda vaziyeti fevkalade bozulmuş, tatsızlaşmıştı. Fahriye birkaç gün büyükhanımın yanına çıkmamış fakat yalıdan da uzaklaşmamıştı. Birkaç günden sonra meselenin harareti biraz geçti ve Fahriye Atiye Hanım'ın yanına çıkıp kendisinin birkaç gün Üsküdar'a gitmesi için müsaade istedi ve hanımefendiyi fazla hiddetlendirmemek için, nasılsa hata edip Salime'ye birkaç söz söylemiş olduğunu, üç beş gün Üsküdar'a giderse aradaki bürûdetin¹⁷⁶ zail olacağını açıkça söyledi. Ancak söz arasında Atiye Hanım'ın da çoluk çocuk derdine düştüğünü, kendi hizmetlerini unuttuğunu birkaç kelimeyle ihtar edip içnelemekten de hâli kalmadı.

176 Bürûdet: Soğukluk.

Atiye Hanım Fahriye'nin gittiğine memnundu. Bunun üzerine, Asım'ın yalıya geleceği havadisi çıktı ve ona büsbütün bir ferahlık verdi.

Asım yalıya geldiği gün tanınmayacak haldeydi. Hatta sedye ile getirmeyip arabaya bindirdiklerine pek ziyade pişman oldular ve ilk gece biraz hararetle geçtiği için âdeta korktular. Hanımefendi iki doktoru birden getirtti ve doktorun biriyle eczacıyı sabaha kadar bekletti. Ancak yorgunluk geçip de hasta biraz dinlenince hararet düşmüş ve Asım açılmıştı.

Atiye Hanım'ın bir süruru da Seza oldu. Onu böyle büyümüş, kadın olmuş görünce pek ziyade memnun olmuştu. Ancak şimdi validesinin ve hemşiresinin Asım'a yakın olduklarını o da tıpkı Faika Hanım gibi çekemiyordu. Kendisi hastanın odasına sık sık giremiyor, anası geceleri Asım'ın odasında kalıyor, bu ona dokunuyordu. Nihayet eczacı, hanımefendiye bir araba aldı, bu, tekerlekli büyük bir koltuktu. Kapıların iki kanadı da açılmak şartıyla hanımefendi sühuletle bütün odaları dolaşabiliyordu. Bundan son derece memnundu.

Yalıya geldikten sonra Asım'ın validesi ve hemşiresi de uzun müddet kalamadılar. Damat yeni memuriyetini aldığı cihetle evvela hepsi birden Sarayköy'e gidip eşyalarını topladıktan sonra avdetle yalnız birkaç gün İstanbul'da kalıp Manisa'ya gittiler. Anası, Asım'dan ayrılırken ziyade mahzun olup ağlamıştı. Kadın, Asım'ı herkesin sevdiğine hem memnun oluyor hem de oğlunu başkalarının almış olduklarını görüp ondan ayrılmak istemiyordu. Asım da bunları hissettiği cihetle müteessir olmuştu. Ona vaatlerde bulundu ve sözün nihayetinde gözyaşlarını tutamadı. Hastalık onu harap etmiş, sinirlerini bozmuştu. Ana oğul bir müddet ağlamışlardı. Ancak bu gözyaşları kadın için büyük bir teselliydi. Zaten kızını da yalnız bırakmak istemiyordu. Genç bir taze, yabancı bir memlekette yalnız başına kalamazdı.

Asım yalıya geldikten bir hafta sonra Faika Hanım ziyarete gelmiş, bir gece de misafir kalmıştı. Aradan biraz zaman geçtikten sonra bir gün Şefik Bey'in de ziyarete geldiği haberini verdiler. Atiye Hanım'la Şefik Bey, iki kardeş, bu ziyaretle barıştılar, iki kardeş birbirine biraz serzenişte de bulundular. Atiye Hanım bu ziyareti saymadı, Şefik Bey de Fahriye'nin defolup gittiğini ima edecek oldu. Belki aralarında eski dedikodular tazelenirdi. Fakat Asım'ın vücudu buna mâni oluyordu.

Ferruh Bey mutat olan ziyaretlerini asla ihmal etmiyor, bazı tanıdıkları, dostları da Asım'ı ziyaret ediyorlardı. Hemen hiçbir gün misafirsiz kalmıyorlardı. Hele günün birinde Ferruh Bey'le birlikte Enver Bey'in de yalıya geldiğini haber verdikleri vakit Atiye Hanım son derece memnun olmuş ve senelerden sonra Asım yüzünden kendi yüzüne kapanan göklerin açıldığını hissederek derin bir haz duymaya başlamıştı. Böyle metruk, bir köşede merdud¹⁷⁷ bir hayat sürmek onu son derece tazip ediyormuş. Enver Bey, Atiye Hanım'ın odasına da geldi ve bu çocuğun ona ahir ömründe evlat olacağını ve saadet getireceğini söylemekten de çekinmedi.

Misafirler içinde yalnız Salime yoktu. Asım onu düşünüyordu ve her gün onu bekliyordu. Her misafir geldiği haber verildikçe yüreği oynuyor, Salime geldi zannediyordu. Asım yalıya geleli on beş gün olmuş ve hayli kendine gelmişti, hâlâ Salime'den haber yoktu. Atiye Hanım bunu Fahriye vakasına atfediyor fakat kimseye bir şey söylemiyor, Mesut Dadı ise bir mana veremiyordu. Salime gelmek isteyince, ne babasını ne Fahriye'yi tanımaz, gelebilirdi. Acaba ne düşünüyor? Niçin gelmiyor? Dadı iki defa Ayastafanos'a gitti geldi. Salime'ye, niçin Asım'ı ziyarete gelmediğini sordu. Bir şey anlayamadı, bir defa da Atiye Hanım onu gönderdi, çağırttı. Salime geleceği cevabını verdiyse de yine gelmedi. Gelmiyordu, niçin? Onu, Salime kendisi de bilmiyordu. Bazı şeyler

177 Merdud: Reddedilmiş.

düşünmüş, Asım'dan kaçmak istemişti. Bir karar veremiyordu ve buna kat'î bir karar vermek lazım olduğunu düşünüyor fakat sonra kararı ne olacağını o da bilmiyordu.

“Bir karar vermeli!” diyor fakat bu kararını bir türlü veremiyordu. Ne karar vermeli? Babası Toksi'yi terk etmekle sanki kızına bir tarziye¹⁷⁸ vermiş demekti. O da Asım'ı terk etmeliydi. Mademki babası Asım'ı istemiyor, Asım'dan hoşlanmıyor, Salime'nin ısrarına elbette hoş nazarla bakmazdı ve o nasıl vaziyetini tashih etmişse Salime de vaziyetini ıslah etmeliydi. Gerçi Asım'ın ziyaretinden ve Toksi meselesinden sonra baba kız eski samimiyetlerini muhafaza etmiyorlar ve konuşamıyorlardı lakin aralarında o ilk günlerdeki bürûdet de kalmamıştı. Bir taraftan da Salime babasına muhtaç olduğunu düşünüyordu ve bir gün Salime üç beş arşın bez aldır- mak için çantasını açtığı zaman kesesini pek boşalmış gördü. Eskisi gibi evin idaresi kendi elinde değildi. Demek babasına karşı şu yarım dargın vaziyetini uzun müddet muhafaza edemezdi. Bir gün ona para lazım olacaktı. O zaman ne olacak? Eğer babasıyla konuşmaz, eski idaresini iade etmezse bir gün para lazım olunca bir şey satmak mecburiyetinde kalacaktı yahut gidip büyükanasından istemek iktiza edecekti. Bunun her ikisi de ona ağır geliyordu.

Babasıyla anlaşmak bunların hepsine müreccac¹⁷⁹. Ancak nasıl anlaşmalı? Bu esnada kalkıp yalıya gitmek, babasıyla aralarındaki soğukluğu artırmaktan başka bir şeye hizmet edemezdi. Lakin nasıl yapıp da bu eski vaziyetini iade edebil- meli? Burasını bilmiyor ve bir türlü karar veremiyordu. Her sabah verdiği karar, akşama sofrada babası ile gülerек konuş- maya müsait bir zemin bulup bu bürûdeti ortadan kaldırmak oluyor ve her akşam Canip Bey'in karşısına oturunca bütün cesaretini kaybediyor ve babasıyla bazen hatta bir kelime bile konuşmaya imkân bulamayarak yemeğini bitiriyordu.

178 Tarziye: Yapılan bir hata için karşısındakinin gönlünü hoşnut ederek özür di- leme.

179 Müreccah: Tercih edilir, yeğlenir.

Salime'nin yalıya gitmeyişi belki bazılarınca suitevil¹⁸⁰ olunacaktı. Fakat diğer bazıları da bunu Fahriye'nin çirkin muamelesine atfedeceklerdi. Bu düşünce Salime'yi biraz teskin ediyordu.

Ancak şurasını da düşünmek lazım idi ki, Fahriye artık bugün yalıda yoktu. Gerçi giderken muvakkat diye gitmiş ve eşyasını götürmemişti. Fakat ne olursa olsun, o, Salime'ye ettiği muameleden dolayı büyükanasının evinde mukavemet görmüş ve evi terk edip gitmek mecburiyetini hisseylemişti.

Salime bütün günler bu düşünceler içinde zayıflıyor, yoruluyor ve âdeta bir cehennem hayatı sürüyordu. Keşke babası Toksi'ye izin vermese ve Salime kendini haklı ve mazlum görse ve babasına dargın durmakta, kalkıp Asım'ın yanına gitmekte bir büyük hak tasavvur edebilseydi!

Gece gündüz bunları düşünüyordu. Salime babasına, büyükanasına dair binlerce hülyalar içinde iken bir akşam Asım'ı rüyasında gördü. Kendi okuduğu kız mektebinin bahçesindeydiler. Asım birtakım kızlara ders veriyordu, Salime'yi görmüyor; Salime onun hastalıktan kalktığına memnun ve kız mektebine muallim olduğuna hayran kalıyor ve “Şimdi beni göreceksin, memnun olacaksın,” diye düşünüyor, gidip arka tarafında bir ağacın arkasına saklanıyor lakin Asım onu görmüyor. Salime bundan müteessir oluyor ve bu defa gidip tam karşısında, talebenin arkasında bir yerde duruyor fakat Asım onu yine görmüyordu. O zaman Salime pek ziyade mahzun oluyor ve aklından, “Babam gibi Asım'la da darıldık, şimdi o da artık benimle konuşmuyor,” diye geçiriyor. Rüyanın bu ciheti biraz karışıyor fakat tekrar Asım'ı görmeye başlıyor. Bu defa, Asım hasta ve bir kadınla konuşuyor, Salime'ye uzaktan işaret ediyor, Salime onun söylediklerini anlamıyor, eliyle bir musluğu kapamak işareti eder gibi bir şeyler yapıyor ancak anlatılması gayrikabil...

180 Suitevil: Kötüye yorma.

Uyandığı vakit kalbinde bir ateş hissetmişti. Gidip Asım'ı görmek için tükenmez bir arzu duyuyordu... “Acaba Asım'ı seviyor muyum?” diye düşündü... “Belki seviyorum belki de sevmek üzereyim!” diyordu. Ancak babasını büsbütün kızdırıp darılmayı göze almadıkça yalıya gitmek mümkün değildi. Vakıa Canip Bey o geceden sonra bir daha Asım'dan bahsetmemiş ve bu evde hiçbir münasebetle ona dair bir söz geçmemişti fakat Salime babasının meşrebini biliyordu; Asım'ın, anasına sokulup belki yalnız bir değirmeni değil büyükanasının ne malı varsa kâffesini üstüne alacağından korkuyordu. Vakıa Asım şen, açık kalpli görünüyor fakat buna itimat etmeli mi? Bunda babasının da biraz hakkı yok mu? Ne kadar bahsedilmese, Canip Bey yalıda olan şeylerden haberdar oluyordu, sebeplerini bilse bile bugün Fahriye'nin mağlup olup yalıdan çekildiğini elbette haber almıştır. Atiye Hanım'ın Salime'ye karşı da büyük bir muhabbet ve merbutiyet gösterdiğini ve onun marifetiyle Şefik Bey'in ve Fıtnat Hanım'ın ablalarıyla barıştıklarını, her ne kadar henüz Fıtnat Hanım yalıya gitmemişse de fakat Enver Bey'in ziyareti de artık barıştıklarını ilan etmek demek olduğunu düşünüp, “İş-ten yalnız biz hariç kalıyoruz,” diyor ve bu düşünce biraz da Salime'yi kızdırıyordu. Sanki kendisi gitmiş fakat büyükanası evine kabul etmemiş gibi, içinden büyükanasına kızıyor, darılıyor lakin nihayet Asım'ın o hasta hali aklına gelince her şeyi unutup onu görmek heveslerine kapılıyordu. Ne olur, şimdi yalı Fahriye'den hâli? Bir zaman temenni etmiş olduğu hal vaki, Asım onu alsa, büyükanası isterse bütün malını Asım'a versin, babasının hiç teessür etmeye hakkı olmayacaktı. Nihayet mal Canip Bey'in de olsa Salime'ye kalacak değil mi?

Salime gece gündüz bunları düşünüyor ve mütemadiyen hesaplar yapıyordu. Herkes, bildiği, tanıdığı, oturup konuştuğu bir erkekle izdivaç etmek fırsatını elde edemez; talih, hazır Salime'nin ayağına böyle bir fırsat getirmiş bulunuyor, neden bundan istifade etmemeli?.. Acaba babam izin vermez mi, diye hatırlıktan geçiriyor ve “Bir gün izin alıp yalıya git-

mek hem bu meseleyi halledecek hem bütün dedikodulara nihayet verecek, büyükannem de kim bilir ne kadar memnun kalacak!” diye düşünüyor fakat bir türlü o izni almaya cüret edemiyordu.

Böyle, günler geçiyordu, Asım nekahet devresini bitiriyor, artık odadan odaya geziyor ve hiç kimseye Salime’den bahsetmiyordu, değirmen lakırdısı da ortada yoktu. Değirmen, eski müstecir¹⁸¹ elinde bulunuyordu, kimse kontratı tecdit¹⁸² etmemişti. Bir zaman o kadar arzu ettiği bu değirmene şimdi Asım kendi de dönüp bakmıyordu. Halası da sanki değirmeni unutmuştu. Bu hal ile bu değirmen ne olacak? Bundan kimse istifade etmeyecek mi? Onu Asım da bilmiyordu. Bakalım ne olur? Ne olursa olsun, şimdiki halde yiyip içmeye para verdiği yoktu, annesinin evinin kirasından alabildiği para da ona cep harçlığı olarak kifayet ediyordu. Hatta bu suretle hiçbir memuriyet almaya bile hacet olmayacaktı. Böyle gittiği kadar gider, gitmediği gün de elbette bir şey düşünülürdü. Ve şimdi artık Sarayköy’ü eskisi kadar düşünmüyordu; İstanbul’da onun için çok cazip şeyler vardı, hassaten en masum manasıyla politikacılığın cazibesine kendini kaptırmış bulunuyordu. Ferruh Bey onun rehberiydi. İstanbul’da her tehlikeyi göze aldırarak politika ile uğraşan zevat vardı, bunların mühim bir kısmını tanıyordu ve bunların hep ahabap olduklarını, ekseriya Avukat Ethem Efendi’nin oturduğu yalıda toplandıklarını zannediyor ve bu evde tesadüf ettiği efendilerin mühim bir kısmının politikacılardan mürekkep olduğunu tahmin edebiliyordu. Yalnız, bunların böyle bir komşuluk yüzünden mi yoksa bir hafi¹⁸³ cemiyet efradından mı olduklarını bilmiyordu. Bu âlemlere devam eden hafiyeleri de bilmiyordu.

Ferruh Bey ona bundan asla bahsetmiyor, Asım da onun açtığını bekliyordu. Bu haline ve ne olduğunu güzelce bilmemesine rağmen çalışıyor, gizli şeyler haber alıyor, hiç

181 Müstecir: Kiracı.

182 Tecdit: Yenileme.

183 Hafi: Gizli.

kimsenin duymadıklarını duyuyor, bazen postaya mektup götürüyor ve Fransa, Avusturya postalarının tarassut¹⁸⁴ altında olduklarını bilmek, bu tehlike içinde çalışmak ona zevk ve heyecan veriyordu. Sarayköy’de bunların hiçbirisi yoktu; fazla olarak burada şimdi bir de Salime var! Asım onu sevip sevmediğini bilmiyor fakat ne olursa olsun onun için kalbinde kuvvetli bir heyecan duyuyordu, ancak şurasını da itiraf etmek lazımdır ki, ona heyecan veren yalnız Salime değildi. Kendi kendine bile itiraf etmek istemediği fena hissiyat onu bazen istila ediyor ve böyle dakikalarında esasen perhizkarâne geçen gençliğinin bütün mahrumiyetleri onda çılgınca hevesler uyandırdığı dakikalar oluyor ve çirkin şeyler düşünmekten kendini güçlkle menedebiliyordu. Bazen ruhunda hayvani fevkalade ihtirasat hissederdi. Bunu kendisi de bir maluliyet olarak telakki ediyor ve bir gün kendini bu ihtirasata kaptırıp vermekten korkuyordu. Buna rağmen hiçbir şey için şedit bir ihtiras hissetmezdi. Babasını şimdi düşündükçe acıyor, onun için bir elem hissediyor lakin aklına onun ölümü, onun son dakikaları geldikçe onları unutmaya çalışıyor, hatırandan çıkarmak istiyordu. Hastalığından sonra, babası ısrarla rüyasına giriyor ve bu hatıratan bizar oluyor, rüyasında böyle babasıyla uğraştığı gecelerin gününde büyük bir ızdırap, bir yeis her şeyi ona karanlık gösteriyordu. Ne yapmalı? Nasıl unutulmalı?

Nekahet devresinin son günlerinde, Ferruh Bey’le Cavit Bey Alemdağı’nda, Ermeni köyünde bir ev tutmuşlar, tebdilihavaya gitmişlerdi. Ferruh Bey’in Asım’ı da Alemdağı’na götürmek için ısrarı başladı. Atiye Hanım buna katiyen muarız bulunuyordu. Tamamen afiyet bulmadıkça hiçbir yere gittiğini istemiyordu fakat diğerleri de ısrar ediyorlardı. Nihayet Ferruh Bey Asım’ı bırakıp Atiye Hanım’a ricaya başlamıştı. Ferruh Bey Asım’ı almak için ta Alemdağı’ndan bir iki defa indi, boş döndü, nihayet bir gün onu da beraber götürmeye muvaffak oldu.

184 Tarassut: Gözetim.

Ermeni köyünde yan yana iki ev tutulmuş ve köşkteki hal-
kın bir kısmı buraya nakl olunmuştu. Evlerinde rahata alışmış
olan beyler, hanımlar, burada ot minderler üzerinde, pence-
relere patiska perdeler takarak, bazen örtecek örtü bulama-
yarak ve ekseri cibinlik kuramadıklarından sivrisineklerden
geceleri uykusuz geçirerek meşakkatli bir hayat sürüyor, her
gün arabayı köşke gönderip eşya getirtiyorlardı. Geçen haf-
ta Enver Bey de gelmiş fakat bir geceden fazla tahammül
edemeyerek kaçmış, hanımefendi ile bir gün günübürlük ge-
leceğini vadetmişti. Yalnız ne var ki, köşkteki külfet, resim-
perestlik¹⁸⁵ burada yoktu. Burada hanımların, halayıkların,
hepsinin arkasında birer yeldirme, sabahtan akşama kadar
ağaçlar altında, komşu Ermenilerin evlerinde vakit geçiriyor-
lar ve bu yeni yaşayıştan pek ziyade memnun bulunuyorlar-
dı. Cavit Bey sabahtan akşama kadar av arkasında geziyordu.
Avcılardan birkaç kişi bulmuş, bunlar Cavit'i alıp ta Şile'ye
kadar haftalarca dağları, ormanları dolaştırıyorlardı.

Asım'a, mevcut odaların en güzeli, en münasibi tefrik olun-
du. Karyolası, cibinliği hemen hepsinin yatağından, karyola-
sından mükemmeldi. Şehnaz Kalfa hizmete verildi. Ferruh
Bey, karısı Müeddep Hanım, Cavit Bey, karısı Saide Hanım
ve Fıtnat Hanım'ın büyük kızı Mesrure Hanım'ın kızı Nermi-
ye, hep beraber oturup yemek yiyorlardı. Bu aile sofrasında
Asım'a bir yer ayrıldı ve daha ilk gecesinden kadınlar Ferruh
Bey'den ziyade ona ihtimam göstermeye başladılar. Onun için
ayrıca et suyu hazırlatılıyor, ayrıca ızgara etler pişiriliyor ve
herkes onun az yediği çok yediği ile meşgul oluyordu.

Bütün evde riyaset¹⁸⁶ Müeddep Hanım'daydı. Anasının
yerine burada her şeye o bakıyor, o her şeyi tedarik ettiriyor
ve pişirtiyordu.

Asım'ın geldiğinin ikinci günü Saide Hanım, köşkten bu-
raya kadar getirtip de hâlâ bir yere kuramadığı hamağını iki
ağaç arasına gerdirip Asım'a ögle uykusunu burada çıkarmak

185 Resimperestlik: Şekilcilik, törencilik.

186 Riyaset: Reislik.

teklifiyle bir haber gönderdi. Asım yerden çok yüksek olmayan bu hamak içine uzanıp da başını Saide Hanım'ın verdiği yumuşak bir yastığa koyunca, o kadar nazik, o kadar tatlı bir kadın kokusu içinde kaldı ki, Saide Hanım orada ayakta olmasa, başını çevirip bu yastığa yüzünü gömecek ve onu doya doya, bayıla bayıla koklayacaktı. Bunu yapamadığı için örtüsünü boğazına kadar çekip gözlerini kapadı ve yavaşça, "Çok rahat ettim," diye söylendi.

Asım, Saide Hanım'ı ancak burada görebiliyordu; Asım'ın yanına çıkarken daima üstünde bir yeldirme, başında bir başörtü bulunuyordu. Cavit Bey kıskanç bir koca değildi, Saide'yi kıskanmak hiç hatırlından geçmiş değildi, âdeta onun kıskanılabilecek bir kadın olduğunu bilmiyor gibiydi. Bu karı kocanın hayatları tuhaftı; birbirini sevmiyorlardı denilemez, seviyorlardı ancak birbiriyle pek az konuşabiliyor ve bazen yalnız bir yerde kalsalar saatlerce söz söylemeyip duruyorlardı.

Zevkleri başkaydı. Saide Hanım az akıllı bir kadın olmasına rağmen sevimli ve güzeldi. Güzel giyinir, saçlarını daima kendisine yakıştırır ve sade kıyafetleri kadar mükellef giyinişleri de parlak olurdu.

Asım hamakta yatarken kalbi, saçlarından öpecek bir kadın arzusuyla doluydu. Saide Hanım'dan hoşlandığını itiraf için vicdanı ona izin vermiş bulunuyordu. İki gündür Nermiye'nin kendisine hiç lakayt olmadığına dikkat etmekle beraber, o, kalbini Saide Hanım'a müteveccih görüyor ve bu mayub düşüncesi ona hiçbir vicdani ızdırap vermiyordu.

Asım yattıktan sonra Saide Hanım çekilip gitmiş ve biraz sonra Şehnaz Kalfa'yı yanına göndermişti. Asım uyuduğu müddetçe kalfa bir ağacın kütüğüne oturup elindeki işini işlemiş ve Asım'ı beklemişti.

Bunu takip eden günlerde Asım hamakta uyuyordu. Yalnız bir gün Saide Hanım'ın yastığının değiştirildiğini, yerine

bir başka yastık konulduğunu gördü ve buna müteessir oldu ve o gün akşam Saide Hanım'ı gördüğü vakit hissiyatını söyledi. "Yastığımı değiştirmişlerdi, uyuyamadım," dedi. Ertesi gün eski yastığı iade olundu ve bundan kimse haberdar olmadı.

Ferruh Bey içlerinde en ziyade İstanbul'a ve köşke iniyordu. Köyde kaldığı günler bütün endişesi Asım'ı bir tarafa çekip ona politika haberlerinden bahsetmektir. Mühim haberler vardı, Avrupa'dan cemiyet erkânından biri kaçak olarak İstanbul'a girmiş, İstanbul'daki arkadaşlar tarafından da Ethem Efendi'yle Ferruh Bey mükalemeye memur edilip gönderilmiş, Paris'ten dört köşe bir mühür yollamışlar, Ferruh Bey buradaki arkadaşlar arasında kâtip tayin olunmuş, bundan sonra bütün evrak onda duracakmış... Ferruh Bey bütün bu vakayiye ve Asım'ı Alemdağı'na getirebildiğine son derece memnundu. Müeddep Hanım'a gelince, onun bir zaman unuttuğu eski düşüncesi, eski derdi tekrar tazelenmişti. Bir evlat sahibi olmak istiyordu. Ermeni köyü yerlilerinden bir ihtiyar kadın onu evlat sahibi edebileceğini ona vadetmiş ve ilaca başlamıştı. Bütün gününü sabahtan akşama kadar bu kadının veya bunun kızının evinde geçiriyor ve kendisine muhtelif ilaçlar tatbik olunuyor ve mütemadiyen kulağına şu sözler konuluyordu: "Eğer kocanda bir noksan var ise ona karışmaz..."

Dağlardan ot toplayıp getiriyorlar, kaynatıyorlar, bir büyük fiçı içinde bir banyo yapıyorlar. Müeddep Hanım, az daha bu sıcak banyo içinde bayılacaktı. O her şeye katlanmayı göze almıştı lakin ya noksan kocasında ise?.. Hemen her gece kendisini muayene ettirmesi için Ferruh Bey'i tazyik edip duruyor ve ilaçlar birbirini takip edip de fakat bir fayda vermedikçe kusurun kocasında olduğuna büsbütün kanaat getirerek rast gelene bundan bahsediyordu.

Asım belki kırk defa onun bu şikâyetlerini dinlemişti. Fakat neticesiz bir şikâyet. Çünkü Asım'ın hizmeti dinlemek-

ten ibaret kalıyor, ona hiçbir fikir veremiyor, hiçbir mütalaa ilave etmeye salahiyettar olmadığını pek güzel takdir edip susuyordu. Müeddep Hanım'ın bir tesellisi varsa, o da, Saide Hanım'ın dahi doğuramadığıydı. Eğer Saide bir çocuk doğurur ve diğeri doğuramazsa belki de çıldırır, çileden çıkardı.

Köyde bulundukları zaman Ferruh Bey ekseriya Asım'la birlikte bulunuyor, Cavit Bey ava gitmezse tebdilihavaya gelen Ermeni kuyumcular, sarraflarla evlerin kapısı önünde tavla oynuyor, kadınlar öteye beriye dağılıyorlar; Nermiye ekseriya odasında yatıyor, Saide Hanım Ferruh Bey'i birlikte görünce hemen Asım'ın yanına geliyordu; Asım yalnızken birlikte bulunmamaya dikkat ediyor gibi görünüyordu. O zamana kadar Ferruh Bey de Saide Hanım'la böylece konuşmamıştı. Âdeta onu yeni tanıyor denilebilirdi. Evvelce Saide geldikçe Ferruh Bey lakırdıyı keserken sonraları, nedense, ondan emin olmaya başlamıştı. Onun yanında politikadan bahsolunuyordu. Saide bu işlerle alakadar oluyor mu? Bunları anlıyor mu? Kestirmez. Elini çenesine dayayıp dinliyor, hiç söze karışmıyor, ekseriya *Indépendance Bélge* bulup okuyorlardı. Saide Hanım siyasi makaleleri okunan gazeteleri alıp kendi kendine diğer sayfalarını karıştırıyor, havadisleri, hikâyeleri, romanları bulunursa onlarla da alakadar oluyordu. Ayrıca eline bir kitap alıp okuduğu görülmüyordu.

Saide'ye onlar hiçbir şey söylememişlerdi, zaten söylemek isteseler de ortada vazih hiçbir şey yoktu; ne cemiyetleri vardı ne bir teşekkülleri ne muayyen bir programları... Bu, yalnız Sultan aleyhinde ve Doksanüç Kanunu lehinde bulunan birtakım kimselerin Ethem Efendi'nin etrafında toplanmalarından ibarettir ve gariptir ki, bu toplanış, hafiyeler, iki yüzlü siyaset tutan kimselerle birlikteydi. Onların da aynı eve devam etmeleri vaziyeti kurtarıyordu. Ethem Efendi'nin evine birtakım ümeranın devam ettikleri muhakkaktı fakat bunlar her nedense Saray'ca muzır addolunmuyorlardı, hakikatte buraya toplananların ciddi fiilî bir teşebbüsleri yoktu.

Bütün işleri, filanın bu hafta filanı jurnal ettiğinden, filanın falan aleyhine çalıştığından, filanın gözden düştüğünden, filan kimsenin falan vasıtasıyla fırar ettiğinden ve öğrenebildikleri kadar Avrupa devletlerinin vaziyetinden bahseylemekten ibaretti. Bunun için, Saide'ye hiçbir şey dememişlerdi. Ancak o kendi kendine bu lakırdıların bu evde başka kimseye bahsolunamayacağını takdir etmiş gibi görünüyordu, yanına bir gazete alacak olsa "Onu gizli okurum," demeyi ihmal etmiyordu. Onun bu hali Ferruh Bey'i kendisine rap-tetmek için kâfiydi. Bir arkadaş daha kazanmış demek oluyorlardı. Ermeni köyü ona bu arkadaşı kazandırmış demekti. Fena değil...

Saide, mevkiini pek güzel takdir ediyor, Müeddep Hanım'ın ne kadar dedikoduya müstait olduğunu pek güzel biliyor ve hepsini pek güzel idare edebiliyordu, onun yegâne idare edemediği Nermiye idi. Bu kız biraz şımarıkçaydı ve burada en ziyade canı sıkılan o oluyordu; hem fena halde sıkılıyor hem de köşke dönmekte ısrar ediyordu. Bütün gün odasında yatıyor, Saide ona bir şey söylediği, bir şey teklif ettiği vakit o aksi bir cevap vermekte hiç beis görmüyor; Saide bir söz söylerse bazen hiç cevap vermiyor, bazen hakaret ediyor, Saide tahammül gösteriyor, sesini çıkarmıyor fakat gün geçtikçe onu idare edebilmek hakkındaki ümitlerini de kaybediyordu. Nermiye, yalnız Saide Hanım'la da değil, diğerleriyle de hemen böyleydi. Teyzesine nazlanıyor, yapmacıklar yapıyor, yalandan hastalanıyor; Cavit Bey bazen bir şey söylese dudak büküp başını çeviriyor, yemek beğenmiyor ve bazen ufak bir şeyi vesile edip odasına kapanıyor, yirmi dört saat kimse yüzünü göremiyordu.

Asım Alemdağı'na geldikten sonra onun bu hırçınlığı artmıştı. Asım'ın kendisine mülazemet ettiğini pek istediği halde ondan kaçıyor. Saide Hanım'ı şimdi daha çok kıskanıyordu. Bazen bir sofrada birleştikleri, bir yerde oturdukları halde Asım'la bir kelime olsun konuşmuyorlardı. Günler

geçtikçe herkes Asım'a sokuluyor, yaklaşıyordu. Asım'da hiçbir fevkaladelik yoktu. Yalnız ruhu zayıftı, etrafına sıklet verecek hiçbir hali görünmüyordu; onda tatlı, munis bir insan hali vardı. Uyusa horlamıyor, oyun oynasa kızmıyor, herkesin kendisinden bahsetmesine tahammül ediyor, herkesi saatlerce dinliyor, kendisinden pek az bahsediyor, birinin lakırdısını diğerine nakletmiyor, bu şeyleri biraz da cebren, bulunduğu yerde kimseye ağırlık vermemek ve kendi mevkiini muhafaza etmek için yapıyordu. Onu hariçten görenler, pek saf, pek temiz bir insan olduğuna hükmederlerdi. Fakat hakikatte kalbi bu kadar saf değildi, ne kadar az olursa olsun, bir aile içinde dönen bütün dedikoduları pek güzel biliyor, kâffesine son derece dikkat ediyor ve Saide Hanım için kalbinde tükenmez bir hırs ve heyecan saklıyor ve bu ateşi Saide'ye duyurmaktan da çekinmiyordu. Saide ona karşı nasıldı? Çünkü o da kendisine sahip insanlardan biriydi. Eğer fırsat müsait olsa kendini muhafaza edecek miydi? Muhafaza edebilecek miydi? Burası malum değil. Herhalde onun zayıf dakikasını bulmak müşküldü. İkisinin de birbirine malik olmak hususunda ümitleri olmamasına rağmen bu ateşi beslemekten de kendilerini menedemiyorlardı. Bazen Saide, hep bir arada bulundukları esnada, Asım'ın kendini zapt edemeyerek yapacağı kim bilir ne gibi ufak bir hareketin Nermiye'nin gözüne ilişeceğinden ve ortaya bir dedikodu çıkacağından korkuyordu. Buna dikkat etmesini Asım'a da ihtar etmek fikrinden geçti fakat o zaman da Asım bu vesileden istifade edip hissiyatını Saide'ye karşı ifşa etmek cesaretini bulacak ve bu adımla onlar, geri dönülmesi müşkül bir yola girmiş olacaktı. Bunun için korkuyor, bir şey söylemiyor fakat gittikçe dikkatini artırıp yalnızken Asım'la beraber bulunmamaya çalışıyor ve Asım bir şey söylerse dikkat etmemiş gibi görünüyor, kendini muhafazaya çalışıyordu. Bu esnada yeni bir vaka onların bütün bu hesaplarını altüst etti ve Saide Hanım'ı pek çok meşgul etmeye başladı.

Cavit Bey, kendisinden hiç memul¹⁸⁷ değilmışken bir Ermeni kızla sevişmeye başlamıştı. Mesele, hayli ilerledikten ve komşular arasında da biraz dedikoduyu mucip olduktan sonra anlaşılabilirdi. Bu kız, saat ve gümüş takımları satan Pozant isminde birinin kızıydı. Cavit Bey, babasıyla avcılığa gidiyor, her akşam Pozant'ın kapısı önünde sandalyeleri atıp toplanıyorlar, tavla oynanıyor, sair komşular da geliyor, bazen birer ikişer taneden tutturup sarhoş oldukları da vaki oluyordu. Cavit Bey'in halinde bir tahavvül yoktu, her gün aynı hayat tekerrür edip gidiyordu fakat kızın anası işin farkında olmuş ve kızlarını şehre göndermişti. Cavit Bey'in kıza bir pırlanta yüzük verdiğini iddia ediyorlardı.

Saide Hanım, birinci defa vaki olan böyle bir hal karşısında ne yapacağını birdenbire tayin edemedi. Kocasına müsait görünmek, görünmemek, lakayt kalmak, onu köşke dönmeye icbar¹⁸⁸ etmek yolları vardı. “Erkektir, hevesi geçer,” demek kâfi değildi. Cavit artık Saide Hanım'ın elinde değildi, zaten karı koca hiçbir vakit birbirini bağlayamamışlardı ve bundan sonra iş daima tehlikeliydi. Saide'ye hayatın bundan sonrası karanlık göründü. Demek hayatta bir erkeğe dahi malik olamamıştı; çocuğu yoktu. Bir gece fena halde meyyus olup ağladı ise de kadınlara karşı tavrını hiç değıştirmede. “Erkek değilm i? Hevestir, elbette geçer...” demekle iktifa eyledi. Fakat mesele süratle köşke kadar intikal etmiş bulunuyordu. Cavit de zaten en ziyade bundan korkuyordu. Köşkten hemen Mesrure Hanım'ı gönderdiler ve Nermiye'yi köşke aldirdılar. Mesrure Hanım Ermeni köyüne gelince, işi, köşkte işittikleri derecede ilerlemiş bulmadı. Saide ile görüştü. Saide, “Evet,” diyordu. “Kızı sevmiş galiba fakat esasen bizim bey kimseyi sevemez, bunun bir iptila haline geleceğine, kızın peşine takılıp sürükleneceğine ihtimal vermem. Birkaç gün geçerse unuttur, asıl işin fena ciheti artık hep kendisine dikkat etmek icap edecek...”

187 Memul: Umulan.

188 İcbar: Zorlama.

Mesrur Hanım Cavit ile de görüştü.

“Abla, vallah billah yalan canım! Benim evli olduğumu kız bilmiyor mu? Hem herifle dost gibi görüş, sonra da kızını baştan çıkar. Ben böyle şey yapar mıyım? Bunu çekemeyen komşular çıkardılar. Hem kız şimdi burada yok ki...”

Fakat asıl işlerin doğrusunu kimse bilmiyordu. Cavit Bey’in bu köyde günahı bundan ibaret değildi, Hırant isminde diğer bir yerlinin karısıyla münasebette idi. Bu kadın, otuz beşlik, tombul, beyaz tenli, iri, değirmi çehreli, kalın kara kaşlı bir kadındı ve Bursa’dan buraya gelin gelmişti, aslen Bursalıydı. Kocasını ise aslen Erzincanlıydı, burada Elmalısı-yu’nda çalışıyordu. Cavit Bey bu kadını bir gece Küçükkel-malı’da kaldıkları esnada tanımıştı. O da o gece kocasının yanında bulunuyormuş; sonra köyde buluşuyorlardı, ilk mü-lakatları orman içinde Taşdelen suyuna yakın bir yerde vuku bulmuştu. O gece hepsi, bütün kadınlar, Ferruh Bey ve Asım köyün öte ucunda, ormanın kenarında yemeğe gitmişler, Ca-vit ise bir aralık kadını bulup Taşdelen taraflarına getirmeye ve sonra hayli geç vakit eve avdete muvaffak olmuştu. Fakat nasılsa bu mesele gizli kalıyordu. Belki meydana çıksa da kimse ihtimal vermeyecekti. Saide’nin üstüne bu kadın tercih olunamazdı hatta Ermeni kızı bile Saide’nin çok dününyaydı. Fakat yüzüne bakılabilir bir kız olması, Cavit’i şüphe altında bulunduruyordu.

Cavit’in tombul kadına tenezzül etmiş olduğuna ise kim-se ihtimal veremezdi. Henüz genç karı koca... Cavit, belki İstanbul’un en güzel değilse bile en sevimli kadınlarından birinin kocasıydı.

Bu vaka, zaten iç sıkıntılarıyla dolu olan Alemdağ hayatını büsbütün bozdu. Saide büsbütün değişmiş gibiydi. O ne kadar göstermek istemese de Asım onun gözlerinde endişesi-ni, korkusunu, ızdırabını pek güzel okuyordu. Kocaya vardı-ğı vakit büyük hayaller beslememiş olsa bile şimdi kocasını

elinden kaçırmış olmak onun için bir ızdıraptı. Artık Cavit’e eskisi kadar da yakın değildi. Karı koca arasına gizli bir dargınlık girmiş bulunuyordu. Cavit birçok defalar ona teminat vermiş ve yeminler etmişti:

“Babamın, anamın ölüsünü öpeyim ki Saide, yalan lakırdı çıkarıyorlar. Ben artık kaldım kaldım da Pozant’ın kızına mı kaldım? Senin başına yemin ederim ki yalandır. Zaten ben kızı babasının, anasının yanından başka bir yerde görmedim ki... Bir de pırlanta yüzük uydurdular. İşim yok da elin kızına pırlanta yüzük takacağım.”

Saide, hiç cevap vermeyip bunları dinlemiş ve nihayetinde yalnız, “İğreniyorum, elimde değil,” diye onu reddetmek istemişti. Mamafih büsbütün dargın değildi, karı koca eskiden ne kadar konuşuyorlarsa yine o kadar konuşuyorlardı. Cavit, karısına bu teminatı verdiği günün gecesinde, Hırant’ın karısıyla yine buluşmuştu ve işin garibi, Pozant’ın kızını sevmediğine dair bu kadına da teminat vermek ve yemin etmek mecburiyetinde kalmış olmasıydı. Ona da:

“Ulan! Sen olsun buna inanma! Benim karım ondan güzel, sen bizim karıyı kıskansan neyse. Pozant’ın fasulye sırtığı gibi kızını kıskanıyorsun da ona şaşıyorum. Anam, vallah ben senden başkasını sevemem...” diyor, kadına yaklaşıp onu kucaklıyor, kokluyordu.

Bu dedikodunun zuhuru bile Müeddep Hanım’ı kıskandırmıştı. O da diyordu ki, “Keşke Ferruh da erkek olsa, o da birini sevse de beni kıskandırırsa... Böyle durgun, ateşsiz yaşamaktansa bari insan sevdiğini bilir.”

Ferruh Bey hiç alakadar değildi; kayınbiraderi birini sevmiş, sevmemiş müsavi...

Asım da bir zaman var ki Saide Hanım’ın hamağını terk etmiş, kurulu olduğu iki ağaç arasında rüzgârdan sallanıyor, kimse ona rağbet etmiyordu. Saide buna dikkat etti ve hemen o gün hamağı ortadan kaldırdı fakat dört köşe yastığını bu-

lamadı. Yemekten sonra kapı önünde ayakta durup tavuklara ekmek veren Asım'a sordu, "Yastığım sizde mi, Asım Bey?"

Asım kızardı. Evvela inkâr edecekti fakat nedense lüzum görmedi.

"Bende..." dedi. "Müsaade ederseniz biraz daha bende kalsın..."

"Hayhay! Ancak isterseniz başka bir yastık vereyim?.."

Asım onun yüzüne baktı. "Hayır," dedi, "bende kalsa ne olurdu?"

"Hiç! Ancak kalmasa daha iyi değil mi?"

"Bırakınız kalsın? Bunun ne zararı var? Onu saklıyorum."

Eğer Saide bir şey daha söylese sözleri daha ziyade uzayıp daha ziyade derinleşecekti. Saide başının döndüğünü ve mukavemetinin birdenbire düştüğünü duyup korktu ve yavaşça çekildi. Odasına gidince, kafasının içinde şu fikir vardı. "Elbette Asım beni almaz ve alsa da ben ona varmam, meğerki bizi tanıyanlar tekmil ölsün. Yahut biz buralarını bırakıp başımızı alıp kaçalım... Bu böyle fakat bu benim hayatım da böyle devam edemez. Yaşım henüz genç fakat hayatım artık bitmiş oluyor. Cavit'e varmakla ölmüş bulunuyorum. Cavit'in bana verdiği hiçbir heyecan, hiçbir yeni hayat yok ve benden bıkmış bulunuyor; henüz hatır için yanımda bulunsa da fakat gözü dışarıda... ve bana, başkalarını sevmek, başka biriyle sukut¹⁸⁹ etmek memnu! Çünkü namussuz kadın olurum. Fakat hiç olmazsa Cavit sadık kalsa..." Saide Hanım hem bunları düşünüyor hem de eğer bir fırsat olsa Asım'ın elinde sukut edeceğinden korkuyordu; sukut edecekti. Onunla konuşurken hâkimiyetini ne kadar kaybettiğini pek güzel görüyor, pek yakından hissediyordu. Bu zaafına hiçbir sebep bulamıyordu. Acaba Asım'ı sevmemiş miydi? Hayır... Bed-

189 Sukut: Düşme.

baht bir kadındı, bir kocaya varmış, onunla ölmeye mahkûm bulunuyor ve kocası da ona sadakat etmiyordu, kocasını mesut edemiyordu...

Lakin Cavit ne istiyor? Aşk, didişmek, heyecan istemiyor, kadın istiyor. Saide de kadındı, Cavit gibi bir erkeği elinde tutamadığına müteessifti ve niçin onu tutamadığını bilmiyordu. Bu sırrı ona kim öğretecek? Etrafındaki adamlar içinde ona bu sırrı kimse izah edemezdi. Günler geçiyor, burada bütün eğlencesi uzaktan Asım'ı takip etmekten ibaret oluyordu; o, tuhaf bir insandı, şimdiye kadar tesadüf ettiği erkeklerden hiçbirine benzemiyordu. Ferruh Bey evde bulunduğu zaman onunla konuşuyor, o olmazsa Müeddep Hanım'a dert ortaklığı ediyor, onu bulamadığı zamanlarda Şehnaz Kalfa'yı söylüyor. Hiç kimseyi bulamazsa Aşçı Mahmut'la konuşuyordu. “Acaba Aşçı Mahmut'la ne konuşuyorlar?” diye düşündü ve bir gün onları dinledi. İşittiği şeylere hayret etti. Aşçı Mahmut köşkün ahvalinden, sükkânından¹⁹⁰ bahsediyor ve hepsini gayet doğru olarak teşrih¹⁹¹ ve mütalaa eyleyebiliyor, herkesin meşrebini, mutadını, iptilalarını, gayet kısa kelimelerle doğruca anlatıyordu.

Saide kafes arkasındaydı. Mahmut, her türlü endişeden uzak, bildiklerini doğruca söylüyordu. Cavit için verdiği hüküm pek zalımaneydi. Onun dünyayı görmeden evlendiğini, bugüne kadar baba baskısı altında kaldığını, babası anası ölürse havalanacağını, elindekini avucundakini yiyeceğini, Ermeni kızına yüzük değil daha kim bilir neler aldığını, hâlâ kızın peşinde bulunduğunu ve bundan vazgeçse bir diğerini bulacağını, karısı çok hanım kadınsa da kocasını elinde tutamadığını, kocası ne isterse yaptığını ve nihayet Cavit'in de bıktığını biraz da üstü açık bir lisanla söylediğini işittikçe içinden bir isyan kabarıyor, gidip bu herifi tokatlamak istiyor ve Asım'ın hiç ses çıkarmayarak dinlemesine hayret edi-

190 Sükkân: Sakinler, oturanlar.

191 Teşrih: Yorumlama.

yordu. Neden bir ailenin bütün esrarını, bütün gizli kalması lazım gelen şeylerini böyle sayıp döktürüyor? Neden böyle pespaye bir herife kendi ailesini tenkit ettiriyor?

Mahmut'un köşkte bir tek beğendiği, takdir ettiği adam yoktu; hanımefendiyi vekilharç Ali'ye itimat etmekle, hiçbir şeyin hesabını bilmemekle itham ediyor. Enver Bey, Mahmut'un nazarında milletin, devletin parasını haksız yere alan, on paralık iş görmeyen bir adamdı. Mesrure Hanım, babası, anası ölürse şımarık kızının yanında halayık olur, diyor, Müeddep Hanım'ın çocuk yapmaya uğraştığını söyleyip kocasıyla eğleniyor, kalfaların her birine birer şey uydurup söylüyor. Hülasa köşkte hiç kimseyi beğenmiyor, hiç kimsenin on paralık akli olmadığına kail olduğunu anlatıyordu.

Saide Hanım bu muhavereyi dinledikten sonra Asım hakkındaki fikrini değiştirdi ve ona bir fena adam gözüyle bakmaya başladı. Kendi ailesi hakkında Aşçı Mahmut'u söyletiyordu... Acaba Aşçı Mahmut'tan topladıklarına ne kadar inanıyor? Bunu anlamak istediği halde muvaffak olamadı hatta Asım'ın yüzüne bile bakamadı. Tenha bir yerde olsa Asım'ın hatasını yüzüne vuracak ve bir daha onunla konuşmayacaktı. Asım'da ise hiçbir tahavvül yoktu. Öğrendiği şeyler çehresinde, muamelesinde hiçbir tesir yapmamış gibiydi. Saide Hanım, onun için "gayretsiz, hamiyetsiz bir adam" diyordu. O, Ferruh Bey'in ona gösterdiği itimada, teveccühe layık değildi. Onun evinde oturuyor, hiç kimseye edilmeyen muamele ona ediliyor, o bütün bir aile hakkında ciğeri beş para etmez bir herifin karşısına oturmuş, onu söyletip dinliyordu. Vakıa Aşçı Mahmut'un söyledikleri doğrudu. Fakat doğru veya yanlış, ne olursa olsun, bu ne Mahmut'un haddi ne de Asım'ın hakkıydı.

Asım, Saide Hanım'ın çehresindeki tahavvülü derhal hissetmiş ve ertesi gün de odasındaki yastığın kaybolduğunu görmüş, sebebini elbette anlayamamış fakat hiçbir renk vermek de istememişti. Hatta artık burada sıkılıyordu, Fer-

ruh Bey'den izin alabilse yalıya kaçacaktı. Atiye Hanım iki defadır adam gönderiyor, onu sorduruyordu. Asım da gitmek lazım olduğuna kaildi. Fakat Saide Hanım, birdenbire tavrını değiştirince, gitmekten sarfinazar etmiş ve o da artık gözlerini ondan kaçırmaya başlamıştı. Gündüzleri ortadan kayboluyordu. Akşamüstü meydana çıkıyor, yemekte pek az söze karışıyor, hele Saide Hanım'a hemen hiç hitap etmiyordu. Saide Hanım, cidden nefret ettiği halde onunla meşgul olmaktan kurtulamıyor ve Aşçı Mahmut'un sözlerini de bir türlü zihninden çıkaramıyordu. Şimdi Mesrure Hanım'ın yüzüne baktıkça onun akıbetini görüyordu. Mahmut ne kadar doğru söylemiş. Nermiye'yi düşünüyor. Enver Bey'in ve Fıtnat Hanım'ın öldüklerini, Nermiye'nin bir kocaya vardığını tasavvur ediyor. Mesrure Hanım, kızının yanında hakikaten bir dadı olup kalacaktı. Cavit'e gelince, onun için söylediği sözler de doğru... Erkekler böyle! Onları doyurmak olmuyor, derhal usanıyorlar, onları daima arzu halinde bulundurmali. Müeddep Hanım için söylediği sözler de hakikaten gülünç. Müeddep Hanım bu fazla gayretle kendini Aşçı Mahmut'a değil, bütün Ermeni köyüne, bütün evdekilere rezil etmişti. Kabahat kendisinde!

Acaba Mahmut'un Asım hakkında fikri nedir? Bunu sormaya bir imkân olsa hemen gidip öğrenecekti? Fakat ömründe yapmadığı bir şey... Bir aşçı parçasıyla oturup konuşmak kabil mi? Fakat merak edilecek şeydi. Lakin mutfaktan çıkmayan bir adam bunları nasıl öğrenmiş? Saide Hanım, bunu düşündükten sonra artık hizmetçiler, aşçılar ve uşaklarla fazla meşgul olmaya ve fırsat buldukça onları dinleyip gözetlemeye başladı ve az zaman içinde birçok şeyler öğrendi. Evvela, ailenin bütün dedikoduları, bütün serairi,¹⁹² hizmetleri hasebiyle bunların ellerinden geçiyordu; her şeyi, her köşe bucağı, hiç tahkik ve tecessüse muhtaç olmadan biliyorlardı. Onların yanlarında her söz konuşuluyor, vücutlarına ehemmiyet verilmeyerek söylenen her sözü, her hareketi, onlar

192 Serair: Sırlar.

da bir insan gibi elbette anlıyor ve biliyorlardı. Sonra aralarında bildiklerini birbirine söylüyorlardı. En manasız şeyler bile birbirine raptolunca büyük bir mana ifade ediyordu. Bunlardan bir şey saklamak, zannolunduğundan pek güçtü. Aradan bir hafta geçtikten sonra Saide Hanım kail oldu ki Aşçı Mahmut yalnız söyledikleri kadar değil, onun yatak odasının en mahrem noktalarına kadar dahi vâkıf olabilir. Eğer vâkıf değilse, o, ancak öğrenmek istemediğinden ve o kadar fazla meşgul ve alakadar olmadığındandır. Hatta bugün Mahmut bilmiyorsa bile kendi yanında hizmet eden kız Dilbeste'den Şehnaz Kalfa'ya kadar bütün içeridekiler biliyorlardı, hatta onlar konuşurlarken işitiyordu.

Şimdiye kadar bunu düşünmediğine hayret ediyordu. Lakin bu pek basit bir şey, pek tabii, pek kolay bir mesele... Eğer insan uşaklar ve halayıklarla konuşmaya tenezzül etse ev içinde dönen bütün işlere etrafı ve teferruatıyla beraber pek güzel vâkıf olacak. Fakat herkes Asım'ın yaptığı ahlaksızlığı yapabilir mi?

Artık Saide Hanım, bütün kendine taalluk¹⁹³ eden işlerin herkes tarafından malum olduklarını düşünerek yürümeye başlamış ve bu, onu, hayattan bir kat daha soğutmuştu. Lakin bütün düşüncelere rağmen Asım'ın, onca bir kıymeti vardı... Asım onu takdir etmiş ve diğer kadınlara tercihle iltifat eylemiş bir erkekti. Bu iltifat ister yalan olsun onun kalbinde bir iz bırakıyordu. Halbuki Nermiye'yi pek güzel tercih edebilirdi!

Ermeni köyünde tamam bir ay kaldıktan sonra köşke inmişlerdi. Köşkte artık ayrılık olacaktı, bir daha kim bilir ne zaman Saide Asım'ı görebilecek?... Saide'nin kalbine bu düşünce bir rikkat¹⁹⁴ veriyor ve bütün dargınlıklarını unutturuyordu. Fakat pek ziyade arzu ettiği halde Asım'ı bir تنها yerde bulup birkaç kelime ile veda etmek bile kabil olmadı.

193 Taalluk etmek: İlişgi olmak.

194 Rikkat: İncelik, naziklik.

Asım her nedense infialinde ısrar ediyordu. Onun yüzüne bakmıyordu. Ona tesadüf edecek yerlerde bulunmuyordu. Saide, kendi kendine pek uzun bir mücadele geçirdikten sonra, son gece götürüp Asım'ın odasına bırakmak için dört köşe yastığı eşya arasına koymayıp meydanda bıraktıysa da, akşamdan vakit bulamadı. Sabah erken odasına girdiği vakit ise oda toplanmış, her şey kaldırılmış, oda bomboş kalmıştı. Yastık elinde, bu boş odanın ortasında ayakta düşündü kaldı ve bu ona hayatta her şeyden ağır geldi. Burada bütün ümitleri sanki yıkılıyordu; hayattan, ne olduklarını bilmediği birçok şeyler bekliyordu. Halbuki onlar, nihayetle, hep birden iflas ediyor. Her ümit elden kaçmış, her şey boş, neticesiz. Bu insanlar ne olmaya çalışıyorlar? Neye bu kadar uğraşıyorluyorlar? Saide kalbinde bir zehir ile odadan çıkmış ve kendi kendine ağlamıştı. Lakin köşke avdet edince ümidi hıflına kalbinde o ağırlık, o derin yeis ve keder yoktu. Enver Bey'le Fıtnat Hanım onu toplanmış, iyileşmiş bulmuşlar; bu mütalaalarını açıkça söylemekle Nermiye'yi biraz kıskandırmışlardı. Nermiye, bütün dargınlığına rağmen hâlâ Asım'a lakayt değildi. Şehnaz Kalfa'yı görüp Asım'ın köşkte kalıp kalmayacağını sormuştu. Acaba köşkte kalacak mı? Kimse bilmiyordu. Ferruh Bey'e sorulsa, kalmalıydı? Fakat Asım yalısı arzu ediyordu. Bu kadar zamandır halasını görmemişti. Böyle bir ay gidip hiç uğramamak bivefalıktı, hemen yalıya gitmek istiyordu. Alemdağı'nda Saide onu yormuş, üzmişti. Yalının sakın odasında kalmak, kendini dinlemek ihtiyacındaydı. Fakat bu ihtiyaca rağmen bir gece köşkte kaldı, ertesi sabah, hanımefendiye haber verdiler, küçük halasının huzuruna çıkıp teşekkür etti ve müsaade istedi ve o gece Atiye Halasına gitti. Bu haber Saide'ye pek geç vasil oldu. Nermiye ise Asım çıkıp giderken aşağı salonda kendisine tesadüf etmiş oldu!.. Acemice hatta çocukça, "Gidiyor musunuz?" diye sordu.

"Evet, müsaade ederseniz?.."

“Elbette beni unutmazsınız?”

Bu sözler, araba içinde, tekrar Asım’ın hatırına geldi, gü-lümsedi.

“Nermiye, çirkin kız değil. Onu istesem belki verirler!” diye düşündü. Halbuki aldanıyordu, vermezlerdi. Onu bir kibarzadeye, bir paşa çocuğuna vereceklerdi. Nermiye de bunun farkında değildi. Asım’a varabilirdi. Hatta Asım onu istese büyükbabasını, büyükanasını razı edinceye kadar naz-lanır, neticede istediğine muvaffak olabilirdi.

Hayli zamandır ki Nermiye için bir koca aranıyordu. Fa-kat pek gizli, pek el altından... Hatta doğrusu bunu bizzat Nermiye bile keşfedememişti. Köşke, Fıtnat Hanım’ın eski azatlılarından bir Arap bacı gelip gidiyor, haber getirip götü-rüyor ve işi bizzat Fıtnat Hanım idare ediyordu. Asım, herkes gibi bunlardan bihaber, “Nermiye’yi istesem verirler!” zan-neyliyordu. Hatta o gece yatakta yine bunu düşündü. Sonra Saide’yi hatırladı. “Acaba benden niçin soğumuştun?” dedi. Sonra “kendini düşünüp düşünmediğini bilmek için bir vasıta olsa” diye hatırlıktan geçirdi. Bu hikâyenin böyle neticelendi-ğine teessüf etti, “Hastalık tesiriyle kendimi zapt edemedim, hissiyatımı belli ettim, halbuki bu güzel kadınla arkadaş ol-mak vardı!” diye düşündü. “Ancak, hayat bu, kim bilir belki bitmiş zannolunan bir hikâye henüz bitmemiştir!” diye teselli buluyordu. İlk günlerde Saide’den ayrılmış olmak ona bir elem olduysa da birkaç gün geçince tekrar yalıya alıştı, Saide ile daha yakından bir münasebet tesis edemediğine memnun olmaya başladı. “Bunun akıbeti büsbütün elim olacaktı,” diye düşünmeye başladı. Aradan biraz daha zaman geçince ruhunda duyduğu elemi büsbütün hafıflediğini, azaldığını hissediyordu; şimdi onda hiç kimse yaşamıyordu, ne Salime ne Saide Hanım ne hiç kimse. Salime’yi de âdeta unutmuş gibiydi. Salime onu aramamıştı. O zamandan beri yalıya gel-miyor imiş. O halde, hasta iken gösterdiği o tehalük¹⁹⁵ neydi?

195 Tehalük: Büyük bir arzu ile can atma.

Niçin o kadar yakın bulunmuştu, sonra neden birdenbire terk etmişti? Hep kadınların kendisine karşı muameleleri böyle oluyordu. Ona evvela sokuluyorlar, sonra birdenbire onu terk edip yüz çeviriyorlardı. İşte, Saide de böyleydi. O da evvela o kadar yakın iken sonradan birdenbire bırakıp gitmişti.

Asım halasıyla sakın bir hayat yaşamaya başladı. Fahriye yalıdan elini çekmiş gibiydi. Şimdi yalı tamamen Asım'ın elinde bulunuyordu. İsteddiği gibi odaları değiştirmişti.

Haftanın iki gecesinde misafirleri geliyordu, Sarayköy'den misafir gelip kalanlar da vardı. Atiye Hanım memnun; yalnız, Salime'yi Asım'a vermek endişesindeydi. Bunlar izdivaç etseler, bütün üzerinde bulunan emval ve emlaki onlara devredecek ve kendisi son dakikalarını bunlarla beraber yaşayacaktı. Bunun için birkaç defa Mesut Dadı'yı Salime'ye gönderdi, onu davet etti, Salime de geleceğini söylediği halde gelmedi. O da, günler geçtikçe, sanki Asım'dan daha ziyade uzaklaşıyordu. Nihayet Atiye Hanım oğluna da haber gönderdi ve maksadını ona da izah etti. Aldığı cevap ona yeis verecek bir cevaptı. Eğer Atiye Hanım kendi üzerindeki emlaki kâmilten Canip Bey'e verirse o da Salime ile Asım'ın izdivacına muvafakat edecekti. Atiye Hanım bu cevabı alınca, "Hayır! Bütün emlakimi Asım'a vereceğim, isterse kızını versin isterse vermesin! Asım olmasa, yedi kat ellere bırakacağım. O, evlat değil yılan, sağlığımda mirasıma göz dikti," demişti.

Salime bu meselelerde babasına taraftar kalıyor ve onu bırakıp yalıya gitmiyordu, hele bu sözlerin cereyanından sonra kalkıp yalıya gitmek büsbütün muhal olmuştu. Baba kız, kendi aralarında da tam bir ahenk tesis edemiyorlar, hâlâ birbiriyle konuşamıyorlardı. İlk zamanların bürûdeti¹⁹⁶ geçmekle beraber eski hali, Salime'nin evdeki eski hâkimiyetini de tcsis edememişti.

196 Bürûdet: Soğukluk.

Bu münzevi hayat içinde yeni dostlar پیدا etmiş, onlarla müteselli oluyordu. Bu yeni komşular, Reji'nin¹⁹⁷ müteakıt nazırlarından Hulki Bey isminde birinin ailesiydi. Senelerden beri taşrada dolaşıyorlardı. Hulki Bey'in zevcesi, veliahdın gözdelelerindenmiş. "Saraylı Hanım" diyorlardı. Beyaz tenli, boylu boslu, ihtiyarlamış bu hanımın yetişmiş üç kızı, yirmi beş yaşlarında bir oğlu vardı. Bu genç efendi, şimdiye kadar babasının gezmesi, muhtelif yerlerde memuriyet vermesi yüzünden ne tam bir tahsil görebilmiş ne de bir işe girebilmişti. Şimdi onu İstanbul'da yerleştirmek istiyorlardı. Ata Bey ismindeki bu efendi Canip Bey'e iyi bir av arkadaşısı oldu, kızlar da sabah akşam Salime'nin yanından ayrılmıyorlar, ondan her şeyi öğrenmeye çalışıyorlardı. Fakat giyinmek ve süslenmek hususunda ilk zamanlarda çok acemi iken sonradan birdenbire açılıp terakki ettiler ve Salime onların yanında pek sade kalmaya başladı. Hulki Bey ailesinin buraya yerleşmesinin daha ilk günlerinde, kızlar, Salime'yi beğenmişler ve ağabeylerine almaya kalkmışlardı. Bu söz sonradan her nasılsa ortadan kalktı. Yoksa o eve gidip gelmesine mâni olacaktı. Salime'nin eski zabiti de hâlâ aynı evdeydi. Hâlâ Salime'yi gözetlemeye merak ediyordu fakat bu zabıt, Salime nazarında eski mevkiini muhafaza etmiyordu, onu eskisi gibi, güzel ve sevimli bulmuyordu. Salime'nin bir zaman evvelki cehennem hayatı kapanmış, ona yeni bir hayat başlamıştı.

Bu yeni hayatın içinde, bir zaman güzel saçlarını okşadığı ve yalnız bir gece evinde misafir edebildiği bir Asım yaşamıyor değildi. Ona babasıyla beraber kızıyor, onu bir hilekâr, büyükanasını yolmaya, soymaya gelmiş kurnaz bir müfsit gibi görüyordu. Bir de kalbinde bir Asım, bir iyi çocuk vardı. Öyle bir iyi çocuk ki, fevkalade hiçbir şeysi yok fakat insan onun karısı olabilir, kocalık ona yakışıyordu. Salime etrafında gördüğü gençlere bakınca, itimat edilecek yegâne erkek olarak yine Asım'ı buluyordu. Reji nazırının oğlu âdeta ço-

197 Reji: Tütün/Tekel İdaresi.

cuk kalmıştı. İnsan ona nasıl koca demeli? Süvari zabiti ise bir süslü asker elbisesi içinde bir erkekten ziyade bir kadına benziyordu ve onu bir akşam evinin penceresinde ud çalar-ken görmüştü; şal hırkasını omuzlarına almış, uzunca saçla-rını dağıtmış, udunu kucağına almış taksim ediyordu. Bu hal, Salime'yi soğutmuştu. Nazarında o süslü süvari zabiti ile bu ud çalan uzun saçlı bey ayrı ayrı kimselerdi; bu iki adamı bir kalıp içinde tasavvur ona güç geliyordu.

İnsan aciz kalırsa herkese varır. Fakat gönlü isteyerek kocaya varacaksa Salime Asım'a varırdı. Onu, kim görür-se beğeniyor, kim görmüşse Salime'ye münasip görüyordu. Ne faydası var ki onda da iki şahsiyet vardı. Biri büyüka-nasını soymaya uğraşan bir hilekâr, diğeri o anlayan gözlerle gülerek insana bakınca kalbinde bir muhabbet uyandıran Asım'dı.

Salime bazı geceler onu düşünüyordu, "Onu pek fena terk ettim!" diyor fakat kendini mazur görüyordu. "Ne yapabilir-dim? Babamı terk edemezdim ya!.." Bu söz, onun tesellisiydi. Sonra bazı defa da onun o tatlı tebessümünde büyük bir yılanlık keşfederek, "Ne iyi oldu da onun arkasından gitme-dim!" diyordu.

Asım'ın Alemdağı'ndan yalıya döndüğü zamanlar artık yazın sonlarına tesadüf ediyordu. Bugünlerde Salime'ye de yeni ve bu defa şimdikilerin kâffesinden ciddi bir talip zu-hur etmişti. Bu, mektepten yeni çıkmış bir askerî doktordu. Bir gün Salime evde yalnızken kapı çalınmış, Salime'nin anasının dostlarından Kerime Hanım isminde bir kadınla iki hanım daha misafir gelmişlerdi. Salime bu hanımı evvela ta-hattur eyleyememiş, sonra tanımış ve yanındakilerin görücü olduklarını hiç fark edememiş, bir ev hanımı gibi onları ka-bul etmiş, oturmuş, onlarla görüşmüştü. Güya bu hanımlar bu civarda bir ev arıyorlarmış. Salime boş bildiği evleri bunlara haber vermiş, üç çeyrek saatten fazla süren bu ziyarette on-larla konuşmuş hatta onlar, lisan bilip bilmediğini sormuşlar,

piyano bilip bilmediğini anlamak ister gibi kendisini isticvap etmişler, haberi olmayarak Salime’yi güzelce imtihan etmişlerdi. Aradan bir hafta geçmiş, bir akşam babası eve kadın misafirlerden kimlerin geldiklerini sormuş ve Salime bu sualden hiçbir şey anlayamamıştı.

Meğerse kızı babasından istemişler, Canip Bey kızını dışarıya vermek istiyormuş, doktor ise iç güveyisi girmek arzusundaymış, bunun için iş bozulmuş... Salime bunları ancak bir ay sonra öğrenebildi ve korktu. Demek, babası, ona sormaya lüzum görmeyerek sözü kesecek, onu görmediği, bilmediği bir adama varmaya icbar cılcyccekti. Daha fcnası, babası onunla bir yerde oturmak istemiyordu. Onu dışarıya gelin edecek ve kendisi yapıyınız yaşayacaktı. Acaba bundan maksat nedir? Niçin? Kızının, affedemediği günahı neydi? Babası Toksi’yi terk etmişse o da Asım’dan vazgeçmiş bulunuyordu. Bu kifayet etmiyor mu? Yalnız bir evde nasıl yaşayacaktı? Yoksa o da evlenecek miydi? Salime buna ihtimal vermiyordu, babası gün geçtikçe daha büyük bir hırsla paraya merbut kalıyordu. Onun kızını başından savıp ihtiyar yaşında hizmetçiler elinde kalmak istemesi de izah olunamaz bir arzuydu.

Kendi fikri sorulmaya lüzum görülmeyerek hiç tanımadığı, yüzünü görmediği bir adama varmaya mecbur edilmesi elim bir şeydi. Salime’nin dertleşecek kimsesi yoktu. Bir ziyaretinde bunları Mesut Dadı’ya açtı ve bu hal tekerrür ederse babasıyla arasında bir mesele çıkacağından korktuğunu söyledi. Mesut Dadı, onun Asım’dan niçin kaçtığını bir türlü anlamıyordu.

“Gül gibi kısmet ayağına geliyor, sen tepiyorsun,” diyordu. “Baban darılırsa darılsın. Baban dünyada kimseyi sevmez. Ben onun köpeğinden başka bir şey sevdiğini görmedim, onları da can yakmak için sever. Yine babandır, düşün, fakat Allah yüreğimi biliyor ya, babanı ben senden daha iyi bilirim, ondan kimseye hayır gelmez.”

Salime düşündü ve “Onu da bilmem ki,” dedi. “Bir türlü anlayamadım. Değirmeni almak istiyor, diyorlar. Aldıktan sonra değişir mi, değişmez mi? Saf görünüyor ama çocuk kurnaz galiba... Hem elinde avucunda bir şey yok. İşte büyükannem verirse verecek... Şimdiye kadar hazır yiyor.”

Salime’nin bu sözleri Asım’ın kulağına gelince derhal Mesut Dadı’yı Ayastafanos’a iade etmiş ve Salime’ye izdivaç teklifinde bulunmuştu.

“Ben halamdan ne değirmeni ne diğer bir şeyi almayacağım söz veriyorum. Salime Hanım bana varsa da varmasa da bugünden itibaren buna söz veriyorum, bu böyle olacaktır. Yalnız, halam bana pek ziyade merbutiyet gösteriyor. Artık ölünceye kadar onu terk edememek mecburiyetindeyim. Onun ekmeğini yemek de benim için zaruridir fakat Salime Hanım benimle izdivacı kabul eder ve halam hayatta buldukça onunla birlikte, onun evinde kalmayı kabul ederse vefatında onun evini terk edip gitmek ve mirasını da diğer vârislerine bırakmak şartıyla izdivaç ederim ve bugünden itibaren bir işe de girerim,” demişti.

Mesut Dadı bu haberle Ayastafanos’a dönünce Salime evvela kendi sözlerini gidip yalıda söylediği için dadıya kızdı ve sonra heyecan içinde kaldı. Acaba, sonra, Asım’ı kaybettiğinde pişman olacak mı? Eğer babası ona bu kadar lakaydi göstermese şüphesiz Asım’ı terk eyleyecekti fakat babasına itimat olunamazdı. Asım vakıa büyük bir şey değil lakin onun gibi tanınmış, görülmüş, sevimli bir koca bulmak da kolay değildi.

Salime tekrar tereddüde düşmüştü. Bir karar veremiyordu. Mesut Dadı yalıya dönerken, ona, “Bunları babam duymasın,” dedi. “Ben düşünür de kendim Asım Bey’le konuşurum ama sen büyükanneme de bir şey söyleme, bana hatırı kalır.”

Mesut Dadı ise hepsini gidip Atiye Hanım’a naklediyordu. İki taraf ne derlerse desinler, Atiye Hanım memnundu.

Onlar bir defa izdivaç etsinler ve kendi ölünceye kadar yanında kalsınlar da ne olursa olsun...

Asım, Salime'nin muvafakat cevabı vereceğini tahmin etmişti. Salime'nin gönderdiği haberse meseleyi yine atıye talik ediyordu. Salime'yi korkutan, babasını bırakıp kaçmaktı. Bunu yapmak istemiyordu, niçin? Ona kendisi de cevap veremiyor.. Küçükten telkin edilmiş bir şey olacak. Büyükanasına hürmeti ve itimadı yoktu, Asım hakkında duydukları da şimdiye kadar ona itimat verebilmekten çok uzaktı. Yine, küçükten beri sevmeye ve itimat etmeye alıştığı bir babası vardı. Vakıa düşündükçe etrafında bulunanlar içinde yalnız Asım onun gözüne inanılır bir adamı gibi görünüyor fakat onun da içyüzü kim bilir nedir?

Eğer Hulki Bey ailesi olmasa eski cehennemî düşünceler ve tereddütler içinde kalacaktı. Şimdi onlarla kendini avutuyordu. Birlikte geziyorlar ve sonbaharın güzel günlerini kırlarda geçiriyorlardı.

Bu esnada babası da birkaç gece eve gelmemiştı. Bunun için Canip Bey kızına hiçbir şey söylemeye lüzum görmemiş, yalnız evden çıkarken hizmetçiye akşama eve gelmeyeceğini haber vermişti. Salime bilmiyordu. Babasının böyle âdeti yoktu. Her akşam eve gelirdi. Kim bilir?

Sonra birkaç gece arka arkaya gelmediği de oldu. Yalnız, bir gün, Salime'ye, "Ben gidiyorum, para lazım olursa odada, masanın gözünde bıraktım," demişti. Bir hizmetçi ile Salime'yi evde yalnız bırakıp gitmek doğru muydu? Salime Asım'a bir cevap vermek için sanki bir şeyin, bir yeni vakanın zuhurunu bekliyor gibiydi. Her gün yeni bir haber bekleyen bir adam gibi kapı çalındıkça korkuyor, her sabah yatağından kalkarken bugün yeni bir şey işiteceğini zannediyordu.

Kış başladı. Asım yalıda yerleşmişti. Nadiren Şefik Bey'e gidip kalıyor ve nadiren Faika Hanım yalıya ziyarete geliyor-du. Şefik Bey'in iki çocuğu da Asım'a büyük bir merbutiyet gösteriyorlardı. Ferruh Bey, Müeddep Hanım, Mescrurc Hanım da yalıya geliyorlardı. Bir gün Saide Hanım da gelmiş fakat Asım evde bulunmadığından görüşmemişlerdi. Fahriye uğramıyordu. Hanımefendi birkaç defa ona adam gönderip sordurdu. Ara sıra para yolluyordu, parayı kabul ediyor, eşyasını yalıdan aldırıyor fakat kendisi de gelmiyor ve Asım oradan çıkıp gitmedikçe yalıya ayak basmayacağını söylüyordu.

Bunu Asım'a haber verdikleri vakit, "İyi olur," demişti, "ben de onu görmekten pek memnun oluyorum."

Asım Atiye Hanım'ın işleriyle meşguldü. Değirmenciyi İstanbul'a çağırtmış, yeni bir kontrat yapmış, tamirat şartını ilave eylemiş; İstanbul'da hisseli hissesiz emlakın işlerini düzeltmiş, ufak tefek alacakları tahsil etmiş, evin alışverişini yoluna koymuştu. İdaresi Fahriye'nin idaresinden çok kuvvetli değilse de daha zayıf da değildi.

Halasıyla Asım birbirine çok alışmışlardı; Atiye Hanım onu dizine yatırıyor, yüzünü gözünü okşuyor, evdekilere, "Gürültü etmeyin, çocuk uyanır. Çocuğun çamaşırları ne oldu?.." diyor, her gün, her dakika bunlarla meşgul oluyor ve Asım biraz geç kalsa yahut bir akşam başka bir yerde kalacağını söylese sabaha kadar onu düşünüyor, rahatsız oluyordu. Aşağıda kızlar, dadılar birbiriyle hasbihal ederken, "Hanımefendi evlat muhabbeti duydu ama geç kaldı," diyorlardı.

Lakin bütün bu muhabbete ve hayatının rahat geçmesine rağmen Asım muzdaripti. Hazır yiyici olmaktan kurtulamamıştı. Hele Salime'nin sözleri onu pek ziyade muzdarip etmişti. Her gün aklına otel kâtibi Evrepidi geliyordu. Onca bu kâtip dünyanın en bahtiyar adamıdır. Temiz bir işi var, çalışıyor; ufak odasında havagazının ışığı altında bahtiyardı. Onların bir milletleri vardı, milletleri namına mutalebat¹⁹⁸ bulunuyorlar ve ne istediklerini pek güzel biliyorlardı. Asım'da bunların hiçbiri yoktu. O, eğer istese, dairelerden birine kâtip olabilecekti. İçine düştüğü, dostluk tesis ettiği muhit, Ferruh Bey ve arkadaşları memuriyetin aleyhindeydiler. Asım bir memuriyete talip olsa, bunlar arasındaki mevkii şüphesiz kaybedecekti. Başka hiçbir iş de göremezdi. Bir tüccar yanında kâtiplik... Hangi tüccar? Fransızca biliyordu, bundan istifade mümkün değil mi? Bir türlü bir kolayını bulamıyordu.

Şimdi kışüstü, ekseriya Ethem Efendi'nin yalısına devam ediyordu. Bu yalı, harap ve korkunç bir yerdi. Bir köşesini bir taraftan rüzgârlar, denizler yıkıyor, çöktürüyor, diğer taraftan Ethem Efendi'nin ailesi söküp yakıyor, öbür tarafta da oturuyorlardı. Yalının yukarı katı hemen kâmilten haraptı. Camları, çerçeveleri kırılmış, sökül müştü. Bazen selli bir yağmur yağınca dam akıyor ve en alt katta oturanlar, odanın içine leğenler, tencereler dizip öyle barınabiliyorlardı.

Ethem Efendi ailesi perişan bir aileydi. Kadın, dokuz çocuk doğurmuş, mariz, zayıf bir hale gelmişti, kendini düzeltmiyordu; evin içinde çocuk, büyük bir sürü kalabalık, fakat işe yarar bir tek adam bile bulunamıyordu. Ethem Efendi'nin varidatı malum ve mukannen¹⁹⁹ değildi. Bugün beş bulup beş getiriyor, yarın yirmi beş, sonra bir gün bin beş! Fakat mutlaka getiriyor. Bazen ekmekçi, hesabı temizlenmedikçe ekmek vermeyeceğini söylüyor, o akşam ekmek bakkaldan alınıyor.

198 Mutalebat: Talepler, istekler.

199 Mukannen: Sabit, değişmez.

Ertesi gün petrol bitmiş, Ethem Efendi eve geç kalmış, evde para da yok; Ethem Efendi eve girince para veriyor ancak o zamana kadar da bakkallar kapanmış oluyor, komşulardan ödünç petrol alıp o gecelerini o suretle geçiriyorlardı. Çocukların üstü başı da öyleydi. Babaları, bütün çocuklarını birden giydirecek kadar varlık gösteremiyor, onun için çocukların bazıları mektebe gidemiyor; para bulunup ayakkabı, elbise tedarik olununcaya kadar bu sefer ötekilerin elbiseleri ve ayakkabıları ıslahı mümkün olamayacak derecede paralanmış bulunuyordu.

Ethem Efendi'nin pek çok borcu vardı ve birçok kişilerin paralarını aldığı halde henüz işlerini takibe başlayamamış bulunuyordu. Bunlar her gün yazıhaneye gelip gidiyorlar, Ethem Efendi'ye gâh tesadüf ediyor gâh hiç göremeyerek avdet ediyorlardı. Tesadüfünde Ethem Efendi onlara tahammül verecek sözler bulmakta büyük bir istidat gösteriyordu. Bunun için, bittabi, birçok yalanlar da söylüyordu; zaten ipin ucu bir defa altına kaçmış olduğu cihetle işin içinden yalansız çıkmaya bir vecihle imkân tasavvur olunamazdı.

Ethem Efendi'nin yazıhanesi, Tophane'de kasaphaneler arasında "Dökiri Hanı"ndadır. Buraya, iki kasap dükkânı arasında daracak bir kapıdan girince insanın karşısına dik bir mermer merdiven çıkıyordu. İlk katında kapıdan aydınlık alan bu merdiven, yukarı çıktıkça büsbütün karanlıklaşıyor ve ışık olmadıkça insan önünü göremiyordu.

Apartmanın üçüncü katı Ethem Efendi'nin yazıhanesidir. Oraya müdavim olanlar, uzun, esmer, yağız, kömür gibi donuk siyah çember sakallı, boynu daima bağlı bir adama tesadüf ederler. Sadık Efendi ismindeki bu zat kâtiptir, bütün gün oturur, hiçbir iş gördüğüne tesadüf olunmaz, hiç kimse bulunmazsa hatim indirir. Evvelce şer'îye mahkemelerinden birinde kâtipken bir rüşvet meselesinden kadı ile arası açılıp azledilmiş ve o tarihten sonra memuriyet talebinde bulunmayıp Ethem Efendi'nin yanında çalışmaya başlamıştı.

Sadık Efendi'nin vazifesi, müracaat edenlere cevap ver-
mekti.

“Efendi burada mı?”

“Şimdi gelecek, buyurun, biraz oturun.”

Ziyaretçi oturur, söze başlar, hatırlıcaysa Sadık Efendi merdiven başına çıkıp ipi iki defa çeker, alt katta çingirak çalınır. Todorı bir kahve getirir. Sonra, efendi gelmeyince, “Gelecekti ama vallah bilmem ne oldu? Galiba mahkemeden kurtulamadı,” diyerek şikâyet etmek isteyenleri tatlıca idare etmeyi pek güzel bilirdi.

Asım'ın nazarında Ethem Efendi'nin mevkii o kadar büyük değildi. İşlerinde fenalık bulunmasa bile intizamsızdı, dikkat ve devamı yoktu. Üstüne aldığı işlerin birçoklarını ahbabları ve tanıdıkları vasıtasıyla takip ettiriyor, kendisi yalnız politika dedikodularıyla meşgul oluyordu. Herhalde şurası muhakkaktı ki, pek çok adamlar onu tanıyor ve hatırı-
nı sayıyorlar, hürmet ediyorlardı. Ethem Efendi'nin evi çok işleyen bir kahvehane gibiydi. Oturduğu harap yalının sağ köşesinde, bir tarafı denize bakan büyük odaya hiç kimseye sormadan gelip girmek kabildi. Burada ne herkes birbirini ne de ev sahibi misafirlerinin kâffesini tanırdı. Bir dostun dostu gelebilir ve yalnız bir defa görüşülmüş, sonra unutulmuş bir adam da onları ziyaret eyleyebilirdi.

Kış bahçesi olan yerde, şimdi güzel saksılar içinde kurumuş birkaç salon ziyneti yapraklar ve hasır örülmüş eski kanepeler ve koltuklar duruyordu. Orta yerde boş bir balık camekânı vardı. Buradan odaya girince, orada da eşya nefis fakat eski şeylerdi. Belki senede bir defa temizlenmeyen bu odanın halısı çamurdan, tozdan âdeta kerpiçleşmiş, topraklaşmış bir halde bulunuyordu. Ayağı ipe bağlanmış, sarı ağaçtan güzel koltuklar vardı. Fakat eşyanın hiçbirisi diğerine uymuyordu. Bu odanın asıl sahibi Ethem Efendi'nin biraderi Ahmet Bey'dir.

Bu zatın genç yaşından beri bir eli, bir ayağı mefluçtu ve kendisi yalından dışarı çıkmazdı. Bütün zevki satranç oynamaktır. Bazen odanın iki köşesinde iki satranç kurulduğu da oluyordu ve büyük partiler yapılıyor, maruf oyuncular geliyorlardı. Zaten Ahmet Bey'i de bu oyuncular arasında saymak lazım gelir.

Burada şemsiyesini, bastonunu dışarıda bırakmak mümkün değildi. Herkes şemsiyesini ve paltosunu çıkarırsa onu yanına koymak mecburiyetinde bulunuyordu. Bu odaya belli başlı hafiyelerden devam edenler vardı. Bazen pek maruf olmayanlarının da uğradıkları oluyordu. Ancak burada sanki bir müsalemet²⁰⁰ havası esiyor, ara sıra mabeynin bile çekiştirildiği oluyordu. Dedikodular nihayet hırsızlığa, rüşvetçiliğe inhisar ediyordu. Ancak pek samimi meclislerde istibdattan, Kanun-ı Esasi'den²⁰¹ söz geçebiliyordu ve bizzat mabeyin adamları ve devletin büyük memurları, yolsuzluklardan şikâyetçiydiler. İdareye taraftar hemen kimseye tesadüf olunmıyordu. İçlerinde en ehvenleri “Neme lazım!” diyenlerdi. Asım, Ethem Efendi'nin evinde oyunların seyircisi, dedikoduların dinleyicisi mevkiinde kalıyor ve hiç kimseye hiçbir şey söylemiyordu. Kendi kendine düşündüğü vakit, görebildiği şey, Türkiye'de oturan Hristiyanların Müslümanlardan çok yüksek mevkide bulunduklarıydı. Bunu Sarayköy'den biliyordu. Onların nasıl yaşadıklarına vâkıftı, onlar arasında dostları vardı.

Sarayköy'ün İslam cemaatini bir yere, birkaç fikir etrafına toplamak kabil değildi. Toplu hiçbir şey yapamıyorlardı. İstanbul'a geldikten sonra Asım bunu daha şiddetle hissetmeye başlamıştı. İstanbul içinde Hristiyanlar ve ecnebler yaşıyorlardı. Onların yanında bizim mevkimiz yoktu. İslamlar artık korkunç olmaktan, zavallı ve gülünç olmak mevkilerine düşmüş bulunuyorlardı ve İslamların okumuşları, mü-

200 Müsalemet: Barış.

201 Kanun-ı Esasi: Anayasa.

nevverleri, Hıristiyanların hele Avrupalıların yanında âdeta kendi milliyetlerini inkâr edecek derecede zayıf ve bozulmuş bir halde bulunuyorlardı. Herkes mensup olduğu cemaati müdafaa kaydında olduğu halde bizde bu vazifeyi ancak az okumuş veya hiç okumamış olanlar yapıyorlardı. Umumiyet itibarıyla bir düşkünlüğüümüz vardı. Asım bunun esasını bulup ifade edemiyor, yalnız, parça parça o düşkünlüğü, o bıça-reliği görebiliyordu.

Diyorlar ki, “Kanun-ı Esasi ilanı buna çaredir, yani devlette ıslahat yapılmak lazım gelir.” Acaba doğru mu? Ve bir de Kanun-ı Esasi’yi okumak da hatırına gelmiyordu. Kanun-ı Esasi, bir defa ilan olunmuş fakat sonra Rus Muharebesi çıkmış, olmadık felaketler olmuş, padişah da Meclis-i Mebusan’ı kapamış ve kanunu da tatbik etmemişti... Fakat neden böyle olmuş? Bunu ancak böyle müphem bir surette biliyordu. Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa varmış. Sonra Çerkes Hasan, Avni Paşa’yı öldürmüş. Mithat Paşa’yı da muhakeme edip Taif’e sürmüşler, orada boğup öldürmüşler. Bunlar, öteden beriden işittiği şeylerdi. Acaba doğru mu? Bunlar arasında bir de Ali Suavi meselesi vardı. Fakat ne zaman olmuş, sebebi neymiş, bunu bilmiyordu.

Asım’ın dikkat edebildiği şeylerden birisi de memurin maaşlarının verilememesiydi. Vakıa, verilemezdi. “Acaba bu kadar memura nereden maaş bulup verecekler,” diye düşünüyordu. Bu fikri ona veren şeylerden biri de köy hayatında gördüğü fukaralık, yoksulluktu. Asım köylülerden toplanacak vergiyle devlet maaşlarının verilebileceğini zannetmiyordu. Bunlar onda pek sabit, pek iyi düşünülmüş fikirler değildi. Kendi de pek güzel bilmiyordu. Zaten devlet hakkında muayyen bir fikri yoktu. Yani ara sıra, “halkın devlet işlerine karışmaya salahiyeti var” diye düşünebildiği dakikalar olurdu ve okuduğu Avrupa gazeteleri de onun için mühim şeylerle doluydu. Parleman²⁰² çok manidar değildi. Bazı insan-

202 Parleman: Millet meclisi.

lar iyi idare etmeyi biliyor, bazıları bilmiyorlardı, bizdekiler bilmedikleri için idaremiz fenaydı. İnsan bir şeyi iyi yapmak isterse yapabiliirdi. İndinde, hüsnüniyetin manası büyüktü.

Bunları müphem bir surette bildiği gibi, arkadaşlık ettiği bu adamların da fikirlerini layıkıyla bilmiyordu. Bunlar içinde en ziyade tanıdığı Ferruh Bey'di. Ferruh Bey ne istiyor? Niçin Avrupa'daki firarilerin işleriyle meşgul oluyor? Niçin Saray etrafındaki dedikoduları öğrenmeye çalışıyor? Sarih bir şey varsa, Saray'ın yıkıldığını istiyordu. Onun yerine ne ikame edecek? O bütün ahrâr-ı ümmetin²⁰³ istediklerini istiyordu. Birtakımları Kanun-ı Esasi'nin ilan olunduğunu arzu ediyorlar diğer bazıları da daha vasi²⁰⁴ salâhiyetli bir Şûra-yı Devlet'e²⁰⁵ taraftardılar. Ferruh Bey Kanun-ı Esasi isteyenlerdendi. Niçin? Kim bilir?.. Şûra-yı Devlet taraftarları, Avrupa'dan avdet etmişler, inkılapçılık âleminde âdetâ iflas eylemişlerdi. Belki onun için Kanun-ı Esasi'ye taraftar oluyorlardı. Asım, Ferruh Bey'le dostluğa başladığı vakit, güya inkılap meselelerine vâkıfmış gibi davranmıştı. Şimdi, şüphe ettiği şeyleri artık ondan soramıyordu. Ferruh Bey'le bu vadide mübahase ve münakaşa da beyhude idi. Onunla her günkü havadislerle dair konuşmalı, esrarengiz havadisler vermeli, bazı manidar fikirler söylemeli, eşkâli mazbut bir adamın takibini kendisinden rica etmeli... O, böyle şeylerden memnun oluyor ve hiçbir şeyin esasını sormuyordu. "Niçin takip olunacaktır?" diye sormuyor. Kendisinin takip işlerinde kullanacağı arkadaşları da vardı.

Asım onun ruhuna mükemmelen vâkıftı. Çok defa ona muhayyel eşhastan bahsediyor, muhayyel vakalar söylüyordu. Bir defa da pelte tedarik edip bir beyanname neşrini teklif etti. İkisi yalıda yalnızdılar. Sonbahar gelmişti. Yemekten sonra Atiye Hanım yatmaya gitti. Asım sobanın başında oturuyordu. Ferruh Bey koltuğa gömülmüş sigarasını çekiyor

203 Ulusun özgür (birey ya da grup)ları.

204 Vasi: Geniş.

205 Şûra-yı Devlet: Danıştay.

ve Asım'ın ona böyle mühim bir faaliyetten bahsedeceğine hiç vâkıf bulunmuyordu. Hatta Asım kendisi de hiçbir şey düşünmüş ve kararlaştırmış değildi. Birdenbire hatırına bu beyanname meselesi geldi ve dedi ki: "Ben bir hayli zamandan beri size bir şeyden bahsetmek istiyorum."

Ferruh Bey'in gözleri açıldı. Sonra Asım böyle pelte tedarikinden, beyanname tabedip gece İstanbul'un her tarafına atmaktan ve buna benzer şeylerden bahse başlayınca Ferruh Bey büsbütün müteheyyiç oldu. Kalkıp odanın içinde gezme-ye, peltenin nasıl tedarik olunabileceğini düşünmeye, nerede basılacağına, ne yazılacağına, nasıl tevzi²⁰⁶ olunacağına dair birçok şeyler düşünmeye başladı. Sanki her şey olmuş bitmiş, iş yalnız tevzi etmeye kalmış gibi gençleri hangi mıntıkalara memur edeceğini düşünmeye başladı.

Bu hayal belki aylarca sürdü fakat Ferruh Bey yalnız projeler tertibinde kalıyor, tatbikata geçemiyordu. Aylar geçtiği halde bile henüz projeler tamam olamamıştı. Asım da bu saf insanı memnun etmekten zevkiyap oluyordu. Soğuk bir kış günü, kaleme uğrayıp onu aldı, yalıya getirdi ve hiçbir şeyden bahsetmedi fakat yemekten sonra ona bir çinko kap içinde pelteyi ve iki şişe mürekkebi gösterince Ferruh Bey hayretinden donakaldı. Âdeti sevincinden ağlayacaktı. Sonra bir de yazılmış kısa bir beyanname sureti çıkardı ve bunları, Fransız mektebinde birlikte okudukları bir Yahudi arkadaşından tedarik ettiğini anlatacak oldu. Ancak Ferruh Bey çırpınıyor, "Bunları bana dahi söyleme, rica ederim, hiçbir tafsilat istemiyorum," diyordu ve mademki böyle mühim bir şeye muvaffak oluyorlardı, artık birbiriyle görüşmeleri bile muvafık olmazdı. Gizli yerlerde buluşup konuşacaklardı. İşin ehemmiyeti bunu iktiza ettiriyordu. Eğer Ferruh Bey'e kalsaydı beyannameler basılıp tevzi olunamazdı. Fakat Asım bu hususta çok amelî, çok faaldi. Asım kendisi lastikten bir de mühür kazdı, beyannameleri kendi başına bastı, kırk ka-

206 Tevzi: Dağıtma.

dar beyanname de Ferruh Bey'e verdi. Fakat bütün proje ve tertibata rağmen Ferruh Bey bu kırk beyannamenin tevziinde müşkülata uğruyor, her gün yeni yeni fikirler çıkarıyordu. Asım bunu görünce bir gece bu beyannameleri birlikte tevzi için onu ikna etti. Gece, trenlerden birine binip Göztepe'de indiler ve demiryolunu takip ederek geriye doğru yürüdüler. Asım dörde büküp cebine koyduğu beyannameleri rast geldiği yere bırakıyordu; bir tanesini boş bir polis kulübesinin içine attılar, yollara, istasyon kenarlarına, köşkların bahçelerine, her rast geldikleri yere atıyorlardı. Kızıltoprak'a geldikleri vakit ellerinde ancak birkaç beyanname kalmıştı. Bunları hep görünür yerlere koymayı düşünüyorlardı. Bağdat Caddesi'ne dönerken son beyannameyi bir gaz fenerinin aydınlığına, alçak bir duvarın taşı üstüne bıraktılar. Meğer ihtiyar bir polis fenerin karşısındaki çeşmeden abdest alıyormuş, bunu ancak birkaç adım ayrıldıktan sonra görebildiler ve bu vaka bu meselenin tarihinde büyük bir şey oldu. Hemen savuştular. Asım'ın ısrarına rağmen Ferruh Bey arabaya binmedi, gece Koşuyolu'ndan köşke döndüler.

Aç, yorgun fakat bahtiyar idiler. Ferruh Bey'in nazarında Asım hakiki bir kahramandı. Asım da Ferruh Bey'i memnun edebildiğine seviniyor, gülüyordu. Artık o tarihten sonra kimse Ferruh Bey'in yanında Asım hakkında bir söz söyleyemezdi. Ferruh Bey'in, hayatında bu kadar bahtiyar olduğu yoktu. Heyecan ve bahtiyarlık ona her şeyi unutturuyordu. "Bu vakte kadar nerelerde kaldınız? Siz yayan bir yerden geliyorsunuz galiba?" diyenlere Ferruh Bey'in bir sükût edişi, "Bir arkadaşın evine uğradık," deyişi vardı ki, görülecek bir şeydi. Bu seyahati köşkte bir tek anlayan vardı, o da Saide'ydi. Cavit selamlıktan çıkıp odasında eniştesiyle Asım Bey'in gece yarısı yorgun, terli ve aç olarak geldiklerini söyleyince Saide sormuştu: "Geldiler mi? İkisi beraber mi?"

"Evet!"

"Ferruh Bey ne diyor?"

“Hiç, güya bir ahbap evinde imişler, geç kalmışlar!”

“Ha,” dedi.

Cavit, gülerek, “Kim bilir nereden geliyorlar?” dedi. “Bu saatte ben böyle gelsem bin mana verirsiniz ya?.. Ferruh Bey’le Asım olunca hiç kimse ağzını açıp söz söylemiyor.”

Saide, “Evet, doğrudur! Hakkınız var...” diye alay etti ve biraz sonra “Sizinle onlar bir mi?” diye sordu. “Size varsa kumar, fırsat bulunca kadın. Siz, Ferruh Bey’le Asım’ın hiç böyle bir meşguliyetleri olduğuna vâkıf oldunuz mu? Onların dertleri başkadır. Ben ikisini de bilirim.”

Cavit, “Neymiş dertleri?” diye sordu.

Saide, cevap vermedi ve bu geç gelişin sebebini kimse anlayamadı. Fakat bu gece, Ferruh Bey’in hayatında mühim bir gece oldu. Bu gece, onun bir şey yapabildiği, hayatta bir iş gördüğü geceydi; odaya girip Asım’la yalnız kalınca, muttat hilafına fesini ve redingotunu çıkardı. Asım’ın karşısında ayakta durdu. Gözlerini onun gözlerinin içine dikip, “Eeee-ey!” dedi, “bu işi yaptık. Bizi kimsenin görmediğine ve takip etmediğine emin misin?”

“Kim takip edecek? Arkamızda kimse yoktu.”

“Olur a, belki bize göstermeden takip ederler.”

“Adam sen de!.. Kim takip edecek? Takip ederlerse yarından sonra başlar. Beyannameleri bulurlarsa...”

Ferruh Bey düşündü, yarın beyannameleri bulacaklar. Tabii hadise Ethem Efendi’nin evine de aksedecek. Arkadaşların yanında ne itibar. Eğer utanmasa sevincinden oynayacaktı. Kapıya kadar gidip, “Yahu bize biraz yiyecek veriniz,” diye seslendi. Sonra tekrar içeri dönüp “Ancak hoş oldu,” dedi ve biraz sonra ilave etti: “Siz olmasanız ben bunu beceremezdim.”

Asım sükût ediyordu. Biraz yorgundu.

Ferruh Bey o gece heyecandan dalgın uyuyamadı ve ertesi gün evvela gidip Ethem Bey'e haber verdi. Beyannamelerden bir tanesini de gösterdi ve Asım'ın pek şayan-ı hayret bir adam olduğundan bahseyledi. Beyannameler hariçte hiçbir tesir yapmadığı halde bu muhit içinde derhal duyuldu ve pek çok ehemmiyet verildi. Asım beyannamelerin hariçte nasıl olup da hiçbir tesir yapmadıklarına hayret ediyordu. Anlaşılan, bunlar korkup saklamışlar, kimseye göstermemişlerdi. Şayet Saray'a jurnal verilmiş olsaydı elbette bunun üzerine bir telaş, bir hareket olurdu. Beyannameyi bulanlar başlarından korkup onları saklamışlardı. Asım becerebilirse Beşiktaş taraflarına da beyannameler atmaya kendi kendine karar verdi. Bu, onca zararsız bir eğlenceydi. Fazla olarak Ferruh Bey bu gibi şeylerle kendisine daha çok ehemmiyet veriyordu. Neden yapmamalı? Tutulmak, sürülmek tehlikeleri hemden yok gibiydi. Kim kime? Meğerki pek fena bir tesadüf olsun! Eğer o kadar uzun tesadüfler de hesap edilecek olursa değil beyanname dağıtmak hatta yaşamaya bile imkân yoktu.

Asım korkmuyor fakat üşeniyordu. Şimdi onun günleri insanı sarhoş eden bir tembellik ve işsizlik içinde geçiyordu. İsteddiği günler yalıda kalıyor yahut Şefik Bey'e gidiyor. Kitap okuyor, bazı günleri rıhtımdan balık tutmakla geçiriyor, halasıyla oturup konuşuyor, Mesut Dadi'yı sandala bindirip gezdiriyor, Peyvende Bacı'ya masal söylüyor. Bazen iki ihtiyar bacıyı beraber alıp ta Kalender'e, surlara gezmeye götürüyor. Bazen Ferruh Bey geliyor ve onunla konuşuyor, kendisinin eski mektep arkadaşlarından gelenler oluyor, gece onları yalıda misafir ediyor, halasının yanına çıkarıyor. Bazı geceler misafir beylerden saz çalanlar oluyor, kendi kendilerine ahenk yapıyorlardı. Aklına eserse bastonu alıp İstanbul'un ne kadar uzak mahalleleri, ücra köşeleri varsa onları dolaşıyordu. Şefik Bey'in çocuklarını alıp birlikte gezdiriyor. Bu iki hırçın yaramaz çocuk Asım'la birlikte bulunmaktan pek ziyade memnun olurlardı.

Bu, endişesiz, tembel bir hayattı. Günden güne onun ruhunu kemiriyor, ona işlemek kabiliyetini kaybettiriyordu. Artık kitap bile okumuyordu. Bir gün odasında pencerenin kenarında bir kitap buldu. Bu kitap, okumak için intihap ettiği Emile Fague'nin son yazdığı eserlerden biriydi. Üç aydır kitabı bitirememişti. Üç aydır ne yapmış da bu kitabı okuyamamıştı? Onu kendisi de biliyordu. "Ben ne iş yapıyorum?" diye düşündü ve Salime'nin onun için söylediklerini hatırladı. Mükemmel bir hazır yiyici olmuştu, hiçbir işi, hiçbir sanatı yoktu. Kalbi boş, fikri boş, bütün günlerini tembellik içinde geçiriyor hatta kitap bile okuyamıyordu. Kendi kendisinden iğrendi ve o gün oturup bu kitabı bitirmeye karar verdi. Şimdi, kitabı okumak ona ne kadar güç geliyordu. İki sayfa okumaya güç tahammül edebiliyor, derhal kendine bir iş buluyor, ya bahçeye çıkıyor ya halasının yanına gidiyor, hiç olmazsa kalkıp penceresinden denize bakıyordu ve gözleri bir yere dalınca saatlerce oraya bakıp kalıyor ve saçma sapan şeyler düşünüyordu.

Bu tembellik hayatının en fena hallerinden birisi de onun kadınsızlığıydı. Hayatı büyük bir perhizkârlık içinde geçiyordu. Kalbi boştu. Bazı buhranlı dakikalarında gözünün önüne birkaç kadın gelip dikiliyordu. Bunların içinde onu en ziyade cezbeden, düşündüren Salime'ydı. Dudaklarının gölgelenen uçları, kaşının üstüne düşen bir demetçik saçı, güzel endamı, tatlı bakışı onu teshir ediyordu. Diğer çehreler onun yanında gölgedeydiler. Ancak Salime'ye dargındı. Eğer bir gün Salime ona gelse, onu buz gibi soğuk ve kendinden uzak bulacaktı ve bugünü görmek istiyordu. Bakalım o gün ne vakit gelecek?

Asım bazen istikbali düşündükçe korkuyordu. Yarın halası ölürse... Değirmen ne olacak? Asım ne iş tutacak? Bunlar hep meçhuldü. Bilmiyordu. Ne yapmalı? Nasıl yapmalı? Yalnız, tembelliği arttığı ve iş kabiliyeti kaybolduğu nispette onda iş hevesi ve aşk çoğalıyordu. İstanbul'da bir memur ne

olmuştu ne de olacaktı! Ve iş gömleğini arkasına geçirip değirmenci olacaktı? Yumuşak kanepenin üstüne uzanıp bunu düşünüyordu. Halasının ne değirmenini ne diğer bir malını kabul etmeyeceğine dair Salime'ye bir söz vermişti. Fakat buna rağmen içinde bir ses ona “Değirmen senin olacak!” diyor ve o bu sese itimat ediyordu.

Bu zamanlarda, bazen her gün bazen iki günde bir Ferruh Bey'le konuşuyorlardı. Onda her vakit verecek bir havadis bulunuyordu. Lakin bir akşam geç vakit yalıya geldi ve büsbütün yeni bir şeyden bahsetti: Avrupa'dan biri gelmiş, Ethem Efendi ile Ferruh Bey gidip onunla görüşeceklermiş. Avrupa'dan bir de mühür getirmiş ve İstanbul'da çalışan kimler varsa onları tanımak istiyormuş. Ferruh Bey Asım'ın ismini söyleyeceğini de haber verdi.

Asım için ehemmiyetli bir şey değil... Sesini çıkarmadı. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Ferruh Bey tekrar yalıya geldi, nasıl görüşüldüğünü anlattı. Arada vasıta olan, Rusya tebaasından, Rus sefaretinde hizmet eden bir Ermeni imiş. Onun apartmanında görüşülmüş. Dört köşe bir mühür bir de nizamname vermiş. İstanbul'daki Heyet-i Merkeziye'nin²⁰⁷ isimlerini istemiş, onlar da vermişler. Asım'ı da Heyet-i Merkeziye azasından diye göstermişler.

“E? Nasıl olur ya? Biz birbirimize yalan söylüyoruz demek!”

“Canım niçin? Heyet-i Merkeziye'nin adı yok ama kendisi var. Yalan mı? Biz çalışmıyor muyuz?”

“Çalışıyoruz ama Heyet-i Merkeziye değiliz. Ne kimse bizi intihap etti,²⁰⁸ bizi demeyeyim çünkü sizi belki intihap etmişlerdir ama beni kimse intihap etmedi. Ben de kimseyi intihap etmedim. Sonra hatta aramızda oturup derli toplu bir konuşma bile yapmadık. Benim Heyet-i Merkeziye azalığım sizinle görüşmekten ibaret.”

207 Heyet-i Merkeziye: Merkez Kurulu.

208 İntihap etmek: Seçmek.

“Olsun, biz rahat yerde çalışmıyoruz, karşımızda herif var, bu kadar çalışılır! Beğenmezlerse kendileri gelip kendileri yapsınlar.”

Asım hiç ses çıkarmadı. Ancak yalandan Heyet-i Merkeziye azası olmak da istemezdi. Buna içi sıkıldı. Bir defa esas itibarıyla bakalım bu teşkilatı kabul edecek miydi? Vakkı çalışıyordu fakat bu çalışmak da değerli bir şey değil a! Birbirine havadis sormak, fırsat bulunca hükümetten şikâyet etmekten ibaret bir sa’y,²⁰⁹ buna gazete dağıtmak, beyanname yazmak da ilave olunursa bütün mesai toplanılmış olur. Ancak bunların hepsi bir incir çekirdeği doldurur şeyler değil. Buna mukabil, Heyet-i Merkeziye azası olmanın bir kıymeti ve birtakım vezaifi²¹⁰ var...

“Bari bir Heyet-i Merkeziye azası olsak,” dedi.

Ferruh Bey düşündü. Bunu Ethem Efendi’ye teklif edemezdi. O zaten işi bildiği gibi idare ediyor, istediğine istediği ismi vermekte tereddüt etmiyordu. Asım’ı Heyet-i Merkeziye azası yazdıran da oydu. Ethem Efendi bu hususta ameli bir adamdı ve söylemeye değil yapmaya kıymet veriyordu.

Asım onun nazarında kıymettardı. Ferruh Bey, bunun o derece farkında değil, arkadaşları nezdinde Asım’a ancak kendi tavsiyesiyle kıymet verildiğini zannediordu.

Asım dedi ki: “Ben Ethem Efendi’yi görsem söylerim. Mademki bir Heyet-i Merkeziye gösterilmiştir, o hakikaten yapılmalıdır. Güç bir şey değil a! Haftada, on beş günde bir içtima eder, kararlar verir ve iş böyle olur.”

Onun böyle teklif yaparsa gözden düşeceğini zanneden Ferruh Bey itiraz etti, “Hiç söyleme,” dedi. “Ethem Efendi bu işlerde hepimizden tecrübelidir, iktiza ederse kendisi yapar. İşte böyle idare olup gidiyor. Heyet-i Merkeziye zaten

209 Sa’y: Çalışma, uğraş.

210 Vezaif: Vazifeler.

var demektir. Zaten resmen toplanmıyor ise de hakikatte her gün içtima halinde demektir. Ben olsam hiç söylemem.”

Asım cevap vermedi ise de fikrinden de vazgeçmedi ve ilk tesadüfte Ethem Efendi’ye bundan bahsetti. “Bir Heyet-i Merkeziye olmalıdır,” dedi. Ethem Efendi ona hak verdi. Bir münasip günde yalıda toplanıp buna bir şekil vermeyi düşündülerse de toplanılacak gün tayin olunmadı ve mesele uzadı, ihmal olundu, kaldı.

Aradan iki aydan fazla bir zaman geçmişti ki Ferruh Bey ona diğer bir haber getirdi. Selanik’ten cemiyetin bazı adamları gelip İstanbul’da bir şube tesis etmişler, Ethem Bey’in grubunu arıyorlarmış.

“E?”

“Hiç! Arıyorlar işte!..”

“Bulamıyorlar mı?”

“Bulamıyorlar çünkü Avrupa’dan böyle bir grup kendilerine haber verilmiş ise de adresler ihtiyaten verilmemiş.”

“E, ne olacak?”

“Bakalım, Ethem Efendi ne karar verecek? Ethem Efendi diyor ki, içlerinde birtakım adamlar varmış, şüpheli kimselemiş; bahriye yüzbaşlarından Aksaraylı bir adamdan şüpheleniyormuş! Onun için şimdiye kadar kendini gidip tanıtmadı.”

“E, eğer böyle bir tehlike varsa o halde onlara haber vermemeli, kendilerini sakınsınlar.”

“Vallah bilmem? Bakalım ne olacak?”

Asım buna da muteriz²¹¹ kaldı. Hiç olmazsa bir haber vermekte ne mahzur vardır... Lakin Heyet-i Merkeziye meselesi gibi bu iş de olduğu halde kaldı. Bir daha Ferruh Bey de bu meseleden bahsetmedi, Asım da hiçbir şey söylemedi.

211 Muteriz: İtiraz eden.

Aradan bir hayli müddet geçtikten sonra Ferruh Bey Asım’a dedi ki:

“Efradımızı yazmaya başladık.”

“Heyet-i Merkeziye toplanıyor mu?”

“Yok!.. Biz arkadaşlar aramızda karar verdik!”

Asım anlıyordu ki, Ethem Efendi, ona kıymet vermekle beraber kendisine yaklaştırmıyor, onu tehlikeli görüyor. Ferruh Bey’in “biz arkadaşlar” dediği kimseleri Asım tanıyordu. Onların içinde Ethem Efendi’ye itiraz edecek kimse yoktu. Onların hepsi Ethem Efendi’nin büyüklüğüne inanmış zevat idi. Asım ise onu o kadar büyük görmüyordu. Onların hepsinden daha laubali onunla görüşüyor, itiraz edebiliyor ve ekseriya fikirlerini kabul ettiriyordu. Asım onun elinde toplanmış olan idareyi bozabilir ve heyete halel getirirdi. Bunun için onu istemiyor, ondan çekiniyor, onu uzakta bulundurmak istiyordu ve bu bir taraftan Asım’ın da işine geliyordu. Bu işler pek akıl erdirebildiği şeyler değildi. Açıkta durmak daha hayırlı olacaktı. Onun için Ferruh Bey’i yalnız dinliyor ve artık işi esaslandırarak veya esasından karıştıracak şeyler söylemiyordu. Ferruh Bey’se Asım’a sadıktı. Bütün bildiklerini ona söylemekte devam ediyordu. Hatta bir gün Ethem Efendi’nin diğer grupla buluşmaya karar verdiği ve Ferruh Bey’i mükâlemeye memur ettiğini de haber verdi ve birkaç gün sonra da mükâlemenin neticesini hikâye etti: Gittiği, müzeyyen,²¹² mefruş bir avukat yazıhanesiymiş. Kendisini Vartan Efendi isminde komisyoncu kıyafetli bir adam kabul etmiş, içeride odadan yüksek sesle konuşulduğu duyuluyormuş. Vartan Efendi içeriye haber vermiş, Ferruh Bey ikinci girdiği odada arkasında siyah sof bir ceket, başı açık, laubali tavırlı, biraz delişmence bir zatla karşılaşmış. Bu zat yazıhanenin sahibi avukat Nida Bey’miş. Ferruh Bey daha evvel tertip edilen parolayı söylemeden hemen oradakiler takdim olunmuş, paroladan sonra hepsinin ihvandan oldukları an-

212 Müzeyyen: Süslenmiş, süslü.

laşılmış ve bunlardan biri mütekait mutasarrıflardan bir zat, diğeri bir hoca, üçüncüsü de bir topçu zabiti imiş. Sonradan bir dördüncüsü de gelmiş, bir doktor yahut bir mühendis olarak takdim etmişler. Söze başlanmış, Nida Bey kimseye söz vermiyormuş. Bütün maksatları, “Bize efradınızın defterini veriniz. Kasayı birleştirelim, paralar bir yerde toplansın”dan ibaretmiş. Söz arasında Vartan Efendi içeri girip çıkıyor ve ihtiyaten Ferruh Bey sözü kestikçe Nida Bey teminat veriyor, “Sakınmayınız, o da ihvandandır!” diyormuş. Mülakatta Ferruh Bey onların tekliflerini reddetmiş ve hiçbir karar verilememiş; ikinci bir mülakata dahi karar verilememiş. İş öylece kalmış. Sonra bunlar aralarında konuşmuşlar ve işlerinde ihtiyatsız ve laubali olan adamlara hiçbir isim vermemeye hatta bir daha görüşmemeye karar vermişler. Ferruh Bey Asım’a, “Siz ne dersiniz?” diye sordu.

“Ne diyeyim? Münasip! Onlara tehlikede olduklarını ihtar ettiniz mi?”

“Ethem Efendi söylemiş.”

“Eh!... Pekâlâ.”

Söz burada kaldı. Bir daha artık bunlardan bahs olunmadı. Fakat alınan haberler doğru çıktı, bu adamlar yerlerini terke mecbur oldular ve her biri bir tarafa savuşup gitti. Vakıa hiçbirini tevkif edemediler ancak onlar da faaliyette bulunamadılar.

Bu esnada, cemiyet teşkilatının Rumeli’de tevessü²¹³ ettiği duyuluyordu. Fakat vazih hiçbir haber alındığı yoktu ve İstanbul’dakiler buna ehemmiyet vermiyorlardı. Asım bu harekât ve bu teşvikâtın mühim bir netice verebileceğine kail değildi. Saray idaresi, yıkılır bir idareye benzemiyordu. Onun harici manzarası pek kuvvetliydi. Ethem Efendi’nin, diğer bazı arkadaşların Sultan ve Saray hakkındaki istihfakârlıklarına Asım kıymet vermezdi. Onun nazarında henüz

213 Tevessü: Genişleme, yayılma.

büyük adamlar vardı. Filan yahut falan paşanın dirayeti, irfanı hakkında yapılan rivayetlere inanmak istiyordu. Atlı arabalar, üniformalar, merasim, nazarını şaşırtıyordu.

Artık ilkbahar yaklaşıyordu. Asım politika işlerinden ziyade Salime ile meşguldü. Onun Esat Bey namında biriyle nişanlandığına dair bir haber çıkmıştı. Yalıda bu haberi herkes sükût ile karşıladı, Asım'dan hiç kimse bir şey sormuyordu. Mesut Dadı artık Ayastafanos'a gidip geldikçe Asım'la görüşüp ona havadis veriyor, hanımefendiyle görüşüyor ve Asım ara sıra geçen fısıltıdan işin artık terakki ettiğini, Salime'nin izdivacının bir cmrivaki halinc girdiğini öğreniyordu. Kimseye bir şey söylememekle beraber dertliydi. İçinde hakaret görmüş bir insan acılığı vardı. Gündüzleri hiçbir iş görmeyerek sokakları dolaşüyor, gâh İstanbul'un تنها mahallelerini geziyor gâh bütün günlerini Şefik Bey'in evinde geçiriyor; Faika Hanım'ı dinliyor, gâh evi تنها buluyor ise mutfak kapısına oturup Peyker'le konuşuyordu.

Artık Şefik Bey'le karısı arasında şiddetli kavgalar baş göstermişti. Şefik Bey kendi günahını itiraf etmiyor ise de ret için de kendini üzmüyordu. Faika Hanım her gün ağlıyor, her gece kocasıyla kavga edecek bir vesile buluyor ve her kavga uzun uzun gözyaşları, asabî buhranlar, baygınlıklar, baş ağrılarıyla neticeleniyordu.

Şefik Bey'in aşkı mahallede şâyi²¹⁴ olmaya başlamış ve dedikodu baş göstermişti. Şefik Bey bundan pek ziyade muzdaripti. Bütün kabahati karısına buluyor ve ona âdeta husumet ediyordu. Evin içinde hiçbir lezzet kalmamıştı. Çocuklar bile -gerçi hiçbir şey söylemiyorlarsa da- babalarının, annelerinin halinden son derece muzdarip idiler. Artık evde Asım'ın vücudu bile eskisi kadar aranmıyordu. O bulunduğu zaman yine kavgalar oluyor ve Şefik Bey Asım'ın bu hali gördüğünü hiç arzu etmiyordu. Bu sebeple Asım da bazı yalnız gündüzleri uğruyor ve şayet kalacak olsa da bir geceden

214 Şâyi: Yayılma.

ziyade kalmıyordu. Asım da muzdaripti, “Bunun neticesi ne olacak,” diye düşünüyor ve münasip bir fırsat bulabilirse amcasına ailesini bozmaması için ricada bulunmak istiyordu.

Hayat boş ve bilüzum idi... Sanki yaşamak niçin?.. Her ailenin içinde derin bir dedikodu, bir geçimsizlik. Hele kendi kendisinden hiç memnun değildi. Salime ona pek haklı bir kusur bulmuş ve büyük bir noksan damgası vurmuştu: O işsizdi. Yemek, içmek hatta refah var fakat huzur yoktu. Hiçbir şeyle kendisini eğlendiremiyordu. Ne iş yapmalı? Okumuş adamların işi nedir? Memuriyet... Ne memuriyeti? Nasıl bir memuriyet? Bu memuriyet hayatı da çekilir bir şey değil... Dairesine asla uğramadığı halde her ay aylıkları alan azalar, fazla koltuk ve sandalye sığdırılmayan kalem odaları, kırık masalar, perişan evrak, bir iş yaptıklarına kail saldide²¹⁵ müdürler, mümeyyiz beyler, redingotlarını ilikleyip nazır huzuruna giren mühürdarlar birer birer gözünün önünden geçiyor ve bunlardan nefret ediyor, bunlarla alay etmek, bunlara hakaret etmek istiyordu. Fakat işte iş istiyorsa, iş buydu.

Bir gün geç vakte kadar otelde kalmıştı, sonra tanıdıklarından birini teşyi için Sirkeci istasyonuna gitti. Gece treni guruptan bir saat sonra hareket ediyordu. Rıhtım üzerinde Edirneliler, Sarayköylüler, Selanik’e, Manastır’a gidecek yolcular, Avrupa yolcuları karmakarışık geziniyorlar, konuşuyorlar, gidip geliyorlar. Büfe, bilet gişesinin önü, dışarı-sı, içerisi dolu... Dahil tren yolcuları postadan sonra gidecek trenlerine intizaren²¹⁶ içki içiyorlardı.

Asım kapıya yakın masalardan birinin önünde bir Edirneliyle görüşürken yanından iki hanımın geçip kadınlar bölmesine girdiklerinin farkında olmadı. Zaten görse bile belki tanıyamayacaktı.

Yüzleri kapalı, siyah çarşafly iki hanım!.. Ancak hanımlardan biri onu tanıdı ve bölmeye girdikten sonra âdetâ mü-

215 Saldide: Yaşlanmış, kocamış.

216 İntizaren: Beklerken.

teheyyiç oldu. Döndü, tekrar kapıya geldi, Asım dalgın konuşuyordu. Onu seyretti. Karanlığa çekilip peçesini kaldırdı. Sonra tekrar indirdi ve Asım oradan ayrılıp rıhtım üzerine gelinceye kadar ona baktı.

Asım onu ancak rıhtım üzerinde bir Sarayköylü ile konuşup gezinirken görebildi. Kadınlar odasının kapısında ayakta duruyor ve kalabalığı seyrediyormuş gibi görünüyordu. İkisi de birbirini görmezliğe geldiler. Asım uzaklaştıkça ona bakıyor, yaklaşınca, hemen önünden geçerken, sanki hiç görmemiş gibi yanındaki efendi ile görüşüyordu.

Tren kalktı. Rıhtım üzerindeki kalabalık çekilmeye başladı. Asım bir sebep bulup buradan ayrılmak istemiyordu. Lakin nihayet bir sebep yoktu. Hiç onu görmemiş gibi geçip gidecekti ancak onun önünden geçmektense içeriye, büfeye saptı. Fakat tam sokağa çıkacağı yerde arkasından bir kadın sesi onu çağırıyordu. Yüreği titredi.

“Beni tanımadınız mı?”

“Tanıdım, Salime Hanım, nasılsınız?”

Bir dakikacık sessiz durdular. İkisi de ne söyleyeceklerini bilmiyorlardı.

Sükût oldu. Sonra Asım, “Bizim Sarayköylülerden biri vardı da onu teşyie gelmiştim,” dedi.

Salime hiçbir cevap vermedi. Sanki niçin Asım’la görüştüğünü, neden onu çağırdığını düşünüyor gibiydi. İkisi de ayrılmak istemiyormuş gibi görünüyorlar fakat birbirlerine söyleyecek söz bulamıyorlardı.

Nihayet, yine Asım, “Sizi ayakta bıraktım,” dedi ve veda etmek ister gibi göründü.

“Hayır, daha trene vakit var. İhtimal siz bana dargınsınız Asım Bey?..”

“Ne hakkım var?” diye sordu.

“Bilmem...”

Asım deminden beri kaybettiği itidalini toplamıştı, kapıdan dışarı bakarak, “Ölünceye kadar halamın yanında kalacağım,” dedi. “Ondan sonra da kendi başıma yaşayacağım. Henüz kendi kendimi geçindirecek bir iş bulamadım, bundan dolayı biraz ızdırap çekiyorum. Belki halam da buna mâni oluyor, bilmiyorum... Ancak itimat ediniz. Maldan, mirastan nefret ediyorum, bu hususta halama mukavemet ediyorum ve daha da mukavemet edeceğim. Bakalım hayat nasıl olur?”

Biraz durduktan sonra tekrar söze başlayarak ve gülerek, “Size burada tesadüf edeceğimi hiç ümit etmezdim,” dedi. “Ne iyi tesadüf...”

Salime kendi sözlerini dadının nakletmiş olduğunu anladı ve biraz şaşırdı. Asım dikkat etmiş, fakat ne cevap vermeli? “Ben sizinle izdivacı bunun için reddetmedim,” demek istiyordu lakin niçin reddetmişti? Bu izdivaç niçin reddedildi? Ve mademki Asım reddedilmiş bir adamdı, onunla tekrar görüşmekte ne mana vardı? Salime bir şey söylemiyordu.

“Şayet benim hakkımda size bir şeyler söylüyorlarsa, benimle görüşmedikçe onlara hükmetmeyiniz,” dedi.

“Sizin için yalıda ara sıra lakırdı geçiyor fakat bir hüküm vermeme iktiza ettirecek bir lakırdı geçtiğini tahattur etmiyorum. Ne hüküm verebilirim?” dedi.

“Ben öyle tahmin etmiyordum!.. Dadı birçok yanlış şeyler nakledebilir. Siz de inanır, benim hakkımda fena bir fikir edirsiniz.”

“Evet, dadı vakıa birçok şeyler naklediyor fakat bunların adi ev havadislerinden ileri geçtiğini tahattur etmiyorum. Faraza, bugünlerde sizin izdivaç etmek üzere olduğunuzdan bahsediyordu. Biz de...”

Salime Asım’ın sözünü keserek:

“Siz de inanıyor muydunuz?”

Asım hayretle Salime’nin yüzüne bakarak:

“Doğru değil mi? Biz ise buna pek inanmıştık çünkü verdiği tafsilat yanlış bir şeye benzemiyordu.”

Salime büsbütün inkâr edecek kadar cüretkârlık göstere-
medi.

“Bir sözden ibaretti,” dedi. “Dadı onu duymuş, kendince vücut vermiş olacak...”

Asım biraz mütehayyir, biraz dalgın, “Yaa!..” dedi. “Biz-
se tebrike hazırlanıyorduk.”

“Siz de hazırlanıyor muydunuz?”

Asım bir lahza durdu, sonra Salime’nin ince siyah peçe altında parlayan gözlerine bakarak, “Evet, gayet tabii değil mi?” dedi.

“Bilmem...”

Asım bugün onu anlamıyordu. Ne demek istiyor? Niçin kendisini yoldan çeviriyor? Niçin bu müphem sözleri söylüyor? Eğleniyor mu? Bunların, bu sual cevapların esbabını keşfedemiyordu. Asım’ın vazih, sarıh tekliflerini bir sebep bulup reddetmişti ve bulduğu sebep gayet doğrudu; Asım iş güç sahibi değildi. Hiçbir sanatı yoktu, halasının malıyla geçinir bir adam. Bu suretle reddettikten sonra tekrar bu sözler, bu manidar “bilmem”lerin manası nedir? Asım biraz hiddet eder gibi oldu. “Salime Hanım,” dedi. “Ben kabil olduğu kadar açık düşünüyorum ve hiçbir vakit de kendimi mağdur, karşımdakileri haksız göreceğim mevkide değilim. Belki benim bilmediğim şeyler de vardır. Fakat bunları öğrenmeye imkân görmüyorum. Her neyse, sizi fazla taciz ettim, affedersiniz.”

Salime daha söyleyeceği şeyler varmış gibi ayakta duruyor, hiçbir hareket yapmıyordu. Bir müddet ikisi de sükût ettikten sonra Asım hafif bir temenna edip çekilip gitti.

Sokakta bir müddet nereye gittiğini bilmiyordu. Salime'nin peçe altından parlayan gözleri fikrinden çıkmıyordu. Kalbinde derin bir yeis vardı. Her şey onca yıkılmıştı. Artık bir daha Salime'yi göremeyecekti. Bu son... Ona ne söylediğini, neler konuştuklarını birer birer hatırlıyordu, kendi sözlerini beğenmiyordu. "Manasız şeyler söyledim, kız bunlardan hiçbir şey anlamazsa haksız mı?" Ancak onun söylediklerini de Asım anlamıyordu. Bu yaptığı nedir? Bunları ancak deliler ve muvazenesizler yapar. Seviyor mu? Sevmiyor mu? Seviyorsa niçin reddetmiyor?

"Seviyor fakat itimat edemiyor!..." Beş parasız bir adam, hiçbir iş güç sahibi de değil... Salime'nin hakkı var, diye düşündü. Ancak ne yapayım... İşte ben böyleyim, kendimi değiştiremem ya!.. Zaten bir iş bulsam da bakalım bana itimat edecek mi? Bu da pek malum değil. O halde? O halde bu hikâye burada bitmiş olur. Asım da bir daha onu görmez."

Köprü üstüne gelmişti. Eski köprü karanlık, tahtaları çarpılmış, çivileri çıkmış uzanıyordu; gelip geçenlerin adedi azalmıştı. Denizin suları, erimiş zift gibi simsiyahtı. "Ne kadar muzdaribim!" diye düşündü. "Şimdi bu ızdırabı ölünceye kadar çekeceğimi zannediyorum fakat yarın sabah hafifler," dedi. Bu lakırdılar zihninden geçerken güya birisiyle konuşuyormuş gibi ağzıyla da tekrar ediyordu. Yarın sabah bu ızdırabı unutacağına sevindi. Bereket versin insan unutabiliyor! Parmaklığa dayanmış denize bakıyordu. "Bazıları, benim gibi çok muzdarip oldukları vakit kendilerini denize atıp kurtuluyorlar, bende hiç bu istidat yok," diye düşündü. "Ya bende ızdırıp kâfi derecede kuvvetli değil yahut benim ızdıraba mukavemetim ziyade..." Kendini düşünürken Salime'nin hayali de gözünün önünden gitmiyordu. "Acaba ben Salime'ye âşık mıyım?" diye kendi kendine sordu. "Acaba aşk bu mudur? Eğer aşk bu benim çektiğim iştiyaktan ibaretse bunu ne kadar mübalağa etmişler; ben Salime'yi pekâlâ unutabilirim. Üç beş gün, aşkım geçmiş bulunacak. Vakıa

gördükçe cazibesine tahammül edemiyorum. Herhalde ona malik olmak büyük bir zevk... İnkâr olunmaz bir şey... Fakat insan ona malik olmamakla kendi kendini öldürmeye lüzum görmeyecek zannederim...”

Asım birkaç adım yürüdükten sonra bir daha durdu. Kendi hayatını düşündü. “Bu hayat da böyle hiç zevkli bir şey değil ya! Yalının masraflarını gör, halayı ziyaret et, onunla konuş, Ferruh Bey’le neticesi meşkûk²¹⁷ bir işte sürüklen... Bunlarda ne mana var? Ben bunları yapmakla ne yapmış oluyorum. Halası zengin olduğu için istediği gibi yaşayan bir adam. Herkes nasıl oluyor da kendisine bir iş, bir ticaret buluyor, bu kadar para nereden çıkıyor? Herkes akşam olunca evinde yemek içmek buluyor, halkta ne çok para var?”

Şehrin gündüz hali gözünün önüne geldi ve “Şehirlerde bana iş yok,” diye düşündü. Değirmen ne kadar iyiydi. Değirmen onun olsaydı bu endişelerin hiçbiri olmayacaktı. Eğer istese bugün değirmen onun olabilirdi. Hem yalnız değirmen değil, han, hamam hissesi, dükkânlar da onun olabilirdi. Halası bugün elindeydi. İstedğini ona kabul ettirebilmekte hiç müşkülât yoktu. Fakat o, Canip Bey’in hırs ve endişesinden münfail²¹⁸ olmuş, Salime’nin gözü önünde küçük bir mevki-de kalmak istemeyerek bunların hepsini reddetmiş, halasından mal ve miras olarak hiçbir şey kabul etmeyeceğini söylemişti. Elbette bu kararının ve bu sözünün üstünde duracaktı fakat sonra ne yapacak? Acaba ahmak diye onun arkasından gülmeyecekler mi? Ona “budala” demeyecekler mi? “Tamahkâr, haris” diyeceklerine acaba “budala” demeleri daha mı iyidir? Hele Canip Bey şüphesiz onun arkasından gülecek, onun bu budalalığını bir türlü anlayamayacaktı. Eline fırsat geçince bundan istifade etmeyen insan da acaba insan mıdır? Fakat Asım, Canip Bey’den ziyade Salime’yi düşünüyordu. “Salime genç bir kız, belki daha çocuk fakat onun

217 Meşkûk: Şüpheli.

218 Münfail: İçerlemiş, kırılmış.

hükümleri benim üzerimde ne kadar hâkim oluyor?” diye taaccüp ediyordu... “Bu yaşta bir kız beni oynatıyor, neticede ne olacak? O kalkıp birine varacak ve benim elime geçecek nimeti de ben ona çeyiz parası olarak teslim etmiş olacağım. Ne budalalık!” diye tekrar ediyordu. Görünüyor ki, Salime ona karşı bir meyil duymakla beraber onun karısı olmaya razı değildi. “Niçin bu akşam beni çevirdi. Acaba söylemek istediği bir şey mi vardı? Varsa niçin söylemedi?”

Asım gece geç vakit yalıya döndü. Köprüden Ortaköy’e kadar o uzun yolu yayan yürümüş, yorulmuştu. Halası uyumayıp onu beklemiş hatta merak etmişti. Doğru halasının yanına çıktı ve Sirkeci’de olduğunu, Salime’ye tesadüf ettiğini ve ne konuştularsa kâffesini doğruca anlattı.

Peyvende Kalfa, Mesut Dadı, Atiye Hanım Asım’ın anlattıklarını merak ve endişeyle dinliyorlardı. Onlar, Salime’nin hareketine hiçbir mana veremiyorlardı. Hem kaçıyor hem davul çalıyor. Onun için söz kesildiği muhakkaktı. Mesut Dadı, Salime’nin, bu izdivaç haberini tekzip etmiş olmasına pek ziyade hayret etti. Ve biraz da kızdı. “Deli kız,” dedi. “Cümle âlem biliyor, bunda inkâr edecek ne var? Yarın öbür gün tel duvak takımıyla köşeye oturunca o zaman kimden saklayacak acaba?”

Peyvende Kalfa, “Çocuk... Daha çocuk!” hükmünü verdi.